

La D 229

25 H
H

~~60
192
21~~

P. BELOII I.C.

ET IN SENESAR-

CHIA THOLOSANA

Regij Consiliarij Vario-
rum Iuris Civilis

LIBRI QVATVOR.

*Item disputationes aliquot quarum
numerus hic sequitur,*

De success. ab Intestat.

De Iur. pignor. vel marq.

De Compensat.

BIBLIOTHÈQUE

DE

TOULOUSE

PARISIIS,

Apud Geruasium Mallot, via Jacobæ, sub
signo Aquilæ aureæ.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

1583.

ORNATISSI-
MO ET ILLVSTRIS-
SIMO IOHANNI STEPHANO
Durando sacratissimi consi-
storij Regio Consiliario honora-
tissimo & senatus Tholosani me-
ritissimo principi P. Beloie S.

VM illud homines natura
datum acceperint (præses il-
lustriſſime), ut nullus adeo
hębes sit, qui perpetui nominis
gloriam negligere videatur, cuius item
causa non immerito sortis humanae fatum
æquo tulisse animo facile dici possit: Acci-
dit ut qui plurimum eō teneantur; multo
magis quoque, aliorum parta dignitate cō-
moueri soleant, quomodo Temistoclem,
Miltiadis, Trophæis, excitatū accepimus
Quod & illud mihi iādiu in re literaria cō-

ā ij

E P I S T O L A.

tigisse negare non possum; Itaque cùm va-
rias ætatis nostræ iurisperitorū percelebres
lucubrationes à peritis omnib⁹ honestè sus-
cipi audierim, hoc summe tētādum decreui,
ut cum reliquis eiusdem professionis homi-
nibus publicis studijs insudans, partem ali-
quam grati officij iuris studiosi accepto mi-
hi ferre debeant. Quocirca post tractatam
per annos quosdā iurisprudentiam in Aca-
demia nostra Tholosana, cum illorum ap-
plausu maximo, (id non diffitebor) varia
quædam mihi nunc exciderunt, quæ huius
artis sacerdotibus nō omnino fortassis inu-
tilia videri poterunt; horum autem prio-
ra tuo nomine in publicum proferre con-
stitui, qui mihi semper huicse suscipiendi
laboris, & ornandæ iurisprudentiae au-
thor fueris: Sed & quod amplius apud me
valere debuit, charissimum me familiam-
que nostram semper habueris, Postremum
illud addam maximum, quod in hac re
quidego præstiterim te solum iudicem ex-
petam, qui & literatissimus, à maiore quo-

EPISTOLA.

que tuo Guilelmo Durando, monte Pessulanio ciue, Episcopo Mimetensi familiæ tuae decus, & apud eruditos ornementum acceperis; hic enim adolescēs adhuc, & annū 30. non ita multum egressus, excessit è vita, postquam eximium opus quod speculū inscripsit absoluisset anno 1272, sub Philippo 3. Rege Christianissimo S. Ludouici filio, ex quo magnam sibi suisque gloriam peperit. Enīgitur illud quod in hac re tentavi; teque pro tua humanitate rogatum velim ut æquum animum, & quo animo feras, nec quam sāpius erga me, meosque benevolam expertus sum voluntatem immiuas. Vale Lutetiæ. 14. cal. Iulij 1510.
Id. LXXXIII.

ā ij

πορφύρας τὸν ἀναγνώσκειν

πλεῖστα πάρα λλήλων διέκρινθεν λεκπικὸς ἐρμῆς
βγλαίγα πεθέμεις, τοῖς προτέροισι γεόνοις,
ὅπερι θέμεις βασίλειαν νόμων πέλευται περισσοὶ αὐτοῖς
ηὔδα δὲ ἐρμείας μετριχίοισι λόγοις,
ζεὺς γάρ οὐδεποτὲ αὐτοῦ τῆς νείκεα λύσας,
ἐρμείνη λόγον, πεῖθε θέμεις τα γαμέειν;
Ζεῦς γάρ τος δὲ τερόπον γαμέειν, ως μηλίετα ζεὺς
κρύσιον εἶχεν οὐδὲ καὶ πλερόεν τοῦτο ποσὶ;
Οὐδὲν αὖτε πολὺ τοῖς κελεψαῖς πάμπαν νομοῖσι περ
πέπειρος βελαῖος, κεῖνος δὲ πανταχοτελῆ:
ηὐ μάλα τῷτο εἴπος κρονίων νημερτεῖς εἴπει,
ὅτας γάρ οὐδὲ λόγος σειράς ερμόνομος πέλεται.

F. DE MACHAULT.

A D. P. B E L O I V M. I. C.

A. N E S M V N D I, IN MA-
gno Concilio Regij Con-
siliarij Epigramma.

*Non hederam, hoc versu, varijs suspendo
libellis:*

*Nāque sui iudiciū pagina docta dabit.
Hanc decet ô Beloie tua precingere frōti.
Vt vireas, per quem Marcida iura
virent.*

Extrait du Priuilege du Roy.

PA la grace & priuilege du Roy, il est permis à Geruais Mallot marchant libraire iuré en l'vniverſité de Paris, d'imprimer & exposer en vente vn liure intitulé *P. Beloy Iurisconsulti & in Senesarchia Tholosana Regij Consiliarij Variorum iurus ciuilis libri quatuor. Item disputationes totidem &c.* Et sont defenses faites par ledict seigneur à tous libraires, imprimeurs, & autres de ce Royaume, n'en imprimer, vendre ny distribuer, finon ceux qu'aura imprimé ou fait imprimer ledict Mallot, ou de son consentement, iusques apres le téps & terme de six ans finis & accöplis apres la première impression, à peine de confiscation de ce qui s'en trouueroit d'imprimez ou venduz au contraire & d'amende arbitraire, veult en oultre ledict Seigneur, que mettât par brief le cōtenu de ce present priuilege au commencement ou à la fin de ce liure, que cela serue de signification, tout ainsique si l'original estoit particulierement signifié à vn chacun: comme plus amplement est déclaré par les lettres dudit Seigneur sur ce données à Paris le 22. Iour d'Apuril 1583. Et de nostre regne le nensiesme.

Par le Conseil.

C O V V A Y.

PETRI BELOII IVRISCONSULTI, ET IN SENESARCHIA THO- losana Regij Consiliarij meritiss. Variorum Iuris Ciuilis, lib. 4. LIBER PRIMVS. CAPUT PRIMVM.

1. Imperium merum quid significet.
2. Magistratus Romanos in gladij non habuisse.
3. Ob crimina magistratus po. Ro. conuocare solitos.
4. Quis sit qui Imperium habeat.
5. Publica iudicia cur appellantur.
6. Mixtum Imperium apud nostros quid sit.
7. Mixtum Imperium ius gladij continet.
8. Quæ species iuris distinctio in mixto Imperio versetur.
9. An gladium mixto Imperio coharen posse de-
mandari.

Non immerito ab Vlp. res-
ponsum est lib. i. regul. ius
dicentis officium esse lati-
simum: nam vel in imperio vel in iu-

VARIORVM

risdictione versatur, l. i. ff. de iurisd. omn. iud. imperium illud iudicantis arbitriū esse dicimus, quod iuris necessitati non subiicitur, l. non quicquid, ff. de iudic. quodq; Paulus potestatē appellat¹ in l. potestatis, ff. de verb. signif. Istud verò aut merum aut mixtum est: merum ab Vlpiano definitur habere gladij potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines in l. 3. ff. de iurisd. omn. iudic. eoque nomine donatum ab omnibus approbatur, quod purum & simplex esset, nec quicquam in se iurisdictionis complectetur, nam nec aliqui in rep. Romana erant magistratus, qui hoc iure uti possent. Itaque regibus etiam imperantibus eos criminales questiones exercuisse Dionys. Halicarnass. lib. 4. test. His autem exactis Valer. Publicolam legem rogasse dicitur, qua ad P. R. de capite prouocatio foret, ut est apud

Liuium lib. 2. qui & idem auctore est
lib. 3. Eandem à M. Horatio, & L.
Valerio Conſſ. renouatam, quin &
huic amplius additum, vt ſi quis ſi-
ne prouocatione magistratus crea-
tetur, eum ius fāſque eſſet occidi: cui
etiam denique M. Valerius Max. ad-
iunxit, ne cui⁹ magistratui ciuē Ro-
manū verberare liceret. Atque ideo
verum eſt quod Dionys. Halicarn.
lib. 5. & 7. teſtatur. Magistratus rerū
administrationem, honorem & for-
tuinas rexifſet ab iniuriis corporis ab-
ſtinuisse. Nā nec consul qui prouin-
ciam regebat, quīque maximum ge-
rebat magistratum, vita & necis ius
in ciues habere poterat, quod ſoli
populo concederetur, vt eſt apud
Polyb. lib. 6. & Salustius in coniura-
tione ſcripsit, ei ſine populi iuſſu.
Imperij ius nō permittū. quaſi illud
maximū eſſet ſummae auctoritatis
argumētum. Quorundā ramen ma-

V A R I O R V M

gistratum fuisse non diffitemur ob
capitales quæstiones de reis apud
populum comitia habere, ut apud
Liuiū lib. 3. A. Cornelius. & Q. Ser.
quæstores M. Volscio, quod falsus
testis fuerit in Cesonem, diem apud
populū dixerunt, & refert D. Hali-
carn. lib. 8. Fab. Cesonem & L. Valer.
Quæstores Sp. Cassiū affectatæ tyrā-
nidis apud populum accusasse, quò
referendum est quod Gellius ait,
quosdam magistratus vocationem
habuisse, alios prehētionem, postre-
mis etiam neutrum licuisse. Ex qui-
bus apparet quā sit verissimū quod
est apud Festum. Illum cū imperio
esse, cui nominatim est mandatum
imperium: quod in omnibus Capi-
talibus quæstionibus ante leges pu-
blicorum iudiciorum rogatas Ro-
mæ moris fuisse satis ostendit quæ-
stio de Posthumij cede à populo cō-
sulibus demadata apud Liuium lib.

4. & lib. 10. eisdem de Hernicorum coniuratione cōcessa potestas, libro 6. Decemviri creati sunt, qui de M. Manlij perduellione cognoscerent, & lib. 9. Dictator ordinatus ad quæstiones de Capuis habēdas, quod & apud Athenienses obseruatum adnotamus, ut cum popularis esset reipub. status à populo iudices crearētur, qui de capite ciuium cognoscerēt: quod patet ex Diodor. lib. 13. vbi Prætorum refert condemnationem, qui et si vicissent, morti tamen à datis iudicibus sunt addicti, eò quod ciues in acie peremptos nō sepeliunt. Id ēque lib. 16. meminit Dinocratis Calliæ & Sophanis, qui Phaleco aduersus Phocēses Ducī dati sunt iudices, dum peculatus argueretur. Post leges quoque publicorum iudiciorum à L. Cornel. Scylla latas, Prætores quatuor nominatim fuisse, cùm illarum quæstionum Imper.

V A R I O R V M

rio additos refert Pomponius in l. 2.
ff. de orig. iur. quorum etiam pot-
estas lege retineretur, à qua ne latum
quidem vnguem possent recedere,
ut est apud Asco. in commēt. ad Ci-
cero. eaque ratio est cur ex Papinia-
no Martianus responderit facti qui-
dem quæstionem in arbitrio iudicá-
tis fuisse, pœnæ verò persecutionem
non eius voluntati mandari, sed le-
gis auctoritati reseruari, l. 1. ff. ad SC.
Turpil. ex quo deprehendimus & il-
lud idem Imperatorum temporib'
obserratum fuisse. Nam & Alexand.
Seuerus P̄fecto P̄etorio capitaliū
quæstionum cognitionem speciali-
ter cōmisit in l. 1. ff. de off. præf. præ-
tor. & ante illū Caracalla apud Spar-
tianū, Papiniano nostro dixit. Gla-
dio te non securi exequi oportuit
iussum meū. sed & D D fratres p̄f-
fecto vībi extraordinarium de cri-
minibus imperium demādarunt in

I. i. ff. de off. præf. vrb. ⁵ Indeque pu-
blica hæc iudicia appellata sunt, quod
perpetuò aut lege publica, vel cōsti-
tutione, aut S C. fuissent decreta, l. i.
ff. de publi. iud. & id potissimum ex-
pli cat Papinianus lib. i. quæst. his
verbis. Quæcumque specialiter lege,
vel S C. vel constitutione, principū
tribuūtur mandata iurisdictione nō
transferuntur: & ideo videntur erra-
re magistratus, qui cum publici iu-
dicij habcant exercitationē lege vel
S C. delegatam, veluti legis Iuliæ de
adulteriis, & si quæ sunt aliæ similes,
iurisdictionem suam mandant in l.
i. ff. de offi. eius cui mand. est iurisd.
hos autem quibus merum illud im-
perium esset demandatum, de re pec-
uniaria iudicare non potuisse con-
stat, ex eo quod Vlpianus de latrun-
culatore respondit in l. solemus §. fi.
ff. de iudic. Et hæc satis de mero Im-
perio.

V A R I O R V M

Mixtum maiorem habet apud nos
tros altercationem , & nullus est
quem legerim qui nō minus esse in
mixto quām in mero crediderit: nec
quisquam nostrorū est , qui ius gla-
dij ei coniungi & misceri putet. alij
enī mixtum dicunt , quia (vt ipſi
loquuntur) & nobile & mercenarium
iudicis officium contineat.i. & arbi-
trium illud iudicis in decernendo &
necessitatem iurisdictionis in iudi-
cando, vtrumque tamen in causis ci-
uilibus. quo circa non illud quidem
cum mero , sed cum iurisdictione
mixtum putat: quod falsum esse ar-
guit Vlpianus , dum caput illud iu-
risdictionis quod mixto inhæret
imperio in decernendo versari re-
pondit in l. 3. ff. de Iurisd. omn. Iud.
Quod in danda , inquit , bonorum
possessione consistit. ex quo depre-
henditur nobile tantum ius dicentis
officium (eo verbo mihi cum ipſis

adhuc abuti liceat) contineri. Alij modicam coercionē mixtum imperium vocarunt, in quo peius allucinantur, cum nec minima sit iurisdictionis species, quæ illam nō contineat, l. penult. & fin. ff. de off. eius cui mand. est iurisd. Itaque omnis hæc causa ad mixtum imperium referenda foret, vt nec alia sit iurisdicō ab imperio, licet melius separantur in l. ea quæ, ff. ad municipal. liubere, ff. de iurisd. omn. iud. l. si quid. ff. de off. Procons. Ceteri mixtū Imperium nihil ad actionem quidem referri putant, sed totum pendere ex cognitione prætoria, quæ cùm in se iurisdictionem contineat, effecit ut mixtū dicatur imperium. Et hi quidem in hoc solo labūtur, quod nihil gladij huic mixto inesse crediderint, cum tamen Vlpianus statim post meri imperij definitiōnem & gladij potestatem mixtum

V A R I O R V M

describēs addiderit: cui etiam iurisdictio inest, quod in danda bonor, possess. consistit; quasi superiora cōiungēs, velit ipse huic mixto nō modius gladij, sed & decernendi potestatem inesse, quod ad iurisdictiōnem pertinet, vt & iudicis dandi licentia: & hic est iudicio meo verus sensus l. 3. ff. de Iurisd. omn. iud. cui ut assentiar facit, quod licet in vrbe Romana verum sit nullos inueniri magistratus qui mixtum habuissent imperium.i. & gladij potestatē & ciuilium causarum disceptationē, in prouinciis tamen eos frequētissimos fuisse nō dubito. Nam & in antiqua Roma Consules, Prētores & ceteri, qui ut exercitui & prouincię regendę cum auspiciis prēcessent mittebantur, cum imperio, eos educi moris erat. Itaque & apud eos de criminibus & capite querebatur, ac ciuilium causarum disceptatio sic-

bat, ut auctor est Cicero in Pisonem
Macedonię Proconsulem. Et D. Lu-
cas in Actis Apostolorum dixit, Si
Demetrius & qui cum eo sunt arri-
fices causam habent aduersus ali-
quem, aguntur fora, & Proconsu-
les adsunt, accusent inuicem. Extat
quoque pulcherrimū huius exem-
plum apud Valer. & Amian. Mar-
cell. de Smyrna muliere, quę apud
Proconsulem Asię confessa se pro-
prium maritum & filium veneno
sustulisse, eo quod filium ex priore
marito eos occidisse reperisset, missa
à proconsule ad Areopagitas Athe-
nienses tristiores Iudices: hi centesimo
post anno mulierem cum accu-
satore adesse iusserūt. Huc etiam est
referendum quod Vlpianus ait, ad
Proconsulem cùm plenissimā iu-
risdictionem habeat, omnium par-
tes qui Romę vel quasi magistra-
tus vel extra ordinem ius dicunt,

V A R I O R V M

pertinere: & ideo maius imperium
in ea prouincia omnibus habent
post principem, l. si in aliam, & l.
sequ. ff. de offic. Procons. & Mar-
tianus de Preſide prouincię, omnia
prouincialia desideria quę Romę
varios habent iudices, ad officium
preſidum pertinere, l. ex omnibus,
& l. sequ. ff. de offic. preſid. Ergo
mixtum illud imperium appello
quod & gladij & decernendi ha-
bet auctoritatem. nam & istud ve-
rum est ad iurisdictionem referri
licet magis sit imperij quam iuris-
dictionis in l. iubere, ff. de iurisd.
omn. iud. Ideoque municipalibus
magistratibus non concedatur, l. ea
quę, ff. ad municip. propter maxi-
mum illud arbitrium, quod iuris
necessitati non⁸ subiicitur, l. non
quicquid, ff. de iudic. Iurisdictione
enim duas partes habuisse fatemur,
vnam quę in decernendo, alteram

quæ in iudicij datione versabatur; quod Tullius luculenter explicat. In 8. Philippic. & in Verrem frequētissimè. Atque hoc est quod Vlpianus ait ius dicentis officium esse latissimum in l.i.f. de Iurisd. om. iud. Cæterū quod dicebam quosdā fuisse magistratus qui mixtum imperium habuissent, non illud ita velim accipi quasi cum ipso magistratu ius etiam gladij in veteri Roma, sed vel lege lata. aut hoc nominatim concessò transferretur. scio enim illud à Pop. vel Senatu impetrari solitum, ut cum imperio magistratus cmitteretur, & hoc quidē haberent comitijs habitis, illud lege vel SC, rogato, quod ex Liuio patet lib. 26, vbi de Scipione in Hispaniam cum imperio missō scribit, & pluribus Asconius apud Ciceronem expedit. Quocirca non est mirum si illud quod gladij esset demandare non

V A R I O R V M

possent, cetera non vetarentur. Nam
& solet prætor speciem vnam iuris-
dictionis suæ mandare in l. solet, ff.
de iurisd. omn. iud. licet quoque
certum sit post legem regiam latam
& in principem omne imperium
translatum, presidibus & prouincia-
rum comitibus principem utrumque
permittere consueuisse. Itaque iure
magistratus in his haberi ius gladij
cœperit, quod explicat l. 3. & 4. l. sed
licet, l. congruit, 2 ff. de off. presid.
At verò illud non magis demanda-
re licebat, l. solent, & l. si quid erit,
ff. de off. presid. nam nec omnia que
iure magistratus competunt dele-
gantur, l. cum hi, ff. de transact. l.
placet, C. de peda. Iudic. l. non di-
stinguemus, S. de liberali, ff. de re-
cep. arbitr. vt neque illa committi
possunt, que specialiter concessa
fuerint, veluti merum imperium in
l. nemo, ff. de reg. Iur. tutoris datio,

in l. muto, §. Tutoris datio, ff. de tutel. & cetera quę similem habent causam. Ex quibus constat quod dicebam antea, mixtum imperium in repub. Romana maius merito semper apparuisse: quoniam in hoc sola vi- tę potestas diuersaretur, in illo am- plius & fortunarum & existimatio- nis concessa fuerit auctoritas: & idcirco qui vtrumque habuisset) necessariò maior foret altero. Sic & in iure nostro mixtas cōiunctiones, conditiones, obligationes, actiones; & paria quęque simplicibus prēfer- ri varijs pandectarum capitibüs cō- probatur, quod maiore luce non in- diget.

C A P V T 2.

1. *An per pactum de non petenda sorte à p̄æcedenti mora debitor liberetur.*
2. *Explicata l. si pactus, ff. de pact.*
3. *Pæna interdum loco rei substituitur.*

V A R I O R V M

4. *Quid causæ appellatione cōtineatur.*

NTILIS est apud nostros tractatus, an si tibi Stichum promittam, in quo exsoluendo moram contraxerim, ac de eo tandem non petendo inter nos conuētio fiat, purgata quoque mora videatur: ut ex ea eius quod tua interest nulla possit esse petitio. Quod pacti exceptionis auxilio verum arbitrantur. Nam dicimus accessiones peti non posse, si sortis nulla sit actio, l. si pupill^o. ff. de verb. obl. & alibi in diem prorogata sorte usurarum exactio dilata esse iudicatur, l. lecta, ff. de reb. cred. Sicut si paciscatur creditor ne intra annum pecuniam petat, intelligitur de hypotheca idem pactus esse, l. soluitur s. si paciscatur, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. solu. saepius etiam recipitur, creditorem sortem accipien-

tem

tem usuras remisisse censeri, l. fin. ff.
de eo quod cert. loc. l. celsus ff. de re-
cept. arbit. & illum qui moram co-
traxit, si obligationem nouauerit,
precedentem frustrationem purgaf-
fe, l. parui, ff. de condit. furt. l. si Sti-
chū dari, ff. de noua. Eius exéplo qui
iudicio sistendi cautionē remiserit,
quē de pœna transegisse quoque vi-
deri placuit, l. 2. ff. si quis caut. Alibi
demū prētij sorte post moram solu-
ta, inquit Hermogenes, usuras peti
non posse placet, cum officio tantū
iudicis debeantur, l. qui per collu-
sionem, §. fin. ff. de act. empt. Quod
etiam si certa quātitas eius quod in-
terest, & pœnē nomine addita fue-
rit, accipiunt, in l. fin. ff. de prēt. sti-
pulat. Sic tamen ut legis pœnam, ab
ea quę ex conuentione descendit,
distinguere Accurs. soleat, ut illa
adhuc debeatur, l. si pro fure, §. i. ff.
de condit. furt. & hęc ita demum

V A R I O R V M

si in obligationem expresse deducta fuerit, aliter atque si solo iudicis officio præstetur, ut per Iasonē & omnes latissimè in l. fin ff. de eo quod cert. loc. Sed prior disputatio à vero aliena mihi iamdiu visa est.

² Primo ex eo quòd respōdit Sēuola, reū cū quo de nō petendo Sticho pāctus sim, nihil mihi debere, qui non ante pāctū morā fecerit, l. si pāctus, ff. de pāct. Ex quo planè ostenditur frustratoris & morosi debitoris obligationem peremptam non esse, licet pactio de nō petēda sorte fiat. Quāuis Accurs. hēc ibidē subodoratus existimet ante moram ipso iure per pāctum liberari debitore, postea exceptionis auxilio iuuari: quod nihil est cum nunquam soleat pāctū ciuilem obligationem ipso iure tollere, sed per exceptionem tantum elidere, l. si vnuſ, §. pāctus, ff. de pāct. ac nihil intersit, actionem non dari,

vel exceptipne tolli, l. nihil, ff. de reg. iur. Hoc igitur vult Sc̄uola, quod verūm est, post morā de non petenda sorte, pactionē initam præcedētē frustrationem nondum perimere, & ratione summa nititur: quoniam verum est semel eam commissam fuisse, quo circa debitorem cum re ex illa tencri, l. Celsus. ff. de recept. arbit. l. cùm stipulati sumus, ff. de verb. obligat. nec poterit de re vna factum pactum ad alteram pertinere, l. si vnuſ, §. ante omnia, ff. de pact. h̄ic etiam constat hac pactione rem à sola petitione eximi. itaque non videri remissionem latius extendendam, ut creditor i noceat, & suum facile iactasse videatur. Nec ampliorem denique vim habet de non petendo conuentio, quam si rem debitor exoluisset: quo casu certum est adhuc moræ utilitatem fore, l. si fundum, l. si rem, ff.

V A R I O R V M

de verb. obl. l. Titia, §. usuras, ff.
de legat. 2.

Non me mouet quod à nostris ad-
fertur. Primum illud quidē, ibi nullā
videri inorā vbi nulla est petitio: &
usuras dilatas cēseri, cūm sortis obli-
gatio in diē est prorogata. Nam hæc
infuturū vera esse crediderim, prece-
dētes tamen obligationes nō impe-
diri posse cōstat, nec pecuniae debite
solutio p̄t̄teritarum³ usurarum exâ-
ctionem submouet, l. i. C. de solu.
Secundò non obest l. Celsus, ff. de
recept. arbit. & l. fin. ff. de eo quod
cert. loco. ex quibus arguunt cū qui
sortem acceperit, pœnam remissiſſe
iudicari. Nam diuersissimum est il-
lud genus penæ à mora nostra: cu-
ius utilitas cum ipsa sorte concurrit,
& utrūque igitur, sors scilicet, & ex
post morā usura: quo circa duarum
rerum nexus est, l. curabit, C. de aet.
empt. l. si seruum, §. i. §. fin. ff. de

verb. obl. in ceteris pœnam loco rei
substitutā accepimus, eāmque coæ-
queuam stipulationē appellat Bart.
sic ut prioris obligationis quædam
nouatio pœna commissa volen-
te creditore fiat , l. obligationum
ferè, §. fin. ff. de act. & obl. l. i. §. itē
si quis ita, ff. ad leg. falc. quod in li-
tis estimatione, quæ ex arbitrario iu-
dicio debetur, in l. centum , & l fin.
ff. de eo quod cert. loco apertius pa-
tebit: quoniam post illud reū nihil
actori debere Paulus ait , cum quo
transfugisse & decidisse eo pretio,
quod ipse constituit , dicitur in l.
eius rei , ff. de rei vend. l. 3. ff. pro
empt. Ergo mirū non est si vnū acci-
piendo, aliud petere non possit: quia
simul nō concurrant, eius exemplo,
qui dictū prætiū postulare, quām le-
gē cōmissoriā exercere maluerit , l.
commissoriæ, C. de pact. int. empt.
l. post diē, ff. de leg. comm . Tertiò

V A R I O R V M

minus vrget, quod de nouatione ad-
ducunt, per eā morā purgari. Sed sa-
nè lōgē diuersa est nouationis atque
pactionis ratio. nouatio enim, vt
& acceptilatio, causam omnē obli-
gationis tollit, cùm inter genera so-
lutionum numeretur, l. nouatione,
ff. de noua. l. nouatione, C. de fide-
iuss. Itaque cùm vetus causa obliga-
tionis mutata sit, ex qua mora nata
est, illam quoque corrūpi oportuit.
Pactio vero strictior semper visa est,
l. 3. §. nunc de effectu, ff. de liber. leg.
vt rem certam, & de qua sit actum, à
petitione eximat, nec ad aliā porrigi
possit: nondum quoque antiquo-
rem obligationis causam cōtingat,
maximè in hac nostra disputatione,
ne summū liberalitatis suæ damnū
creditor subire cogatur, l. ad res, ff. de
edil. edict. Hinc facilè dilui pote-
rit aliud quod adferunt ex l. 2. ff. si
quis caut. postquam ibi liquido cō-

stat de negotio transactū fuisse: unde mirum non sit, si & moræ con-
 tineatur obligatio, cùm illa quoque
 ex negotio nata fuerit, & sub omni
 causa accepimus etiam frustrationis
 debitum contineri, l. quero, ff. loca.
 Idémque iudicarem, si obligationis
 non persequendæ generale pactum
 fiat, vt nullo expresso nihilominus
 devtraque actū videatur l. si quis pro-
 reo. §. si nummos, ff. de fideiuss. quo-
 niam disputationis nostræ certa &
 limitata est ratio, l. fideiuſſores ma-
 gistratuū, §. i. ff. de fideiuss. Superest
 Hermogenis responsum in l. qui per
 collusionem. §. fin. ff. de act. empt.
 cui respondeo, non licere quidē ei,
 qui sortem iudicio petierit, tandem
 usurā iterū postulare, quiasibi impu-
 tare debuit cur de vtroque non ege-
 rit, dum licet, nec ex lite alteram fe-
 rere poterit: quia non de sola acceſ-
 sione magistratus cognitus est

V A R I O R V M

debito principali subducto , l. 4. C. depos. quin etiā ius omne quod ha-
buit auctor,in iudicium deduxisse vi-
debitur, l. fin. C. de annal. except.
litium ergo finiendarum gratia , in-
stitutū illud esse nō dubitatur.Lon-
gè aliud est , si ex conuentione
remisit:quo casu multum gratosus
creditor nimium delicatū debitore
iustè repellat , l. si seruos , ff. de pi-
gnor. act. qui nec pacto peremptā
esse principale obligationē excipere
poterit , cùm creditoris beneficio
illud habeat, quē ex liberalitate sua
defraudari non est æquum.

C A P . 3.

1. *Dissenſus in accessione non corrūpit principale.*
2. *Explicatio l. veteribus, ff. de pact.*
3. *Potissima est rei cuiusque natura.*
4. *Enoda l. si in emptione, ff. de con-
trah. empt.*

s. Prætoriæ stipulat. à conuentionalibus differunt.

EGITIMA est obligatio, quæ certā contrahentiū voluntatem continet: ut per contrariū inutilis est, si dissenserint. quod sic accipimus, si de re principali sit dissensus. aliud enim in accessorijs constituitur, veluti si fundum vendidero, cui Stichum seruum accessurū dixerim: & ego de alio, emptor de altero intelligat, nihilominus valebit emptio, l. si in emptione, ff. de contrah. empt. Nec interest plus vel minus sit in accessione, quā in principali, vel etiā quod propter accessiones plerasque res emimus. Hæc enim non impediunt, quomodo accessio, cuiuscunque sit æstimationis principali cedere debeat, exemplo præciosissimè purpurę vestimento intextę, §. si alienam de rer. diuis.

V A R I O R V M

Nam & in quib⁹ propria qualitas ex-
pectatur, si quid additum erit, toto
cedit; eámque fuisse Proculi, Seruij,
& Labeonis sententiā, Paulus refert
in l. sed si meis, §. i. ff. de acq. rer. do-
mi. cuius etiam postremi idem Pau-
lus meminit in l. si in emptione, ff.
de contr. empt. In qua disputat an
accessionis incertitudo principalem
conuentione corrūpat, & cùm res-
ponderit non vitiare, in vers. nec re-
fert, sibi obijcit (quod suprà dixi-
mus) ob accessiones plerūque fun-
dos comparari, sed & multo pluris
quàm fundus sit has estimari posse:
quibus cùm non satisfaciat, nec inte-
gra hac de re eius sententia à Triboniano
referatur, ex Proculi, Seruij, &
Labeonis conclusione, quàm retuli-
mus, repetenda est. Sed si obscurè in
principali cōtrahētes loquātur, plu-
rimū interest an nullo pacto expli-
cari verba possint, vt nihil actum vi-

deatur, l. si Titius, ff. de condit. Inst.
l. qui quadringenta, ff. ad leg. falc. an
certo aliquo modo tantum, ut ille
acciendi sit, ne actus pereat, l.
quotiens, ff. dereb. dub. Quæ ra
tio est, cur si quis Calendis sibi dari
stipuletur, de primis hoc Vlpianus
intellecerit, eamque orationem pro
stipulatore interpretetur, quæ alio
modo firmari non potuit, l. eū qui,
ff. de verb. obl. Porrò si ad utrumque
oratio referri possit, illud pri^o, quod
est vero simile, sequimur, ² l. sem
per ff. de reg. Iur. quod si nō liqueat
veteribus placuisse responsum est, ei
qui dixit legem nocitaram, quam
potuit apertius dicere, l. veteribus,
ff. de pact. l. Labeo, ff. de contrah.
empt. l. stipulatio, §. in stipulationi
bus, ff. de verbo oblig. quod tamen
certis modis acciendum est. Nam
primò si aliquid absurdum & non satis
simile vero nascatur inde, aliis di-

V A R I O R V M

cimus, veluti cum manu sata inter-
pretamur ea , quæ non in perpetuū
sata fuerint, ne alioquin vites, quæ
maximum agri constituunt prætiū,
tollantur,l. cùm manu sata,ff. de cō-
trah. empt, eademque ratio est, cur
in iudicijs ambiguam intentionem
pro actore iudicandam putemus l. si
quis intentione , ff. de Iudic. ne per-
petuò reus non consentiat, l. inter. §.
l. ff. de verb. obl. in eiusque potesta-
tes sit, an debeat, l. 3. §. Scæuola,ff. de
eo quod cert. loc. quo circa de die
ponenda in stipulatione Iudicio si-
sti arbitriū stipulatoris est, l. de die,
ff. qui satisd. cog. Secundò si verbo-
rum significatio illud quod coniici-
mus cōtinere possit , hoc sequimur,
l. in lege, ff. loca. certum enim est in
omnibus potissimū esse verborū si-
gnificationē,eique' inseruiēdū fore,
l. non aliter, ff. de leg. 3. Tertiò si ex
negotij natura quippiam deprehen-

datur; illud obseruandum erit: quoniam potissima rei cuiusque natura est, ad quam facile recurrimus, l. si unus, §. pactus ne peteret, ff. de pact. hinc nascitur, cur insula vendita, si prioris anni pensionem venditoris sibi accedere dixerit, sequentium ad emptorem pertinere, pignoruque ab inquilino datorum ius utrumque consecutum, ex hypothec natura id actum videatur ut primam quamque pensionem pignoru causa sequatur, & ita venditoris potior causa sit, l. insulam, ff. qui pot. in pign. habean. quia cum pro pensionibus pignus datum fuerit, prout illæ precedunt, pignoris quoque causam astringere necessariu est: eaque lex est pignoris, ut qui prior sit tempore, in eo potior iure censetur, l. 2. C. qui ⁺ pot. in pign. hab. Idem est in eo quod ex Labeone dicitur. si in emptione fundi Stichum seruū

V A R I O R V M

accessorum dictum fuerit, neque intelligatur quis ex pluribus accesserit, eum deberi quem venditor dare voluit, l. si in emptione, ff. de contrah. empt. quoniam ea sit huiusce obligationis natura, ut debitori seruetur electio, cum ex pluribus vnum sine via demonstrationis nota promiscit, l. qui ex pluribus, ff. de verb. oblig. quod in alternata obligatione nullam habet difficultatem, l. si ita, ff. de contrah. empt. Quarto in praetorijs stipulationibus si ambiguus sermo acciderit, praetoris erit interpretatio. eius enim mens aestimanda est, l. in praetorijs ff. de præt. stipul. ex qua nihil addere, detrahere aut immutare licet, l. in conuentionalibus, ff. de verbo. oblig.

C A P . 4.

1. *Quot modis transactio fiat.*
2. *Acceptilationis effectus.*

3. Explicatæ ll. ubi pactum, & l. si cau.
sa. C. de transact.
4. Quando ex pacto transactionis detur
actio.
5. Quomodo accipiatur actionem pacto
remissam resuscitari.
6. An transactio contractus sit, & an
nominatus aut innominatus.

 RANSACTONIS VOCEM
generalē esse omnes admit-
tunt l. transacta, ff. de verb.
signific. potissima eius significatio
ad illam pertinet, quę de re dubia &
līcē incerta nascitur, l. i. ff. de trās. cu-
ius tantam vim esse non ambigitur,
ut quod eius causa quis soluerit, non
repetatur, l. in summa, ff. de cōdict.
indeb. l. si quidem, C. de transact.
lis enim semel decisa instaurari
nullo modo poterit, l. nō minorem,
l. quamuis, C. de transact. maximè
cūm nullo dato vel retento nunquā

V A R I O R V M

fieri consueuerit , l. transactio , C.
co. Solet autem duobus potissimum
modis illa perfici. Priore per Aqui-
lianam stipulationem, altero pactione
simplici nudoque pacto . Et quidé
quod ad primum attinet , eius esse
vim & effectum constat, ut precedé-
tem petitionem omnimodo perimat,
ac eius obligationem tollat , l. cum
Aquiliana , & l. sequ. ff. de transact.
l. vt responsum , C.co. ² Itaque licet
quæ ob id promissa sunt non repre-
sententur, adhuc lis sopita non in-
staurabitur, l. si maior , C. de tran-
sact. Alter acceptilationis effectus
est, vt ex ea ad implendam fidem de-
tetur actio , l. cum mota, C. de tran-
sact. quod verum est, si non aut dolo,
aut metu interpositas fuisse transac-
tiones iudicaueris, l. interpositas, l.
sub pretextu. C.co. huius verò conve-
tionis nullam vim esse nostri docent,
si post rem iudicatam transfigatur.

constat

constat enim hoc nullius momenti
futurum, l. & post rem, ff. de transl. l.
eleganter, ff. de condic. indeb. nec
obest. l. si causa, C. de transact. ubi
ita demum iudicatum ad effectum
perduci posse rescribitur, si Aquilia-
na stipulatione & acceptilatione a-
ctio sublata non est: quasi vero haec
modo iudicari perimitur actio.
quod in ea qua demum nouata suc-
rit Accurs. & ceteri explicant, nec
haberet difficultatem puto ego ve-
rum esse ibi dictiunculam. Si, pro,
quia ab Imperatoribus accipi ut ve-
lint. Ideo tem iudicatam in ea specie
exequendam esse, si verum est, ut est
veru. Idemque sit ac si dicaret, quia
per Aquilianam stipulationem actio
perempta non fuerit, ob regulam
qua post iudicatum transigere ve-
ramur, nec sane nouum videatur di-
ctionem illam hoc sensu apud nostros
usurpari. Nam & eodem modo saepius

alibi accipitur in l. Pomponius, ff. de
acquir. rer. dom. l. si is qui, ff. de vlu-
cap. Item si post Aquilianam stipu-
lationem aliter contraria verborum
solēnitate placuerit, posterius pro-
missum valere non dubitatur, l. pa-
cta, C. de pact. ⁴ Quinimo & si sim-
pliciter pacifcantur, agi poterit, si
modo nuda non fiat conuentio, sed
vel eo refuso quod datum est confir-
metur, l. si diuersa, C. de transact. Et
hoc est quod dicitur si aduersarius
hoc maluerit, & ante causæ cogni-
tionem accepta reddiderit, ne nudū
pactum videatur, agi posse, l. vbi pa-
ctum, C. eo. vel alio modo ex pacto
causa subsecuta fuerit, ne alioquin ex
pacto nascatur actio, quæ semel per
acceptilationē extincta eo modo nō
resuscitatur, l. qui res, §. arcām, ff. de
solu. Altero modo transactio nuda
pactione componitur, quæ ab Aqui-
lianā stipulatione differt: quia hæc

ad actionem non sufficit, cum iudicata sit, l. cu proponas in 2. C. de pact. nisi causa sequatur, vel qui agit ex parte sua impleuerit, ut nec aliquo modo quod fecit, repetere possit: veluti in ea specie, in qua mater querelam inofficiosa, ut parte honorum acciperet, remisisse, & antequam ei detur dece-
sisse dicitur: unde fit ne remissam se-
meli querelam minime preparatam,
nec etiam ob fidem ruptam ad herede-
des transmiserit, l. posthumus, ff. de
inoff. test. Quocirca cu ex parte sua
omnimodo fecerit, heredibus præ-
scriptis verbis datur actio, l. cu morta,
C. de transact. Eademque ratio est in
eo, qui pro fundo que petebat, præ-
dium, quod liberum arbitrabatur,
obligatum accepisse legimus, l. si pro
fundo, C. eo. Nam nec in eo quicquam
ex negotio gesto superesse dici po-
tuit. Sed hac in re non est omittendum
potuisse illum, cui ex transactionis

V A R I O R V M

pacto dari debuit, re integra non accipere, contractuum innominatorū exemplo, in quibus locus est penitētiæ, l. naturalis⁵, §. i. ff. de prescript. verb. Porrò si ex integro negotium perfectum non fuerit, sed ex altera-
tra tantum parte factum sit, si quidem is qui quæstionem remisit, con-
queratur, quia non detur quod pa-
ctum est: eam repetet, quoniam per
pactum elisa, solum exceptione a-
ctio perempta non videbitur, l. si in-
stituta, ff. de inoff. testa. Nec illud
tamen catenus accipimus, ut præci-
fè actionem repeatat is cui dari de-
buit, sed vel ad placitum in factum
replicatione usus aduersarium vr-
geat, vel si procax ipse fuerit, ite-
rum litem suscitet, l. siue, §. fin. C. de
transact. Illaque est exceptionis ex-
quitas apud Imperatores in l. si ma-
ior, C. cod. Per contrarium si agat
cui datum est ne ageret, pacto

exceptionem inesse non ambigitur, vel repeti quod datum est posse cōstat, vt & pœna si promissa fuerit exigi, l. promissis, C. de transact. l. pacto, ff. eo. l. rescriptum. §. si pacto, ff. de pact. quin & vtrumque si rato manente pacto conuenerit, l. qui fidem, cum l. sequen. ff. de transact. Nec eō modo videbitur aduersus transactionem actum quia ante litē remissā dici trāfactio nō poterit, quæ in superiori tantū casu versatur quo lis futuræ præstationis occasione remissa fuerit. Denique si placeat vt iterum agatur, nihil impedit, cum actio non sit perempta & licet posterius pactum nudū sit, priori tamen exceptio replicatione submouebitur, l. si vñus, " s. pactus, ff de pact. Ex quibus loquido constat, quām sit vana & inutilis nostrorum disputatio, qua querunt an inter nominatas vel innominatas cōuentio-

VARIORVM

nes transactio coniencia sit. ad priores enim non pertinere satendū est, postquam speciale nomen non habeat, nec perpetuò actionem inducat. quę omnia sunt contractū nominatorū Encomia. A posterioribus item differre notauiimus: quia in his pœnitentię locus est, & res cōdici possit, l. si pecuniā, ff. de cōdict. caūl. dat. l. si ut proponis, C. eo. cūm tamen hoc in transactione non admittatur, & possit qui ex parte sua non impleuit à quo repetitur, vel in quem sopia quæstio resuscitatur, perficiendo agentem exceptionis a-quitate repellere, l. si maior, C. de transact. nullus enim post transactionem rescissioni aut restitutiōni locus relinquetur, l. i. C. famil. hercif. l. si non transactionis. C. de iur. & fact. igno. l. Lucius, s heres, ff. ad Trebel. reliquum est, ut quod de illa obligationis figura, quę ex indebiti

solutione nascitur, iuris præceptores
asserunt, potius distractum ea con-
stitui, quām obligationē gigni, ad
transactionē transferamus. Quæ ra-
tio fuit cur nec illa inter contractus
enumeretur: quoniam dissoluendi
nexus gratia potius à conuenienti-
bus ordinata esse videatur, s. i. quib.
mod. re contrah. obl.

C A P. 5.

1. *Quando res ecclesiæ alienare liceat.*
2. *Quod genus alienationis administra-
toribus sit concessum.*
3. *An de ecclesia meritis permittatur œ-
conomo donare.*

Res Ecclesiastice ab œcono-
mo Episcopo aut altero
quouis administratore alic-
nari non poterunt, certis tamen ca-
sibus exceptis, qui passim legendo
iuris studiosis occurrunt¹. Illos glosa
cumulat in auth. hoc ius porrectum,

in verbo inscribatur, C de sacros. eccl^s.
cles. vt & alios quosdam esse docet
ibi, ex quibus nulla lege fieri possit
vt hæc alienentur. Sed inter cætera
quæritur, an benè de ecclesia merē-
tem remunerari liceat quasi hoc ge-
nus non sit interdictum alienationis,
que in gratiosum & merentem ho-
minē conferatur, quod glosator no-
ster existimat, D D caterua sequitur
in l. iubemus, C. de sacros. eccles.
Ego multis nominibus probare non
possum. Primò quoniam harum re-
rum omnis vetita sit alienatio, si nō
ex causis legibus expressis fiat, auth.
hoc ius, C. de sacros. eccles. & qui-
dem licet administratio' œconomis
concedatur, gratiosam tamen remis-
sionem prohibitā esse exemplo sunt
magistratus, l. præses, C. de tran-
fact. tutores l. non ex omni, C. de
admini. tuto. procuratores, l. non
abstulit, C. de nouatio. Filij quoque

aut serui, quibus etiam libera pecunij administratio à patre data fit, l. contra, §. i. ff. de pact. l. filius-familias, ff. de dona. Secundò quamvis verū est ad ~~arbitrio~~, eum qui officio aut beneficio alieno usus est obligari: Ideoque dicimus in dubio si quid præstiterit, eum donasse videri, l. si verò non remunerandi, §. Idem Papinianus, ff. manda. neminem tamen illum solo pudore & honestate contineti, ut nullum sit Iuris ciuilis vinculum, nemo negaverit, l. sed & si, §. consuluit, ff. de petit. hered. Nam & remuneratoria donatio liberalitatem habet, l. Attilius, ff. de donat, quia nullo iure cogente fieri dicitur, l. donari, ff. co. at verò constat hęc omnia tām lege, veteri ac principum Christianorum constitutionibus œconomis interdicta, quām variis pontificum decretis infirma-

V A R I O R V M

ta & irrita iudicari, can. hoc iub. x.
q. 2. cap. si quis presbyterorum, &
cap. sequ. ext. de reb. eccles. non
alien. Tertiò tutoribus Episcopi &
cæteri sacrorum collegiorum cu-
stodes comparantur, l. sancimus, C.
de Sacrosanct. eccles. At illis non
licet merentibus etiam cognatis pu-
pilli, aliquid quod moris non sit,
errogare: ne si fecerint, in rationes
non computent, sed sibi expensum
ferre cogantur, l. cùm in plures, §.
cùm tutor, ff. de admini. tuto. Po-
stremò illud mihi ea Leonis consti-
tutione expressum videtur, in qua
nec ad vicissitudinem collocati be-
neficij, vel referendæ gratiæ ex bo-
nis Ecclesiæ donandi facultas conce-
ditur. quem locum miror nostros
non satis maturo iudicio perpeditisse.
In l. Iubemus, §. scientes, C. de sacro-
sa. Eccles.

C A P . 6.

1. Caput & fama quo modo differant.

2. *Explicata l. penult. ff. de var. & ext. cognit.*
3. *Infamiam omnem iuris, nullam facti esse.*
4. *Infamia pœna est vitæ proxima.*
5. *Infamia ex facto aliquando nascitur.*

APVT ad personę statū tanquam priuati hominis pertinet, l.i.l.nam & cetera, ff. de capit. diminu. fama ad dignitatem & existimationem refertur, l. penult. ff. de var. & extraor. cognit. Quocirca cùm singuli hęc habeant libertatem , ciuitatem, & familiam, triplex quoque minutio capit is ex his cōsideratur, l. fin. ff. de capit. diminu. fama verò duobus corruptitur, aut enim ex minuta existimatione , vel quia omnino cōsumpta illa sit, notatur infamia, l. cognitionū, ff. de var. & extra. cognit. vnde apparet caput amplius fama cōtinere. quia siue infamia illud emancipatione adoptio-

V A R I O R V M

famia illud emācipatione aut adop-
tione minui poterit, l. tutelas , ff. de
capit. diminu. hēc ex ea tantūm mu-
tatione , quæ pōenā habet , nascetur:
& si minuatur minima capitis minu-
tionē, quæ in relegatione consistit,
corrumpitur . Sin consumatur , hoc
faciat magna, quę gradus suos con-
tinet: summū, quo libertas , minorē,
quo ciuitas amittitur. Ergo quod ad
cuiusque caput attinet , minutio tri-
plex est. §. de capit. diminu. quod ad
famā duplex : ea scilicet per quā mi-
nuitur, quę minor dicetur: altera ma-
gna, qua libertatis ius infringitur, si-
cuti , hoc enim sensu voces duas se-
paratas vel *vni* constituo in l. penult.
§. consumitur, ff. de var. & extraord.
cognit , & altera, quæ ciuitatē tollit,
quod deportatis aqua & igni interdi-
ctis obtigit. Illa si vera sunt, nō inter-
se rectē sentiētibus pugnare videbū-
tur. Sed quoniā in hanc disputationē

incidimus, de infamia paucis agēdū est, quæ apud Callistratum ex contrario definitur, lœfæ dignitatis statutus legibus & moribus improbatus, i.e. cognitionum, scilicet de var. & extraor. cognit. eamque duplēm veteres omnes, & ex posterioribus Duarenus sibi effingunt, ut alteram iuris, alteram facti esse censeant. quo modo plura quoque alia partiti sunt. Quod ad hanc diuisionem attinet, subsisto, & non satis iuri ciuili hanc præceptionem congruere mihi persuadō. Primū, quoniam nulla huiusc infamiae, quam facti esse nostri dicunt, mentio, nullumque vestigium apud veteres iuris prudentes extare meminerim. quod tamen ex professo de infamia disputātes non est verosimile ipsos pretermissuros, si verum credidissent: quinimo per contrarium nullam infamiam esse, quæ non iuris sit, & legum autho-

V A R I O R V M

ritate nitatur, ostēdit Papiniani du-
bitatio, an in publicis iudiciis calū-
niæ damnati testimonium habere
possint. quia nec lege Rhemia, nec
alia qualibet hoc fuerit vetitum, l.
quæ situm, ff. de testib. & Tribonianus
luculenter in l. fin. ff. de postul.
profiteretur se in sequenti titulo ex-
plicaturum, qui notari debeant. Se-
cundò, facti infamiam communis
schola interpretatur illam, quæ com-
muni sentētia & vulgi opinione na-
scitur, quo nihil magis contarium
Romanæ iuris prudentiæ esse potuit,
qua potissimum est vetitum cum a-
lienæ existimationis discrimine va-
gari, l. item exigit, ff. de dol. At verò
quid leuius vulgo, qui & probum
sæpiissimè arguere probrī & sceleratissimū
superstitiosè coleat? Tertiò, nemo negabit⁴ infamiam
pœnam esse, etiam vitæ proximam,
l. iusta, ff. quib. manu. licet.

At verò quid absurdius, quam ple-
biculæ cæci iudicij pœnam relin-
quere? quam tamen nec religioni
magistratus credendam veteres pu-
tauerūt, l. ordine, §. f. ff. ad municip.
l. aliud, ff. de verb. signif. l. i. §. i. ff. ad
SC. Turpil. Quarto, nullum erit ef-
fectæ huius infamiæ momentum,
quis enim nō videt talem esse, quam
effinxerunt eius infamiam, qui fu-
stibus aut loris cæsus fuerit, cuius &
pudor & verecúdia onerata quidem
videbitur, cui tamen nec honores,
nec patriæ dignitates denegari poten-
runt, l. eos, ff. de decur. quæ infami-
bus patere non solent, l. neque, C. de
dignitat. lib. 12. Postremo, hoc ex-
pressum est apud Callistratum, qui
legibus & motibus improbari statū
& legum autoritate infirmari desi-
derat, ut infamia notetur, l. penult.
ff. de var. & extraord. cognit. Iuris
itaque labem omnem esse oportuit,

V A R I O R V M

vt notet. Quod tamē non impedit,
quominus illud quod verū est cen-
scam, quædam esse infamiae exem-
pla, quæ ex ipso facto nascantur: ve-
luti inquit Vlpia. cùm factum præ-
tor notauerit, l. quid ergo, S. cùm au-
tem, ff. de his qui notan. infam. quod
alijs pluribus illustratur exemplis,
rem prenotasse sufficiat. Item verum
est existimationis & opinionis quo-
dam gradus considerari, prout ho-
mines maioris sunt grauitatis & co-
stantiæ. Nam & alios hilarioris esse
famæ certum est, alios non infames,
postremò & infames coniunctionis, si-
cuti & inter gratos, non ingratos &
ingratos qui ppiam interest, l. liberi,
C. de inoffic, testa. Et diligentes, non
negligentes à negligentibus sepa-
rantur. Philosophi à communi ho-
minum vita, & protinus vesanis se-
iunguntur, in l. si vēditor, ff. de ædil.
edict. qui per procuratorem igitur
famoſo

famoso aliquo iudicio damnatus est
non erit infamis, vt nec ille quē ad
meliorem frugē magistratus refor-
mate admonitionibus voluerit, eos-
que & similes infames dicere turpe
est: cūm hoc apertè negetur, l. i. &
2. ff. de obseq. l. ob hæc, ff. de his qui
not. infa. l. ea quæ, l. verbū, l. inter-
locutio, C. eo. quamuis horum o-
pinionem oneratam fuisse non dif-
fitemur: nec istud effectu careat,
cūm aliqui casus sint, in quibus
hilariorē quoque famam exi-
gimus, vt in religione testium o-
stenditur: quorum dignitas maxi-
mè consideranda est, & non solūm
ne infames sint, sed vt probæ exi-
stimationis habeantur desideramus,
l. 3. §. 1. ff. de testib. sicuti & filius non
patris tantum famæ debuit parcere,
sed illius quoque sanctam habere
personam, & huius amplitudinem

V A R I O R V M

curare illum oportuit, l. licet, ff. id obseq. Hęcq; ratio est cur bonę fidei mentione facta, aduersus orationem agere debeat, l. non debet, ff. dę dol. & solo in factum iudicio experiri, quod nullam fraudis mentionē habeat.

C A P. 7.

1. *Procurator quando praeclisè ad defendendum cogatur.*
2. *Procurator actoris reconuenientem reum audit.*
3. *Explicata l. inuitus, C. de procurat.*

Duo sunt capita edicti praetoris de procuratoribus pri-
mum est, quo ad litem suscipiendā procuratōrē datū, pro quo consentiente dominus iudicatū solui satisfactionem exposuit, iudiciū accipere se coacturū spondet, l. filius familias, §. procuratorem, ff. de pro-

curat. Quia in re adnotādum occurrit, prēcisē ad litem suscipiendam vrgendum procuratorem: nec satis esse ob rem nō defensam stipulatiōnem committi, si non illud fecerit quod in litē dominus facturus erat, l. sed & hæ, §. defendere, §. præterea ff. eo. Cui non obest, quod Sabinus ait, nullas esse prētoris partes, ut procuratorem cogat, l. non cogendum, ff. de procura: hoc enim verum esse si ex iusta causa sese excusaverit, manifestē ostenditur ex l. mutus, §. fin. & l. sequ. ff. eo. vt satis hoc exemplo sit ob rem non defensam stipulatiōnem committi: quinimo eo nomine fideiussores absoluendos esse, quia vir bonus illud arbitraturus sit d. l. non cogendum, ² ff. de procura. Alterum est, quo prētor actoris procuratorem coacturum pollicetur, qua cunque reconuentione à reo domi nū impetitum defendere l. seruum,

V A R I O R V M

S. ait prætor, l. omnium, cum l. se-
quen. ff. de procura. Quod rationem
habet. cùm enim hoc inter ipsos li-
tigantes licuisset, l. cùm Papinianus,
C. de sent. & inter l. om. Iud. l. i. ff.
de quib. reb. ad eund. iud. eat. iustus
non videbitur procurator, qui non
idē quod dominus fecerit, ex cuius
etiam persona omnes committun-
tur stipulationes, l. si procurator
meus, ff. co. Non obest l. inuitus, C.
de procur. quę nostros plurimū tor-
sit, & illam varijs modis interpretan-
tur. ³ Ego sic accipio, vt illud quod
verum est, contineat: nec difficulta-
tem habet, vt inuitus nemo mandat.
suscipiat, quod officij est, l. i. ff. mād.
l. inuitus, ff. de procurat. item nemo
absentis negotijs defendendis euo-
catus, quod fieri moris erat, l. hęc au-
tem, ff. ex quib. caus. in possē. eatur,
l. ergo, ff. ex quib. caus. maior. horū
curam suscipere compellatur: & sa-

tis sit, si ad suscep^tam semel fidem
vrgearmur, l. in commodato, s. sicut,
ff. commod. quo sensu verissimo si
rescriptum illud acceperis, edicto
prætoris non obest, quod perpetuū
est & certissimum, ut rei & actoris
procurator litem quam suscep^tint,
expedire cogantur. At verò in acto-
ris nō solum procuratore, sed & ne-
gotiorum gestore hoc magis sit, ut
reum ex contrario agentem paudiat,
l. actionem, C. de procurat.⁶ Quod
postremum non ex verbis quidem
edicti, sed ex ei⁹ interpretatione ma-
nasse existim^o, & idem ex locis supe-
rioribus satis patet.

C A P. 8.

1. Negotiorum gestor. qui litis sumptus
repetat.
2. Explicata l. Iam tamen, §. penult. ff.
3. Iud. solu.
3. Recomuni gestu quæ actio detur.

4. Quid necesse sit, ut iudicium negotiorum gestor. competit.

VAESTIO est, an qui absens nomine sine mandato litem mouerit, vel reum defendere, litis quam perdiderit sumptus repetat, & non condictrum. Accursius & communis schola censuit, eo quod in fideiussore iudicatum solui, qui suscepit defensionem, responsum est ita demum acturum si vicerit, l. iam tamen, §. penult. ff. iudicat. solu. & ei videtur imputandum, cui tantum est abs re otij aliena vt curret, & ea que ad se non attinent. Que omnia tamen vt iniusta improbo, nec etiam legibus nostris satis congruere puto. Primo, quoniam in sumptibus repetendis negotiorum gestor. procuratori comparatur, l. 3. §. 1. l. si seruus, ff. de in re vers. at in hoc liquido receptum est,

& si contrariam sententiam subierit,
 nihilominus condicturnum , l. qui
 proprio, §. litis, ff. de procur. l. etiā,
 C. mād. secūdō, generaliter in omni
 in rem alienam impēsa facta consti-
 tutū legimus, vt nō id spectemus an
 bono domini, sed an in eius nego-
 tium cesserit. l. quod si seruus, §. idē
 Labeo, ff. de in rem vers. l. prētor ait,
 §. quod ait. prētor. ff. de bon. auctor.
 iud. poss. Tertiō, in negotiorum ge-
 store, vt & in procuratore, receptum
 est damnū ab eo abesse debere, sicut
 & lucrū afferri bona fides exigit, l.
 2. l. quæ vtiliter, §. fin. ff. de neg. gest.
 Quartō, satis est, si illud absētis defē-
 sor fecerit, quod iure presēs domin⁹
 erat acturus, l. sed & hę, §. defende-
 re, ff. de procurat. cui tamen certum
 est fraudi nō futurum si ob dubium
 litis euētum, cūm iustā litigādi cau-
 sam haberet, indeffensum ius suum
 non reliquerit , ll. Illud, ff. de pet. hę.

red. l. quod debetur, ff. de pecul. nam
nec iudicis imprudentia, vel eius gra-
tia aut sordes litigantibus solent esse
damno, l. si per imprudentiam, ff. de
euict. Quintò, hoc apertum est, &
manifestissimè constitutum, eū qui
negotiorum gestorū agit, nō solum
si effectū negotium habeat, sed, & si
utiliter cœperit conducturū, l. sed an
vltfo, §. i. ff. de neg. gest. l. si seruum.
C. eo. Sed & quæfo quem adeo ve-
sanum & supinum nostri iudicant,
qui alienis amici absentis rebus de-
ploratissimis consulere voluerit, si
hoc se subiectum periculo audiat, vt
si vicerit tantum, cumque fortuna
sequatur, repetiturū existimet. Nec
sane nimbum est, si apud Vlpianum
in l. iam tā, §. iam tamen, ff. iud. solu-
quo solo Accursius & cæteri mouen-
turi, victus non repetat, cùm manda-
tum excoferit: egidem co loco si-
dei assorbī qui ad solam quantitatē,

ut ait textus acceptus fuerat. Ergo si
bi imputet, cur mandati fines transfi-
lierit. Nam & plurimū interesse con-
stat inter eū qui sine mandato iustè
experitur, multaque potest, cùmque
qui cum procurationem acceperit,
contra suscep̄tam fidem nō nihil est
ausurus, l. maritus, C. de nego. gest.
Nam & exosus erit ille, qui aduer-
sus domini voluntatē quippiā mo-
litus fuerit, l. fin. C. de neg. gest.
Sequitur ut aliud explicē, de quo nō
consentiant, si rem cōmunem vnius
ex socijs mādato curauerō. quę actio
ei qui non mādauerit detur, & qui-
dē Antonin⁹ negotiorū gestorū dari
voluit, l. si mādatū, C. dc nego. gest.
idē Iulianus in l. si pupilli, §. si quis
ita ff. co. Cuius rei ratio facilis & in
aperto est, quia huius negotium &
sine mandato gestum est. Quam-
uis Paulus in factū subsidiariā actio-
nem dare voluisse videatur in l. si

V A R I O R V M

mandauero, §. si curator, ff. mand.
harent nostri. Dico ego dissimilem
esse utriusque loci hypothesis. nam
apud Julianū & Antoninū res erat cō-
munis negotij gesti tempore, vnde
non est mirum si vel societatis con-
templatione gestum, aut ipso gestu
cuius negotiū esse dicatur ⁴ apud Pau-
lū, apparuit creditor, qui non crede-
batur, cuique actio quidem compe-
tit, l. cum vnuſ, ff. de bon. auct. iud.
poss. l. si finita, §. si plures, ff. de
damn. infect. sed tunc nascitur, cūm
petierit, l. & §. hoc autē iudiciū, l. cūm
postulasse, ff. de dam. infect. quod
generaliter in omnib⁹ que officio iū-
dīcis postulātur iure recipit, vt hēc
ex petitione nasci demū videantur.
non potest igitur agere negotiorum
gestorum is cuius nullum negotium
fuit: sed cūm hodie ex iudicio nascar-
tur, in factū actione subsidiaria ex-
periri non vetabitur. quia hēc quo-

ties equū est, dari soleat, l. quoties, ff. de præsc. verb. Ex quibus apparet necessarium videri, ut negotiorum gestorum actio sit, administrationis tempore negotium esse oportere. Hinc enim gesti obligatio nascitur, & ex ea actio, l. licet, §. ea obligatio, ff. de procura. Quod si tandem incipiat, utili in factum iudicio experiri tutius est, illudque equitas rerum exigit, l. i. & seq. ff. de prescrip. verb.

C A P. 9.

1. Emptio à permutatione in quibus conueniat.
2. Interpretatal. fin. ff. de condic. caus. dat.
3. Necesse est rem esse de qua conuenit.

SVPR A de conuentionibus innominatis, cùm de transactione ageremus quedam retulimus. Itaque non est alienum

si ad huc pauca non inutilia adiungamus , & Iurisconsultorum quædam de his quæ contraria videntur responsa explicemus . Quod ut clarius fiat hoc præfabor ne illorū sententiæ accedere , qui negotium ciuile do ut des à rerum permutatione non sciungunt , l. naturalis , §. i. ff. de præsc. verb. & in pluribus hanc emptioni & venditioni assimilari recipiunt , l. i. ff. de fer. permu: l. i. ff. de contrah. empt. Nā& in utraque vltro citroque accipitur , utriusque finis est domini aquifitio , l. cùm manu fata , §. fin. ff. de contrah. empt. qmbæ euictionis obligationem continent , l. i. ff. de euict. Denique post perfectam emptionem periculū est emptoris , vt nec si res pereat , pretij solutionem recusare possit , l. fin. C. de peric. & comm. rei vend. l. cū emptor , §. i. ff. de rescind. vend. eius item qui ex permutatione acci-

pere debuit damno & malo peri-
tura res est , l. 3. §. 1. ff. de condict.
caus. dat. si non promissoris culpa
aut mora præcesserit , l. naturalis,
§. sed si Stichū, ff. de præscri. ² verb.
Cui tamen ex diametro obesse vi-
detur quod Celsus ait, si dedi tibi
pecuniam vt mihi Stichum dares,
ob rem dati re non secuta obliga-
tionem fore, & ideo si mortuus
est Stichus, repeteret me posse: quia
ideo tibi dedi, vt mihi Stichum da-
res, l. fin. ff. de condict. caus. dat. In
quibus locis conciliandis commen-
tatores nostri varij sunt, nec sibi con-
stant, vt apud eos quilibet videre po-
terit : ex his tamen nullus est, qui sa-
tis iudicio meo fecerit . Quocirca
cogitabam aliquando num in re
tam difficiili hoc adferre possem,
quod verum aut doctis vero si-
mile videatur , quandoquidem
nihil certi ausim in re obscura

V A R I O R V M

affirmare : vt apud Celsum conuenitionis tempore mortuum esse dicamus quod dari oportuit, eaque ratione iustè possit, quod ob id vicissim accipiendum datum est repeti. Nam & in emptione si non sit quod vendatur, inutiliter contractū legimus, l. nec emptio, l. domum, ff. de contract. empt. Itē mortuus homo in stipulationem nō deducetur, l. si homo. ff. de verb. oblig. & hanc interpretationem præsens tēpus indicat, quo mortuum esse Stichū describit. sed & reliqua exempla ab eo addita planè tempori couuentionis cōgruunt, veluti si alienum³ dederit, aut de euictione non cauerit. Itaque in hoc quoque permutatio cum emptione conueniet, vt in vtraque rem esse, quo tempore cōuenit, necessariò desideremus : ne alioquin nullum sit de quo conueniant. quod etiam in omni constituenda

obligationis genere recipiēdum esse
nemo negauerit, l. fidecommissa, s. si
rem ff. de legat. 3.

C A P. 10.

1. *Ex pluribus hæredibus unus alterius periculo non tenetur.*
2. *Duorum reorum quomodo & quando fiat constitutio.*
3. *Plurium administratorum officiū quādos sit individuum.*
4. *Administratores reipub. & tutores plures quomodo differant.*
5. *Explicata l. cùm alieni, ff. de negot. gest.*
6. *An unius fideiussor ante collegam conueniatur.*
7. *Explicata duo Gordiani rescripta de magistrat. conueniendis.*
8. *Ex diuisa administratione quatenus plures ieneantur.*

V M de vi obligationis diui-
duæ à pluribus cōtractę no-
stri disputat, hoc summum

V A R I O R V M

esse constituunt, vt si vnius debitori
hæredes sint, pro hereditatiis portio-
nibus teneantur, quia lex xij.tabul.in-
ter eos nomina distribuerit, l. i. C. si
cert. peta. quod adeò verum esse Pa-
pinianus existimat, vt nec vice mutua
ad eos periculum redundet, l. tutor
qui post. tutoribus, ff. de administr.
tuto. cùm ipso iure hoc inter eos di-
uisum sit, l. ea quæ, C.famil.hercise.
Aliud est si ex eorum persona obliga-
tio originem accipiat, aut quia nomi-
ne alterius fidem suam astrinxerint, &
æs alienum fide sua esse iusserint, vel
quia tanquam principales teneantur.
Et quidem in prioribus receptum est
singulos in solidum teneri, l. non re-
ctè, C. de fideiuss. vt inter eos solos
qui soluendo sint ex epistola diui Ha-
driani in portiones obligatio diuida-
tur, l. inter fideiussores, ff. de fideiuss.
In posterioribus aliud est cōiunctim
quàm si separatim vel disiunctim se-
obligat.

obligauerint, ut priore casu viriles statum deberent, l. reos, §. cum tabalis, ff. de duob. reis, si non actum fuerit, ut essent duo rei, l. 3. § 1. ff. cod. Altero quamuis nihil dictum fuerit, duæ nasccebantur obligationes, l. 2. ff. de Nova. l. si ex toto, §. 1. ff. de lega. l. quæ omnia immutata sunt: nec solent duo rei constitui si non sit expressum, §. 1. de duob. reis in nouellis. Duorum igitur reorum nexus vel pactio ne ut in superioribus, aut rei natura constituitur quod duobus modis accidit. Priore, ex re ipsa quæ debetur, cuius præstatio individua quoque sit: veluti si servitus, aut factum, vel aliud quippiam debeatur, quod partis solutionem non admittat. Itaque constet singulos in solidum obligari, nec iure aliquo fieri possit ut aliter debeant l. 3. & 4. ff. de verb. obli. l. arbor. §. aquarum, ff. comm. diuid. l. hæredes. §. an ea, ff. famil. hercifc. Altero ex per-

V A R I O R V M

sonis quæ detinētur, quarum munus
& officiū ex quo nascitur obligatio,
individuum sit : quod in pluribus
tutoribus, curatoribus, procuratori-
bus, & magistratibus potissimum
consideratur : quorum omnium par-
& similis fermè ratio est. In quo ta-
men non satis sibi nostri constitisse
videtur, ob varia hac de re eorum
respōsa, quæ extant. Et quidē certū
est si diuisio inter plures facta non
fuerit, licere creditori vel vnum ex
his eligere, qui in solidum cōuenia-
tur, l. cùm interdictæ. C. arbitr. tu-
tel. l. 2. C. de diuid. tut. l. si plures, ff.
de cura. bon. dand. idémque si ipsi
soli diuiserint : quoniam ut ait Papi.
diuisio ab ipsis tutoribus facta iuris
non est, sed inter eos modum admi-
nistrationis facit, l. inter tutores,
ff. de admini. tuto. & in pluribus ma-
gistratibus illorum individuum of-
ficiū esse Paulus adnotat in l. quid

ergo, ff. ad municip. Quod in pluri-
bus qui gesserint verum est: sed & si
nihil ab aliquo gestum fuerit, eadē
est ratio, l. si plures, ff. de admini. tu-
to. l. periculo. C. eo. sic tamen ut
exemplo fidei usorum inter hos om-
nes qui soluendo sunt, diuidatur o-
bligatio, l. i. §. nunc tractemus, ff. de
tutel. et rat. distrah. l. ex persona,
C. de probal. fin. C. in quib. caus.
tut. haben. l. i. C. de ⁴ diuiden. tut.
Et in tutoribus hoc sit potissimum,
ut prius contutor, qui suspectum al-
terum accusare debuit, tandem ma-
gistratus conueniatur, l. i. § vsque
adeo, ff. de tut. & rat. distrah. ut alia
sit causa tutorū, corūque qui priuati
alicuius res gerunt, alia eorum qui
reipub. negotia administrant, l. Lu-
cius, §. Sempronij, ff. de admi. tuto.
Priuato enim gestori imputandum
est, cur collegam suspectum non fe-
cerit, l. etiam, ff. de admi. tut. l. duo

V A R I O R V M

ff. de magist. conuen. cùm & sa-
tisfando in administratione præ-
ferri potuit, si fidem ei non habeat,
nec alieni periculi succedaneus esse
velit. l. si plures, §. fin. ff. de admi.tu-
to. §. i. de satisd.tuto.apudIustinia.Et
hoc est quod apud Paulum dicitur
in ea specie, in qua contutor contu-
torem suum suspectum accusasset,
conueniendum prius magistratum;
aliàs cùm magistratus plures tutores
dant, non prius ad eos reuerti pupil-
los possè, quàm si omnes tutores ex-
cussi fuerint,l.Lucius,§.cum testamé-
to, ff. de admini.tuto. quod in pluri-
bus curatoribus reibpu. non est idé,
cùm lege datum non sit alteri al-
terum suspectū facere, sed solius ma-
gistratus officio incumbat ab eo sa-
tis accipere. quæ ratio est, cur perpe-
tuò ipse prior cōueniatur, d. §. Sem-
pronij, cui ex diametro aduersari vi-
detur' Modestinus in l.cùm alicui, ff.

de negot. gest, vbi nec magistratus,
nec collegæ, sed heredis legitimi est
periculum. At verò ex facto ius ori-
tur: satis enim apud Modestinū ma-
gistratus officio suo functus fuerat,
qui semel idoneum ordinavit. quo-
circa futuri temporis periculum ad
eum non pertinet, quia nec à sapien-
tissimo præuideri potuit, l. 2. §. si eo
tempore, ff. de admin. rer. ad ciuit. per-
tinens. & in eoquoque magistratus à
tutore & cæteris priuatorū admini-
stratoribus differt, quoniā satis est, si
semel ille idoneū elegerit, l. 1. §. si ma-
gistratus, ff. de magist. cōuen. Hi per
singula momenta collegæ faculta-
tes perscrutari & exquirere cogun-
tur, l. 3. l. tres tutores, §. quod autem,
ff. de admini. tuto. Sed cur apud Mo-
destinum saltem collegarum nō est
periculum? at ratio est, quia eorum
ordinatio & administratio protri-
bunali nulla fuit iudicata, testamēto

V A R I O R V M

ad irritum deducto. quocirca perinde se res habet ac si sine mandato alienis se se actores ipsi negotijs immiscuerint : quod cum diuisim eos fecisse continetur, nec omnes gesserint, meritò qui gessit tantum, quoniam ipse solus se immiscuit , negotiorum gestorum actione obligabitur. Aliud verò est, si causa administrationis iusta & probata duret , ex qua singulorum periculum esse dici possit : ut in eo , qui ob eis alienum hereditatē omiserat . Ideoque à creditoribus municipibus forte , curatores bonis sint dati : & hic tandem nihilominus ad eandem successiōnem fuerit restitutus. Non enim inde actorum administratio magis irrita constituitur , sed præcedentis actionis iustæ ratione curatores illos reddere erit æquissimum: quod ex legibus fieri solet , ut alter alterius nomine teneatur: sicuti ex disputatione

nostra videre est: denique apud Modestinum ideo diuisionis ab actoribus facte sine magistratum consensu effectus aliquis est: quia ordinatio & curę mandatū à decurionib' expostum nullum declaratum est. alioquin contra esset: quoniam individuum eorum officium ab ipsis solis separari non potuit, l. 2. §. fin. C. de diuid. tut. nec huius diuisionis habetur aliqua ratio in d. §. Sempronij. Quod autem diximus collegam prius cōueniendū esse, ita verū est, si nō & ille, de cuius administratione & facultatibus quæritur, fideiussorē dererit usque adeo enim illū soluēdo credimus si vel ex eius aut fideiussoris bonis satisfieri possit. quinimo casu eo prior magistratus impetēdus est, si contutori nō imputetur, quod collegam suspectum non fecerit, l. i. §. usque adeo, ff. de tutel & rat. distrah. Cuius etiam rei ratio redditur:

V A R I O R V M

uoniam collega negligentiae, ac pē-
næ causa. qui verò tanquam fideiul-
sor nominauerit, fidei ratione con-
ueniatur, l. imperator, ff. ad muni-
cip. Item altera, quia non iustè qui
nominauerit, est vniuersum pericu-
lū recusaturus, cùm scire debeat eius
qui nominaretur, indiuiduum offi-
cium & commune periculum susce-
pturum, l. quid ergo, ff. eo. & ita va-
rijs rescriptis imperatorum & eoru
responsis contineri Vlpianus auctor
est: hæc tamen quæ diximus, prius
magistratū quā collegam cōueniri,
si nihil hinc imputetur, ut postremus
tandem imperti possit, Gordiano
imperatori non satis placuisse, nega-
re non possumus: quod ex duobus
eius rescriptis apparet in l. aduersus,
C. de magi. conuen. & in l. 2. C. quo
quis ordin. conueni. At verò simile
est huius temporibus senescēte Ro-
mano imperio, & iamdiu prolapso

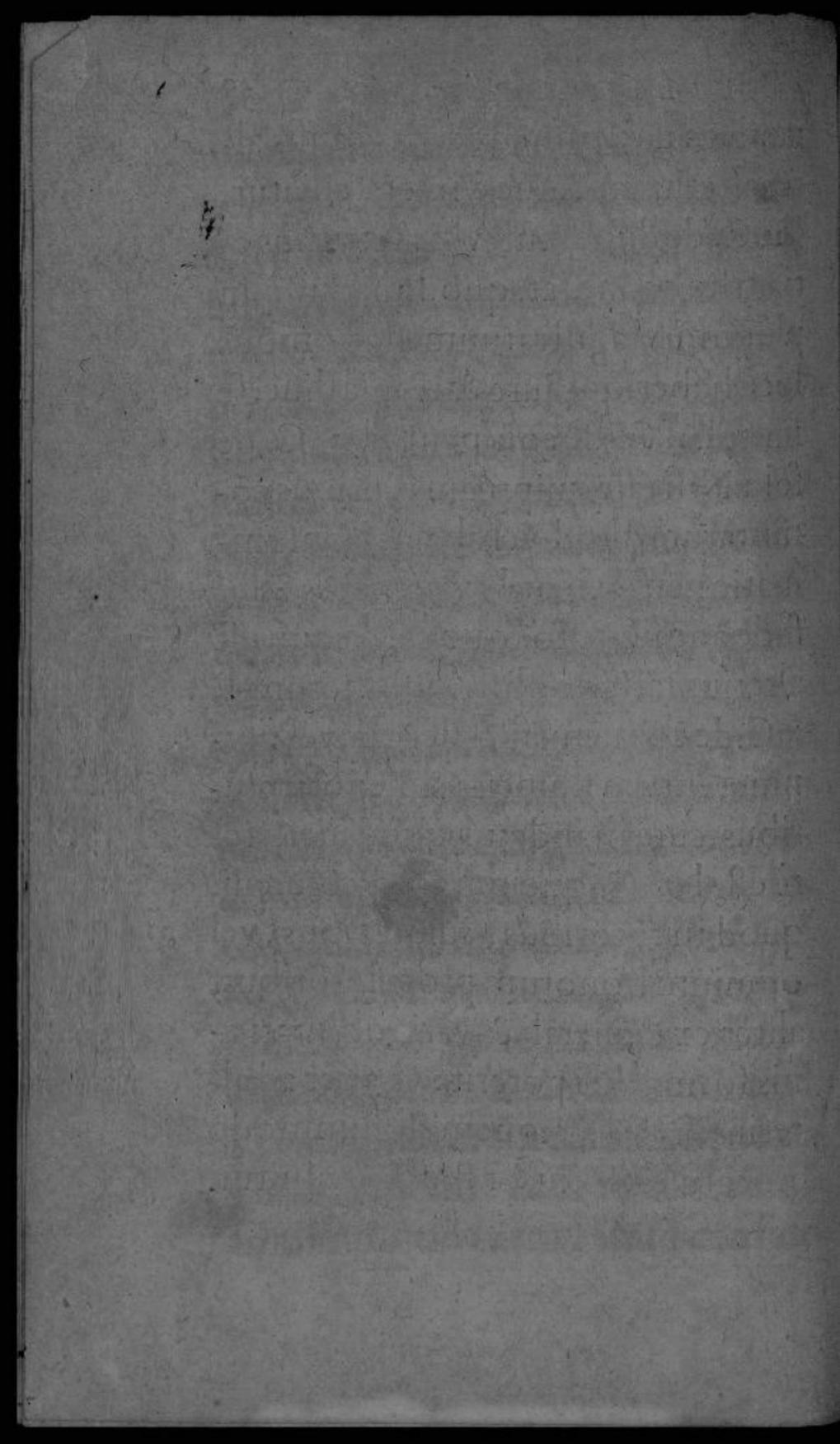
Iuris-

Jurisconsultorum flore , aliquid ex
antiqua prudentia immutatum fui-
se : nisi si quis malit hęc anterioribus
congruere , dicat in l. aduersus non
agi de Magistratu , qui tutorem crea-
uerit , sed de eo qui nomen tutoris
Magistrati ediderit & commenda-
uerit : vt is quidem non tanquam fi-
deiuissor , nec aliquo modo facile te-
neatur , si non aut pecunia ; aut gratia ,
falsa renunciauerit , l. i. §. si præses , ff.
de Magistr. conue. eius exemplo , qui
alterius nomen ediderit aut com-
mendauerit , quem vel de dolo , aut
in factum actione tantum teneri cō-
uenit , l. & eleganter , §. fin. ff. de dol. l.
si is qui rē , §. si tu Titium , ff. de furt.
cāque sit causa , cur etiam post con-
tutotem apud Gordianum cōuenia-
tur . Difficilior est , l. 2. C. quo quis
ord. conueni. In qua de eo quē cura-
torem appellat , expressè loquitur:
nisi dicas singulis ibidem munus ita

V A R I O R V M

iniunctum fuisse, ut in solidum tenerentur, quod rescripti verba continere videntur, & eo casu non ambigitur prius contutores quam nominatores seu curatores conueniendos esse: quia expressius singuli se obligauerint. Licet enim ex muneric natura tenerentur, tamen ne inutilis haec constitutio videatur, magis est, ut se arctius astringere voluerint, l. si quando, ff. de lega. i. Item notandum est in eo quod nemo gessit, non utique eius esse periculum qui quedam gesserit, sed communiter omnium: sic tamen ut in his que gessit prior conveniatur ipse, l. Pater, C. de haered. tutto. l. i. C. si tut. recipub. cauf. l. & si scisses, C. de admini. tutto. In ceteris omnium obligatio vertatur, l. tres tutores, §. Item, ff. de admini. tutto⁸. Et haec quidem si nulla diuisione negotia gerantur: nam iuste si diuisa administratio fuerit, aliud conside-

randum est: ut nisi ex certis causis alterius nomine vix cōueniatur, l. 2. C. de diuid. tut. vbi Accurſius etiam hoc adnotat. quod maximè in plurium Magistratum stationibus locū habet, quę iure & re ipsa diuersę sunt, l. 1. C. de compensa. l. 2. C. de solu. Nisi tale quippiam pluribus cōmittatur, quod vel ab uno consummationem exigat, l. tres tutores, §. Itē ff. de admin. tuto. quo casu æquū est alterius ratione obſtrigi alterum, l. 2. C. de conueni. fisc. debito. vel si unius tantū muneris & negotij pluribus cura mandetur, quod idem ferē est, l. 2. C. quo quis ord. conueni. quod in tutoribus, curatoribus, vel omnium bonorum procuratoribus, aliter ex generali & varia obligatio- nis forma dici poterit: ut alter ad alterius instructionem solummodo teneatur, l. Titiū, §. 1. ff. de admin. tur.

PETRI BELOII
 IURISCONSULTI, ET
 IN SENESARCHIA THOLO-
 fana Regij Consiliarij meritiss.
 Variorum iuris Ciuilis,

LIBER SECUNDVS.

CAPUT PRIMUM.

1. *Malefidei possessor, ex re sua acquirere potest.*
2. *Possessio ab usucapione quid differat.*
- 3 *Homo liber qui seruit, facilius quam seruus alienus eripitur.*
4. *Explicata l. qui scit, §. bone, ff. de usuc.*
5. *Scientia rei alienæ quomodo sit accipienda.*

Non solum per nosmet ipsos, sed & per eos qui in potestate nostra sunt acquiri nobis ciuiliter posse certum est, l. ea

V A R I O R V M

quæ ff. de acquir. rer domi. quinimo
per eos qui bona fide nobis seruiunt
si aut ex re nostra , vel ex operis suis
acquirant. nam & meum est , quod
ex re mea supereft, l. solum, §. meū,
ff. de rei vendic. & in operis , quæ
fructuum loco sunt percipiendis , l.
opus, ff. de oper. seru. bonæ fidei
possessoribus comparamus , l. quæ
ſitum, ff. de acquir. rer. domi. Am
plius quoque Caius existimat quod
ex re sua post iudicium acceptum
possessor quæſierit , non reſtituturū,
l. præterea ff. de rei vend. & cōmu
nem habet, quia omne lucrum tantū
ab eo extorquendum fuit. nec illud
etiam Seuerus & Antoninus perne
gant in l. C. de rei vend. sed ancilla
rum operas & partus fœtūſque pe
corum reſtituēdos putant , quia non
eadem ſit horum ratio, ciuſque quod
ex re nostra quæſitum fuerit. Cetera
aut ſibi , ſi liberi ſint, vel dominis ſi

alieni serui bona fide possessi parare poterunt, l. liber homo, ff. de acquir. rer. domi. ² Ex quibus disputatur, si vel alienum aut liberum esse intelligam, an per eos acquirere possim: ac sanè cum bonæ fidei possessori in lucrando fructibus ius ciuile nos comparauerit, magis est ne possim: sed cominus alieni scientiam habuerimus, bona fide possidere desijsse videamur, l. qui bona, ff. de acquir. rer. dom. Quamuis illud in usu capione seruetur. quia hæc ad ius quod ab initio extitisse sufficit: disputatio verò nostra ad factum, hoc est ad possessionem bonæ fidei pertinet. §. bonæ fidei, ff. de acquir. rer. domi. quæ tandi locum habere potest, quandiu bona fides adsit. Sed instant grauissimè nostri ex l. qui scit, §. bonæ fidei, ff. de usuc. ubi bonæ fidei possessor, qui seruum alienū detinet, indicatur, quandiu seruiens ab

V A R I O R V M

eo non euincitur, nec ab alio iudicio
repetitur. Quo loco motus Accu-
sios & veteres censuerunt aliud in
seruo alieno, aliud in homine libero,
qui bona fide seruit consideran-
dum esse: ut in priore enictio ad fidē
malam detegendam necessaria sit, in
postremo extra iudicialis scientia
sufficiat: quo modo pugnantem si-
bi ipsi Vlpianum conciliant, cur
tām variè rationem non adiungunt:
ego illam ab eis excogitatam au-
tumo: quia facilius alienus seruus,
qui capax est seruitutis, nobis acqui-
rere potest, difficiliusque nobis auf-
fertur, quam homo liber, qui
non est in commercio. quocirca
plectendus sit, qui eum sciens re-
tinuerit, quasi publicum crimen
contraxerit, l. i. C. ad leg. Fab. de
plagiari. l. si sciens, ff. deliber. caus.
Sed hæc quidem pulchra & per se
veta esse possunt. at verò causæ no-

LIBER SECUNDVS.

stræ non congruere existimò . Nam
utique casus hominis liberi & alic-
mi terri perpetuò à Iurisconsultis
coniungi solet , s. i. par quas per-
son. nos, acquir. l. acquiritur, ff. de
acq. rer. domin. Itaque verum est,
quod diximus , scientiam impedi-
mèto esse ne ex his acquiramus, l. qui
bona, s. tardiū, ff. de acq. rer. domi.
Ceterùm notitiam per rerum + cui-
ctionem in iudicio nasci Vlpianus
interpretatur in l. qui scit, s. fin. ff.
de vñtr. vt non hæc quolibet mo-
do, sed litis contestatione detega-
tur. Nam & ea est, quæ potissimum
malafidèi possessores arguit, l. cer-
tum, Code rei. vend. & alibi scis-
se non videtur, cui apud iudicem
denunciatum , non est ; l. denun-
ciasse , ff. ad leg. Iul. de adult. cā-
que sola forma scientia probetur.
Quoniam qui dolo dicit factum, do-

V A R I O R V M

cere dolum admissum debet, l. que-
ties, §. qui dolo. ff. de probat,
eoque referri potest quod dicitur,
cogitationis pœnam neminem me-
reri, l. cogitationis, ff. de pœn. nec
in alienis gestis curiosum quemlibet
inquirentem audiri, l. doli, ff. de no-
uauit. Ergo ne in hoc diutius partes li-
tigent, alterius scientiam litis conte-
statio demonstrat, qui antestari ma-
lunt, quam rem restituere, l. illud, ff.
de petit. hæred. quod etiam doctrina
Bartol. confirmat in l. i. §. fin. ff. de
act. empt. & hoc sensu verbum cui-
tionis accipi, mala fides quæ per a-
ctionem indicatur, detegit, l. sed &
si, §. si ante, ff. de petit. hæredit, quā-
uis alibi res euicta non aliter quam si
aufferatur, accipienda sit, l. si seruus
venditus, ff. de euict.

1. *Quot modis distribuatur hæreditas.*
2. *Imperfecta parentis voluntas inter liberos probanda saltem est.*
3. *A patre filio donata cæteris conferuntur.*
4. *Explicata l. filiæ, C. famil. hercisc. &*
5. *L. filium quem, C. eo.*

V A T V O R modis hæreditatē, quā nostri familiam¹ vocant, diuidi posse varijs iuris locis adnotare facile est. Primò, à lege xij. tabul. per quā ea quę in nominibus versantur distributa sunt, ut pro portionibus hæreditatijs singuli ex institutis teneātur, l. ea quę, C. famili. hercisc. l. pacto. C. de pact. l. i. C. si cert. peta. pro his denique agant, si nō ex iusta causa factę ad iudicaciones fuerint, l. 2. s. fin. & l. 3. ff. famili. hercisc. Secūdò hæredes ipsi cōfessu à cōmunione discedere posse s̄epe rescriptū est, l. i. C. eo. si modo traditio-

VARIORVM

nem & possessionem conuentio sequatur, l. si diuisionem, C. eo. vel placitum stipulatio firmauerit, l. diuisionis, ff. de pact. Non enim alio modo ex hoc pacto quasi permutatione facta agi poterit, l. si filia, s. si pater. ff. fami. hercisc. l. ex. placito, C. de rer. permuta. quamuis iudicem quod ipsi maluerint litigantes exequi conuenit, l. 3. §. fin. l. iudicem, ff. commu. diuid. Tertio ab arbitro sit diuissio, l. i. ff. famil. hercisc, quæ tanti momenti est, ut nec tanquam per errorē extorta rescindi valeat, l. cùm putarem, ff. eo. licet si ex conuentione fieret, retractari posset, l. si post, C. de iur. & fact. ignoran. Item hæc actio særpius ab hisdem non mouetur, l. si filia, §. familiæ, ff. famil. hercisc. særpius tamen inter se conuenire & diuidere non vctantur, l. i. C. eo. Quartō, si defunctus futuræ succes-

sionis cogitatione officium arbitri
præuenerit, cius voluntatis summa
erit habenda ratio, l. quoties, C.
eo. quod inter liberos respuendum
non est, si paterna charitate ductus
quoquo modo distibuerit. Nam
cius etiam imperfecta probata ta-
men voluntas ab ipsis infirmari non
poterit, l. filij, l. sin. C. eo. l. hac
consultissima, s. ex imperfecto, C.
de testament. l. si filia, s. si pater,
ff. famil. hercisc. cum in extraneis
heredibus institutis locum habeat,
ut in adiudicationibus ipsius testa-
toris iudicium sequatur, l. ex facto,
ff. de hered. instit. Idem in prece-
ptionibus, l. si ita legatum, ff. fa-
mil. hercisc. aut oneribus indicen-
dis seruetur, l. si filia, s. Idem Papi-
nianus, ff. co. l. cum ab uno, ff.
de legat 2. Multo magis iudex, si
quid vni ex liberis pater specialiter
aut generaliter assignauit, cius in

V A R I O R V M

adiudicando sequetur voluntatem, l.
Si cogitatione, C. eo. l. quę pater in-
ter filios, l. ff. famil. hercisc. Quocirca
licet olim illud moris esset, ut filio
familias etiā inter viuos à patre do-
nata successoribus ceteris conferren-
tur, l. si donatione, C. de colla. quasi
illud in bonis patris adhuc perman-
fisset, nec nisi alio adminiculo con-
firmata patris familias in filium col-
lata donatio valeret, l. si pater, C. de
inof. dona. l. donationes, C. de do-
nat. int. vir. nec si ipsius quoque
nomine comparasset, l. i. C. de ca-
strenſ. pecul. lib. 12. quia statim pa-
ter per filiū, qui habere non poterat,
cùm ipse possideretur, acquisitus
esset, l. placet, ff. de acquir. hered. s. i.
per quas person. nobis acquir. nihil
tamē impediebat quominus vel filij
nomine comparata, aut multo ma-
gis si expressé à patre donata fuerint
per arbitrum diuidendæ h̄ereditatis

principia ei adiudicarētur, quasi iam quodāmodo huic destinata viderētur, l. cūm de bonis, C. de dona. non ut illud quidem excludat collationis necessitatem, sed minus accipiēdo, istud tamen filius habiturus sit, quod in dote obseruari constat, vt eo modo filia eam conferre debeat, l. dotis, C. de coll. quo sensu si acceperis, vt debuit, l. filię, C. famil. hercisc. non aduersatur ei quod dicitur in l. si. donatione, C. de colla. cum qua alioquin implacabiliter pugnat. Nec interpretationi nostrę oberit vox principia, qua Dioclet. & Maxim. vtūtūr in d.l.filię: quoniā ea nō tantū illud quod prēterea aut prēceptionis nomine relictū est, significatur, sed & quod in adiudicationibus vni conseruatur Illud præcipuum Vlpianus appellat, licet alioquin viriles partes esse deberēt in l. si certarū

V A R I O R V M

ff. de milit. testam. not. in l. ex fa-
cto, ff. de hæred. instit. Eodémque
exēplo à Dioclet. & Maximia. rescri-
ptū legimus: filiū, quem viuus pater
fundū habere passus est, ab eo tandem
hæredē pro parte factū, ac de restituē-
do cohæredibus accepta pecunia gra-
uatū, hæreditariā partē suam fundi in
quartā imputaturū, & pecuniā, quam
à cohæredibus accepturus est, Itē si
quid ad eā supplendā desit, amplius
ex eo fundo consecuturū: ut quaten⁹
fieri possit, prædiū sibi retineat, quod
quidem nullā potest meliore habere
rationem, quam quod ei pater fundū
assignasse videbatur, l. filiū, quē, C. fa-
mil. hercisc. ab hoc tamen duo casus
excipiēdi sunt. Primus, si contrarium
patris iudiciū probetur. Secundus, si
in diuidenda hæreditate is cui dona-
tū est aut eius nomine cōparatū, hoc
nō petierit, d. l. filię, C. famil. hercisc.

C A P. 3.

1. Solo pacto adiectionis in diem meliori allata cōditione ante translationem vēditor non sit dominus.
2. Differentia l. cōmissorie & adiectionis in diem.
3. Explicata l. 3. C. de pact. int. emptor.
4. Ut pignus valeat quid requiratur.
5. Dominium s̄epius in pendentī esse.
6. Quid veniat in ratione legis Falcidiæ.

Vt tant nostri vendito fundo
P sub pacto adiectionis in diē
 post meliorē conditionē al-
 latā venditorē ipso iure statim ante
 translationē dominū fieri, & rē ven-
 dicare posse, glosa. in l. si quis ff. de rei
 vendic. & Bartolus ibidē, Baldus in l.
 3. C. de pact. int. empt. Paul. Castrēsis
 in l. 2. ibidē. Nō tamē aliqua huiuscē
 cōmunis sententię ratio adferri po-
 terit, quin obstat grauissimē quod
 emptor cūm res ei sit tradita & pretiū
 soluerit, effect⁹ fuerit domin⁹ lege iu-
 bēte, ergo fieri pacto contrahētiū nō

V A R I O R V M

potuit ut esse desinat, l. cùm manu
sata, l. nemo, ff. de contrah. empt.
maximè cùm dominiū solo consen-
su amitti non soleat, l. si quis vi, §. dif-
ferentia, ff. de acq. posse. Nec præ-
sumendum est, aut non facile credi-
derim, iuris nostri prudentes hunc
ad eo celebrem locum dissimulasse &
silentio præterijisse si verū putassent.
Item obest interpretibus, generalis
Neratij cōsideratio, qua docet ipse,
conuentione quæ pertinet ad resol-
uendum id quod actum est, perfici
nō posse, ut tu quod iam tibi præstisti
mihi præstare cogaris : quin eo mo-
do non tam hoc agitur ut à pristino
negotio discedamus, quām ut no-
uæ quædam obligationes inter nos
constituantur, l. ab emptione, §. fin.
ff. de pact. maximè quia certum sit
hanc venditionem puram esse, licet
sub conditione resoluatur, l. z. ff. de
in diem adiecit. denique Juliani pro-

bata sententia est, ut emptori post allatam meliorem conditionem interdicto quod vi aut clam agere licet, quod ad eum omne rei commodū & incommodum pertineat, ante quam transferatur, l. vij. eum qui, ff. de in diem adiecit. Ex quo pater potiorem eius esse causam quam vēditoris: cui si vendicare licuisset, multo magis hoc interdicto experiri poterat, & illi actio reseruanda fuisset, l. competit, ff. quod vi aut clam. Sed & postremò expressum est apud Vlpiatum in l. is qui, §. si fundus, ff. quod vi aut clam, & l. vij. ff. de in diē adiecit. post meliorem conditionem allatam, vēditori ex vendito iudiciū dari, quod similibus pactionibus quæ ad resoluendam venditionem adjiciuntur conuenit, l. i. C. de act. int. empto. l. venditi actio, de act. empt. nec sanè eadem in adiectione in diem, quæ in lege commissoria ra-

V A R I O V R M

tio militat: quā ob rē ex hac vēditori
facile vēdicare licebit, l. 4. C. de pact.
int. empt. l. fin. ff. de leg. cōmiss. quia
per legem commissoriām nunquam
res emporis facta sit nondum solu-
to pretio, §. venditē de rer diuis. apud
Iustini. l. procuratoris, §. sed et si, ff. de
tributo. Licet enim pura rei traditio-
ne venditor alienauerit, quia tamen
sub conditione per legem commis-
soriām abstulit, sub contraria potius
dedisse videbitur, l. legata, ff. de adim.
lega. l. pecuniam, ff. de reb. cred. vt
nec vltra in creditum ijsse iudicandus
sit. Ideoque si pars pretij soluta fuc-
rit, ob reliquum etiam venditorem
vēdicare non posse putem: quod
expressum est in l. 3. C. de pact. int.
empt. quia cum semel æris parte cō-
tentus fuerit, satis ei quodammodo
empor fecisse videatur, l. solutum, §.
solutam, ff. de pignor. act. ac iuris ci-
uilis ratione dominium pro parte
emptorem

emptorem accipere voluisse non
coiciamus, nulla quoque lege cau-
tū sit ut legis effectus prior parte naſ-
catur, maximē cū myndatū venditor
ri minuratiū empor soluerit. Quia
circa contra eum in ambiguo pōnis
interpretamur, l. veteribus, s. de paci
ut res omnia in emptore transbara
sit, secundum vulgares iuris regulas
nisi precariam venditor possessionē
tradiderit, quo casu sibi recipiisse
videtur, l. quod meo; s. idem acq̄uisītū
posse. Non obest quod ista iudiciorū
meliorē maliā tam conditib⁹ rem
vendicare nō possit empor, losi quis
hac, s. de rei verid. quādīm op̄ig⁹
finiatur q̄ād dederat, l. si rās s.
quib⁹ mod. op̄ig⁹ vel hypothēsib⁹ &
ideo constat, p̄cuit Ulpiānus, illud
medi⁹ tempore suis fōrūlūmū, h.
vbi, s. sed & Marcellus, s. unde in
diem adicet, quibus nascitur proprie-
tā. Nam quā amūs hæc ueta sint, nō p̄f

ob id tamen appareat ante translatio-
nem venditorē dominū effici, neque
hoc vt pignus finiatur exigimus, al-
teri⁹ quām debitoris esse, sed vt valeat
ad debitorem pertinere debere, l.
ante omnia ff. de proba. vnde accep-
imus creditorem probaturum, cū
conueniebat, rem in bonis debitoris
fuisse, l. & quæ s. quod dicitur. ff.
de pignor. Et hoc est quod dici-
mus, non quale ius alterius fuerit,
sed quid in ea re quæ pignori data
est debitor habuerit, ferè considerā-
dum, l. si superatus, ff. de pignor.
nec nouum est rem meam non esse,
quę tamen adhuc alteri quęsita non
fuerit, l. 2. ff. pro derelict. interdum
ostenditur, inquit Vlpianus, in pen-
denti dominium esse posse, l. sed & si,
s. interdum, ff. de usufr. in emptione
& venditione manifestum est re tra-
dita prētio nondum soluto alienam
quidem illam factam à venditore

censeri, ut Dioclet. & Maxim. rescri-
bunt in l. si ancillam, C. de aet. empt.,
nam & alienatum tanquam alien-
num factum vocamus, quo modo à
ratione aliena dicimus, quæ longè
ab ea distant, nec illi cohærent, & in
hac disputatione alienatum Ulpias-
nus appellat, non illud quod alteri
quesitum fuerit, sed quod in domi-
nio venditoris non mansit, l. aliena-
tum, ff. de verbo. signif. Ergo res
vendita à venditore tradita aliena fa-
cta est, ut ex superiori rescripto patet.
Quocirca nec ipse manumittit an-
cillam nec vendicat, l. i. C. de aet.
empt. l. inciuale, C. de rei vend. ce-
terum nihilo magis dicetur empto-
ris facta, si non ab eo pretium ex-
solutum fuerit, l. quod vendidi,
ff. de contrah. empt. sed & si pura
venditio sit, in suspenso tamen ple-
rumque dominium est propter iu-
ris conditionem, ut Pauli responsio

OL .3 V V A R P O R V M
doceamus in 4. bouem & interdum, ff.
de ædil. edict. Idemque in re nostra
dici poterit, ut propter conuentione
& legem venditioni dictam emptor
qui non possidet, vendicare tamen
non possit, l. si quis, ff. de rei vend.
Porro non ob id venditori queratur,
nisi translata fuerit. sed si conditione
uti velit, iudicio ex vendito experiri
hiceat, l. is qui, s. si fundas, ff. quod
vi aut clam. qui male & Inconsidera-
tè ab interpretib[us] ad hanc causam
adfectur, cum eo potius liquido con-
stet, nunquam venditor[is] hoc inter-
dictum, de quo agitur, dari, si rem
quaqua ratione non habeat: nec
nouum est varijsque iuris articulis
confirmatur in p[re]senti esse, cui
res acquirendæ sit, quod cunctus ex-
plicet l. quædam, ff. de reb. dub. l.
seruus quis, s. fin. ff. de accui. tertium
domini. l. si seruus communis Me-
uij, s. fin. ff. de stipu. ferio. quamvis

stipulatio ipsa pondere non possit, l.
si seruus 31. ff. eo quod quemadmo-
dum accipiendum sit, dicam latius
aliquando. Fortius obest quod dici-
tum in l. statuliber, 37. ff. ad leg. Falc.
ad diem addictos seruos in vedoris
bonis censeri. sed hoc quantum ad
legem Falcidiam estimandum est, in
qua non modo rei, sed & actionis ra-
tionem haberi in patrimonio defun-
cti estimando certi iuris est, ut vel illa
lud augeat, vel ex ea decedat. In ra-
tione, l. pœnales, ff. ad leg. Falc.

C. A. P.

1. Qui emit à tutore, usucapit.
2. Error facti non nocet usucaptioni.
3. Intellecta l. 2. §. si quis à pupillo, ff. pro-
empt.
4. Publiciana in quibus locum habet.

V. I. à pupillo emit sine tuto-
ris auctoritate, non usucapit.
l. 3. C. de auth. prestand. l. fin.
C. de usucap. pro emptore. Itaque

V A R I O R V M

cùm lex inhibeat vsucaptionem, l. vbi
ff. de vsluc etiam bonæ fidei emptor.
non capiet vslu, si pupillus vēdiderit.
l. bonæ fidei, ff. de acquir. ter. domin.
vnde contractus cum eo factus clau-
dicare dicitur in l. Julianus, §. si quis
à pupillo, ff. de act. empt. Aliud
dicendum est, si tutor ex causa ad-
ministrationis distrahat, qui iustum
possidendi causam prēbet, l. noh
omni', C. de admini. tutor. quod
quatenus accipiendū sit oratione Se-
ueri alijſque constitutionibus prin-
cipum continetur, l. i. ff. de reb. cor.
l. lex quæ, C. de admini. tutor. l. fin.
C. quand decreto opus non est. Por-
rò de tutoris dolo excipi pupillo po-
terit, l. apud Celsum, §. illa etiam
quæſtio, ff. de dol. mal. & met. excep.
quia non malè cum tutoribus con-
trahatur, l. tutor. §. fin. ff. de mi-
nor. l. fin. ff. de administ. tutor.
idem erit si tutore auctore pupillus

alienet. Hinc enim auctor per leges fieri non vetatur, §. 1. de auctor. l. pupillus, ff. de acquir. rer. domini. is tamen diuerso iure censetur, qui pro tutore administrauerit, cusque hoc non est iure concessum. Idcirco agenti pupillo ex huius persona doli non obstat exceptio, l. apud, §. si quis non tutor, ff. de dol. mal. & met. except. licet ipso iure res bona fide ab eo empta vsucapi pos sit, l. si is qui, ff. de eo qui pro tut. auth. se gesse. quoniam in facto errat, qui comparauit, hunc verum tutorem esse dijudicans, qui talem se publicè gesserit, ut ex communi errore ius inducatur, l. Barbarius, ff. de off. præ. Quocirca non obserbit facti error, l. error, ff. de² iur. & fact. ignor, quod in vsucapione potissimum obseruatur, quam iuris tantum error impedit, l.

M A R I O R V M
nunquam, ss. de usucap. Eadēmque
ratio est, cur & is qui à pupillo, quem
puberem putabat, sine tutoris au-
ctoritate emerit, usucapiat: quia fa-
cti error est, ut plus sit in re, quam in
existimatione, l. 2. S. si quis à pupillo,
ss. de usucap. proempt. que verba tras-
posita esse Iacob. Cuiatius etatis no-
stre deus & ornamētum existimat,
& est verosimile, nisi malis interpre-
tari, ut sit plus in re, hoc est in facto &
venditionis negotio bona fide habi-
to, ut alibi ex re, i. ex facto obligatio
nasci dicitur, l. si furiosus, l. si à furio-
so, ss. de act. & oblig. ac possessione
bona fidē accepta, quam etiam ad fa-
ctum referri Vipianus existimat in l.
bona fidei, ss. de acquir. rer. domin.
quam in existimatione, i. falsa op-
pinione, ex qua error nat⁹ est, qui cum
in facto quoque cōsistat, nec in usu-
cpcionibus soleat nocere, nō cōside-
ratur l. iūris ignorantia, ss. de iur. &

facti ignor. Itaque idem sit, ac si dice-
ret plus esse in hoc negotio & facto,
quam in errore, qui circa illud verse-
tur, postquam facti non iuris est. Ea
hæc species omnino similis est se-
quentis loci, si quis à furioso inquit,
qué sanæ mentis arbitrabatur, eme-
rit, utilitatis causa vñscapit, quamvis
non esset emptio, quod accipio si no
ex bona fide gestum esset, nec de eui-
tione actio, nec publiciana daretur,
nec accessio possessionis. l. 2. s. si quis
à furioso, ff. proempt. Illudque in
eo loco satis ostédit versiculus, quā-
uis non esset. Quasi vero hæc aliud
constituerit, propter quā cum res vñ-
scapiatur, & publicianam nasci Mar-
cellus ingenue fatetur, in l. si res, s.
marcellus, ff. de publ. in rem act. &
necessariò verum est in his quæ ca-
piuntur vñscu, hoc genus actionis vñsc-
ari, l. 1. & 2. ff. de publi. in rem act. noii
vñscari peractu. illudque, agnitus.

V A R I O R V M

C A P . 5 .

1. *Ad quid emptor venditori teneatur.*
2. *Item venditor emptori quid præstet.*
3. *Corpus venditum si non tradatur
debet venditor id quod interest.*
4. *Genere vendito debetur aestimatio
quanti plurimi.*
5. *Res quomodo dicatur non tradita.*
6. *Fundus uti optimus maximus qui sit.*
7. *Actio quanti, pluris, & quanti mi-
noris, quæ sint.*
8. *Cætera emptionis quæ sit.*
9. *Rei venditæ accessiones, quales præ-
standæ sint.*

N actionibus cempti & ven-
diti multa veniunt huius iu-
dicij potestate, emptor enim
ex vendito pretium & post moram
vsuras dependit, l. fructus, s. i. C. de
act. empt. moram autem ex rei tradi-
tione interpretamur: nam cum re-
fruatur ipse, equū est vsuras quoque

dependere, l. Iulianus, §. ex vendito, ff. de aet. empt. l. curabit, C. eo. Nec aliud quicquam venditori præstabit, licet plusquam ex usuris quærere potuit, l. fin. ff. de perie. & commod. rei vend. quoniam hoc totum est, quod ex pecuniæ utilitate nasci potuit, & eatenus interest solutam non fuisse, l. socium qui in eo, ff. pro soc. cum usuræ vicem fructum obtineant, l. usuræ, ff. de usur. l. si nauis, ff. de rei vendic. itaque tanquam in fraudem usurarū adiectū quicquid legitimum modum excedit inutiliter promitti dicitur, l. Iulianus, §. idē Papinianus, ff. de aet. emp. Item si quos ante venditionem fuctus emptor perceperit, c̄quū est venditori restitui: quia post contractum enati demum transferri soleant, l. 2. §. fin. C. de aet. emp. l. Iulianus, §. si fructibus. ff. eo. in quibus etiam colligendis si quid venditor impenderit, exigere non

LI. VARIORVM
veratur, l. post perfectam, C. deact,
empt. nulla enim ratio est, quæ hanc
repetitionem excludat, l. si fundus
ff. famil. hercisc. Nam & si in rem ipse
fam. aliquid prorogauerit, resti-
tuendum est, l. Julianus, §. præterea
ff. deact. empt. deinde si res adme-
tienda certò pretio pro singulis men-
sibus vendatur, & plures quam dictu-
s fuerit, inueniantur, pro solidis præ-
stantia pecunia est, cum non aliqui
quoniam distracturus fuisset venditor, l.
qui fundum, & qui agrum, ff. de con-
cessah. empt. idque eius exemplo, qui
partem iussus emere, alias ex licita-
tione ad diuisionem provocatus ac-
cepit, l. communi, §. fin. ff. comm.
id id. l. qui negotia, §. fin. ff. mand.
Postremo de dabo emptorem, obli-
garib; nemo negauerit, veluti si rebus
ex hereditate subtractis heredi per-
suasit, ut sibi quasi minimo valeret,
nullam venderet, quanti pluris esset, si

nihil explicatum fuisse actione ex
vendito tenebitur, l. Iulianus s. per
contrarium, ff. de act. empt. Vendit
or quoque exempto actione in pri
mis rem praestare. i. tradere cogitur,
l. ex empto, ff. de act. empt. quod
si non fecerit, certis ex causis etiam
emptionem hoc iudicio resoluti pos
se non dubitatur: ut si res non extet
cum venderetur, & pretium appen
sum sit, l. domū, ff. de contrah. empt.
vel aliud prestetur, quam conuenie
at: quid in eo patet, qui mensam
argento copertam pro solida ven
diderat, l. cum eo, s. fin. ff. eo. aut
puerum pro scemina, l. alioquin, ff.
eo. vel etiam sciens pro virginē mul
ierem dederit, l. ex empto, s. si quis
virginem, ff. de act. empt. nec nouum
est ad conuentonis dissolutionem
exempto iudicium dari, l. venditi, C.
de act. empt., l. ex empto, s. is qui, ff.
eo. maxime post decisam hac de re

ab imperatoribus contentionem, l. si
fundus, §. i. ff. de leg. commiss. Nam
& redhibitionem hoc iudicio conti-
neri Labeo & Sabinus putarunt, l. ex-
empto, § redhibitionem, ff. de act.
empt. Ergo rem certam, de qua in
emptione cōuenit, p̄f̄stari e quū est.
Sed an præcisē, quod quidam vo-
lunt, alijs contra quibus assentior:
ut si res vendita non tradatur, in
id quod interest actio superscri, l. i.
ff. de act. empt. quamuis proca-
cia venditoris id accidat l. si traditio,
l. cūm venditorem, C. eo. Nam quid
hoc aliud est, quām licere venditori
ante rem traditam eandem alteri vē-
dere, & priorem emptorem eludere,
ut præstando id quod interest ob rat-
ptam fidem liberetur? l. qui tibi, C.
de hered. vel act. vend. l. si ancillam,
C. de act. empt. quod alijs pluribus
argumentis huius sententię asserto-
res confirmant. Nec obest quòd cæ-

teri hæredem venditori assimilant, quem legatario precisè teneri fate-
mur: longè enim hæc inter se differ-
re puto, eo quod à testatore recta in
legatarium dominium transeat, l. à
Titio, ff. de furt. Quocirca iustum
non est rem meam mihi inuita ab
hæredc afferri, & inuitis nobis alias
res nostras retinere non debet, l. si
filio, s. maritum, ff. solu. matri, cā-
que ratione in restitutoris actio-
nibus iussus, manu militari cogē-
dus est, l. qui restituere, ff. de rei
vend. cùm tamen ex empto solum in
personam iudicium detur. Itaque vē-
ditū non alienatū ante traditionē ap-
pellatur, l. alienatum, ff. de verb.
signif. Minus facit illud quod de do-
natione adiungunt, hanc ad exem-
plum venditionis perfici, s. perfici-
untur de dona. apud Iustinia. Nam
sto, sed venditorem id quod inter-
est præstanto liberari suprà ostend-

di .2. VIA R D O R V S M A T I
dimis. Itaque nihil hoc ad reū nostra
pertinet, cui libet recte sententia co-
statre poterit. Si satis igitur vendito-
rum, si nō tradidit, pœna eius quod
interest coercetur quod interdum, in-
quit Ulpianus, excedit rei vetum pre-
cium; & alibi sepius lucrum & dam-
num continere dicitur, l. *Sic omis-
sa, si rem frat. haber.* l. si fundus, si
locati. 3. s. *Si si de eo quod certi lo-
co:* In hac nostra disputatione om-
nia complecti docemur, l. Iulianus,
l. si quis scrutum, si de act. empt. ut
quatenus re vera interest consequam-
ur, l. vniit. C. de scit. quæ pro eo
quod int. vnde si quod posset em-
ptor ab euincente retinere, præteri-
misit, à venditore non reparet, l.
idemque t. s. i. ff. eo. Hæc tanquam
cipienda sunt, si corpus distractum
fuerit: nam si genus sit venditū, non
præstatur: velluti vinum, frumentum
oleum, quanti plurimi, tantum altera-
matione

imationem deberi iuris auctoribus
placuit l. 3 §. si per venditorem , ff. de
act. empt. in qua merito Paulus lucri
& negotiationis nullam haberet ratio-
nem voluit, l. si sterilis. § cum per vē-
ditorem, ff. eo. quoniā aestimationis
causa considerāda est, quę ab eo quod
interest differt , l. hæc verba , l. inter
hæc verba, ff. de verb. signif. summa
ratione factitatum existimō, eadēm-
que qua in quantitate pluris nostra
non interessē diximus, quām vt usurę
præstetur. sic enim in hac specie plu-
ris emptoris interesse nō potuit, vinū
aut similia habuisse , quām quia vel
carius emit aut vilius , hodie si de-
tetur , venditurus est . Ideoque quām
maximè fieri potuit arbitrium iudi-
cis in his rebus taxādis, quę lege def-
finiri potuerunt, tractandum esse pu-
tarunt, vt litibus viam præcluderent
& hominum malitijs nō indulgerent,
nec onerosus audiretur creditor, l. si

V A R I O R V M

seruos, ff. de pignor. act. Aliud est si genus tanquam certa species, veluti vinum quod in cella est distrahatur: tunc enim pro certo corpore cōsiderandum legimus. l. sicut, C. de act. empt. Nam & quantitatem veluti speciem accipi frequenter adnotare possumus, l. planè, l. sed si certos, ff. de leg. i. Porrò rem nondum traditam nostri dicunt si aut nullo modo prestetur. Item si aliquid ei defigit, veluti si mensas citreas vendas, quæ non sunt, l. sterilis, §. quamuis ff. de act. empt. l. quid tamen, ff. de cōtrah. empt. aut si certę mensurę vas distrahatur. vel certū illud habere pōdus affirmaueris, l. tenetur, §. si vas, ff. de act. empt. aut si agri dictus modus non inueniatur, l. 2. ff. eo. idemque si in qualitate fundi mentitus sit venditor: veluti cum quinquaginta prati iugera & quinquaginta vineæ esse dixit, quamuis centum, sed non

ita dentur, l. si in qualitate, l. si fundo,
ff. eo. quo casu non est omittendum
pro loci bonitate æstimationem sie-
ri, cum tamen si aliquid loco desijt,
pro numero iugerum eius quod inte-
rest ratio ex empto iudicio sit haben-
da, l. si seruus, §. i. ff. de act. empt. quā-
uis minorem fundi modum esse ven-
ditor ignorauerit, l. tenetur. ff. eo. sed si
demum per allusionem suppleatur,
refert sciēs aut ignorās vendiderit, ut
ex eo utiliter cōueniri possit, l. Iulia-
nus, §. si Titius fundū, ff. de act. empt.
sic tamen ut si duorum fundorum vē-
ditor de modo cuiusque pronuncia-
uerit, & alteri aliquid desijt, in altero
exuberet, lucrū cū damno cōpensa-
ri æquum sit: sed & si quid emptori
deficiat, pro modo aut qualitate sup-
pleri. l. si duorum, ff. eo. Ex superio-
ribus quoque verum est, & si res nō-
dū integra præstetur, in id quod om-
nino interest venditorem teneri, l. te-

V A R I O R V M

inetur, §. si vas, ff. de act. empt. l. sed addes, §. i. ff. loca. Nam & verum est rem quę tota tradita nō est, traditam non videri, l. 3. §. si deteriorem, ff. commod. Aliud est, si vitiosa res fuerit veluti pecus morbosum, aut tignū vitiosum, ex qua causa sciens dolum tantūm pr̄staturus est, ignorans non tenetur, quia integra res data sit: & hæc est ratio cur in fugituō quanti minoris empturus esset, iudicium detur, quia illum habere non liceat, l. Julianus, ff. de act. empt. cætera ad rerum proprietatem non pertinent, quā pro solido datę sunt, l. si à substi-tuto, §. i. ff. de lega. i. item aliud in cōmodato obseruandum est: quia suf-ficit si vel in minimo te rebus suis amicus adiuuerit, tibique imputes qui rē ab eo vitiosam postulaueris, l. in rebus, §. item qui sciens, l. penult. ff. commod. hinc quoque natum est, vt in seruitutib⁹ si nō vti Optim

Maximus fundus vendatur, tandem
qualis est præstare possit venditor, li-
cet seruitutem debeat, l. cùm vende-
res, ff. de contrah. empt. nec quendā
teneri in eo iure oportuit, quòd tacit-
è soleat accedere, l. penult ff. de euict.
seruitutes enim qualitates prædiorū
sunt, l. quid aliud, ff. de verb. signif.
nec rei cōmodum continent, l. Mę-
uius, §. in fundo, ff. de leg. 2. quod est
multo magis si eas exceperit, si quæ
debentur vel debebuntur, l. quæro, ff.
de act. empt. l. qui libertatis, ff. de
euict. Ergo eo solo nomine quo uti
Optimus Maxim⁹ fundus est vēditus
quoties de seruitute agitur, victus tā-
tum debet præstare, quanti minoris
emisset emptor, si scisset hanc ser-
uitutem impositam, l. quoties, ff. de
ædi. l. edict. quod necessario in igne-
rante accipiēdum est, ne sciēs ob do-
lum in id omne quod interest tenea-

V A R I O R V M

tur, l. i. §. fin. ff. de act. empt. Sed obest quod venditor, qui vti Optimus Maximus distraxerit, nimium facilis ad temerariam assertionē fuit. quo circa eius quod interest pœnam debeat, l. Julianus, §. i. ff. de act. empt. dicēdum est aliud esse in his quæ rem ipsam auferūt, aliud in seruitutibus, quæ ad rei proprietatem nō pertinēt; nec cuicta faciunt quominus res solida apud emptorem esse videatur; & ideo tenetur quidem ob hæc verba vti Optimus Maximus, qui alioquin non teneretur ut suprà diximus, sed ita tenetur ut ex minimo obligatus sit, l. semper, ff. de reg. iur. vt & alias expressa nocent, non expressa nō nocent, l. nonnunquam, ff. de condi. & demonst. Supereft igitur ut in seruitutibꝫ vel ex dolo teneatur in id quod interest, se fallendi animo sciens reticuit, aut insidiosè dissimulauit, l. ea quæ, ff. de contrah. empt. vel ex ven-

ditionis clausula æstimatoria , quanti
minoris ignorás distringatur, l. quoties,
ff. de ædil. ediſt. diuersum est in
tributarijs aut vectigalibus prædijs
venditis, vt siue minorem captationē
asseruit , l. si minor, C. de act. empt.
vel etiam nihil commemoratum est,
l. in venditione, ff. eo. teneatur sciens
quidem ex empto in id omne quod
interest, l. tenetur, §. penult. & §. fin.
ff. de acti. empt. ignorás quāti mino-
ris obligetur , vt ratio improvisi one-
ris habeatur, quo ius rei diminuitur:
quoniam fructus ex quibus præstan-
dum est, portionis instar obtinent, l.
cùm filius, §. dominus , ff. de leg. 2.
Attamen ex empto ad id omne quod
interest nesciens, quia fortè præmium
hereditarium fuit non onerabitur, l.
si steriles, §. 1. ff. de act. empt. Idem
Neratius ait veditorem in re traden-
da debere præstare emptori, vt in lite
de possessione potior sit: nec aliter rē

V A R I O R V M

tradidisse censembitur. l. emptorem, §.
idem Neratius, ff. de act. empt. qui
nimo' vacuam nouam videri posses-
sionem Paulus respondit, si alius in ea
legatorum aut ventris nomine in
possessione sit, vel creditores bona
possideant l. 2. §. vacua, ff. eo. Ter-
tiò seruum venditum fugitiuum
non esse, furtis noxijsque solutum
tradere, ignorans quoque venditor
cogitur: quoniam cum non aliter
habere liceat, l. exempto §. etiam si,
ff. de act. empt. fractus quoque post
perfectum iure contractum empto-
ris spectare personam conuenit, ad
quem functionum grauamen per-
tinet, l. fructus, C. de act. empt. quod
eandem habet rationem quam in
usuris ex contrario dependēdis attuli-
mus, l. Julianus, §. si fructibus, ff. eo.
quocirca pretium empor offerte
debuit, ut rem & ex eo tempore fru-
ctus à venditore recipiat, l. Ju-

lianus, §. offerri, ff. de act. empr. Multo magis dolum malum abesse præstaturus est, quamuis nihil dictum fuerit, C. si cùm fundum, §. i. ff. de contrah. empt. quoniam hoc iudicio dolum æstimari oportuit, l. tenetur, §. si dolo, l. Iulianus, §. si venditor, ff. de act. empt. Nam & omnibus bonę fidei iudiciis doli exceptionem inesse non dubitatur, l. huiusmodi, §. qui seruum, ff. de lega. l. l. sed ideo, ff. solu. matr. Dolum autem malum interpretamur, si quis sciens vel quippiam celauerit, l. Iulianus, §. idē Iulianus. ff. de act. empt. vel amplius circonueniendi emptoris causa dixerit, l. si seruum, ff. de act. empt. Ex quo antequam euincatur, agere non prohibemus, quia interest deceptum non esse, l. seruus quem, §. fin. ff. de act. empt. ⁸ Quintò, pluribus cautionibus venditorem onerari non ambigitur: prior est rem

V A R I O R V M

habere licere, ne alioquin quāti plu-
rimi periclitari emptor posset con-
demnetur, l. ex empto, §. fin. ff. co.
sed & si cautum non fuerit, vel ad id
quod interest, aut in duplū ex stipu-
latu, si interuenit, & euicta res est, iu-
dicium dabitur, l.i. ff. de euict. Ani-
malium quoque venditor cauere de-
bet ea sana præstari, l. ex empto §. ani-
malium, ff. co. quod si non fecerit, &
vitium aut morbus latens detegatur,
ædilitio ædicto locum fore liquidò
constat, vt vel intra sex menses redhi-
beatur, vel quanti minoris intra an-
num agi possit, l. sciendum, §. tempus,
ff. de edil. edict. l. 2. C. co. Itaque idē
hac quidem ædilitia quod ciuili æsti-
matoria contineri existimo, præter-
quam quod tēpore angustata est, &
ex alia causa dari quām ciuilis soleat,
quæ proprietatis tantum diminutio-
nem respicit, vt ex præcedentibus no-
tum est, ex quibus actionis ex empto

& vendito natura patet. Hoc vnum
sequitur admonendum, quędam esse
quę ita dēmum si dicta sint à vēdito-
re exiguntur : veluti viam , iter , actū
prēstitum iri , l. in vendendo , ff. de
contrah. empt. quamuis enim vti
Optimus Maximus fundus vēdatur,
liberum quidem illum esse oportuit,
non etiam vt ei seruitus debeatur , l.
penul. ff. de euict. l. vti optimus ff. de
verbi. signif. Postremò , si quid ven-
ditor distractę rei accedere dixerit,
omnia quę in hac diximus , in illo
quoque sequenda esse iudicamus , l.
emptorem , s. si quis , ff. de act. empt.
Nam & plerasque res propter acces-
siones emimus , l. si in emptione , ff.
de contrah. empt. quam ob rem in
his non solūm dolum , sed & culpam
prēstandam cum Vlpiano arbitror , l.
Julianus , §. in his , ff. eo. vnde si seruū
cum peculio quòd decem sit , vendi-
dero , eatenus illud saltem exigi potę-

rit, l. si venditor, ff. de act. empt. & illud omne quod accedit, & seruum & integrum præstari oportuit. veluti dolia nō cassata sed integra debet dare, l. si quis, & l. sequ. ff. co. quod verum est, si certæ species certaque corpora designata fuerint, non tam si sub vniuersitate contineantur, veluti serui cùm peculio, l. i. Itaque, & l. proinde, ff. de ædil. edict. tunc enim vniuersitatem & ius præstari satis est l. qui filij familias, §. i. ff. de hered. vel act. vend. Idem quoque per contrariam si certa & indiuidua demonstrata sint, veluti dolia quæ defossa essent: quia tunc qualiacunque sint emptorem sequentur, nec meliora venditor præstare cogitur, l. si seruus, §. si dolia, ff. de act empt. eius exemplo qui rem certam ex legato debuit, ut qualis est legatario soluens audiatur, l. heres seruum, ff. de cuiact. l. si legati serui, ff. de leg.

i. Nam & hic emptor videt & intelligit quę venditor præstare decreuerit. Itaque se deceptum causari non potuit , l. cùm donationis . C. de transact. sicut tamen ut si certa corpora & pauciora ex pluribus venditor dare debeat, in eius quidem potestate sit quę prestat , l. comprehensum , ff. de contrah. empt. sed hoc casu integra tradere vrgendus est: quia cùm plura sint quam debeat , non possunt videre certa designata quę promissa sint , & hic est verus intellectus , l. si seruus , §. fin. ff. de act. empt.

CAP. 6.

1. Tutor rem pupillam non emit.
 2. Pupillus filiam tutoris ducere potest.
 3. Fideiussor à creditore pignus non emit.

V A R I O R V M

4. Conciliata l. i. C. de dol. cym. l. Pan-
lus, ff. mand.
5. Quæres à minore emi possint.
6. Explicata l. magis puto; §. i. ff. de reb.
eor.
7. Magistratus quid possit in prouincia.
8. Supellex unde dicatur.
9. Explicata l. quisquis, C. si cert. petat.
10. Munerum & pensionum in magi-
stratu ratio.

VT OR rem pupilli sui eme-
re non potest, l. si in emptio-
ne, §. fin. ff. de cōtrah. empt.
ne idem & emptoris & venditoris of-
ficio contractus imaginarij prætextu
singatur, l. pupillus, §. item. ff. de
auth. tuto. Nam & de perfidia ipsius
iustè queri poterit, qui in re pupilli
grassandi licentiam sibi fecisse vide-
bitur, eius exemplo qui aduersus SC.
pupillam vel adultam suam sibi aut
filio desponderit, & huiusmodi con-

iunctione fraudem administrationi
factā tegere laborauerit, l. i. l. si tutor,
C. de interd. matrimo, l. sed, ff. de ri-
tu nupt. quod tamen cum¹ in filia tu-
toris non militet, non idem prohibe-
bitur eam pupillo suo collocare l. li-
bertum, ff. de ritu nup. l. curatorem,
C. de interd. matrim. Tantundem in
fideiussore dicitur, qui rem pignoris
iure obligatam à creditore emerit,
cùm in omni contractu bonā fidem
prēstare debeat, l. si mandato Titij,
§, i. ff. mand. quo circa extraneo em-
ptori similis habendus non est fide-
iussor qui emerit, sed fructuū & vſu-
rarum rationem haberí oportet, l.
Paulus, ff. de fideiuss. Nam & si iudi-
cis officio assēcutus fuerit, vt emptio-
nis titulo prædium creditori pigno-
ratum susciperet, nihilominus alteri
creditori offerendē pecuniæ facultas
erit, cùm huiusmodi venditio potis-
simum transferendi in fideiussorem.

VARIORVM

pignoris causa iuris necessitate fieri soleat , l. 2. ff. de dist. 3 pignor. Itaque consultius illum facturum restribitur, si rem cum fructibus restituat , ne fidei rupte gratia de dolo possit in eum actio exerceri, l. 1. C de dol. Idque omnes de iudicio mandati propter dolum interpretatur, quod nec littere nec imperatorum menti satis conuenit . quis enim vñquam actionem de dolo mandati iudicium appellare auderit, cùm nec concurre re possint l. 2. C. de dol. nec idem vtriusque effectus sit amplius. de verba dolii formula rescriptum illud accipiendum esse ex rubrica ostenditur cum enim sub eo loco , in quo de ea disputatur, sit repositum , aliò transferendum non est , l. impetratores, ff. de in diem adiecit. Oberit ergo grauiissimè Pauli respōsum , quo fideiūs forem ab herede debitoris mandati conuentum enarrat, l. si mandato, §.

Paulus

Paulus, ff. mand. cùm tamen si hæc
subsit, altera cōpetitura non esset, l.
i. ff. de dol. nisi fortasse dixeris de-
functo de dolo dari, heredi apud
Paulum mandaūi competere. Nec sa-
nè nouum est de dolo actionem ex
persona hæredum immutari, l. non
debet cum ll. sequ. ff. de dol. l. neque
ff. co. vt s̄epiūs alibi defunctis arctius
& durius iudicium concedi, hæredi-
bus aut nullum vel leuius p̄estari le-
gimus, l. fin. l. hi qui, C. dērēuoc. dd.
na. l. omni modo, Obde inof. quia
vindictę fortassis potius quam pecū-
nię vindicationē habeat, vt iniuria-
rum, l. 3. s. si emancipatus, ff. de coll.
bono. & hoc est quod Vlpianus ait
frequenter, pleniorē aduersus here-
dē vel heredi competere obligatio-
nē, quam defuncto competierat, l.
si per imprudentiam, 2. s. non mirū,
ff. de euicē. ergo in hoc casu cùm fidē
sibi ruptam debitor cōqueratur, po-

tius de dolo actio, quam mandati
dabitur: quia iure quodammodo
excusari fideiussor poterit, qui tan-
quam alius quilibet rem à creditore
emerit, quam debitori auocare non
licet, l. C. debito. pignor. vendit.
& extra mandati causam hoc vi-
deatur. qua ratione conquerenti ex
eo non detur actio, sed de dolo su-
persit, cum in omni contractu bo-
nam fidem alter alteri præstare de-
bet, defuncti verò successor nō de-
perfidia, sed de indemnitate, ut rem
suam seruet & persequatur quod
per leges liceat, conqueretur. Id
autem actione de dolo, quæ odio-
fa & criminalis est, non poterit:
nam nec in tanto reatu cum discri-
mine existimationis alterius vag-
ri culibet datur, l. Item, ff. de dol.
sed ad mandati iudicium recurrer,
à quo tota hæc causa initium acci-
pit, quod spectandum est l. si pro-

curatorem , ff. mand. quamuis enim non propria sit ex eo mandati actio , ut supra diximus , tamen æquius visum est , defuncto cui fides est reputa , de dolo dari , hæredi non dari : sed ut saluum rei præstandæ ius habeat , causam mandati perscrutetur , qua non appetè quidem distractam rem petitutum hæredem existimo , sed queriturum illum aduersus fideiussorem puto , cur pignora vendi passus est , nec creditori soluerit , cum cauisset , ex quo mandati teneatur , I. si procuratorem , §. mandati actio , ff. mand. Itaque oblato debito rem ob id pignoratam ab eo repetitus est : ceterus enim sua interesse dicetur , creditori solutum non esse , quod iste pignora sibi data vendiderit , quæ cum habeat fideiussor , iniuste id retinet ,

cuius nomine impeditur, l. rem alienam, ff. de pignor. act. Nam & ei omne ex mandato lucrum aufserendum est, l. qui proprio, §. procurator ut in ceteris, ff. de procurat. idemque, §. si mandauero, ff. mand. non obest quod conditione obligacionis ex persona heredum non immutetur, l. 2. §. ex his, ff. de verb. oblig. nam verum est eam obligationem quem à defuncto in heredem transit, cum eadē causa eademque conditione transmitti. at illud nō impedit quod minus alia sit quam testatori, altera quem successoribus competit, ut infra latius explicui. Sūmē igitur fideicreatio, quam à fideiussore exigimus efficit, ut eadem in tutorē versetur, qui nec usucapere rem pupilli sui potest, nisi palam & bona fide emerit, l. cùm ipse, C. de contrah. empi. l. non existimo, ff. de admini. tuto. eandemque rerum pupillarium v-

ditioni cōditionem adiūcerit, quam
 extraneus quilibet emptor, l. tutor
 rerum, ff. de admini. tuto. aut con-
 tutorem auctorem habeat, vel ma-
 ior factus ratum habuerit, l. pupill-
 lis, ff. do auct. tuto. sed & si pupilli
 res non fuerit, valet emptio, quam-
 uis tutor eius esse existimatuerit, ve-
 ritas enim regi geste, erroribus nō vi-
 tiatur, l. illicitas, s. veritas, ff. de offi.
 præsid. Et verum est deteriorē cau-
 fam pupilli non esse, quod solū
 quartius, ut est apud Paulū in l. 2.
 l. tutor ff. pro empt. nec aduersus
 interdicta legum tutorem mercatū
 dicemus, cūm res pupilli nō fuerit,
 dissimilis quoque ratio est, cūm eo
 quod ab Vlpiano dicitur, si pupillus
 alienum fundū bona fide possideat,
 tutores hunc alienare nō posse; quo-
 niam si quasi pupillaris alienatus sit,
 venditio non valeat, l. magis, s. i. ff.
 de reb. eorū. Nam nec apud Paulum

V A R I O R V M

valebit alienatio , non quidem rei
vitio, & edicto illo quo res minorum
distrahi prohibentur , quasi
pupilli fuerit , vel eius intersit ha-
bere, quaeratio Vlpiani est . Sed ex
persona tutoris tantum , qui rem
pupilli emisset, vetatur à Paulo di-
stractio. Nam hoc ex verbis oratio-
nis , qua res minorum alienari pro-
hibentur , & eorum fauore induci-
mus, ut rem illorum esse dicamus, si
ius aliquod in eam habeant : quod
minutum fuerit , quo rarer sit re-
rum minoris alienatio , & vitium
quam latissime rebus hæreat, ne da-
num aliquod minores subeant . Ita-
que cum ius omne minui expressè
vetitum sit , apud Vlpianum rei bo-
na fide possesse tanquam pupillaris
facta distractio vetatur: quoniam
adhuc verum est illud , saltem ei ius
& usucapiendi conditionem aliena-
tione subtractā , l. 3. §. fin. & ll. seq.

ff. de reb. cor. apud nos verò , cùm
rem pupilli tutor emere prohibe-
tur, illam accipimus , cuius vendi-
candi ius habet l. solum, §. meum,
ff. de rei vend. Nam & istud vocis
nota continet , cui potissimum sub-
seruiendum esse non dubitatur, l.
l. § , si is qui, ff. de exercit . l. 3. §.
hæc verba , ff. de negot. gest. Id-
que ut odiosa. Inter ciues habendi
commercij prohibitio quām mini-
ma intelligatur , & lex benignio-
rem interpretationem habeat , l.
Benignius , ff. de legib. cap. odia
de regul. Iur. in 6. quo circa ex eo
quòd res minoris non esset in §.
tutor , valebat quidem emptio à
tutore facta , quamvis à pupillo
eius esse putans acceperit : sed cùm
à nō domino detur usucatio , tutori
necessaria fuit , cui etiam licere si ad-
ministratio decreta non est , tan-

quam extraneo recte à pupillo emere placet, l. tutores, ff. de auctor.
tuto. idēque quod in tutoribus de
rebus emendis diximus, pōrrigendū
est ad similia. r. ad cūratores, procuk
ratores, & qui negotia aliena gerūt,
l. si in cōpriōne, s. fin. ff. de cōtrah.
empt. quinimo ex diui Seueri & An
tonini constitutione, ad illos qui
officij causa in prouincijs agunt vel
militant, l. non licet, l. qui officij, ff.
de contrah. empt. & hoc quidem ne
stūdio culture militia sua amocētur,
l. milites, ff. de re milit. quia ratione
omni negotiacione prorsus interdi
cti sunt, l. i. C. negot. ne milit. lib.
12. vel etiam ne armorum metu vi
cinos terrēant, & hoc est quod Leo
rescribit, ne vicinis graues, præsum
ptione cinguli militaris existant, l.
milites, G. de locat. ad illos qui pro
uincias regūt, vel in vrbe iudiciū ex
ercent, ne per impressionem illud

focisse videantur, l. si per impressio-
nem, C. de his quæ vi metus caus-
gest, sunt. vnde si contra fecerint, &
rem amittunt, & in quadruplū eo-
dem nomine Seu. & Anto. constitu-
tione plectuntur: quin etiam fisco
rei aestimatio est inferenda, l. aufer-
tur, §. quod à prædone, ff. de iur. fisc.
Constantinus cum re venditorem
adhuc pretium retinere constituit.
Iustinianus conuentiones & contra-
ctus initos prorsus nullos esse res-
cribit, l. i. C. de contract. iud. Ea-
dem ex causa mandatis principum
vetitum est his, qui in prouincia of-
ficium administrant, inde oriundā
vel domicilium habentem uxorem
ducere, l. si quis officium, ff. de rit.
nupt. l. 3. §. videamus, ff. de dona.
int. vir. quod à Grat. Valent. &
Theodos. eadē ratione repetitū est,
ne terribiles nuptiæ viderentur, l. i.
C. si rect. prouinc. licet per contra-

V A R I O R V M

riam filias suas collocare , & do-
rem constituere non prohibeantur,
l. si quis , §. fin. ff. de rit. nupt. Nam
in hoc casu nulla vis presumi po-
terit. Istud etiam effecit , ut princi-
palibus constitutionibus cautum
Modestinus responderit , ne hi qui
imperium habent , mutuam dent
pecuniam , aut fœnus exerceant,
l. principalibus , ff. si cert. petat l.
eos , C. eo. tit. vel etiam fortassis
ne summa affinitatum coniunctio-
ne corrumpi se paterentur , quod
maxime iuris prudentibus curè fuisse
nemo ambigit . eō enim periti-
net vetus illud plebiscitum , quo
continetur , né quis presidum
munus donumve caperet nisi escu-
lentum & poculentum , quod in-
tra dies proximos prodigatur , l.
plebiscito , ff. de off. presid. idque
tandem Diuorum fratrum con-
stitutione confirmatum est , & mo-

dus xeniorum additus, vt neque omnino abstineant, quia illud est inhumanum, nec passim accipiunt, quod est vilissimum, nec omnia, quod auarissimum diuidicatur, i. solent, §. fin. ff. de off. procons. & leg. Itaque vt doni capiendi occasio in totum tolleretur, solebant Romani omnia ex vrbe necessaria magistratibus municipalibus errogare, vt Tullius contra Verrem auctor est. Atque ideo nemine qui cum potestate in prouinciam esset profectus tam amentem fore putauit, vt vel argentum, vel vestem emeret, cum ex publico leges darent, vnde etiam nomen suppellectilis acceptum ex Labrone Celsus respondit in l. Labro, ff. de suppel. leg. Et idem est quod Liuius ait, magistratus multis tabernaculis, & alio instrumento omni ornari solitos, né quid

DE . . . W A R V O R V M . . .
tale socijs imperarent, quod adhac
Alexandri Seueri temporibus obser-
uatum fuisse Capitolinus testatur.
Eadē quoque ut arbitror causa fuit,
cur intra eam prouinciam, in qua &
ciuis prouincialis haberetur, admis-
trationis officium Antonini Phi-
losophi constitutione, (cuius Xiphil-
inus meminit) gerere nemo pote-
rat, si non illud imperatoris induk-
gentia pataretur, l. fin. C. de sacri-
legi quod etiam diutius obseruatum
fuisse Valent. & Grat. memorans in
hīc consiliarijs C. de assessor. Idem
que Constantinus repetit in l. 3. C.
de diuers. off. lib. 12. & ratio est iu-
stissima, ne assiduis amicorum aut
affinium præcibus, quibus se pluri-
mum debere putauerint allecti,
quippam contra ius & leges mol-
lirentur. quemadmodum & si ab ip-
sis prouincialibus mutuam pecuniā
aut honoris prætium ambientes, si

ybi versentur, acceperint. Nam & hi legum ex eo, & prouincie emptiores appellatur, l. quisquis, C. d. e. b. cred. quoniam illud præstiterit, vt perpetua magistratus gratia frueretur, quia certum sit iudices his munieribus & tantis officijs alligari, ac veluti creditorum clientes habeti, l. 3. C. de noua. quæ ratio est Papimani, cur in consilium curatoris reipub. assidere non prohibeatur qui publico salario frui non soleat, l. fin. ff. de off. assess. quoniam eo nomine nullam reipub. gratiam referre debuit, nec aliqua eius in reipub. est obligatio. Non enim magis putauit Paulus iudicem corrumphi, si munus accipiat ut iudicet, quam si eo nomine mutua pecunia vtenda data fuerit, l. 2. ff. de calumni. Quam ob rem legibus nostris, & Christianissimorum principiis sanctionibus, vetitum est Gallicis magi-

stratibus annua præstari aliqua,
& pensiones ab alio quām prin-
cipis ærario sibi accipere , né his,
quibus sunt ius dicturi , astricti
vidcantur. Quod Pescenij exem-
plo apud Spartanum effectum pu-
to , qui magistratibus salaryum ad-
didit né vel necessitas ad turpia co-
geret , vel à prouincialibus quip-
piam mendicantes, tandem vt sus-
pecti remouerentur . Ergo si rei
familiaris angustia vrgeat , non
prohibentur qui officium gerunt
mutuam pecuniam etiam à pro-
uincialibus accipere , l. p̄t̄xidis,
ff. si cert. peta , né alioquin necef-
sarijs carere + cogantur : sed si vt
iudicent , vel non iudicent , vt en-
da pecunia data sit , calumnię lo-
cus est , l. secunda ff. de calumni.
vel etiam si ad dignitatem com-
parandam, aut vt in ea diutius ver-
sentur , acceperint . Quibus casi-

bus exilij pœna plectendos iudices, cum illis qui dederint, Honor. & Theod. rescripserunt, d. l. quisquis, C. si cert. pet. quod summis rationibus & optimo institutum exemplo fuisse suprà diximus, tum quia¹⁶ honoris augmentum non ambitione & nummis, sed labore ad vnumquemque pro dignitate conuenit deuenire, l. contra publicam. C. de re mil. & Alexandrum Sæcerum Lampridius dicere solitum scribit, in uitos non ambientes promouendos. Breui enim casuram rem publ. in qua pecunia data iudicia perantur M. Cicero docet in Philipicis, & Plinius in Panegir. Ac ideo Iustinianus iudices omnes iusiurandum depromere iubet, se in sortiendis honoribus neque dedisse quippiam, aut in futurum datus quid amplius quoque, exceptis solis sala-

rijs: nihil penitus tám in administratione positos, quām post depositum officium, pro aliquo praestito beneficio tépore administrationis, quam gratuito meruerunt, accepturos; l. fin. C. ad leg. Iul. repetund. quod maximè superiori nostrę disputationi congruit, explosō protinus veteri Carthaginensium more apud quos & honores & magistratus nummis datis concessos fuisse Polybius mēminit.

- CAP. 17.
1. In *Obligationē dandi & faciēdi quemadmodum commitantur.*
 2. Ex diuersis rebus quae debentur obligatio diuersa est.
 3. *A Estimatio quāti plurimi, fructu & usura eodem modo non præstanda.*
 4. *Explicata, l. ubi, s. fin. ff de verb. obliga.*
 5. *Obligo faciendi quatenus habeat, id quod interest.*

6. Permutatio quod habeat singulare à
cæteris dandi obligationibus.

BLIGATIONVM quedam
in dando, reliquæ in facien-
do cōsistunt, l. 2. ff. de verb.
oblig. in quibus omnibus si detur
aut fiat, neque ex ea re dānun patia-
tur creditor, habet quod promissum
est: sin minus in faciendi quidem o-
bligationibus in id quod interest
condemnari debitorem omnes fa-
tentur, l. si quis ab alio, s. i. ff. de re
iudica. quod sanè verum est, non il-
lud ita, quod putant creditori alte-
rutrum petere licere, tāquam vtrū-
que in obligatione sit, & fieri, & id
quod interest dari, vt nec illud, esse
fas debitori, altero quod volet dato,
ab altero se liberare. Nā cùm pœnæ
nomine id quod interest exigatur, l.
fin. ff. de eo quod cert. loc. nullam
pœnam meretur, qui nihil adhuc in

V A R I O R V M

obligationem peccauerit : vt neque per contrarium inuitio creditor i aliud pro alio solui poterit , l. cum à quo , C. de solutio . Si autem dādi sit obligatio , eam ita precisam constituūt , vt in illa eius quod interest nulla haberi ratio soleat , l. vbi autē , §. fin. ff. de verbor. obliga. sed quo modo res à debitore extorque da sit , l. qui restituere , ff. de rei vēd. quod sane ut legib⁹ , sic rationi ciuilii aduersatur , l. promissor 2. ff. de cōstitu. pecun. l. si seruus , §. fin. l. si fudū ff. de verbor. obliga. patet amplius in permutatione in qua rem dare oportuit , si tamen non detur , ad id quod interest agimus , l. i. ff. de rer. permu : l. rebus , C. co. Sed & cū certum sit rem alienā in stipulatio nem deduci , atque ut detur etiā promiti posse , eo modo quo interpre tibus hoc genus obligationis preci se constitui placuit , erit ratio qua

nec res dari poterit domino rem suā
distrahere nolente , nec debito-
ris eludentis frustrationem & cul-
pāndam cessationem vindicare li-
cēbit, postquām non aliud quām rē
prēstare debeat , in cuius potestate
non sit eam dare: aut etiam hic mo-
dus erit , quo debitori domino in-
uitō res auferenda sit , quam ipse
quidem promisit, & seipsum astrin-
xit , sed eam alienare non cogi-
tauit , vt nec affecit , l. alienatum,
ff. deverb. signif. quo circa legibus
nostris in alium post modum trans-
ferre non prohibeatur , l. quoties ,
C. de rei vendic. l. qui tibi. C. de
hered. vel actu vend. aut seruum ma-
numittere , l. si ancillam. C. de act.
empt. Addo quod ex ea infirma-
tur regula , qua ius nostrum pati-
tur rēm eandem ex pluribus causis
nobis deberi posse , l. 3. s. ex plu-
ribus, ff. de acquir. posse. Nam si is

qui mihi semel debet, ita debeat ut
précisè mihi prestanda res sit, iam il-
lam habere videor, vt vel ex alterius
obligatione acquiri mihi non va-
leat, vel saltem alterutra futura inu-
tilis sit promissio: quia quod meum
erit, quodammodo deberi mihi nō
possit, l. nemo, ff. de verbis. obliga.
Quocirca puto quæstionem hanc
totam sic explicari posse: vt cùm de
re danda quæ nobis non abfuit, que-
ritur, si quidem obligationi satis-
fiat, & ipsa præstetur, ac quemad-
modum sit dāda quæramus, ex mo-
ra in bonæ fidei aut arbitrijs iudi-
cijs, in cæteris vel à lite constata, aut
ex stipulatu cū accessionibus exfol-
uatur .i. si nummus sit cum usuris
legitimis, l. fin. ff. de peric. & com-
mod. rei vend. præterquam in eo qui
certo loco dare debuit: quem etiam
in id quod interest teneri equum vi-
sum est, ne utilitas creditoris aufera-

tur, quę iudicis arbitrio relinquitur,
l. 2. §. fin. ff. de eo quod cert. loc. fin
aliud quod in genere functionem
recipiat, quanti plurimi æstimatio
detur l. 3. §. si per venditorem, l. si
sterilis, §. cùm per venditorem, ff.
de act. empt. l. vinum, ff. de reb.
cred. l. in hac, ff. de triticar. præter-
quàm si de additamentis in eodem
genere præstandis aliud conuenerit,
l. frumenti, l. oleo. l. cùm non fru-
mentum. C. devsur. Quod si cor-
pus aliud vel species in obligationē
deducta sit, fructuum iure rationem
haberi non dubitatur in l. fructus,
C. de act. empt. l. in fidei commis-
si' ff. de vsur. Sin verò illud persequi-
mur quod aliquando nostrum fuit,
quolibet iudicij genere experiamur,
ex quo tépore nobis abest, fructus
restitui iustum erit: quoniā hoc re-
stitutionis verbum exigit ut quod
ex re mea natum est, mihi quoque

V A R I O R V M

præstetur, l. videamus, ff. de vſur. l.
reſtitucre, ff de verbor. ſignif. Idém-
que in æſtimatione quāti plurimi, ſi
frumentum fit aut ſimile indebitè
ſolutū, quod functionē recipiat, ea-
dē ratione existimē, quia tantūdem
creditori ex reipſa ab eſſe negari non
potest, quæ ſine cauſa apud alterum
aliquo tempore fuit, diuersa eſt
pecuniæ conſideratio: ut ante litem
vſuræ, nō præſtetur, l. i. C. de cōdict.
indeb. quia vſura pecuniæ non eſt, l.
vſura, ff. de verb. ſignifi. nec à malæ
ſidei poffeffore extorquetur eius ſu-
ma quam non attigit, * l. ſed & ſi, §.
Papinianus, ff. de pet. hæred. At ve-
rò ſi debitoris procacia creditori fa-
tis non fiat, & dubitamus quid præ-
ſtare debitorem oportuit, in rem a-
ctiones & reſtitutorias, ab his perſo-
nalibus, quibus ſimpliciter quod
nobis debetur, petimus Pauli exē-
plo ſciungerē, & in prioribus, quib⁹

quod nostrum est, vel nobis abest,
restitui desideramus: ita strictè pos-
sessorē cogere, ut manu militari res
ab eo auferatur, vel si dolo possidere
desijt, in lité contra cū iuretur, l. qui
restituere, ff. de rei vendica: quoniā
naturę aduersatur, si quis rem nostrā
nobis inuitis retineat, l. fin. C. quād.
lic. sine iud. se vindica. in posteriori-
bus arbitriariū actionum, bonæ si-
dei & strictarum regulis obseruatis
pecuniam quidē, quia nulla eius af-
fectio esse poterit, l. nummis, ff. de in-
lit. iur. & usuras, item fungibilium
retur estimationem quāti plurimi
creditorē habiturum censerē: speciē
autē & corpus aliud eadē occasione
à debitore extorqueri nō possēputē.
quia res nostra sine volūtate & arbi-
trio nostro nobis abesse nō potuit, l.
id quod nostrū, ff. de reg. Iur. sed mo-
rā & frustrationē in id quod interest
vindicari existimem, l. si fūdum ff.

V A R I O R V M

de verbis. oblig. quod rei verum
præmium & continet & excedit ali-
quādo l. i. ff. de act. empt. vt ex su-
perioribus latius paret. Nec obest
his l. vbi autem, §. fin. ff. de verb. o-
blig. vbi qui dare debuit rē, illū om-
nino cā facere accipientis oportuit.
alio enim hæc verba referenda sunt,
quām vt ad disputationem nostram
pertineant: eoque spectant, vt cùm
res quę debetur à debitore soluitur,
non aliter data censeatur, quām si
omni & quoquo modo accipientis
facta fuerit. Itaque si alienam aut pi-
gnori datam præstiterit, non libere-
tur: quia dare nō solūm dominium
transferre significat, §. sic itaque de
act. sed & ita rem præstare vt auoca-
ri non possit, l. si rem. ff. de solu. sic
enim emptor nummos quos dare
debuit, dedisse non videtur, si alic-
enos dederit, l. si seruos, C. de act.
empt. l. i. C. si seru. exter. se mand.

& in permutatione res aliena data non dissoluit obligationem , l. 1. ff. de rer. permut. ergo qui dare promisit omnimodo dare debuit: nec si rē præstiterit quæ auferri possit, dedisse videbitur. Ideoque ex eadē obligationis causa conueniri potest , l. etiam. ff. de solu. aliter atque si fieri oportuit, quo in genere, quolibet modo fecisse satis est, ut obligationis contractæ nexu debitor liberetur & ideo eius quod interest sola superest , petitio , l. 2. §. idem Julianus , ff. de eo quod cert. loc. Itaque venditor, qui rem alienam tradidit, ante euictionem non conuenitur , l. qui rem , C. de euict. præterquam si dolus ciuius arguatur, l. si seruus, §. si sciens, ff. de act. empt. & qui insulam facere debuit, si quā libet vel non satis probè fecerit liberatur, nisi per auersionē opus fieri se obligauerit, l. opus, ff. lo-

ca Item qui ad exhibendum tenetur
licet rem deteriorem exhibeat, non
eodem iudicio directo, sed utili in
factum actione conueniri poterit,
l. exhibitionis, C. ad exhibend. &
istud quidem, non ut fiat quod an-
te a ex obligatione debuit, sed ad id
quod interest referendum erit, l. Iu-
lianu\$, §. fin. l. penult. ff. ad exhibed.
& hoc est quod alibi dicitur, eum
qui rem commodatam deteriorem
restituit, satisfecisse non videri, nisi
illud quod interest præstiterit, l. 3 §.
si reddita, ff. commod. codem quo-
que modo depositi agi posse respon-
sum est, si deterior res deposita
fuerit restituta, l. 1. §. si res ff. depos.
Atque hoc est in quo facie di & da-
di obligationes inter se differre iu-
dico. Porro his quæ diximus, in da di
obligationib⁹, qui re accipiētis non
fecerit codē nexus genere conueni-
ri posse, aduersatur quod de permu-

tatione responsū est in ea dari oportere: tamē si nō detur, alio modo nō agi quām ad id quod interest. Sed hoc ēā habet causam, quoniā ex eo placiti genere nō alia quām prescriptis verbis ad implendū contractū nasci potuit actio, quę cū ad id quod interest cōpetat, illud solūm petitore cōsequi necesse est: quia eo modo quo licuit egerit, l. 4. §. 1. ff. de prescrip. verb. nos de his conuentionū figuris disputamus, ex quibus certæ sūt obligationes, & iudicia certa dātur: ut hęc si omnino datum non sit quod debetur, repetere liceat, quasi nondū adhuc reus sese debiti nexu liberauerit, l. Mēuius, §. in fundo, ff. de legat. 2.

C A P. 8.

1. *Quando tempus obligationis in re estimanda consideretur.*
2. *Aliud in condicione triticaria quām in rei petitione verti.*
3. *Arbitrariæ & bonæ fidei actiones à*

V A R I O R V M

strictis in re estimanda differunt.

4. *Actiones bonæ fidei quo modo siant arbitrariae, & quid proſit.*

5. *Nullam esse estimationem quāti plurimi in strictis actionibus.*

SE Q U I T U R disputemus, ex quo tempore rerū estimatio preſtanda, sit, si dari debuit: quod vel in his quæ pondere, numero & mensura constant obſeruari diximus, aut in ceteris: vel quia res non preſtetur, aut post debitoris moram non extet, quę dari posſit, l. si seruum, s. fin. ff. de verbor. *quod etiam M. Cicero in actio. contra Verrem luculenter explicat.* Et in hac quidem quæſtione quām variè ſenostri torſerint, ex verbosissimis ipsorum commentarijs deprehēdere licet. Illos enim huc transcribere nec decreui, nec dignū censui. Turpe cū poëta difficultes habere nugas existimans. Sed si quis eorum hac de-

re iudiciū desiderauerit , perquirat apud Bart. & sequaces omnes in l. vi- nu, ff. de reb. cred. & in l. fin. ff. de condicō. triticar. Ego totam hanc causam sic' breuiter expediā, ut plu- rimum interesse iudicē , an extra ius vel de re & obligatione æstimanda, aut eius estimatione quæstio inter contrahentes fuerit : an verò vt res estimetur condicōne triticaria, aut ad rem ipsam cuius tamen æstima- tionem præstari intersit , ex his ca- sibus quos iam diximus , actum fuerit. Et in priore censco, si vel esti- matio in obligationem deducta sit, aut de re æstimanda , contrahentes disputent, illud tempus considerari, quo dies obligationis venerit , quo- que res peti potuit: vt responsum est in l. quoties in diem, ff. de ver- bor. obliga. l. cùm quis, ff. de act. & oblig. l. fundū, ff. de nouat. in po- steriore si vt res estimetur ? condi-

V A R I O R V M

Etione triticaria litigemus , cōdem
nationis tempus spectandum esse
indico , cuius rei ratio in aperto &
facilis est : cūm enim de rei aestima-
tione quæratur , dici non potest hāc
deberi , cūm non fuerit in obliga-
tione antequām illam dari a iudi-
ce pronuncietur . meritò ergo eius
temporis consideratio summa est ,
quod ex Marcello Vlpianus explicat
cōdictū ut scilicet si vel res non ex-
tet , quæ possit estimari , aut facta
deterior fuerit , horum omnium
sit habenda ratio : veluti si mora
intercesserit , ad tempus moræ redu-
cenda erit estimatio , l. in hac , ff. de
condict. triticar. quę ita expressissi-
mè loquitur . Nam & constat
in delictis id tempus spectandum
esse , quo res vñquām plurimi fuit ,
l. in re , ff. de condict. furt. l. penult.
ff. rer. amot. 3 Sin verò res ipsa pe-
tatur , cuius tamen estimationem

præstari actoris intersit, vel quia platis fuerit, aut minoris hodic sit, aut etiam quia dolo malo non restituatur. simplices actiones bonæ fidei, ab arbitrijs, & strictis separe. In prioribus ex quo tempore pluris fuerit, vel à mora, vel ex re iudicata æstimatio nem prestatam existimo, l. 3. §. si per venditorem, ff. de act. empt. ibi enim ideo tempus quo res venit considerandum est: quoniam ex eo mora in emptione fieri posse ex re ipsa non dubitatur, si alter statim ex parte sua contractum impleuerit, l. Iulianus, §. ex vendito, ff. de act. empt. quod & in mandato obseruari potest, l. si hominem, ff. mādat. ergo quæcunque mora sit in bona fidei iudicijs contracta, hæc efficiet ut ex ea ab arbitro qui ex bona fide datus est, æstimationis ratio haberi debeat. l. mora. §. in bona fidei, ff.

V A R I O R V M

de usur. in arbitrarijs rei iudicandę
tempus cōsidero, de quibus expre-
ſe ait l. 3. §. in hac, ff. commoda. vbi
ex iureiurando in litem rei iudican-
dę tempus quanti res sit obſeruari
dicitur. ex hoc iureiurando delato,
bonę fidei actionē, arbitrariam fieri
ob rei contumaciā non ambigitur,
l. i. l. in actionibus, ff. de in lit. iu-
ran. l. arbitrio, ff. de dol. & in om-
nibus bonę fidei actionibus obſer-
uari Vlpianus fatetur. in d. §. in hac
vt in infinitum, intra modū tamen
à iudice constitutum iurari possit,
l. videamus, §. i. ff. de in lit. iur. licet
ex simplicium bonę fidei actionum
natura, Iudici illud quod in veritate
intersit, excedere non liqueat, l. pe-
nult. §. i. ff. ne quis cum qui in ius
vocat, est, vi exim. l. vni. C. de sent.
quę pro eo quod int. profer. Cur
autem in his quę arbitrarię sunt te-
pus condemnationis spectemus,

manife-

manifestum est: quoniā habet reus
licentiam usque ad sentētiā ab ar-
bitro datam restitutiōnem rei face-
re, vt omnem litiā aestimationem
euitet, l. si cum exceptione, §. satis,
§. cūm autem, ff. de eo quod met.
caus. Itaque mirum non est, si eius
temporis estimatio consideretur, quo
rem amplius prestare nō potuit, l. si
calendis, ff. de re iud. Qua eadem ra-
tione in strictis actionibus litiā cō-
testatē tempus consideratur, l. si ho-
minem, ff. man. quoniam ex ea sic
moram contrahi certum est, vt ali-
quatenus deīnūm purgari non pos-
sit, l. si insulam, ff. de verb. oblig.
quinimo horum iudiciorū formula
non patitur, vt res alio modo solua-
tur, quām quo petita est. Quocirca
necessario eo pretio dari debuit,
quo accepti iudicij tempore fuisse
constiterit, l. vinum, ff. de reb. cred.
l. fin. ff. de condic. tritic. l. 3. §. in

hac, s. commoda. nec etiam posterioris temporis usque ad rem iudicatam rationem haberi putem, postquam tot locis litis tantum cōtestatae iurisconsulti disertè meminerint. quod planè strictorum iudiciorum naturę conuenit, in quibus non potest videri in iudicium deductum quod post illud acceptum accidit, non potest, s. de iudic. nec obest quod dicitur post litem causam prestari debere, l. 2. s. de usur. quoniam quale quidque est cūm petitur, tale dari debuit. Ideoque, fructus & accessiones omnes prestari æquum est, quas cum re ipsa habiturū reū est vero simile, l. videamus, §. restituere, s. de usur. nos de ipsius estimatione maiori querim⁹, quę crescere non potest propter iudicij formulam, qua iussus est iudex rem qualis & quanta petita est, prestari iubere, quod expressè

notatur in §. actionum de act. apud Iustinia. & latè Duarenus expedit in l. in actionibus, ff. de in lit. Iur. cùm tamen in iudicijs bonę fidei omnium rerum iudici officium incumbat, vt tanta eius sit auctoritas, quanta in stipulationibus cōceptio-
nis expressę l. quia tantumdem , ff.
de neg. gest. Ideoque quanti plu-
rimi à mora ad sententiam vsque res
fuerit, tanti aestimari illam opor-
tuit : quia tantundem actoris inte-
rest, l. sicut, C. de act. empt. & vēd.

C A P. 9.

1. *Quid in contractibus præstādum sit.*
2. *Quot sint genera culparum.*
3. *Diligentia à negligentia , quo modo
separetur.*
4. *Quid sit præstare talem diligentiam
qualem rebus suis.*
5. *Dolus , culpa, & periculum quomo-
dò comparentur.*

V A R I O R V M

6. *Quid in singulis contractibus veniat,*
7. *Explicatus .§ cum autem de empt.
& vendit.*

PATI o precedētis disputa-
tionis exigit, vt de cæteris
quæ in obligationes dedu-
cūtur agamus, veluti de dolo & cul-
pa, quæ à contrahentibus præstari
solent: de quibus breuiter perquiré-
dū est. Delinquunt ergo homines,
inquit Marcellus, proposito impe-
tu, aut casu, l. respiciendum, §. fin. ff.
de pen. quæ tria varijs quoque mo-
dis vindicari solent, l. absentem, §.
fin. co. Nec in his lata culpa dolus
est, sed pro facto cenesebitur, l. in le-
ge, ff. ad leg. Cornel. de sicar. Item
res creditæ, contractus & negotia
gesta, tria potissimum iure recipiūt,
quæ varijs debitorū contrahendorū
modis accōmodari possunt, dolum
culpam, & periculum, l. contractus,

ff. de reg. Iur. dolus machinatio est ad decipiendum alterum adhibita, quam fraudem continere, & insidijs probari certum est, l. iurisgentium, s. sed si fraudandi, ff. de pact. l. dolum, C. de dol. Culpam Caius desidiam & negligentiam esse describit in l. socius socio, ff. pro soc. quæ ut varijs modis cōtrahitur, & alia altera maior est, sic tāquām per gradus, diuersas sortita est à nostris appellations. quidam enim tria constituūt genera, cæteri quinque, ego quatuor, in pandectis commemoratas adnotauit. Prima latior² est, quam dolum esse contra Proculum Celsus verū putat, l. quod Nerua, ff. depos. Secunda est lata, quam vel dissolutam, vel magnam, aut manifestam, vel crassam & supinam negligentiam vocitant, l. si fideiussor, i. ff. mand. l. magna, ff. de verb. signif. l. 2. C. arbitr. tutel. l. nec supina, ff. de iur. &

V A R I O R V M

fact. ignor. vnde illud esse latæ cul-
pæ dicitur, si quis ignoret quod om-
nes intelligunt, l. latæ, ff. de verb. si-
gnif. & hæc dolo est proxima, quem
repræsentat, l. i. §. non autem, ff. si
quis testam. lib. esse iuss. fuer. l. is
qui, §. dolum, ff. vt in posse. lega.
eique comparatur in l. i. ff. si mens.
fals. mod. dixer. l. quæsitum, §. cul-
pam', ff. de præcar. Tertia leuis di-
citur, quia minus ad dolum accedit,
sed propriè negligentiam & desidiā
non satis sagacis & prudentis ho-
minis sapit. l. socius specio, ff. pro
soc. §. fin. de socie. l. qui. C. de
susp. tut. & ea ratione imperitia cul-
pæ ascribitur, l. imperitia, ff. de reg.
iūr. vt si medicus malè venā secue-
rit, l. illicitas, §. si cui, ff. de off. præs.
vel mulionis imperitia mulus perie-
rit, l. cùm in plures, §. seruum, ff. lo-
ca. aut si fullo quid sarcientum
conduxerit, l. si quis domm. §.

Celsus, ff. co. Quarta est leuissima, l.
 in lege Aquilia, ff. ad leg. Aquil. quā
 etiam diligentiam & exactum of-
 ficiū iuris preceptores nominant,
 l. in remandata, C. mand. l. si cùm
 fundum, ff. de contrah. empt. &
 illud continet quod cùm à diligē-
 ti prēuideri potuit, non est prēui-
 sum, l. si putator, ff. ad leg. Aquil.
 alibi culpam abesse fertur, si om-
 nia facta sunt, quisque diligentissimus
 quisque obseruaturus fuisset, l. si
 merces, s penul. ff. loca. quod sanè
 si non fiat, ex frequentiori hominū
 more leuissimū estimabitur, quod
 non à vulgo considerari soleat, nec
 aliud cū nostris dicendū est, quod à
 diligēti aliud quod à diligentissimo
 prēstari oportuit. Nā illa inter se cō-
 fundi satis ostēditur, l. hæredes, §. nō
 tantūm, ff. famil. hercisc. l. in re-
 bus, ff. commod. l. & generaliter,
 ff. de pignor. aet. Inde quoque

pater culpæ nomen grauius inditū,
prout dolo & crimiñ proximior
illa fuerit. Periculum est quod for-
tuito casu accidit, cùm præuideri nō
posset, l. quæ fortuitis, C. de pignor.
act. & fatale damnum appellatur,
l. cum duobus, §. damna, ff. pro soc.
de quo si quis obligetur, omnem
causam præstaturum hunc dici-
mus, l. quæsitum, §. ⁺ ex hoc, ff. de
procura. Supereft beuiter percurra-
mus in quibus causarum figuris hæc
versentur. Et quidem obligationes
omnes vel ex negotio gesto, aux ex
maleficio nasci certum est, l. i. ff. de
act. & oblig. in priore, cuius vtilita-
tem id continet, & an vtriusque
Vlpianus obseruandum maximè
censuit, l. si vt certo §. nunc viden-
dum, ff. commod. quod latius ex-
plicandum est. regulam enim ibidē
constitutam si crudè acceperis, pre-
carium leuissimam habebit culpam,

negotium verò gestum, & mandatū
quoniam domini tantūm gratia fiāt
solum dolum continerent. Sed &
Iustinianus in §. fin. quib. mod. re
contrah. obligatio, ab illa recedit
theoría. Nam cùm dixisset pignus
vtriusque gratia fieri, exactam &
tantam diligentiam deberi censuit,
ut casus solummodo excludatur: nec
etiam illa regula satis explicatur, l.
contractus ff. de reg. iur. per hęc ver-
ba, Et in his quidam & diligentiam.
Ergo ut hoc expediam⁹ generaliter
cōstituendum est, nullam esse obli-
gationem, nullamque conuentio-
nem, quæ vel natura sua aut per do-
li clausulam abesse dolum malum
non exigat, l. bonam fidem. C. de
act. & obliga. ut nec cōueniri possit
nè dolus præstetur, l. si vnuſ, §. Illud,
ff. de pact. idémque de lata culpa,
quæ huic cōiungitur nostri putant;
l. i. ff. si mens. fals. mod. dix. propter

quam in lité quoque iurari, l. is qui
C. de in lit. Iur. Et infamiam irroga-
ri putarem, cùm iuris ignorantiam
per quam infames sunt, hæc con-
tineat, l. Iuris, ff. de iur. & fact. ignot.
l. liberorum, s. notantur, ff. de his
qui not. inf. quamuis interpretes
aliter doceat in l. in actionibus, ff. de
in lit. Iur. & s. suspectus de suspect.
tutor. in delictis tamen cum ipsis
iudicarem, quia dolus qui ex con-
silio nascitur, crimen contrahat,
l. qui iniuriæ, ff. de furt. Lata verò
culpa licet dissoluta sit negligentia,
tamen si nocendi mentem non ha-
beat, huic non rectè comparabitur,
l. si non conuicij. C. de iniur. l. in
lege, ff. ad leg. Cornel. ² de siccari.
Porrò quædam sunt conuentiones,
in quibus dolus tantum, aut hæc
lata culpa præstanda est, ut depo-
situm: quia qui negligenti amico re-
custodiendam tradit, non ei sed suę

facilitati id imputare debet, præter-
quam si aliud conuenerit, aut ex iu-
stis causis diuersum ius obseruetur,
l. i. s. si conueniat, s. sepè, ff. depos.
Et hæc est ratio, cur si quid vni
legetur, vt cominus alteri resti-
tuat, de dolo tantùm teneatur, quia
depositarij loco est, l. si seruus le-
gatus, s. cùm quid, ff. de lega. i.
idem in donatione, veluti si res alie-
nas aut vitiosas quis donauerit, in
quas sumptus magnos donatarius
fecit, de dolo tantùm repromit-
tere & conuenire poterit, ne frau-
dis consilio liberalitas reuocetur, l.
ad res, ff. de ædil. edict. l. Aristo. §.
fin. ff. de dona. Nec quicquā aliudest
præstaturus, ne donationis suę dam-
num sentire cogatur, l. sunt qui, ff. de
re iud. Tertiò, præcariū dolū malū &
huic proximā culpā tátùm cōtinet.
Licet enim in eo sola rogantis gratia
versetur, sibitamē imputare debuit,

V A R I O R V M

qui ab eo cùm posset non reuocauerit: vnde hoc totum ex liberalitate eius pendere dicitur, l. quæsitum, §. cum quoque, ff. de precar. præterquam si mora in restituēdo iam cōtracta sit. Nec eadem militat in rebus commodatis ratio, in quibus talis diligentia præstanda est, quam quisque diligentissimus suis rebus adhibet l. in rebus, ff. comm. §. item is quib. mod. re contrah. obliga. quoniā intempestiuē vsum rei commodatæ auferre non liceat, l. in commodato, §. sicut, ff. cōmod. " multo magis idem est in negotio gesto, cui aliis fortassis diligentior pater familias accedere potuisset, qui tamen gestoris contemplatione prætermiserit, l. si pupilli, §. videamus, ff. de negot. gest. §. i. de oblig. quæ ex quasi contract. nasc. apud Iustini. l. si mater, C. de usur. Paul. in lib. receptar. senten. & hoc est

quod Iustinianus ait, non sufficere si tales gestor negotiorum diligētiam qualem suis rebus præstiterit, si modò aliùs diligentior eo commodius negotia esset administratus, §. i. de oblig. quæ ex quas. contract. vt ex eo consideremus an alias diligentior quippiam præstare amplius potuerit, vt eius ratio habeatur. A procuratore quoque omnem culpam exigimus, l. à procuratore, C. manda. eo quod aliena negotia exacto officio gerere debeat, l. in re mandata, C. mand. quia se industriū & diligentem mandatum suscipiendo profiteri videatur. Dissimilis est causa tutelę, quę maximam quidem desiderat fidem, sed ob necessitatem iniuncti muneris, sufficit si ad communem hominum usum tutor diligentem se præbeat, l. quicquid, C. arbit. tut. in rebus dotalibus, quæ naturaliter mulieris esse dicuntur, l.

V A R I O R V M

in rebus, C. de iur. dot. eam cul-
pam à marito exigimus quam suis
rebus exhibet, l. etiam §. i. ff. solu-
matrim. l. in rebus, ff. de iur. dot.
quod marito concessum est, quia &
ipse rei dotalis dominus appellatur,
l. doce, C. de rei vēd. & alibi legū sub-
tilitate dominus esse dicitur, l. in re-
bus, C. de iur. dot. itaque in seruorū
tantum dotaliū causa constitutū est,
vt culpa quę in alienis coercetur, in
proprijs quoque damnanda sit l. si
cōstante, §. si maritus, ff. solut. matr.
quoniam nimia in eos sequitia vindi-
cari soleat,⁷ §. fin. de his qui sunt sui
vel alien. iur. Ergo vt ad rem redeā,
merito aliquid remittitur occasione
iuris, quod in rebus dotalibus eicō-
petit: sicut in societate dicimus satis
esse, si tantūm à socio exigamus,
quantum in suis rebus præstare cō-
suevit, l. Socius Socio, ff. profoc, §.
socius de soc. apud Iustinian: tūm

quia propter partem suā causam ha-
buit gerendi, tūm quia qui parum
prudentem sociū admisit, de se que-
ri debuit, sic tamen ut frequentem
& vulgarem hominum vsum ab eo
desideremus, quamuis non diligen-
tis quidem patrisfamilias frugalita-
tem exigamus, l. hēredes, §. non tā-
tūm, ff. famil. hercif. Nam & inter
prudētes & vesanos, vulgares quoſ-
dam esse medios, qui ad frequentio-
rem hominum morem cum tempe-
ramento accedere soleant, non du-
bitat qui rerum humanarum expe-
rientia pollent,⁸ l. si quid venditor,
ff. de ædil. edict. in his autem qui de
dolo tātūm tenentur, sufficit si qua-
lem qualem in suis, minorē in alien-
nis non obseruent diligentiam, ut
fraude careat, l. quod Nerua, ff. de-
pos. quamuis non ad eum modum
apud se diligentes sint, quem vul-
garis hominū natura desiderat: quia

V A R I O R V M

dolum solummodo ab his excludimus: ut in deposito, donatione, & precario dixi. Ex superioribus igitur concludimus propter ius quod in te nobis competit, aliquid indulgeri.

Quocirca in emptione vēditor qui adhuc rem distractam apud se retinet, exactiorem diligentiam quām in suis rebus adhibere tenet, l. custodiam, ff. de peric. & commod. rei vendi. l. quod sāpe, s. si res ff. de contrah. empt. quia rem venditam apud se habeat l. si ancillam, C. de act. empt. Nec obest s. cum autem vers. quod si fugerit de empt. & vend. apud Iustinia. ubi si fugerit, aut furto substractus fuerit homo vēditus, ita demūm de periculo tenetur vendor, si custodiam in se receperit. At verò locus ille nō de diligentia sed de periculo & casu accipiendus est, ad quem & fuga serui qui non antè fugerit, & rei furtum
pertinere

pertinere fatentur, l. 3. C. de ædil.
act. l. cùm duobus §. damna iunct.
gl. ff. pro soc. vt is sit Iustiniani sen-
sus, eum qui ex natura contractus
de custodia, & ita de diligentia te-
netur, si ad eam se expresse obli-
gauerit, in se rei periculum susce-
pisse videri, ne alioquin inutilis sit
pacti adiectio, quæ vi obligatio-
nis inerat, l. si quando, ff. de leg. 1.
cùm nec aliud post diligentiam
quàm casus euétum præstare possit.
Nam & si intermedium quippiam
esset, illud solum ex hac pactione
debitum iri Vlpia. respondet in l. 1.
§. sæpe, ff. depos. Item creditor in
pignore tantum dē præstat, quantū
diligens quisque posset, l. si cum vē-
deret, §. fin. cum l. sequ. ff. de pignor.
act. Idque quoniam ei imputan-
dum est, cur rem alienam detinens,
securior fieri maluit, quàm fi-
dem & debitotis re-promissionem

V A R I O R V M

sequen, §. fin. quib. mod. re cōtrah.
oblig. Conduētor etiam in re loca-
ta dolum & custodiam veretur, l. in
iudicio, C.loca. quam alius diligen-
tissimus fuisset obseruaturus, l. si
merces §. penult. ff. eo. quod potis-
simum si mercedem pro custodia
acceperit, nō ambigitur, l. qui mer-
cedem, ff. loca. sed & si simpliciter
locauerit, hæc iudicij potestate de-
bentur, l. nauta§ .i. ff. naut. caup.
stabul. l. cùm plures, § qui seruum,
ff. loca. Hæres denique qui ex testa-
mento rem legatarij factam retine-
re maluit, quam restituere, omnem
diligentiam præstabit, l. cum he-
redes, s. culpa, ff. de leg. i Cæterum
periculi & fortuiti casus sortem ne-
mo est qui præstare cogatur, nisi se
astrinxerit, l. contractus, ff. de Reg.
Iur. vt in commodato, & dote si res
estimata detur, l. si vt certo, §. nunc
videndum, ff. commod. l. quotiens

C. de Iur. dot. quamuis hæc inter se
differant: quia in hac electio viri est
fundum an estimationem soluat, l.
plærumque, ff. de Iur. dot. in illo rē
ipsam restitui eodem tamen prætio
oportuit. l. 3. §. 1. ff. commod. Supe-
rest perquiramus, quatenus heredes
ex defuncti cōtractibus tencātur: &
quidē ad rei debitæ præstationē eos
vrgeri non dubitatur, cùm in perso-
nā obligationes ad eos quoque trās-
ferri soleāt, l. 1. §. si hæres, ff. ad Treb.
quinimo si dolus insit, ex conuen-
tionibus eos in solidum detineri re-
ceptū est, l. ex contractibus, l. ex de-
positi ff. de aet. & obl. quoniā cùm
eum ab omnibus contractibus dolus
abesse & debeat, l. bonam fidē,
C. de obl. & act. quasi ex substantia
conuentionis ob illum successo-
res astringi necessario fatendum est.
Sed an idem in culpa leui, quam
desidiam & negligentiam diximus

at verò non eandem puto rationem
esse cum illam in cōventionibus nō
puniri, nec ex illis prēstari plérūque
soleat, vt in deposito, & prēcario pa-
tet quocirca nō ita contractū obli-
gationibus & successionibus culpā
adne~~c~~terē, sed è re nata, conuētionis-
que natura, totum hoc diiudicandū
censerem.

C A P. 10

1. Conciliatio l. non solum s. sed inter-
dum ff. de procur. cum l. nam postea ius-
iurandum, ff. de iureiur.
2. Quatenus cuique per lib. person.ac-
quiratur.
3. Quæ actio detur ex iureiur. Et qua-
tenus.
4. Ius iurandum unius quomodo pro-
fit alteri.

VI D E N T V R inter se disside-
re Pomponius & Julianus in
eo quod queritur, an procu-
ratoris aut deffensoris ius iurandum

domino actionem pariat : quorum sententias refert Vlpianus in l. non solum, §. sed interdum, ff. de procura. & in l. nam postea, §. iuriaturandum, ff. de iure iur. in illa quidem ex Pomponio putant si procurator iurauerit absenti dari oportere, agere suo nomine iurantem hoc iudicio: quia hæc actio domino competere non potuit. Alibi in eadem specie respondet exceptionem & actionem domino patari, & hanc Iuliani sententiam rationem habere putat.

³ Quæ ut inter se pugnantia Accursius conciliat, apud Pomponium directa non dari actione arbitratur, utilem Julianum processisse iudicat, quod ab omnibꝫ quos legerim satis leuiter aprobatur. Nō enim hæc directæ aut utilis actionis distinctio verbis congruere videtur: quo circa nec admittenda est, l. de pretio, ff. de publici in rem act. Præterea

V A R I O R V M

summa ratione iuris iurandi actionē
aut exceptionem domino dari non
posse constat, si procurator iuraue-
rit, exēplo pacti exceptionis, quorū
vtrumque personam non egreditur.
nec alteri acquiri soleat, l. si vñus, §.
ante omnia, ff. de pact. §. alteri de-
inuit. stipul. apud Iustinia. nec va-
let argumentatio, qua vtuntur illi,
vt si ex dolo heredes teneantur ex
leui culpa illos obligari æquius sit,
quoniam dolum & malitiam potius
quam desidiā & negligentia vindici-
caritius fuit: nec alioquin accidat
ut alterius insidię alteri fraudi verta-
tur quod potissimum humanæ socie-
tati aduersari. quilibet fatebitur. Ex
quo patet Pomponium non carere
ratione. Itaque ut difficilem hanc
antinomiam dissoluamus, breuiter
duo repetenda sunt. Primum, qua-
tenus obligatio per liberam perso-
nam nobis acquiratur: alterum, que-

& quotuplex ex iure iurando actio detur: ex quibus dilucida erit Iuliani² & Pomponij conciliatio. Quod ad primum attinet, regula iuris est, per liberam personam nobis obligationem acquiri non posse: quia ciuiliter acquiratur, l. eaquæ, ff. de acquir. rer. domini. si non ex mandato nostro illud fecerit: quo casu utilem parare dicitur, l. Julianus, §. si procurator, ff. de act. empt. ad exemplum institoriæ, l. in cum, ff. de institor. & quidem si nostro nomine contraxerit, difficile non est utile iudicium dari, sicut etiam in dominū actio non denegatur, l. si cùm venditor, §. fin. ff. de cuict. sin autem proprio, non aliter nisi mandatis actionibus acturi sumus l. fin. C. quand. fisc. vel priuat. l. cùm per eos, C. si quis alter vel sibi. Item per nunciū nobis obligationem acquiri, sicut per nos met ipsos nō ambigitur:

V A R I O R V M

quia ministerium tātummodò hoc
casu præstare videtur, l. qui autem,
§. fin. & l. sequ. ff. de constit. pe-
cun. Plures quoque sunt casus, qui-
bus hæc iuris definitio aliter atque
cæteri fecerint interpretanda est,
quos alio loco latè' oportunius perse-
quemur. Supereft secundum, in
quo nostri hallucinati mihi visi
sunt, dum quærunt, quæ actio ex
iureiurando nascatur : Et putant
communi calculo plurimum inte-
resse, an sit formiter i. certa ad-
iecta causa, veluti emptionis, so-
cietatis, mutui : an informiter i.
sine causa, (illorum verbis uti liceat,
iuratum) & priore casu non agi in
factum putant, sed ex illa causa iu-
dicium moueri existimant, l. si duo,
§. si quis, & §. sequen. ff. de Iurei.
altero in factum actionem dari
fatentur, l. actori, C. de reb. cred.
l. sed & si, ff. de Iureiur. Quæ distin-

Actio nunquam satis mihi fecit. Primo quia legibus non probetur. Secundo quod nunquam sine causa certa iurari posse existimem, quod latius videas in libro singulari, quem de iureiurando conscripsi. Itaque soleo ego dicere, plurimum interesse an extra iudicium iuratum sit, an iudiciale fuerit ius-iurandum: ut priore casu nulla sit ex iureiurando actio, sed vel exceptio detur, si reus iurauerit transactionis exemplo, l. siue apud, C. de transact. cui etiam hoc ius-iurandum comparatur, l. quod si defferente, ff. dedol. l, admonendi, ff. de iureiur. vel ex causa, de qua iuratum est ad soluendum reus cogatur, si actor iurauerit, vt Paul. lib. 4. recept. senten. ait. Altero vero casu, si in iudicio iuratum est, vel ex cōuentione, vel quia iudici placuerit, cum ad similitudinē iudicati ex

V A R I O R V M .

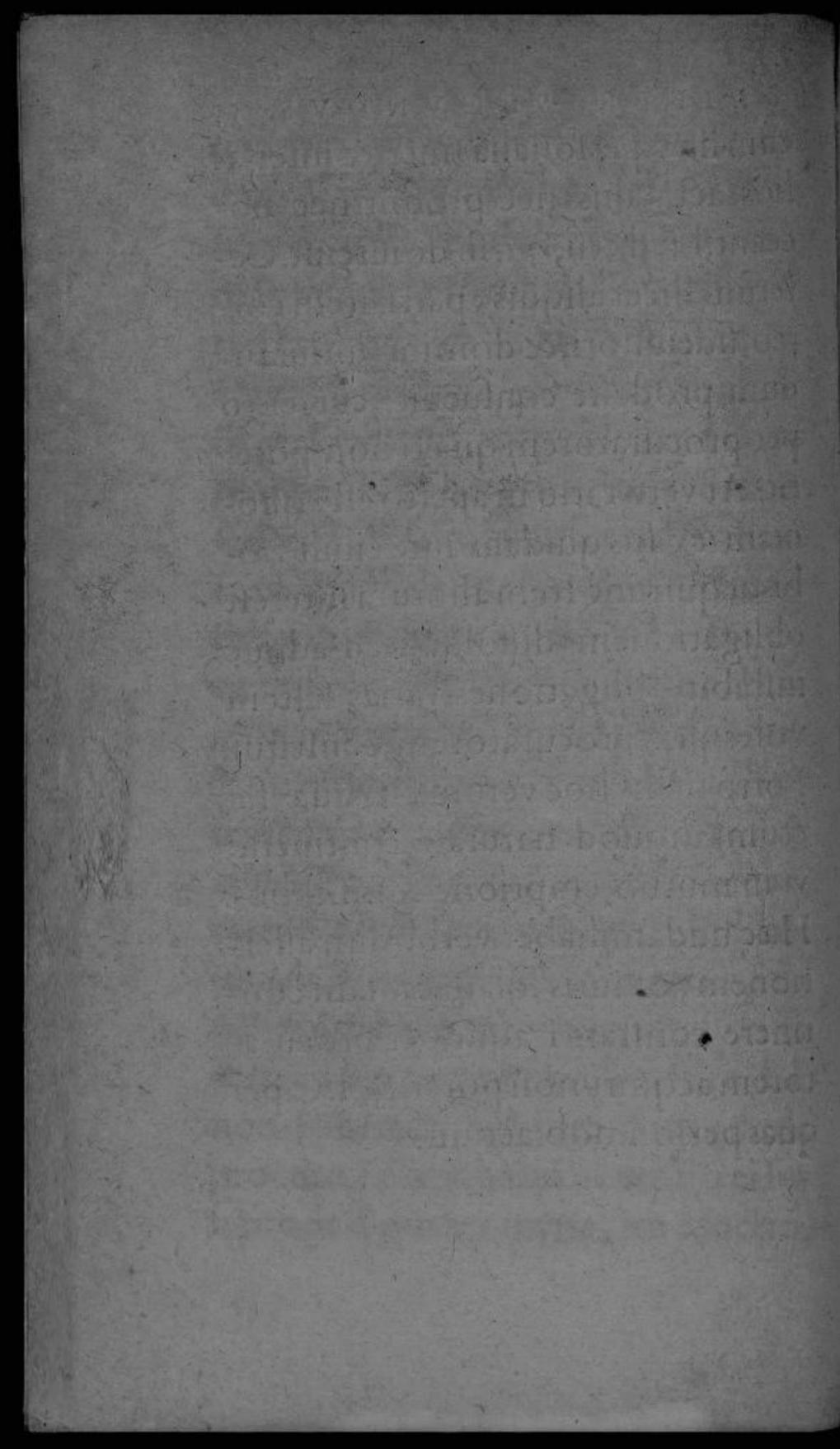
iureiurando iudicium nascatur , l.
actori, C. de Iureiur. in quo non
prohibetur is cui adiudicatū est ve-
teri causa vti, & eo iudicio experiri,
l. i. C. etiam ob Chirograph. pecun.
quoniām alia causa est voluntariæ
nouationis, & iudicij accepti, l. aliā,
ff. de noua. vt si in rem iudicatum
sit, eam vendicare possit, l. i. ff. de rei
vend. l. 3. ff. de publicia. in rem act.
vnde ex re iudicata duplex datur
actio vetus silicet in personā, aut vē-
dicatio , & in factum personalis ex
sententia, quia in iudicio quasi con-
tractum sit, l. 3. §. Idem scribit, ff. de
pecul. vtraque etiam actione ei qui
iurauerit experiri licere. In factum
enim actione posse illū vti non am-
bigitur, l. actori, C. de reb. cred.
quia & iudicis sententia post iusiu-
randum interuenire soleat , l. iusiu-
randum & ad pecunias, §. fin. ff. de
iurciur. veteri item licere probatur:

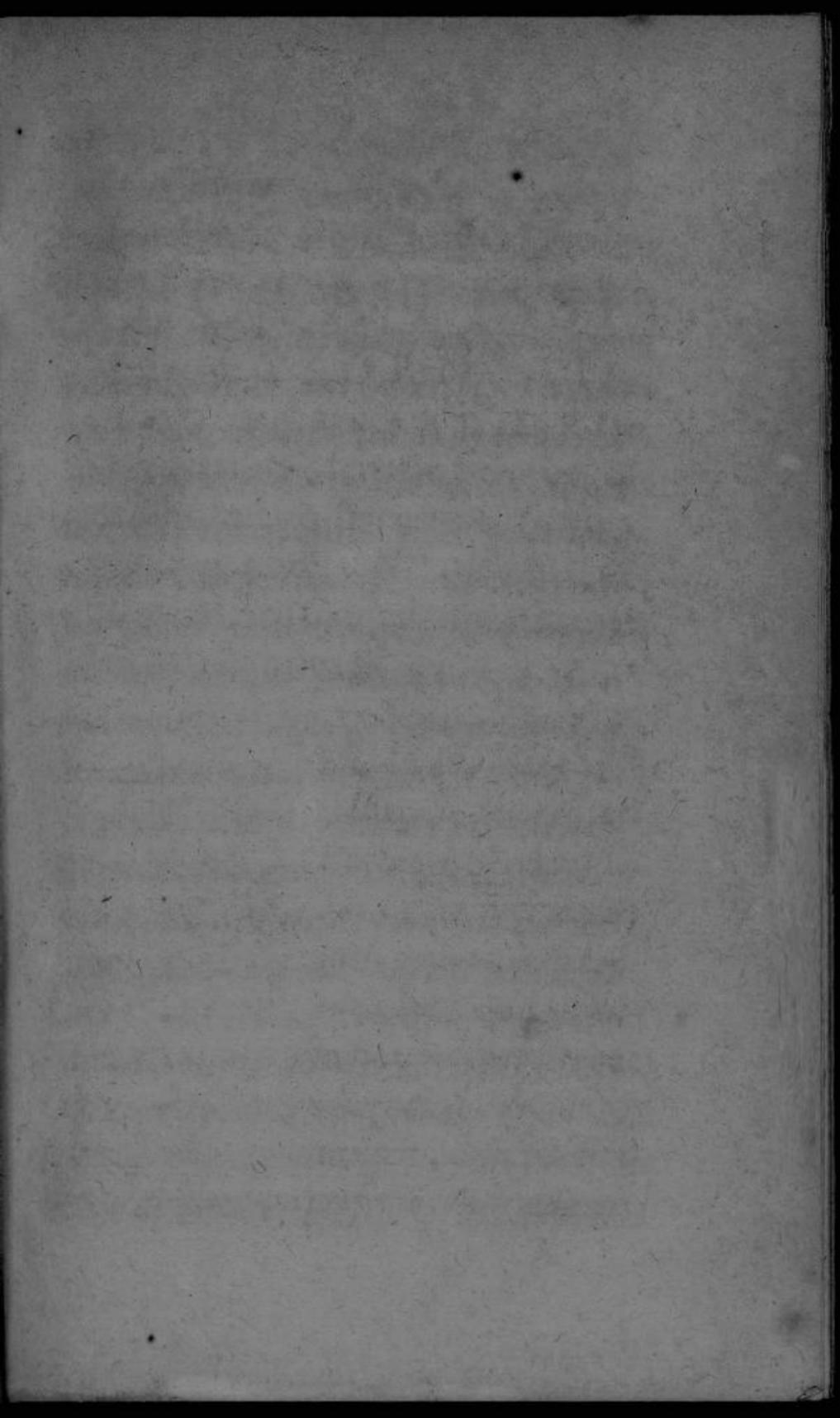
quinimo plerumque necesse est istā
dari, quæ multa contineat, neque in
factū actione satis sit, vt in l. si duo,
§. si quis, & §. sequen. ff. de iureiur.
in actionibus in rem post iusiurandum
non quidem vindicare conces-
ditur, quia iusiurandum non facit
dominum, præterquām si longo tē-
pore præscribatur, l. si duo. §. Iulia-
nus, ff. eo. aliter atque sententia, l.
si iurauero, ff. de iur. patron. l. in eo,
ff. de rit. nupt. Sed publicana in iure-
iurando uti possis, aduersus eum
tantūm contra quem iuratum est,
vt eius ratione qui iurauit sit loco
domini, l. cum qui, §. si petenti, ff.
de publicia. Ergo ex deffensoris aut
procuratoris iureiurando dominus
exceptione vtetur, & actionem ha-
bet d. §. Iusiurandum : quod non
dum potest de iurisiurādi exceptio-
ne, de qua in l. sed & si, ff. de iureiur.
vel actione accipi : quia hæ non alij

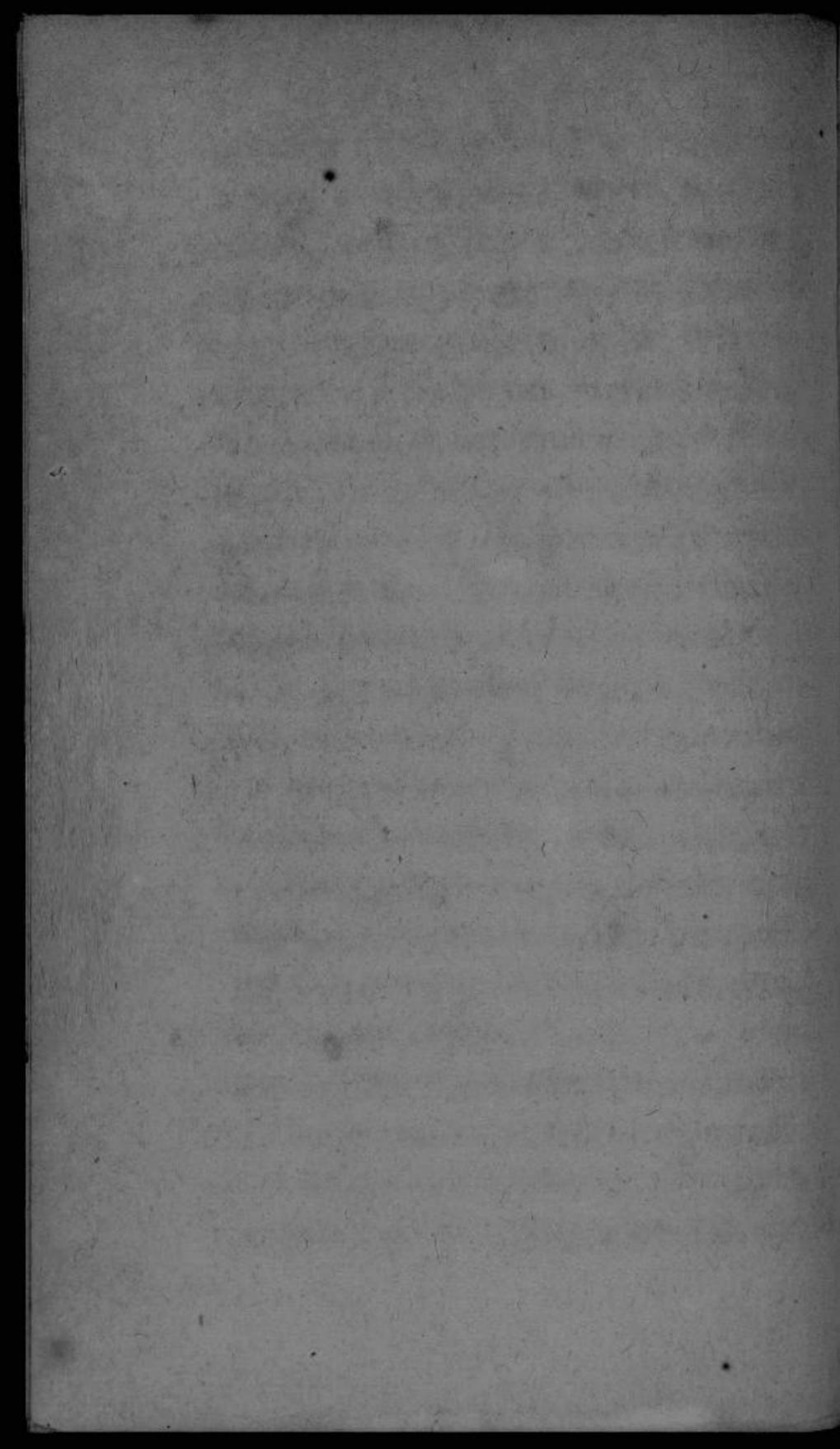
V A R I O R V M

quām ei qui iurauerit: quemadmo-
dum & contra eum qui detulit tan-
tūm dantur. Sed doli exceptio pro-
dest exēplo procuratoris pacifcen-
tis, l. rescriptum , s. fin. ff. de pact. &
actio ex causa, de qua iuratum est, si
in personam sit, aut publiciana , si in
rem perinde ac si probatum esset, l.
sed et si , s. si cum de hæreditate, l.
eum qui, ff. de iureiur. quemadmo-
dum & vtilis exceptio vel actio ex
cæteris procuratorum negotiatio-
nibus competit, l. quod procurator,
ff. de procura. cōque modo Iuliani
sententiam rationem habere puto,
apud Pomponium ex ipso iureiu-
rando actionem non dari iudico.
quod satis apertè Vlpianus expri-
mit, dùm hanc actionem non posse
domino competere respondet d. l.
non solum , s. sed interdum, ff. de
procura. Sicut enim exceptio ei so-
li prodest qui iurauerit, ita & actio,

cum hæc personalia sint, & inter alios acta aliis nec profint nec nocent, l. sed etsi, §. i. ff. de iure iuri. Ceterum dicet aliquis, patri, item correo, fideiussori, & domino ius iurandum prodesse consuevit. cur ergo per procuratorem quæri non poterit? At verò ratio in aperto est: quoniam ex his quidam iure ciuili nobis acquirunt. Item aliorum interest obligationem dissolui. Sed adhuc instabit obligationes varias saltem utiles per procuratorem constitui. Porrò in his hoc verum est, quæ factum aliquod naturale continent, ut in mutuo, emptione & similibus. Hæc nudam habet verborum assertionem, & iuris solam causam continere constat. Itaque per procuratorem acquiri non poterit, l. i. C. per quas person. nob. acquir.

SPECTATISSI-

MO ET ORNATIS.

SIMO BERNARDO RO-
cheo Parisiensis senatus senatori, &
in Tholosano senatu primario à
libellis præsidi, ac sacratissimi Co-
fistorij Regij Conciliario meritissi-
mo P. Beloius S.

IRMIO R sane &
certior ille amor est mi-
Rochee præses chariss.
qui ex animi & virtutis potius quam for-
tunæ bonis, aut ut pu-
to sanguinis necessitudine profuit: itaque
cum à pubertate studiorum similitudo &
progressus nos coniunxerit, dein publica-
rum prælectionum professio confirmauerit.

A

EPISTOLA.

posthac fori & aduocationis consortium
retinuerit, demum ordinis atque magistra-
tus collegium in Senesarchia Tholosana
arctius vinxerit, fieri non potest quin te
mirum in modum diligam & obseruem
cuius etiam affectionis causas iustissimas ex-
primo, ne quis eō me tantum moueri pu-
tet, quod nuper, virtute quidem ac com-
mendatione, & fato tuo accidit, ut quam
fortunatissime non solum in Parisiensem
senatorum ordinem sis proiectus, & in
Tholosano senatu libellorum singularium
quaestionibus præpositorus, sed & amplius in-
ter Christianissimi Regis sanctioris & in-
timi concessus consiliarios electus fueris.
Quamuis nō difitear tam nobile de te natū
principe apud omnes iudicium, illam quoque
quā de dotibus tuis, & animi cādore semper
habui opinionē firmasse; ac me tibi amplius
addixisse quod ut publico testimonio pro-
barē nullū mihi grauius instrumentū supe-
rest, quam si unū ex meis variorū iuris ci-
uilis libris tibi offeram: in hoc autem opere

si tuo iudicio, vel industria, vel curæ testimoniio aliquo me non indignum præbui,
multorum animum non requiro, tibi vni
quem laudo, & publicæ utilitati, cui ad-
esse volo satisfecisse mihi satis est. Vale &
me semper ama.

A ij

PETRI BELOII
IVRIS CONSULTI, ET
IN SENES ARCHIA THOLO-
sana Regij Consiliatij Variorum
iuris Ciuilis

LIBER TERTIVS
CAPVT PRIMVM.

1. *Stipulatio generis à stipulatione speciei quomodo dif-
ferat.*
2. *Explicata, l. cum Stichus ff. de solut.*
3. *Et conciliata cum l. in stipulationibus ff. de verbor.
oblig.*
4. *Qui genus debet quid possit soluere.*
5. *Enodata ratio l. Mænius §. duorum, de leg. 2.*
6. *Conciliata l. si quis duos ff. de solut, cū dicto §. duoru*
7. *Quomodo accipienda sit l. qui bis idem ff. de verb.
oblig.*
8. *Procurator an accepto ferat, saltem si in rem suam
fuerit.*
9. *Explicata l. 3. ff. de accept.*

IN stipulationibus inquit
Iulianus, alias species, alias
genera deducuntur, illarum

autem stipulatio diuidua est, & ideo
qui Stichum debet, partem soluen-
do in reliquam tantum partem te-
netur, l. stipulatus sum mihi. §. i
ff. de solo. At qui debet hominem,
partem Stichi dando nihilominus
hominem debere non desinit, l. 2.§
& harum l. in executione §. pro par-
te, ff. de verb. oblig. Quod tamen
sic est accipiendum, ut rerum singu-
larum partem, intellectu magis
quam corpore dignoscamus, l. fer-
rus communis, ff. de stipul. seru. sed
& in generibus, divisionem inter
plures numero fieri certum est, l. in
stipulationibus l. si ceteram ff. de verb.
oblig. cum ex eo nulla possit credi-
torum esse captio, quoniam utrique
ex quo bonum debetur, l. cum quid
ff. sicerit. petat. obest Vlpiani caput
in l. cum Stichus ff. de solut. ubi
cum Stichus & Pamphilus commu-
ni seruo sint promissa, Vlpianus ait

non alteri Stichum , alteri Pamphiliū , sed dimidias singulorum partes præstandas esse , idemque futurū respondit , si quis duos Stichos , aut duos Pamphilos , vel decem homines date promiserit . Accutius noster ut hæc componat , apud Vlpianum homines certos non satis fæliciter interpretatur , perpetuò enim hominis appellatio in iure ambigua esse dicitur , ut singulos homines complectitur , l. Mæuius §. duorum ff. de leg. 2. Duarenus in l. stipulationibus ff. de verb. oblig. istud dissidium cautè dissimulat , verosimile est quod ex Florentinalectione putant ceteri , in l. cum Stichus in versic. idemque est si quis ff. de solut. addendam esse negationem , & ex iterata illa quæ legitur in primo responso , hic alteram transferandam , quod si feceris , Iuliano congruit Vlpianus.

Sequitur de generis obligatione

quæstio altera, qua quæritur, an si ho-
minem in genere mihi debeas, Stichū
qui meus erit stipulationis tēpore sol-
uendo, liberari possis, & quidē certū
est, neminem rem suam utiliter sti-
pulari, l. nemo ff. de verb. obl. nec si
cius esse desinat, propter regulā Ca-
tonianam, quæ in contractibus quo-
que locum habet, §. i. de inuit. stipul.
per contrarium si rem alienam stipu-
ler, que demū mea esse incipiat, eu-
nescit stipulatio, propter alteram de-
finitionem, qua constituitur, rem
consumi si ad eum casum inciderit à
quo incipere non potuit, l. existimo,
§. i. ff. de verb. oblig. §. item contra
de inutil. stipul. hæc si rem certam sti-
pulatus fuero. Quod si genus in obli-
gationē dēducatur veluti homo, vi-
num, nummi, frumentum, oleum,
& similia, ynum etiam ex his quætūc
debitoris fuerant dando promissor li-
beratur, quia cum in hoc genere nullū

VARIORVM.

omnino sit in petitione, sed ex sola
præstatione constet quid debatur, l.
cum incertus sit de leg. i. obligationis
ipsius vi sufficit, si id quod eius non
erat creditori præstetur, l. qui decem.
§. Stichum ff. de solut. Multo magis
quiduos homines debet, si Stichum
soluerit, eundem depono natus, ite-
rum præstare non vetatur, cum &
ab initio creditor ex eadem causa alle-
num acceperit, l. si quis duos, ff. de
solut. Aliud est si duorum testamen-
tis yni generatim homo debatur,
nam si ex uno Stichus soluatur, ex al-
tero deinde idem præstari non po-
test: Ratio est, quia cum per solu-
tionem ex priore legato factam, Sti-
chus legatatio quæsus fuetit, ex
altera lucrativa causa eundem solui
non patimur: Nec similis est obser-
vatio (inquit Papinius) pattis fan-
di legatæ, que eadem ex alio testa-
mento præstari poterit, quoniam cum

• pars fundi prius exsoluta, dignoscit aut
certo designari non possit, sed iuris
tantum intellectu notetur, nemo di-
xerit illud, vel illud priore testamen-
to quæsumus: At vero ex hominis le-
gato, si Stichus exsoluatur, iam quid
sit demonstratur, quod ex priori
causa paratum fuerit, atque illud est
quod Papinianus ait, hominis lega-
tum species suas certas & singulas co-
plete, quibus continetur, quæque
aliquando declarari poterunt: pars
vero fundi solo iuris intellectu, & ani-
mo comprehenditur ut nec dicerni,
nec digito monstrari valeat, l. Ma-
xius. §. duorum ff. de leg. 2. ergo in
homine duorum testamētis legato, si
ex altero Stichus soluatur, idē ex alio
præstari non poterit, ne duæ lucra-
tiuæ causæ concustant, s. si res aliena
de leg. lib. 2. instit. eademque
ratio stipulationis est inquit Papi-
nianus. quæ verba maximè congruer-

VARIORVM

regulis iurisprudētię constat, vt si hominem sim stipularus à duobus separatim, Sticho ab uno exsoluto, idem ab altero denuò p̄stari non possit, quoniam generaliter à Iuliano definitum est, omnes debitores qui speciem ex causa lucrativa debet liberi, cùm ea species ex causa lucrativa ad creditores peruenisset, l. omnes, l. siis qui Stichum, ff. de act. & oblig. At vero certum est etiam hominē generaliter in stipulatum deducto, Sticho p̄stito, perinde esse ac si solus ipse iisset in creditum, l. cūm incertus, ff. deleg. r. huic autem definitioni non obest, l. si quis duos ff. de solvit. vbi si quis qui duos homines debet, Stichum primo soluerit, iterum eiusdem dominū consecutus p̄stanto se liberabit, videtur itaque res eadem ex duabus stipulationibus solui posse. Sed respondeo, longe diuersam esse apud vnumque hypothesim. Papinianus

duas lucrativas causas constituit, ex
quarum una re quæsita, impeditur ne
quæratur ex altera, apud Marcellum
una causa est, licet duæ sint stipulatio-
nes l. scire ff. de verb. oblig. vt sæpius
agatur, l. quia dicitur l. cum plures, ff.
de euict. vel vt per inutilem vtilis nō
vitietur, l. i. §. si quis ita, ff. de verb.
obl. mirum non est igitur si Stichum
semel solutum, iterum præstatet liceat,
cum nihil aduersetur, quinimo & si
ab initio debitoris res demum soluta
fuerit, in obligatione generis quo-
minus præstatetur nihil esse impedi-
mento supra diximus, nec nouum est
vnam esse causam nexus, unde plures
nascantur obligationes, quod in duo-
bus reis debendi cōstat liquidō, qua-
rum una & par causa est, l. 3. §. fin. l.
candem §. sed si quis ff. de duob. reis.
nihil minus in cuiusque persona
propria singulorum consistit obliga-
tio, l. 9. §. fin. ff. cod. minus obest quo

vulgo dicitur, cum qui bis idem promittit amplius quam semel non teneri, quo circa videbatur rem eandem amplius quam semel ex solui non potuisse, l. qui bis idem, ff. de verb. oblig. l. planè, §. si eadem, ff. de leg. r. non enim ex eo negatur quin duæ sint stipulationes, sed duas exactiones fieri, quo circa utraque stipulatio vallet, sed res non potest praestari nisi semel, cum illam creditor habeat, quod si non habuerit, & duplex sit obligatio, nihil vetat quomodo rem eandem quam denuò nactus sit, ut & quamlibet alteram praestate possit, l. si quis duos, ff. de solut. congruit ergo iuris regulis quod Papinianus ait eadem esse stipulationis rationem in l. Mxiiis §. duorum ff. de leg. 2 ut & illud quod est apud Iulium Paulum in l. 3 ff. de acceptil. dum voluit per procuratorem nec liberari, nec libri sed quoniam acceptatione

sine mandato posse, nō quidem quod
si procuratori mandatum sit ut acce-
pto ferat, hoc possit, id enim ex-
pressissime negatur, in l. & per ius-
jurandum in §. tutor. ff. eod. In
quibus locis componendis Accur-
sius procuratorem quidem accepto
ferre non posse fatetur, si non spe-
ciale mandatum habeat, quomodo
Pauli responsum interpretatur. Sed
dico cum nouatione in personam
procuratoris facta id fieri demum
non sit alienum, l. & per iusjurandum, §.
tutor. ff. de accept. id etiam Paulum
considerasse, videbitur ut non possit
procurator per acceptilationem libera-
re debitorem, sine mandato (actio-
num intelligas) ipsius creditoris, qua-
ratione cessio quedam & ipsa sit quo-
dammodo nouatio sicut dicitur, l. 3.
C. de noua. l. 11. C. de act. & obl.
l. si Sticho, si de pecul. quocir-
ca procurator. in rem suam factus,

VARIORVM.

cum domino in pecuniam quoque
fasciendam præferatur, l. procura-
tore, ff. de procur. l. sicut s. si procu-
rator, ff. quib. mod. pig. vel hy-
poth. solu. verius est cum accepto
ferre, totamque obligationem pos-
se dissoluere , quæ mandatis actio-
nibus eius facta fuerit, l. si pater, C.
mand.

C A P . 2.

1. *Tutela & cura in quib. comparantur & differant.*
2. *An inuitus curator adultis detur.*
3. *Duo curatorum genera.*
4. *Explicata l. curatori C. de neg. gest.*

 V R A T O R E S adulto dati
in multis tutoribus compa-
rantur, vterque propter æta-
tis lubricum ordinatur, §. i. de cura
vterque satisfat. l. i. C. de tut. & cura.

qui satis non ded. utriusque bona per legem minoribus subsignata esse dicuntur, l. pro officio. C. de admi. & peric. tut. neuter ante finitum officium actus sui rationem reddit, l. nisi finita, ff. de tutel. & rat. distra. l. rationes C. de admin. tuto. In pluribus quoque tutela & cura differunt, illa legis decem vitalis actio est, l. verbis, ff. de verb. signif. hæc D. M. Constitutione ut ait Capitolinus iniuncta, communi tandem omnium usu recepta, & exemplo tutelæ comprobata est, l. si minorem C. de integr. rest. minor. illa pubertate finitur, l. Seiæ, ff. de tut. & cura dat ab his. Hæc incipit, & ad xxv. annum usque durat, l. i. ff. de minor. illa persona, l. cum plures, ff. de admi. tuto. hæc bonis in iungitur, l. sciendum, ff. de rit. nup. illa testamento, aut lege deferritur, l. f. ff. de test. tut.

hæc à solo iudice confirmatur §. i.
de cura. apud Iustinia. Illa vniuersitatis est, l. certarum ff. de testam. tutel. Hæc causæ vel rei dari poterit, l. non tantum ff. de tuto. & cura. dat. ab his, illa alteram non patitur, itaque tutorem habenti tutor vix dari potest, l. i. in quib. cauf. tut. hab. tut. dare poss. hæc vero non impedit, nec ad eam, iuris regulam pertinere Modestinus interpretatur, in l. ventri §. i. ff. de tut. & curat. dat. ab his, multa denique alia sunt quibus differant, item plura quibus conueniant, quæ sigillatim persequi laboris potius quam industriae forer. De eo dubitari potest, num adultis inuitus quoque curator tutoris exemplo detur, s. i. de tutel. apud Iustinia. quod Accurs. Bart. & omnes quot quot legerim arbitrantur, quibus tamen assentiri non possum, & maximus legum

interpret̄ pres v̄sus, contrarium verius
esse satis indicat, nec sanè id existi-
mo iuris nostri præceptores alia ex
causa dissimulasse, quām quia ve-
rum nōdum crederent, nullus enim
locus extat in quo, licet ex professō
de curatoribus disputent, id assue-
rare voluerint, ac Vlpianus de sola
tutela, ciuile minus esse scribit, in l.
athletæ ff. de excus. tuto. vt ad campi
ciues vrgeantur, §.i. de excusa. tuto.
quinimo ea actione teneri curato-
res respondent, qua solent hi qui
vltro, & sponte alienis sese negotijs
immiscent, vt tanquām negotio-
rum gestores vrgeantur, l. si tutor. §.
fin. ff. de tutel. & rat. distrahi l. quic-
quid C. arbitr. tutel. ex quo illos vltro
& volētes admissos coniūcimus.
Item hæc iungi solent, tutor inuitus
& inuitus cōstituitur, nō erit igitur
alienum dicere volenti, & volentem
curatore adulto dari, l. qui habebat,

V A R I O R V M

§. fin. ff. de tutel. cum eadem rati
militet, l. à Titio ff. de furt. Tertio a-
quid aliud quæso pertinet quod su-
pra diximus curatorem bonis adul-
ti potius quām personæ constitui,
vnde nec in eius personam ius vel
minimum permittatur, l. puberes
ff. de verb. oblig. sed in res eius tan-
tum potestas versetur, l. 3. C. de in-
integr. test. minor. cùm tamen in-
uitum nēminem bonis curatorem
dari receptum sit, l. 3. §. 1. ff. de cura.
bon. dand. non obest quod dicitur
curatorem datum ad satisfactionem
vrgeri, §. 1. de satisd. tut. apud Iusti-
nia. Nam hoc verum & certum qui-
dem est, vt curator qui sibi delatum
muniū acceperit, eius occasione ca-
uere teneatur, qui & satisdare de-
beat, quoniam omnes rerum alie-
narum administratores ad hanc
cautionem vrgeri necessariò, &
admodum vtiliter fuerit constitu-

tū, l. de creationibus C. de episcop.
audienī l. fin. C. de cura. furios. Se-
cundo non obest à nostris argumē-
tatio desumpta, ex §. fin. de excusa.
tut. apud Iustinia. vbi qui tutor ali-
cuius fuit, inuitus ei curator non
iniungitur, quasi vero si tutor non
fuisse, ad id minus vrgendus vide-
retur, quod dicendum non est,
quia nec perpetuò consequens il-
latum recipitur, l. conuenticulam
C. de Episcopal. audient. Sed & in
hac specie, maior quodammodo
videbatur ratio, qua qui tutor pu-
pilli fuisse, ad eiusdem curā adige-
retur, idque minorum gratia, & fis-
ci exemplo constitutum fuerit, ut
semel astrictus adhuc perpetuo co-
geretur, si non alias qui exquisi-
tum munus subire paratus sit, ex-
hiberetur, l. cotem §. fin. ff. de
public. & vectig. Amplius quod
probo nō impedit rubrica de excu-

V A R I O R V M

sa. tuto. & curat. concepta, quasi
ex quibusdam tantum legitimis
causis, sese excusare curatoribus li-
ceat, nam horum duplicem esse cau-
sam non dubitatur, prima eorum
qui datur puberibus, quos supra des-
cripsimus, de quibus etiam tota hæc
nostra disputatio accipienda est,
ut à tutoribus separentur: Altera eor-
um qui in tutorum locum substi-
tuti sunt, veluti si qui in excusat i tu-
toris defectum subrogentur, vel
ob latè diffusum patrimonium ad-
iungantur, qui licet curatores sint,
quia qui tutorem habet, alterū sus-
cipere non possit, hic tamen cura-
tor, iure, munere, & ratione tutoris
fungitur. l. 2. & 3. C. in quib. caus.
tut. haben: Itaque pubertate hæc
cura, vulgaris tutelæ exemplo fini-
tur. l. curatorem, ff. de tut. & cura.
dat. ab his: idemque dicendum est
de his curatoribus qui furiosis, pro-

digis, ac cæteris miserabilibus personis ordinantur, quia lege constituti sunt, vt earum personam regant, l.i. ff. de cura. furios. l. diuus Marcus, ff. de off. præf. quo circa si omnes tanquam tutores legitimi vrgendi sunt, certis tantum rationibus excusare se possint, de his quoque accipiendam puto Rubricam illam de excus. tuto. & cura. quam nostri huic disputationi solent obijcere. Postremo non obest l. Catori C. de neg. gest. qua tutorum & curatorū officium, necessitate quadam iniuncti muneris contineri verum est, nam aliò pertinet ille locus, quam vt ad hanc causam referri posset, & hoc vult, vt quamuis negotiorū gestoris munus id tantum contineat, quod gestum & cœptum est, tutelæ tamen curę, & prourationis officium, aliò extendatur, aut porrigitur, & vniuersum in dubio sit,

V A R I O R V M

vt qui se pro tutorc, curatore, vel
procuratore gessit, non vnius tan-
tum, vel alterius rei gratia, sed
omnium bonorum nomine suscep-
pisse videatur, quod in curatore,
de quo potissimum disputamus
expressum est, l. quod dicitur ff. de
tutel.l. in omnem rem ff. de tuto. &
cura.dat. ab his, & cā esse huius res-
cripti interpretationem satis expli-
cat procuratoris cum tuto, aut
curatore cōparatio, quoniam alio-
quin prourationem ex voluntate,
& arbitrio suscepti obligare, nemo
nisi supinus contendere inter erudi-
tos malit.l. i. ff. mand.l. inuitus ff. de
procera.

C A P . 3.

1. *Quid sit ius accrescendi.*
2. *Verbalis tantum coniunctio non ha-
bet ius accrescendi.*
3. *Explicata l. Mæuio ff. de lega z.*

4. *Interprætatio l.* hæredes sine parti-
bus ff. de hæred. insti.
5. *Explicata l.* si duobus §. 1. ff. de le-
ga. 1.

Ver s'accrescendi à Papiniano
definitur, quo portio velut
alluuiio portioni accrescere
debeat, l. si Titio' ff. de vsluff, que ra-
tio est cur ad hæredes transmittatur,
cùm rei non personè cohæreat, l. si
ex pluribus ff. de sui & leg. hæred.
Quamobrem in eo illud summum
est, vt pluribus res eadem vel cōiunctim
aut disiunctim legetur, & si eadē
de lega. apud Iustin. l. si plu-
ribus ff. de lega. i. ideoque ex his
verbis, Titio & Mæuio fundum
Tusculanū æquis partibus do lego,
nullam iuris accrescendi rationē ha-
beri posse puto, quin hęc cōiunctio
iudicio meo pro nihilo est, licet ve-
teres omnes cōtra senserint, & nemo

V A R I O R V M

fit qui in hunc usque diem contrarium tentare ausus palā fuerit, & rationibus cōfirmare sit nisus,² sed res ipsa loquitur, & istud ipsum manifestò Papinianus explicat, in l. cum singulis ff. de usufr. accresc. quinimo amplius verum esse ostenditur, quia licet plures eo modo, eadēque verborum structura iungantur, potius hoc celeriter fecisse testatorē, quam coniunxisse Pomponius existimat, l. si ita quis ff. de hæred. instit. & alio loco ait Vlpianus, hanc adiectionē, aequē, voluntatem testatoris exprimere, ut partes distribuissē videatur, in l. interdum ff. de hæred. instituend. ac rationem habet maximam, cūm enim ex voluntate, & patrisfamilias destinatione, vel ex vna re plures fieri possint, l. quod in rerum §. penult. ff. de lega. i. l. si quis duas §. si quis partem ff. comm. præd. ab initio partes factas esse non dubita-

tur, itaque non eadem, sed diuersa
res est, quæ pluribus erit prestanta,
ut defunctus singulas fundi partes,
fundum fecerit, l. planè s. fin. ff. de
lega. 1. Sed & Celsus id non dissimu-
lat, cùm inter cōiunctos, & eos qui-
bus partes legatè sunt, plurimum
propter ius accrescendi interesse si-
gnificat, in l. & Proculo ff. de lega.
2. & Paulus re coniunctos non esse,
Titio & Seio fundū cōquis partibus
do lego, quoniam semper partes ha-
bēt legatarij. Itaque alios qui re cō-
iuncti sunt, in iure accrescendi po-
tiores futuros respondit, in l. recō-
iuncti ff. de lega. 3. illud enim requi-
rimus, ut res eadem debeatur: gene-
ralis est postremo regula, quām Ne-
ratius & Celsus prescribunt, toties
ius accrescendi esse, quoties duobus
solidum debeatur, sed concursu di-
uisio fiat, l. inde Neratius ff. de vfu-
fr. accrescēd. quod nūs quām in ver-

V A R I O R V M

bali tantum coniunctione accidit,
Non obest l. Meuio ff. de lega 2, vbi
dimidię partis mentione à testatore
facta, tamen iuri accrescendi locum
fore lauolenus respondit, nam illud
ibidem propter postrema testatoris
verba effectū existimo, qui cùm ter-
tio demum legasset, eundem fundū
se legare demonstrat, vnde satis con-
iicitur, noluisse illū ab initio ex uno
fudo plures facere, itaque re omnes
ibi coniunctos esse ex defuncti iudi-
cio negari nō potest: item hæc regu-
la in hæreditate locū habere non so-
let, cùm enim vnica illa sit, eaque in-
diuidua, qui eius partem habet, aliā
inuitus quoque habiturus est, l. l. &
2. ff. de acquir hæred, nam nec cui
duas hæreditates habere permitti-
tur, ideoque ne pro parte testatus
decedat pro parte intestat⁹, hæredes
plures quacūque ratione instituti,
perpetuo re coniuncti sunt, & in his

quilibet partiū adiectio inter quos-
dā facta Hoc solum obtinet, vt cę-
teri altero vacante non preferan-
tur, nec vnum corpus efficiant, l. in-
terdum, l. si quis ita ff. de hæred in-
stit. quod alioquin omnino fa-
cturi essent, si ita scripserit, Titium
hæredem instituo, Mæuium & Ca-
ium hæredes instituo, l. Attius l. item
quod Sabinus ff. de hæred. institu.
quasi propter vnitatem sermonis,
postremi in vnum corpus redacti
fuerint, l. vni s. his ita C. de caduc.
toll. l. plane ff. de leg. i. sicuti & si
qua ex parte Mæuius hæres sit insti-
tutus, ex eadem Caius nuncupetur,
l. Iulianus, ff. de hæred. institu. vel
cùm Caium ex vna testator dixe-
rit, iterum Mæuium ex vna scri-
bat, l. si ita s. fin. ff. de hæred. in-
stitu. aliter atque si cùm Caio di-
midiam, Mæuio dimidiā, lega-
set, Titio cundem fundum assigna

V A R I O R V M

uerit, l. M^equio ff. de leg. 2. Nā cùm
in fundo due dimidiē sint, singulas
iudicatur singulis assignasse, quas
tandem per Titium minuisse vide-
bitur, itaque fundi trientes sient, vt
diuidatur, cùm tamē cōstet V N I V S
verbum, ad rem vnicam facile re-
ferri posse, vt in ea Caius & M^equius
coniuncti videantur, idcirco in hac
specie tertio addito semisses futuri
sunt, vt notatur in l. si ita §. fin. ff. de
hēred. instit. ex quibus constat hoc
perpetuo in hēreditatibus accipien-
dum esse, plures hēredes quoquo
modo institutos, re coniuctos vi-
deri, vt inter eos accrescendi locus
sit, l. testamento C. de impub. vt vel
ex fundo solus institutus totum ha-
beat, l. i. §. si quis ff. de hēred. insti-
tu. aut ex contrario in vniuersum
excepto fundo nōcupatus, perinde
iure ciuili habeatur, ac si in ea quo-
que re hēres institutus esset, l. si quis

ita 74. ff. de hæred. instit. quemadmodū si plures ex fundis, aut ex rebus certis instituantur, ex equo hæredes sunt, fundis tamē per arbitros singulis adiudicatis, l. quoties, §. si duo, l. si alterius l. ex facto ff. de hæred. instit. sicuti si ex quibusdam partibus hæredes instituti fuerint, reliquum pro portione accrescere nō ambigitur, l. interdum §. paterfamilias ff. de hæred. instit. aliter quām si alij ex re, cæteri ex parte instituantur, hi enim soli hæredes esse iussi sunt, reliqui legatario rū loco censentur, l. quoties. C. de hæred. instit. quod si sine parte hæredes sint, constat quod ad ius accrescendi non esse cōiunctos, l. item quod §. vnde ff. de hæred. instit. nec obstat. l. hæredes sine partibus ff. eo. Iauolenus hanc quidem mouet quæstionem, nūm qui sine parte hæredes sunt, coniuncti vel desiuncti habeantur,

V A R I O R V M

& illud quærere propter iuris accrescendi inter coniunctos obseruatam prælationem non inutiliter futurū refert, quid tamē ipse censerit nō sat satis ibidē Tribonianus explicuit, sed alibi ex Seruio & Celso nos docet Vlpianus quantū ad ius accrescendi non esse cōiunctos, d.l. item §. vnde ff. de hered. instit. quod verū existimo si quidā ex partibus, aliij sine parte vocentur, nam si omnes sine parte sint, vulgares iuris regulas inter eos obseruari non dubitem, l. "liber homo §. Titius ff. de hered. instit. denique his quæ diximus partiū distributione à testatore facta, inter legatarios ius accrescendi non obseruari, non obest l. si duobus §. fin. ff. de lega. i. Nam ibidem cùm re & verbis ab initio Titium & posthumum defunctus coniunxisset, tandem utrique viriles dari portiones addidit, quod singulis

ius ex priore formula quæ situm immutare non potuit, quin solo concursu alter ab altero partem auocet l. vni §. vbi autem C. de caduc. toll. eoque solo casu quo uterque admittatur hanc distributionem recipi testatorem voluisse, ut concursu fiant partes constituamus. l. coniunctim, ff. de leg. 3.l. triplici ff. de verb. signif.

C A P. 4.

1. *Institutus à patre, idemque filio substitutus quando separare possit successiones.*
2. *Existentia sui hæredis tabulas pupillares confirmat.*
3. *Explicata l. sed si plures vers. idemque est ff. de vulg.*
4. *Si solus pupillus sit hæres patris quando liceat substituto, eius hæreditates seiungere.*

CONTRARIÆ Iuliani & Marcelli scholæ in separanda à substituto impuberis

V A R I O R V M

hæreditate paterna, à pupilli successione, & hac de re varia reliquorum Iurisprudentum responsa, quæ in pandectis extant maximas interpretibus nostris¹ tenebras effuderūt: Ego rem totam sic explicō, ac plurimū interesse dico, nūm à defuncto institutus fuerit, qui & filio substitutus est, an etiā impubes patri hæres existat, & quidem priore casu, aut adiuit institutus, idemque impuberi substitutus paternam hæreditatem, quo facto pupilli successiōnem prētermittere non potest, l. qui patri, ff. de acquir. hæred. l. quidam C. de iur. deliber. cùm enim necessarius eo modo patri extiterit, l. i. C. de repud. hæredit. filio quoque talē fieri necesse est, ut inuitus obligetur, l. sed si s. quos possum ff. de vulg. sin autem ex patris testamēto repudiauerit, Iulianus à Marcello dissentit, & huius probata sententia est, qua

distin-

distinguit, an exesse fuerit institutus in patris testamento, qui filio substitutus est, an ex parte, ut si ex toto evanuerit substitutio, quia non sit per quem hereditas patris adeatur, & secundæ tabule confirmantur, l. 2. §. adeo l. sed si plures §. si ex affeſſ. de vulg. quo circa si filius testatoris fuerit institutus, idemque fratri substitutus, aliud iudicandum erit, l. si filius ſſ. de vulg. quoniam & si non adeatur ex patris testamento hereditas, quia tamen filius suus heres extitit, cui non fuit aditio necessaria, l. in suis ſſ. de lib. & post. secundæ tabule confirmantur, l. ita tamen §. à patre ſſ. ad Trebell. l. cum quasi §. sed & ſſ. de fideicommiss. libert. maxime cum eo caſu nihil ex patris bonis attingat, qui fratri exheredato successerit, l. filius qui ſſ. de acquir hered. quod si ex parte fuerit etiam extraneus institutus, poterit sine

metu remota patris successione im-
puberis hæreditatem amplecti , l.
quæsitum ff. de acquir. hæred. nam
& per coheredem , defuncti testa-
mentum confirmari poterit, & duæ
successiones sunt , ut supra diximus;
quod verum est nisi cum filio im-
pubere ipse ex parte fuerit institu-
tus , eidemque substitutus , tunc
enim repudiata patris hæreditate;
neque filij habere poterit , l. sed si
plures §. idemque est ff. de vulga-
iuncta enim cœpit esse hæreditas,
nec ad id admitti potest quod se-
mel repudiauerit: itaque cum per le-
gē impuberi accesserit , pars illa quā
respuit substitutus , nec à bonis pu-
pilli separari possit , ab eo quod se-
mel noluit excludendus est , ut vel
integrum capiat , vel nihil habeat,
l. liber homo §. fin. ff. de hæred. in-
stituēd. Supereft alter casus quo pu-
illus à patre institutus est , in quo

distinguitur, an ipse ex parentis iudicio adierit an repudiauerit, ut ex illo capite quia iuncta cœpit esse hereditas, à substituto non separetur, ijsdēque ipse oneribus astringatur quibus se pupillus implicare nō dubitauit, l. sed si plures s. filio ff. de vulga.⁸ aliter atque si se pupillus paterna hæreditate abstinuerit, qua in re Marcellus extraneum substitutum ab eo qui suus defuncto fuerit separandum existimat, quia hic postremus patri quoque necessarius hæres existat, l. Julianus ff. de acquir. hæred. sic tamen ut à prætore ius abstinendi impetrare non prohibeatur, l. filio pater ff. de lega. l. l. necessarijs ff. de acquir. hæred. ille, separatas à pupillo (cui tantum succedit) hæreditates coniungere non adigatur, quia utriusque dispar ius esse cœperit.

V A R I O R V M

1. Aliud est sub conditione si placuerit rem emere, aliud in debitoris arbitrium obligationem conferre.
2. In debitoris arbitrium tanquam conditionem non posse conferri obligationē.
3. Obligationes in faciendo & in non faciendo quo modo differant.
4. Explicata l. quicquid s. fin. ff. de verb. obliga.
5. Haec verba cum volam & si volam, quo pacto separentur.
6. Enodata l. senatus s. legatum ff. de lega x.

R A V I S est apud nostros
de obligatione in alterius
voluntatem collata tracta-
tio, & quidem mirum huius prudē-
tię gnaro nō videbitur, si tot & tam
varijs sententijs fluctuauerint, cūm
nec à iuris authoribus satis liquidē
per Tribonianum hac dere edocti
videantur: Ego quid sentiam cetero-

rum verbosis commentarijs omissis
 breuiter repetam, & in difficulti nē-
 gotio, qua ratione iudicio meo cō-
 ciliari possint, dissidentes quę extant
 Iurisconsultorum sententię adnota-
 bo Hoc igitur primum est, vtique
 ab omnibus receptissimū, in his cō-
 uentionibus quę ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ
 continent, alterutrius voluntati ne-
 gotium committi nō posse, l. in vē-
 dentis C. de contrah. empt. ne in
 ipsorum arbitrio sit an obligentur,
 sic tamen ne illud impedit quomini-
 nus sub conditione geratur, veluti si
 Stichus intra certum diem tibi pla-
 cuerit, erit emptus tot aureis, §. fin.
 de contrah. empt. nam & si tēpus nō
 adiiciatur, intra sexaginta dies tantū
 redhiberi potuit, l. quod si nolit, §.
 in factum ff. de cedil. ædict. ut si in-
 terea vel perdatur, aut deterior res
 fuerit quæ redhibetur, præscriptis
 verbis detur actio, quia ex vendito

peridente conditione non potuit,
cum illic tegerint ut experimentum
gratuitum esset, l. si rem l. apud La-
beonem ss. de præscrip. verb. aliter
atque si res ita distracta sit, ut si dis-
plicuisse et inempta foret, quo modo
constat non esse sub conditione di-
stractam, sed resoluti emptionem
sub conditione, l. si res ss. de cōtrah.
empr. quo circa vel ex vendito, aut
in factum ex ædilitio edicto agitur,
l. cum autem l. quod si nolit s. in fa-
ctum actio ss. de edilicē dict. Alterum
est ut in debitoris voluntatem nexū
non conferamus, sub hac enim con-
ditione si volam, aut si voluero, or-
dinata obligatio nulla est, l. sub hac
ss. de act. & obliga l. centesimis s. pe-
nult. ss. de verb. obl. l. stipulatio no-
valet ss. eo nec sanc congruit obliga-
tionis necessitatī, si in rei arbitrium
reliqueris an debeat, l. z. s. i. ss. de eo
quod cert. loc. eaque ratio est cur

Iauolenus existimet, nihil in causā
 dotis esse si pactū fiat, né ab inuito
 patre exigatur, l. fin. s. fin. ff. de pact.
 dotal. quod etiā in postremis iudi-
 cijs obseruandū est, ne hēres si volet
 præstet, l. fideicōmissa² s. quāquam
 ff. de leg. 3. & illud nō solū existimo
 si in secretum voluntatis rei confe-
 ratur obligatio, sed & si tanquam
 ex conditione eius arbitrio pen-
 deat, veluti si capitolium ascende-
 ro, decem dabo, licet Accursius
 Bart. & alij contra. Idque puto quo-
 niā in conventionibus Venuleius
 respondit, nullam promissionem es-
 se quā statum ex promittentis vo-
 luntate cœperit. l. à Titio s. fin. ff.
 de verb. oblig. in legatis Paulus ait,
 in hēredis voluntate poni non pos-
 se, in l. senatus s. legatum ff. de leg.
 l. non obest. l. 3. ff. de leg. 2. quo-
 niā iure nostro plurimum inte-
 resse constat, inter eas conditiones

V A R I O R V M

quæ in faciendo, & illas quæ in non faciendo consistunt, l. impossibilis. ff. de verb. oblig. l. seruum' meum §. i. ff. de hæred. instit. illud summū erit, ut quod sub ea conditione quæ in non faciendo concipitur debeatur, statim possit exigi, nam & verū est impletam esse, quo circa hæres qui si non fecerit debet, obligatus videbitur, quia & certum est non fecisse, nec cautionis Mutianę causa astringetur, quoniam legatarij non intereat si fecerit, quia semel ex euentu conditionis legato adiecta ei quæsitum illud fuerit, & hoc est quod ait lex illa 3. ff. de leg. 2. in cuius esse potestate facere aut non facere, eandem quoque interpretationem recipit, l. quicquid s. fin. ff. de verb. oblig., in cuius tamen specie statim non debetur, quia certum tempus quo non fieret obligationi contrahentes adjciant, ex quo adhuc verū

non est non esse factum, nam quod de puris obligationibus dicimus, ut cum dies non sit statim debeantur, l. cum qui §. quoties ff. de verb. obli- tantundem de his cōditionibus quā in non faciendo sine certo tempore conceptæ sunt effari poterit, ut ipso iure statim verē sint, quia certum est factum non esse, sin autem tempus addatur, diei mora expectāda sit l. in illa ff. de verb. oblig. quod etiā no- strī explicant in l. Mutianę ff. de cō- dict. & demonstr. Superior tamō re- gula pluribus modis interpretanda est, ⁴ Primo vt iure reus velle non impediatur, quasi sub conditione promiserit, & debeatur quod l. xi. §. si sic. ff. & leg. 3. aperte ostendit l. si sub vna ff. de aet. & obliga: cū tamen se velle declarauerit, plurimū interesse sciendum est, an sub hac conditione si volam, aut si voluero sponderit, vt priore casu iterum nol-

le possit, posteriore non item, l. si sic
stipulatus ff. de verb. oblig. d. l. si
deicommissa, si sic ff. de leg. 3. Se-
cundo vera non est definitio, si ad
debitoris arbitrium tanquam boni
viri res conferri potuit, l. hec ven-
ditio ff. de contrah. empt. l. xi. 4. si
sic ff. de lega. 3. quia nec moram nec
conditionem hoc arbitrium con-
tinet, l. i. ff. de leg. 2. Nec obest l.
quod s̄a p̄e §. i. ff. de contrah. empt.
Non enim ibi inutilē esse co modo
contractam emptionem ostendit,
sed adhuc quidem imperfectam,
quemadmodum & si in alienum
arbitrium pr̄etij estimatio collata
fuisset quamdiu non arbitratur il-
le, l. fin. C. de contrah. empt. cūm
interim non sit certum pr̄etiū
quod exigimus, l. 2. ff. de contrah.
empt. Tertio si tractum habeat o-
bligatio, veluti cūm voluero, aut
cūm volam, l. centesimis §. fin. ff. de

verb. obliga. quo modo verissimum
esse Caius arbitratur, valere fidei-
commisum, in l. utrum s. r. ff. de
reb. dub. vt tamen arbitrer interef-
fe inter hæc verba cum voluero, &
cum volam, quoniam ex priore
formula si ante mortem non con-
stituerit se velle, ad hæredes obli-
gationem non transire puto, quia
quod velle semel tantum potuit,
posse, morte desinit, l. centesimis.
fin. ff. de verb. oblig. ex posteriore
aliud est, quoniam tractum habet
vt ad hæredes transeat qui & velle
possunt l. vxorē. Scæuola ff. de leg.
3. non quidē quasi testator amplius
velle possit, sed quia cum viuens sæ-
pius potuerit, per hæredem illum
voluisse interpretamur, vt actus va-
leat potius quam pereat, l. quoties ff.
de reb. dub. licet cū Accursio inter
hæc verba si volā & si voluero nihil
protin⁹ esse discriminis cēscā, quod

V A R I O R V M

plane ostendit l. si sub hac ff. de act.
& oblig. iunct. l. centesimis §. fin. ff.
de verb. obliga. Tertium in hac dis-
putatione breuius est, ut creditoris
voluntati & arbitrio esse possit an ei
debeat, nec sit inutilis voluntatis
expressio. l. si ita §. i. ff. de leg. i. l. si
ita expressum ff. de condit. & de-
monstr. in hæredū institutione ha-
betur, in l. iam dubitari ff. de hæred.
inst. Quartū est quo quæritur nūm
in alterius cuiusvis potestate esse
valeat an debeat, & hoc constitui
posse iudico, nec in contractibus
nec in postremis iudicijs expressæ
alterius voluntati obligationem cō-
mitti posse, in testamentis quidem
hoc dubio caret, l. si quis Semproniuū
ff. de hæred. Inst. l. nonunquam ff.
de condit. & demonstr. in contra-
ctibus confirmatur, quoniam qua-
cumque gerimus, nisi ex nostra per-
sona initium obligationis accipient

inutilem actum efficiunt, l. quæcunque ff. de act. & oblig. aliud est igitur si ad alienū arbitrium tanquam boni viri te retuleris, l. fin. C. de contrah. empt. l. si in lege ff. loca l. si quis arbitratu ff. de verb. oblig. l. in personam §. generaliter ff. de reg. Iur. l. si societatem ff. pro soc. in quo ut diximus nec mora nec conditio inest, contractuum tamē strictorū, & bonæ fidei ratione habita, vt in illis strictum in certam personam collatum arbitrium sit, in his largius & amplius accipiatur, vt mutari persona & ad aliam recurri possit, si non de conuentionis substantia questio fuerit, quod adnotatur in l. si quis arbitratu ff. de verbor. oblig. & l. fin. C. de contrah. empt. Item quamuis in alieni desiderij secretum conferri nihil possit, non est tamen quod impedit quominus vniuersa tanquam sub condi-

V A R I O R V M

tione in aliena voluntate poni rite
valeant, veluti si capitolium Titius
ascenderit, l. cum hæres §. ita liber
ff. de stat. liber, aliud est igitur in
alienam voluntatem legatum con-
ferre, in l. nomimquam ff. de con-
dit. & demonstr. aliud in aliena
voluntate tanquam conditionem
ponere, l. senatus §. legatum ff. de
leg. i. licet quid effectu quidem que-
so interest (ait Vlpianus) inter hæc
verba si capitolium ascenderit, aut
si voluerit? & sane re ipsa nihil, no-
ta tamen est iuris regula, qua ex-
pressa nocent, nō expressa nō nocēt,
l. expressa ff. de reg. iur. quoniam
expressæ alia tacite voluntatis habe-
ri ratio soleat, l. cum qui §. i. ff. de
verb. oblig. Postremo omitten-
dum non erit, hoc libertatis fauore
iure singulari inductum esse, vt &
in creditoris & debitoris vel alterius
cuiusque expressam voluntatem il-

la conferri possit, quinimo hæredis quoque grauati expressam voluntatem pro boni viri arbitrio accipimus, né alioquin istud legibus adversari videatur, l. fideicommissaria ff. de fideicom. libert.

C A P. 6.

1. Dies quo libertas cedit & peti legatum potest si concurrant satis est.
2. Explicata l. 30. §. cum testamento, ff. de lega 3.
3. In lege Falcidia legatum in diem pro puro semper non est.
4. Libertas & hæreditas seruo relictæ quo modo concurrere debeant.

SERVVS propri⁹ cū libertate purè institutus necessari⁹ hæres est, id ēquesi sub conditione liber fiat, quia in vnū & hæreditas & libertas necessario cōcurrūt, ac in libertatis tēp⁹ institutio differtur, l. 3. §. 1 ff. de hæred instit. presēti vero die data libertate, seruo purè

V A R I O R V M

vel sub conditione legari poterit,
quod in legato quidem conditiona-
li difficultatem nō habet, quia prius
libertas quām legatum cesserit, in
puro dubitari potest, eo quod à te-
statoris morte cedat libertas, aditio-
ne tantūm debeat, l. vni §. liberta-
tibus C. de caduc. toll. l. 3. C. de ma-
numiss. testam. sed quia legati pe-
tendi dies cum eo quo libertas cesse-
rit concurrat, magis est ut vtrumque
firmetur, l. quēsum §. i. ff. de lega.
1. quod Paulus aperte confirmat, &
iniustitiam alioquin contineri re-
pondit, postquām vt ipse loquitur,
in huiusmodi persona vtriusque
quodammodo dies cesserit, l. si quis
scrivo ff. de lega. 2. Ex quibus ap-
paret satis esse si dies quo libertas
cedit cum legati postulatione con-
currerit, ideoque si legatum pure,
libertas in diem data sit, post tem-
pus legatum deberi Labconis res-

ponso

ponso continetur, l. qui quatuor 30.
§. cum testamento ff. de leg. 3. cuius rei causa nostris non liquet, sed
in aperto est ex superioribus, quia
sufficit libertatem cum relieti peti-
tione cessisse, eaque ratio est cur Me-
tianus respondeat, si in diem certam
legatum heredis seruo detur, & li-
bertatis reliet dies cedere cœperit,
illud in Falcidiæ contributionem
tanquam utile venire, quia valeat &
seruo debeatur, l. in ratione §. fin.
ff. ad leg. Falc. quoniā libertatis ces-
sio, legati præcedat actionem, cum
qua concurrisse satis esse diximus,
nec sanè nouum est, in lege Falcidia.
quod in diem debetur pro puro nō
haberi, l. in lege 45. ff. ad leg. Falc. &
eo sensu locus ille Metiani acceptus,
nulla emendatione indiget ut cre-
dunt: Sin autem sub conditione ser-
uus liber esse iussus sit, alias inutili-
ter alias utiliter pure legatum acci-

pit, nam si ea sit conditio quæ ante aditam hæreditatem impleri possit, veluti si Titio decem dederit, utiliter legatur, quia verum est cessisse libertatem, quo tempore legatum peti potuit, si non necessarius ex esse hæres extiterit, qui cum sine aditione à morte testatoris succedat, ex eo die statim legata debentur, quo adhuc libertatis conditio, eius diem cessisse non patitur, quo circa eo casu seruo proprio relicta nulla sunt, adhuc libertatis conditione pendente, l. quesitum s. necessario ff. de leg. i. postquam nullum temporis interstitium notatur, quo impleri conditio potuerit. Potro si hæreditatis aditionem "ad libertatis conditionem implendā expectari necesse sit, inutile relictum efficitur, veluti cum liber est si hæredi x. dederit, eadem ratione quæ diximus, quia legatum sine liber-

tate factum videtur , cuius dies ante libertatis impletam conditionem venerit , nam eo tempore quo aditur hæreditas , legati petitio cōpetit , libertatis vero dies adhuc cecississe dici non poterit , vnde præcedens exigendi facultas efficit , ut inutiliter relictum videatur , l. Iulianus ff. de conditio. & demon- strat. idem iuris est si alieno seruo post mortem domini legetur , quāuis in huius testamento pure liber esse iussus sit , etenim ante legatum peti potest , quām hæres aliquis domino existat , ex quo libertatis obligatio sustineatur , præterquam si suus aut necessarius testamento factus fuerit , quia tunc in vnum vtrumque conueniat l. si post mortem ff. de lega . i. alios
insergit ut illos ius , etiamque regot in hoc CAP. 6. q. i. iv . et
alii cap. viii . et non obstat . D ij

V A R I O R V M

1. *Certa & incerta legata quomodo in Falcidiam computetur.*
2. *Explicata l. 3. §. fin. ff. ad leg. Falc.*
3. *Mortis causa capio an in Falcidia computetur.*
4. *Conciliata l. i. ff. de pen. leg. cum l. si penum ff. quand. die. leg. ced.*
5. *Explicata l. penult. C. ad leg. Falc.*
6. *Quæ in Falcidiam, quæque in Peganianam imputentur.*
7. *An à fideicommissario hæredi relictū in quartam imputetur.*

Fe. x Falcidia quæ ex legatis & particularibus fideicommissis si dodrantem excesserint quartæ deductionē hæredi permittit, s. i. de leg. Falc. ad omne quod ex bonis defuncti erogatur referri solet, siue in corpore certo incerto constet, veluti pondere, numero, mensura, aut etiam si ius legatum sit, ut usufructus, aut quod in nominibus est, l. i. s. non solum ff. co. sic

tamen ut alio atque alio modo hæc
legatorum diminutio fiat, nam si
certum corpus ac diuiduum sit, pos-
se quartam ex eo retineri non dubi-
tatur, sin incertum & indiuiduum,
id totum æstimandum erit quod in
legato est, ut æstimationis pars of-
feratur, l. i. §. si vſufructus l. lege Fal-
cidia. l. si is qui §. fin. ff. eo. quo circa
si in annos singulos dena legentur,
tanti rem æstimare oportuit, quanti
venire id legatum poterit, in incer-
to posito quandiu legatarius victu-
rus sit, l. cum Titio ff. ad leg. Falcid.
computationis ratione obſcruata,
cuius mentio est in l. hæreditatum
ff. eo. nam & eius morte in annos
singulos relictum extingui nostri
voluerunt, l. si in singulos ff. de
annu. lega. præterquam si reipub.
debeatur, cui in perpetuum præſta-
dum esse Paulus existimat, in l. an-
nuam ff. eo. Itaque cùm in ea hæc

V A R I O R V M

temporis æstimatio aut vitæ ratio
haberi non possit, alia vtendū esse
cautione animaduertitur, quoties
de Falcidia quæ ad municipiū quo-
que legata pertinet, questio est, l.i.s.
ad municipiū ff. ad leg. Falcid. vt sci-
licet annū illud reipub. legatū pro-
triēte vſura fortis quæ ad illā neces-
saria fuerit accipiatur, eaque sors tā-
quām legata sit per Falcidiā minua-
tur, ex quo legatū annū minusculū
efferatur, veluti si quis quadragin-
ta reipub. Sebastianorum annuale
gauerit: vnde Falcidia sit detrahēda,
perinde hoc sumatur oportet, ac si
mille legata fuerit, cuius triētes vſu-
re sunt quadraginta, vndē ad Falcid-
iæ rationē illa mille minuēda sunt,
ex quorū delibatione vſure leuētūr,
& eius tantū quātitatis quæ superest
exigātur, hicque ver⁹ est sensus l. 3.s.
fin. ff. ad leg. Falcid. Tale igitur lega-
tū esse oportuit quod ab hærede peti-

possit ut in Falcidiā cōputetur, l. si a
seruo ff. ad leg. Falc. de mortis causa
capione dubitatum est, quæ in spe-
cie donationis à testatore factæ non
cadit, l. inter mortis ff. de dona. caus.
mort. nec ex bonis eius profici sci Vl-
pianus existimat, in l. quod donatio-
nis ff. eo. vnde legatarius nō appellatur
qui tale quippiam acceperit, l. si
quis sub cōditione ff. si quis omis-
caus. test. quę tamē omnia in Falcidia
necessario desiderātur, l. i. §. nō solū
ff. ad leg. Falc. est quoque in aperto
Pauli hac de re sentētia , qui penū in
hac specie respōdit in Falcidiā impu-
tari nō posse , si ' penū nō dederit x.
dato, quia hic penus non est legata,
sed si detur mortis causa capitur, l. i.
§. idemque ff. ad leg. Falc. aliter at-
quę si non à conditione cōperit, sed
ab initio penoris legatum perfe-
ctum sit veluti hēres penum dato, &
si nō dederit x. dato, quo casu putat

ipse penum legatam videri si in cō-
tinenti & ante moram præstetur, nè
alioquin transfundatur in x. l. obli-
gationum §. fin. ff. de act. & oblig.
ut si demum præstetur, mortis causa
capi videatur, d. l. i. §. item si ita ff. ad
leg. Falc. quod idem repetit, & pe-
noris legatum fundo comparat, ac
vtrumque eo modo perfectum af-
ferit, in l. si penum ff. quand. die le-
gat cedat, aliter tamen Julianus &
Marcellus sentiūt, quorum opinio-
nem Vlpianus refert, & sequitur in
l. i. ff. de penu. lega. hique arbitran-
tur etiam si non à conditione legatū
incipiat, penum nihilominus in præ-
statione duntaxat censeri, non ut
peti possit, itaque ante moram hæ-
res penum præstando liberari poten-
tit, non tamen ab eo postulare lega-
tario licebit, qua de re extat Juliani
responsum in l. cum sine ff. quand.
die leg. æd. & hæc quidem nostri

aliter frustra conciliare contendunt
† hac enim de re variè Iuriscon. sen-
sisse satis ostēditur, ex §. item si ita ff.
ad leg. Falcid. ac penoris legatum à
reliquis obligationibus separari, di-
uersoque iure à veteribus prudenti-
bus relatum fuisse, Papiniani respō-
sum indicat, in l. ita stipulatus ff. de
verb. oblig. Porro consentiunt om-
nes si mortis causa capiatur, legatū
non videri, nec in Falcidiā relictū
hoc computari, l. acceptis ff. ad leg.
Falc. licet Accurs. Bart. Castrens. &
communiter omnes contra cense-
rint, ex l. penult. C. ad leg. Falc. quā
deprauatē ex his quidam intelligūt,
non enim ibi mortis causa capio est,
sed veram mortis causa donationē
Iustinianus appellat, quia id quod
continetur expresso testatoris iudi-
cio, & ab hærede relinquitur, idcir-
co ad mortis causa capionem refer-
ri non possit, l. mortis ff. de dona.

caus. mort. nec igitur mirum est si
Falcidia, ut ex cæteris donationibus
causa mortis detrahēda, sit, l. si mor-
tis C. eo. l. cū pater §. 1, ff. de leg. 2. his
cōsequēs est vt nechæres quod cōdi-
tionis implēdæ causā acceperit, im-
putare cogatur, quia mortis causa ca-
pitut, l. id autē ff. ad leg. Falcid. sed
res tota paulò altius repetēda venit,
& de his quæ in quartā imputātur a-
gēdū est, ergo quod dicitur si ex iu-
dicio defuncti quattam habeat hæ-
res, solida præstanta esse legata, ita
debemus accipere, si hereditario iu-
re habeat, l. in quartā, l. in quod autē
ff. ad leg. Falc. Itaque quod quis le-
gatorū nomine accepit à cohærede,
cæteris legatarijs non proficit, cohæ-
reditamen prodest, si ab eo tantun-
dē acceperit, vt compensetur, & sup-
pleat quod propter quartā cohæres
deducere desiderat, l. Nesenius ff. ad
leg. Falc. & hoc est quod alibi dici-

tur, non aliter audiendum esse co-
heredem quam si voluntati defun-
cti solidum præstando pateret, l.
filio & filia ff. eo. item si ideo legata
data sunt ut solida hæres præsta-
ret, l. quod autem ff. eo. nam & si
vius ei hac contemplatione pro-
uiderit, Marcellus ait Falcidiæ be-
neficium non consecuturum, l.
cum quo §. fin. ff. ad leg. Falc. quod
in legitima portione naturæ recipi-
tur, l. si non mortis ff. de inoff. l. i. §. si
parens ff. si quis à paren. fuer. manu-
miss. & hæc de lege Falcidia. Cæterū
si de quarta Pegasiana querendū sit,
legata omnia & reliqua quæcūque
ex testatoris iudicio obueniunt, hæ-
redi imputari Marciani rescripto
disertissime continetur, l. in quartā
ff. ad leg. Falc. Ideoque his assentior
qui putant quod verū est ea quæ cō-
ditionis implendæ causa dantur
non imputati, l. in ratione §. ta-

V A R I O R V M

met si ff. ad leg. Falc. quia nec illud
iudicio testatoris obueniat, vt supra
diximus, & necessario locum illum
Marciani in versic. Sed & quod im-
plendæ corruptum esse fatēdum est,
nam & cum iuris ciuilis ratione pu-
gnat, nec aliquo iudicio firmari po-
test, item quod à cohærede accipi-
tur in Pegasianam ei nō imputatur,
nec verum est quod quidam asserūt,
præ legata imputari, legata non im-
putari, quasi quæ ex hæreditate sunt
imputentur, quæ aliunde veluti pro-
pria aut aliena à cohærede legata
fuerint non item, quod nihil est iu-
dicio meo, namque expressissimè
rescriptum legimus non tota præle-
gata, sed hæreditariam tantum partē
in quartā imputari debere, si cohæ-
redi restituenda sit portio, l. filium
quem C. famil. hercisc. vel quartam
partem hæreditatię portionis si te-
statoris voluntas in pegasiana reti-

nenda liqueat l. Titia ff ad leg. Falc.
itaque si hæreditarium fundum co-
hères dare iussus sit, vt à cohærede
portionem hæreditatis accipiat, vel
hic etiam sibi præcipere iubeatur,
hæreditariam tantum fundi partem
oneratus in quartam imputaturus
est, superfluum neutquam, quoniā
à cohærede accipit, l. deducta §. nū-
mis ff. ad S. C. Trebell. vbi pecunia à
corpore distinguitur, & in illa intel-
ligunt nostri l. filium C. famil. her-
cisc. dum quod à cohærede accipi-
tur compensandum cōstituit ac ra-
tionem Papinianus retulit, in l. cum
pater in princip. 7 ff. de leg. 2. At
perquirenda causa est cur legatum à
cohærede acceptum quod etiam in
re hæreditaria ultra portionem one-
rati esse censetur, l. legatum §. 1. ff. de
lega. 1. in quartam non cōfundatur,
& hanc puto à Marciano notari,
quia cum pegasianæ deductio ab

V A R I O R V M

hēreditate facienda sit , l. mulier§.
fin. ff. ad SC. Trebell. extra quartā
id est quod à cohærede accipitur,
pro ea parte .quam fideicommissā-
rius à cohærede accipit id ex hēredi-
taria portione non est, quod vice le-
gati à cohærede præstatur, Hicque
verus est sensus versic. pro ea vero
parte. l. in quartam ff. ad leg. Falc.
nec sanè dicendum est testatorem
compensare voluisse onerato hēredi
cui lege quarta debetur, postquam
nominatim ab eiusdem quartę de-
bitore rē legauerit, exemplo mariti
qui vxori nominatim legauit, cui
dotem per rei uxoriæ actionem de-
buit, cum qua legatū illud compen-
sasse non videbitur, nec edictum de
alterutro locum habet, l. cum hæres
l. Lucius §. maritus ff. ad SC. Tre-
bell. aliaque est ratio si utrique in-
uicem legauerit, quo modo Falcidiā
compensari diximus , quia eo casu

in virtoque testatorem idem voluisse constat. Item si extraneo hereditas restituatur, quoniam in ea specie quicquid ex iudicio testatoris obuenit, in quartā imputari constituimus, ut etiā fideicomissario legatū à coherede acceptū proficiat, & in eo Pegasiana à Falcidiana differat, quia non ab eodē & quarta & legatū debetur, itaque quod ab uno accepit cū eo quod ab altero sibi debetur, cōpēsari voluisse leges existimāt & eo modo heredi suo prouidisse cēsēt, quia satis est si ex iudicio testatoris quocūque titulo quartam habeat, quod aliter accipim⁹ si ab eodē vtrūque debeatur, & legatū & quarta, ob id quod supra. diximus. Quocirca queri potest an si à fideicomissario legatū heres vel fideicomissum acceperit in quartā imputare teneatur, & ex superiorib⁹ nō cōfūdi patet quia testator ab eo nominatī legādo

V A R I O R V M

nondum compensasse videbitur, præterea constat ante quæsum fideicommissum, à fideicommissario hærede relictum non deberi, l. ab eo C. de fideicomm. & quartæ deductionem & retentionem hæres in ipsa restitutione habuit, idcirco demū ex noua fideicommissi causa relictū est accepturus, quia duplex obligatio sit, vna legis ob quartam, altera hominis ex legato, quas nondum confundi supra ostendimus.

C A P. 8.

1. *Quod tempus in Falcidia ineunda consideretur.*
2. *Conciliata l. cùm quo l. & si creditor ff. ad leg. Falc.*
3. *Aliud esse debitum cum Falcidia compensare, aliud idem illud in hæreditatem non reputare.*
4. *Conciliata l. pater §. 1. cum l. si debitor. ff. ad leg. Falc.*

S E Q V I T V R

SE Q V I T V R disputemus
cuius temporis ratio habé-
da sit in legis Falcidiæ ineú-
da computatione, & quidem reten-
tiones omnis téporis hæredi in qua-
drantem imputari receptum est, l. in
ratione ff. ad leg. Falc. quia nihil in-
terest vtrum ab initio 'inutile lega-
tum apud hæredem maneat, an ex
accidente in eum casum peruenit, vt
actio denegaretur, l. nō est dubium
& l. sequ. ff. eo. in cæteris autem re-
bus æstimandis, & bonorū defuncti
quantitate dijudicanda, cius mortis
tempus inspiciendum esse regula iu-
ris est, l. in ratione l. in quantitate ff.
ad leg. Falc. quod etiam in dupli-
bus testamentis locum habet, vt ea
sola substantia spectetur quam pa-
ter cùm moreretur habuerit, l. in du-
plicibus ff. eo. & hoc non modo in
corporibus verum est, sed & in no-
minibus obseruatur, vt eatenus in

V A R I O R V M

bonis creditor habeat, quatenus o-
bligatio vendi aut exigi à debitore
possit, l. in quātitate §. magna l. quæ-
rebatur l. prētia §. cui⁹ ff. ad leg. Falc.
Itaque licet post testatoris mortem
deminutæ debitoris opes fuerint,
hoc h̄eredi nocitrum non dubita-
tur, l. in ratione §. fin. ff. ad leg. Falc.
sed & si augeantur nihil ei proderit,
quoniam obligatio in h̄ereditate
mortis tempore constiterit, cuiusra-
tio apud creditorē haberi solet, vn-
de debitor qui bonis cessit non libe-
ratur, l. 3. ff. qui bon. ced. poss. ² Inde
quoque si seruus ab hostibus redeat,
vel cōditio obligationis eueniat, hoc
omne in bonis creditoris fuisse exi-
stendum est, l. cū quo l. serui qui
apud ff. eo. quod etiam in peculiari
obligatione Marcellus respondet, &
cam cuilibet alteri comparat, in l. cū
quo ff. ad leg. Falc. Idēque repetitur
in l. eo tempore §. si creditor ff. de pe-

cul. ac ideo si serui aut filij peculium minuatur, hæreditis dāno illud cessum nō ambigitur, nec est dissimile quod ait Vlpian⁹ si creditor filij tui, hæredē te instituerit, & legis Falcidię rationem ponas, peculij quātitatem quæ aditæ hæreditatis tēpore fuisset in quadrātem tibi imputari, l. si creditor ff. ad leg. Falc. nā si tēpus mortis in peculij nomine vt & in cæteris consideretur, necesse est vt si aliquid acquisierit, vberiorē quoq; obligatiōne efficiat, & ita hæres in quartam illud omne sibi imputare teneatur, quod maxime cū pater peculij debitor creditori succedit accipi poterit, quia ipse perpetuo sibi soluēdo esse videtur, totūq; hoc cōputare debebit, l. querebatur l. nesenuius §. fin. ff. ad leg. Falc. Ex quibus omnib⁹ apparet verū esse quod dicimus, ea sola in quadrātis cōputationē venire quæ mortis tempore testatoris fuerint, &

V A R I O R V M

hæc est ratio cur si pater voluerit do-
tē quā filiæ debet cum Falcidia cō-
pensare , ei non licet, ac nihilomi-
nus filiam dotem proprio , Falcidiā
hæreditario iure habiturā , quia in-
quit Papinianus in hæreditate patris
non inueniretur , l. pater s. 1. ff. ad
leg. Falc. ex qua tamē Falcidiam de-
ducendam saepius diximus , aliud
idem ipse respondet, si debitor cre-
ditore hæredē instituto petijset, nē
in ratione legis Falcidiæ creditum
suū legatarijs reputaret, l. si debitor,
ff. eo.⁹ quoniam tunc debitum cum
hæreditate compensat , & illud in
cam confundit , quod non veta-
tur, l. si compensandi C. de hæred.
institu. coque casu quod debetur
fini quadrantis quem ex bonis per-
cipit compensabitur, & superfluum
æris alieni dodranti tantum debe-
tur, l. quod de bonis §. cum fidei-
commissum ff. ad leg. Falc. cius exē-

plo qui tā sua quām defuncti bona
rogatus est restituere, quod facit si
ex eius successione tantundem acci-
piat, quantum propria bona æsti-
mētur, l. cum pater §. Titio ff. de leg.
2. Ergo Falcidia cum debito compē-
sari non poterit, quia hoc in hæredi-
tate testatoris numquām fuit, sed
hæreditas cum debito rectè confun-
ditur, ut cum totum testatoris fuisse
credatur, ex vniuerso Falcidia possit
detrahi, & si quid obligationi desit,
ex dodrāte reliquo suppleatur, quo-
niā eatenus compensatio & cōfusio
locum habere soleat l. Lucius §. ma-
ritus ff. ad SC. Trebell.

C A P. 9.

1. *Contributio quid significet.*
2. *Inter duorum cohæredum portiones
quomodo fiat contributio.*
3. *Inter substitutum & institutum.*

V A R I O R V M

4. Item cum pupilli portione ab eius substituto.
5. Explicata l. in ratione §. si filio ff. ad leg. Falc.
6. Denique in duorum impuberum successionis.

CONTRIBUTIO est pluriū rerum in vnū corpus confusio, quomodo cōpēsatio debiti & crediti contributio dicitur, l. i. ff. de cōpensa. & patrimonia, onera, bona quoque ,confusa vocantur, in l. Pater §. auia l. quod de bonis, l. qui fundum §. qui filium ff. ad leg. Falc. plura item legata contribui responsum est, in l. ex testamento ff. de hēred. instit. & eorū quę in testamento & codicillis relinquuntur sit cōtributio, l. si vero ff. de milit. testa. l. in testamento ff. ad leg. Falc. eo modo in lege Falcidia à pluribus relictā legata contribui & commisceri intelliguntur, veluti à duobus cohēredi-

bus, l. i. §. si cohæredis ff. ad leg. Falc.
vel ab instituto & substituto, l. cohæ-
redi §. si cohæres ff. de vulg. aut à pu-
pillo & cius substituto, vt in l. in ra-
tione §. quod vulgo ff. ad leg. Falc.
Itémque in duobus impuberibus l.
qui duos ff. de vulgar. Et quidē cùm
de ratione legis Falcidiæ queritur, ac
in ea de patrimoniorum confusione
tractatur; tria potissimum conside-
randa sunt, primum est in singulis
hæredibus legi Falcidiæ locum esse, l.
in singulis, ff. ad leg. Falcid, alterum
ex varijs & variorum testamentis
nunquām legata contribui, cùm di-
uersa & separata eorum ratio diiu-
dicetur, l. fin. ff. de calumnia l. in rem
§. creditor. ff. de compensa. Ter-
tium erit plurimum interesse an de
Falcidia ex testamento patris que-
stio sit, an propter pupillates ta-
bulas legis Falcidiæ ratio sit ineun-
da, & quidem priore casu si cohæ-

V A R I O R V M

res cohæredi succedat , aut ex vul-
gari substitutione , aut ex iure ac-
crescendi illud accidit, ex illa contri-
bui legata & portiones confundi
non ambigitur, vt satis sit hæredem
vniam habere Falcidiām , quia idem
est ac si pro parte pure, pro parte sub
conditione hæres extiterit , l. i. §. id
quod ff. ad leg. Falcid. Idque non
modo si extraneus quilibet sit cohæ-
res , sed & si pupillus defuncti filius
cui cohæres substitutus sit, l. qui fū-
dum §. qui filiū §. fin. ff. ad leg. Falc.
nihil etiam referre puto si cohæres
post aditam hæreditatem cohæredē
arrogauerit, vel ei successerit, l. i. §.
si cohæredem 'ff. ad leg. Falc. Ex
hoc autem non parum referre acce-
pimus, an exhausta pars accedat in-
tegræ, vt nondum confusione locu-
sit, quia cū ex persona defuncti co-
hæres obligetur, eodem quo ipse po-
tuit, iure vti non vetabitur, itaque

Falcidiam cius nomine retinebit, an
è cōtrario integra pars exhaustæ ac-
cesserit, vt confusione locus sit, quia
cum hēreditario iure apud hæredē
maneat, in quartam necessario im-
putāda est, l. i. §. si cohēredis l. quod
si alterutro l. in quartam ff. ad leg.
Falc. quamuis illud quod hēredi ex
substitutione ex hēredati pupilli ac-
cessurum est in Falcidiā imputari
non possit, quia diuersæ sunt succe-
siones, l. quod supra ff. ad leg. Falc.
aliter atque si potestatis iure acqui-
ratur, veluti per filium patri, aut
domino per seruum, l. si pupillus
§. fin. l. maritum ff. ad leg. Falc. quia
iuris ciuilis potestas hoc induxit,
l. placet ff. de acquir. hēred. Quod si
de pupillari Falcidia quæstio fuerit,
hēc erit summa regula, in duplicitib⁹
testamentis patris non filij mortem
considerari, vt ex eo tempore Fal-
cidiæ ratio incatur, l. in duplicitib⁹,

V A R I O R V M

ff. ad leg. Falc. Item refert nūm substitutus integrā patris hæreditatē habeat, an filij tantum, vt si patris etiam, patrimoniorum confusio & cōtributio facienda sit, quia vtrumque ex vnico testamēto capiat, ideoque legata à substituto relictā valere Julianus dixit, quod idem patri hæres extitisset, l. in ratione §. fin. ff. ad leg. Falcid. sin autem solius pupilli hæreditatem habeat, quartam ex continere illum posse non dubitatur, quamuis cohæres pupillo à patre datus integrum suum semissēm habuerit, quia duos hæredes pater habuit, quorum singulis Falcidia debetur, l. cohæredi §. cohæres ff. de vulg. nec interest an hoc casu substitutus ex pupillari, aut vt institutus ex vulgari partem suam habeat, l. in ratione §. quæsitū vers. Sed legata quæ ff. ad leg. Falc. quinimo si plures substituti pupillo sint singulis Falcidiā,

præstandam esse constat, ut subdu-
cta pupilli persona, ad intellectum
institutionis reuocandi sint, præter-
quā si ab ipso pupillo legata deberē-
tur, quæ soluta non fuerint, quo mo-
do pluribus substitutis etiam qui nō
est onerat⁹, licet eius portio ut insti-
tuti à pupillo sufficiat, tamē propter
calculi confusionem in solidum cō-
ueniri non potest, quia substitutus
est, & à pupillo relata, cum his quæ
à substitutis debentur contribui so-
leant, quod in hac specie Papinianus
respondit, ' Titius cum octingenta
in bonis haberet, filium pupillum
heredem instituit, à quo centum le-
gauit, eique Caium & Mæuiū in se-
cūdū casum substituit, & à Caio tre-
centa quinquaginta reliquit, à Mæ-
uio trecenta solummodo, itaque
Caius ex persona sua, & ut institutus
hæresq; pupilli Falcidia vtitur, quia
oneratus est, Mæuius non item, quia

V A R I O R V M

quartā habet, idq; institutorū cōpratio pati videtur, sed quoniā legatorū à pupillo cū his quę à substituto debētur contributio sit, propter calculi cōfusionē ob hæc quę ex pupilli persona debuit quartā desiderat, licet portio largiatur eius, & hoc est quod ait Papinianus in omnibus & ipsum Falcidiā habiturū, i. tam in his quæ vt institutus ex se, quām vt substitutus pupillo debuit, l. in ratione §. si filio ff. ad leg. Falc. quod apertius Caius explicat, in l. si is qui "quadringenta ff. eo. idem dicendum est, si duobus impuberibus aliquis fuerit substitutus, quibus ex defuncti iudicio succedat, nam eorum patrimonia confundi necesse est, vt vna tantum detrahatur Falcidia, l. pater §. fin ff. ad leg. Falc. l. qui duos ff. de vulg. Porro cum impuberi substitutus, idem quoque à patre cohères datus inuenitur, plurimum referre

adnotamus, an ab ipso relicta sint, ut contributioni & confusioni locus sit, itaque si legatis pupilli hæreditas non sufficiat, de suo quadrante substitutus dare debeat, quando inquit Papinianus pater legauit de suo, l. in ratione §. quod vulgo §. quæsitum ff. ad leg. Falc. quoniā utraque portio ex successione patris obuenit, quod si ab impubere nominatim legatum fuerit, non ampliora debet substitutus quam quibus pupillus astrin-gendus foret, qui nihil amplius quam semissis dodrantē præstatur⁹ fuerat, nec substitutus portionē suā cū hoc semisse confundet, quia non ex se sed ex pupillo debuit, l. qui fundū §. si vero patri ff. ad leg. Falcid.

C A P. 10.

1. Hæres à legatarijs & fideicomissarijs uniuersali quartā Pegasiā detrahit.
2. Explicata l. 2. & 3. §. i. ff. ad SC. Trebell.

V A R I O R V M

- 3 Juliani & Marcelli notatus dissensu.
4 Quo modo accipiatur fideicommissarium in locum hæredis substitutum esse.

MARCELLVS qui ad Iulianum notas conscripsit, in hac specie aduersus ipsum disputat, si is qui quadringenta in bonis habebat, ad hæredis onus Titio trecenta legata esse voluit, eumque de restituenda Mœvio hæreditate rogauit, quid fideicommissario¹ debeatur, quaque ratione inter hunc & legatarium distribuenda sit defuncti successio: Et quidē nihil ex fideicommisso deberi dici poterat, quia cum ex quadringentis hæres centum pro Pegasiana sit retenturus, quam nec testator minuere poterit, l. quod de bonis §. i. ff. ad leg. Falc. de trecentis que supersunt disposuisse tantum videbitur, & hec integra lega-

tariūs à fideicommissario petiturus
est, l. i. §. si is qui §. fin. ff. ad SC.
Trebell. nam & ab utroq; quartam
hæres solet accipere, l. Marcellus §.
idem Pomponius ff. ad SC. Trebell.
licet ipse creditoribus pro rata tan-
tum obligetur, §. si quis de fiduci,
hæred. In hac igitur specie cùm nihil
ex bonis defuncti sit reliquum, inu-
tile ac derrisorium alteri factum fi-
deicōmissum videbitur, perinde ac
si expleto asse in cetero quis hæredē
instituat, l. interdum ff. de hæred.
aut si is qui nullas habet ædes, do-
mum; legauerit, l. domus, ff. de le-
ga. i. Contrarium tamen Iulianus &
cum eo reliqui censuerunt & aliquid
fideicōmissario prēstandū, cùm eidē
& legatario ab herede defunct⁹ dari
voluit, hoc enim casu legatorū onus
fideicōmissarij nō dicitur, sed perin-
de est ac si is qui quadringēta solū ha-
bebat, duobus ea varijs portionib⁹

V A R I O R V M

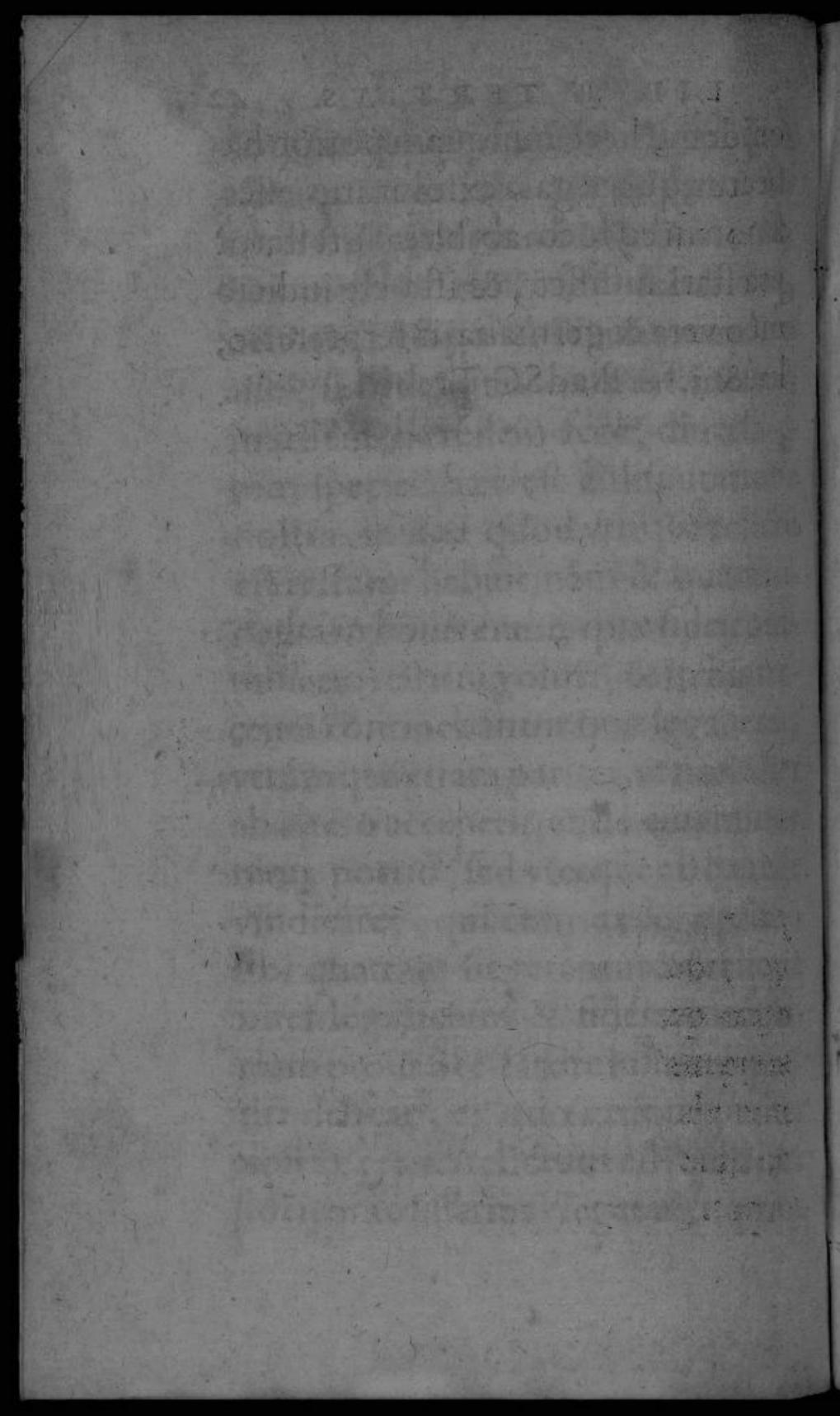
reliquerit inter quos pro geometri-
ca proportione necessario facienda
sit distributio, nec aliqua h̄eredis in
ea ratio est, quia contra defuncti iu-
dicum, per legem quartam ipse re-
tinet, itaque aduersus cum vterque
experiri debuit, sic tamen ut quartā
habeat, trecentorum tantum sit dis-
positio, quæ inter legatariū & fidei-
cōmissarium partienda sit. ' Sed qua-
ratione inter illos res sit diuidenda,
Marcellus à Iuliano dissentit, hic pu-
tat in locum h̄eredis fiduciariū sub-
stitutum, ut quod ille habiturus es-
set, alter habeat, ergo sicut ex inte-
gris bonis quartam h̄eres percipit,
sic ex trecentis eadem fiduciario de-
beat, ac in tantum legatis decedar,
quocirca ex trecentis septuaginta
quinque habiturus sit fideicommissarius,
ut ex quadringentis centum
h̄eres est retenturus : Quæ diuisio-
nis ratio Marcello non placuit, cuius

hę quidem dissentionis causae esse
poterant, quoniam testatorem fi-
deicommissarium in quartam sub-
stituisse non est vero simile, de qua
nullo modo ipsum cogitasse dici
poterit, cùm aduersus ipsius volun-
tatem præstetur, l. Titia, ff. ad leg.
Falcid. Præterea nondum in quarta
hæres est, sed ex solido fuerat insti-
tutus, ideoque tantundem fideicō-
missario defunctus præstari voluit,
cùm in illius locum hunc sufficerit,
siquidem quartæ diminutio Sena-
tusconsulti est, non testatoris, ergo
integra quadringenta habere illum
oportuit, legatario vero trecenta
tantūm dari voluit, quod cùm fieri
non possit, ab eo qui sola quadri-
genta reliquerit, quorum etiam cen-
tum necessario apud hæredem sunt
remansura, verior & necessaria est
Marcelli distributio, vt in septem
partes trecenta quę deducta ab hære-

VARIORVM

de quarta, supersunt scindatur, quārum quatuor fideicommissarius laturus sit, tres legatarius habeat, idq; Geometrica constituta decessione, nec simile est quod dicimus expleto asse, si in reliquo quis instituatur, inutilem hāredem fore, diuersa enim species hāc est à disputatione nostra, in qua quod vtrique relictū est testator habuit, nam & quadringtonita in bonis erant, quæ fideicommissario restitui voluit, & in his trecenta continebantur quæ legauerat, vtrumque etiam pariter, vt non alter ab altero acceperit, vnde eius minuc retur portio, sed vterque ab hārede vindicaret, qui cum ex lege primo sibi quartam sit retenturus, reliqua inter legatarium & fideicommissarium prout à testatore iussus est partiri debeat, ex quo vtrique pariter non ex cetero relictum est, quin iure fideicommissarius legatario prior

quidem, licet nunquam potior ha-
beatur, quia legata exsoluturus esset,
si non in eo loco ab hærede testator
præstari iussisset, & ista est iudicio
meo vera & germana interpretatio,
l.2.& 3. §.i. ff ad SC. Trebell.

PETRI BELOII
IVRISCONSULTI, ET
IN SENESARCHIA THOLO-
sana Regij Consiliarij meritiss.
Variorum iuris Ciuilis.

LIBER QVARTVS

CAPVT PRIMVM.

1. *Quando à momento tempus considerandum est.*
2. *Quando dies cœptus est pro completo.*
3. *Dies naturales & ciuiles quo modo accipientur.*
4. *Obligationes ex die & in diem quemadmodum differant.*

LABORANT nostri plurimum in eo quod ab Vlpianono responsum est, in usuacionibus non à momento ad momentum, sed totum postremum diē.

A

V A R I O R V M

computari, l. in vsucaptionibus, ff. de vsucap. l. in vsucapione, ff. de diuers. & tempor. præscrip. quod alijs quoque pluribus exéplis ostendunt, quibus cœptum tempus pro completo est: cùm tamen apud Paulum certum sit, in omnibus temporalib' actionibus nisi nouissimus dies cōpleatur obligationem non finiri, l. in omnibus, ff. de diuers. & temporal. præscript. quod in restitutione minoribus concessa, item varijs Pandectarum locis confirmari poterit, quæ quidem omnia Accurs. Bart. & alij veteres ita distingunt, ut fauorem ab odiosa causa separandum existimēt: Quod pluribus Connarus reprobat, lib. 3. commentario. cap. 12. vbi putat ipse alio modo naturaliter hanc rem accipi, vt momentorum ratio sit, altero ciuiliter vt cœptus dies pro cōpleto habeatur. Quod nihil est iudicio meo, sed illud querimus, cur ciui-

liter aut legibus nostris in quibusdā
momenta computemus, in cæteris
cœptum tempus esse satis sit. Qua
in re quæ mihi admodum difficilis
videtur constituo, repetendum esse
quod de obligationibus dicitur, ea-
rum quæ diem habent duplēm cō-
ditionem esse, quia vel ex die, vel in
diem cōstituantur, l. obligationum
fere, s. i. ff. de actio. & obliga. & prio-
rum eam esse naturam, ut ante diem
non exigatur, quoniam ex eo demū
nascaur obligatio, sic tamen ut cùm
semel dies venerit, quacunque eius
parte peti possit, eius exemplo qui
duodecimo anno liber esse iussus est,
ut quantumlibet ex duodecimo an-
no venisset, aut præterijset liber esse
possit, quia omnibus anni diebus li-
ber esse sit iussus. Posteriorum ea sit
ratio, ut cùm in diem dilatæ sint, nisi
integro præterito quicquam nō de-
beat, l. si ita fuerit, ff. de manumiss.

VARIORVM

testamen. l. quoties in diem , ff. de
verb. obligat. quoniam verum est in
diem dilata obligatione , eū qui po-
stremo die agit adhuc contra legem
facere , quia si reus postrema diei
parte soluerit , certum est intra diem
soluisse , & hoc est quod dicitur ,
minorem adhuc videri qui usque
ad postremum momentū vigi-
simū quintū annum non im-
pleuerit , l. 3. §. minorem , ff. de mi-
norib. & in actionibus temporali-
bus , momenta considerari , quia ve-
rum est eum qui postremo anni die
agit , intra annum egisse , eadēque
ratio est cur si cui relictum fuerit
cū ad annum decimum sextum
peruenisset , tempus compleri ne-
cessarium sit , l. non putabam ff. de
cond. & demonstra . l. penult. C.
quand. die leg. ced. l. si cui ff. de lega.
l. quia hæc omnia in diem dilata
fuerint : constat enim ius singulare

in persona liberorum constitutum
esse, & æquitate rei motum Adria-
num Imperatorem apud Paulum a-
liter decreuisse, in l. qui filium §.
Fabius Antoninus, ff. ad SC. Tre-
bell. quòd in consequentiā trahi
non potuit, l. ius singulare ff. de le-
gib. aliud est igitur si ex die aliquid
constituatur, veluti cautum est ex
quo quis pubes est ut testari possit, l.
qua etate ff. de testamen. vel si minor
nō sit viginti annis, seruos manumit-
tat, sic etiam minores vinginti quin-
que prohibentur ad honores promou-
eri, l. ad rem publicam ff. de muner.
& honor. & ex quo quis rem alienam
per constitutum tempus possederit,
vſu dominus esse incipiat, l. i. ff. * de
vſuca. in his enim omnibus nō in diē
obligatio confertur, vt integrás eius
partes perfici desideremus, sed ex die
ius nascitur, vt ante diem non feci-
se satis sit, & hoc est quod dicitur

V A R I O R V M

maioribus viginti annis permissum
non esse ut manumittant, sed tam
minoribus vetitum esse, l. i. ff. de ma-
numiss. at verum non est minores es-
se in eo quod ex die gignitur, qui po-
strem diem incoauerint, quonia
aliquid ante fieri solum prohibe-
atur, l. si ita fuerit, ff. de manumiss. te-
stam. cum tamen in obligationibus
in diem momenta computari moris
sit, vel quia reorum gratia dies addi-
tur, l. qui hoc anno ff. de verb. obliga.
aut quia cum in diem actio prolatata
est, qui postremo temporis momen-
to agit intra diem egisse videbitur, ut
nihil ei possit imputari, l. in omni-
bus, ff. de diuers. & tempor. præscrip.
quo sensu si varia hæc responsa acce-
peris, inter se conuenire videbuntur.

C A P . 2.

i. An de priuatis criminibus transigere
liceat.

2. *Quid in publicis quæ pœnam sanguinis non habent.*
3. *In his quæ habent quatenus & quare transactio liceat.*
4. *Calumniator qui de capitali criminis transigit, rectè facit ob caput suum.*
5. *Quando post rei mortem de criminis quæratur.*
6. *Explicata, l. 2 ff. de bon. eor. qui ante sent. mort. sibi.*
7. *Item enodata, l. eius, §. 1. ff. de iur. fisc.*
8. *Quando corruptus aduersarius dicatur.*

RIMINVM quædam pri-
uata sunt, alia publica, in
prioribus hæcerit regula, nè
cui de his pacisci liceat, l. 4. §. fin. ff. de
his qui not. infam. quod est acci-
piendum si depactus sit, i. turpiter
pactus, data pecunia ut aduersarium
corrumpat, l. 4 ff. de calumnia. l. furti
§. 1. ff. de his qui notan. infam. quod

V A R I O R V M

etiam in fiscalibus causis recipitur, l.
in fisci l. Imperatores ff. de iur. fisc.
alioquin infamis est, & pro confes-
so qui pactus fuerit, l. fin. ff. de præ-
uar. ergo aliud est si nullo accepto,
sed precibus exoratus crimen hoc
actor remiserit, l. si tibi §. quædam ff.
de pact. Idemque si non criminali-
ter, sed ex ciuili damno conqueratur,
& ciuiliter egerit, l. post decisionem,
C. de furt. l. interdum §. qui tutelam
ff. eo. quo modo hæc quæque crimi-
na moueri posse non dubitatur, l. fin.
ff. de furt. l. fin. ff. de iniur.² Porro in
publicis criminibus quæ pœnā sañ-
guinis non ingerunt, idem per om-
nia constituitur, in l. transigere C. de
transact. l. siquidem C. de contrah. &
committ. stipul. quoniam hæc vindi-
cari vigor publice disciplinæ exigit, l.
licitatio, §. quod illicite ff. de publica.
& Vectig. At in his omnibus intelli-
gendū est transactionibus quidē in-

terdictū nō esse sed corruptionibus,
& sordidis cōcussionibus, l.i.¶. sed &
constitutio ff. de calūnia. quā ob rem
nō prohibetur innocēs, quiq[ue], scæ-
leris nullā habet conscientiā, ab ina-
nibus sese vexationibus redimere, l.
serui ob C.ad leg.Iul.de adul.quoniā
verecunda eius cogitatio esse dicitur
qui lites execratur, & re sua carere ma-
luit, quām si ob illā diutius se vexari
passus fuerit,l.itē ¶ i.ff.de aliena. iud.
mutand. caus. fact. Quod' si ea sint
crimina quæ vltimo supplicio reum
afficiāt, sanguinē suū quoquo modo
redimere non prohibeti sāpē rescri-
ptū est,l.trāsigere, C.de trāsa&t. etiā si
aduersariū corrūpat,l.i.i.ff.de bon.eor.
qui ant. sēt. mort. sibi cōsciuer. quod
nō ita accipiendū est,vt istud lege li-
ceat, sed non equidē prohibeatur, nā
quoties de vita periclitantur, cū nihil
non audeāt homines, prudentis fuit
legilatoris id potius conniuentibus

V A R I O R V M

oculis præterire , quām prohibendo
aut periurijs , cæterisque malis artib⁹
ansam præscribere , vel amplius etiā
iuris deicta quæ effectum non sint
habitura constituere . Item hoc est
explicandum , vt de crimine quidem
amplius non quæratur , sed si pecu-
niaria itidem causa vertatur , vt quia
de bonis fisco addicēdis , quæstio sit ,
cam adhuc extinctam non esse pu-
tem , nec sane nouum est crimen ex-
tingui , fiscalem vero quæstionem
adhuc verti posse , l. Caius ff. ad SC.
Sillania l. Luci⁹ ff. de iur. fisc. l. 3. C. si
pēdēnt. appella. eaque ratio est cur
velint nostri accusatorem qui ab hoc
crimine destitit , pœna talionis que
& ipsa capitalis esset futura liberari ,
& ita ex eius quoque parte valere cō-
positionem , pecuniaria vero Turpi-
liani SC. mulcta illū nō exui , l. ab ac-
cusatione , ff. ad SC. Turp. nec nouū
est actum valere , cius tamen autho-

rem plecti , quod in iure iurando sa-
tis ostenditur , post quod emissum
non amplius de lite queritur , sed
periurus nihilominus vindicatur , l. si
duo , s. fin. ff. de iure iur. sic liberta que
ab inuitō patrono diuertit , vxor non
est , nullā tamen diuortij causa actio-
nem habet , l. fin. ff. de diuor. Et ut ad
rem nostram redeam hæc est occasio
qua statim postquam Vlpianus res-
ponderit , accusato licere aduersariū
corrumpere , eoque modo crimē ex-
tingui , Macer addiderit ab Imp. Se-
uero & Antonino rescriptum fuisse ,
rationis esse eos qui in latronibus es-
sent nominati , & corruptis accusato-
ribus diem suum obijssent , ' vt con-
fessos de crimine non relinquere he-
redibus defensionē , quod non alio
in l. 2. ff. de bon. eor. qui ant. senten.
pertinet , quam si de bonis fisco ap-
plicandis querendum sit , alioquin e-
nim crimen morte rei fuisse extin-

V A R I O R V M

Quā notum est, l. i. C. si reus vel accu-
sa. mort. fuer. ceterum hēc non aliter
hēredibus auferūtur , quām si de cri-
mine probatum fuerit, vt etiā his de-
functorū innocentia purgare liceat,
l. fin. s. fin. ff. de bon. cor. qui ant. sent.
mort. sibi consciuer. at vero voluit
Marcian⁹ eū qui trāsactione fortassis
habita corruptis accusatorib⁹ dece-
sisset, licet crimen extinctū sit, tamen
tanquā confessum (quo modo recte
probatū crimē fatebimur) nullā hēre-
dib⁹ relinquere defensionē, quomodo
nūs fisco bona dētūr, nā licet ob pœ-
nam aduersarium corrumpere licue-
rit, fiscale tamen ius absorbere reus
ipse non potuit, l. inter creditorem,
ff. de pact. quo circa nocet adhuc cor-
ruptionē ut pro confesso sit in fiscali
causa, quod in criminē quoque no-
citurū erat, si non tale fuisset in
quo accusatorem corrumpere licue-
rit, l. fin. ff. de prævaric. Hoc tamen

quod ex Marciano dico, bonorum
questiōnem post corruptionem du-
rare verum est, si iam fisco ius que-
ri cœperit, quia scilicet in līte & ac-
cusatiōne ac postquam reus ipse de-
latus est aduersariū corruperit, nam
hoc casu si non tale genus fuisset
criminis ex quo se corrumpi pas-
sus est qui destitisset, pœna talio-
nis vindicaretur, l. 2. C. de abo-
lit. Aliter atque si ante litem mo-
tam, libello etiam principi dato se
accusaturum esset protestatus, l. que-
situs, ff. eodem, quoniam ex hoc
agere quidem se velle minatus est,
non adhuc tamen egit, l. quamuis
ff. de in ius vocand. l. amplius ff.
rem rat. haber. nec videbitur desti-
tisse qui non egerit, l. destitisse, ff.
de iudic. quo eodem casu si reus cor-
rupto aduersario decedat, bona ha-
redibus auferenda non sunt, quia nec

V A R I O R V M

post mortem deferri potuit , ideoque nec fiscus aliquid iuris habere censendus est , si non tale crimen sit quod etiam post mortē incoari possit , veluti maiestatis , l. ex iudiciorum ff. de accusa . l. quæsitum , ff. qui & à quib. & hoc est quod ait Vlpianus , non exinde causam perire ex quo redēpta est , l. eius §. i. ff. de iur. fisc. sed primo necesse est , ex corruptione ius aliquod fisco queri , veluti quia in ipsa lite per transactionem qua confessio continetur facta fuerit , ante enim licet reus transegerit , & futurum aduersarium corruperit , nihil fisco debitur , quia sine accusatore criminis damnari nemo potuit , l. reus , §. fin. ff. de muner. & honor. Item quoque prius de sordibus ipsis & prævaricatione constare oportuit , aut saltem de ea querenda litem agitari , antequam bona fisco dentur , quia ius hinc ei nascitur , & hæc est considera-

tio cur in specie l. eius §. i. ff. de iur. fisc.
pœna aduersarij redempti ad hære-
des non pertineat, cùm enim ibi cor-
ruptus ex eo delator diceretur, quod
præuaricatus esset, & pecunia corru-
ptus reum absolui passus fuerit, sen-
tentia⁷ pro veritate est, itaque non
potuit reus viuens iterum accusari,
nisi prius de actoris præuaricatione
quæreretur, l. præuaricationis ff. de
præuar. l. eum qui §. in popularibus
ff. de iure iur. Multominus ergo in
hæredes est pœna transitura, si non
prius de crimine pronuncietur, aut
saltem de retractanda causa, quæ se-
mel per accusatoris corruptelam iu-
dicata dicitur questio cœperit, quo
casu causę restitutio etiam hæredi-
bus permittitur, & prioris iudicati
deffensio danda est, quoniam adhuc
in ea specie corruptum fuisse aduer-
sarium non appareat quod potissi-
mum desideramus, ut hæredibus def-

V A R I O R V M

fensio negetur, & hæc duo simul
Marcianus censuit, cùm post in la-
tronibus factam nominationē cor-
ruptum aduersarium fuisse scribit,
quibus verbis apparet iam inter reos
delatum cùm de corruptione accusa-
toris, veluti ex confessione constitut-
set, cum deceſſisse, in l. 2. ff. de bon.
cor. qui ant. sent. mort. sib concuer.

C A P. 3.

1. *Per adoptionem nec auunculus fit, nec mater tera.*
2. *Sola agnatio per adoptionem naſ-
citur.*
3. *Nemo tanquam ex filia natus ado-
ptari potest.*
4. *Explicata l. si qua §. adoptiuae, & l.
per adoptionē §. amitam ff. de rit. nupt.*
5. *Relictum testamento tutoris qui pu-
pillam duxit an huic auferatur.*
6. *Explicata l. Vxori, ff. de usufruct.
legato.*

7. Reliq.

7. Relictum filio ut filio si non sit, an debatur.

AX I M V M est dissidium inter. Vlpian. & Caium in l. si qua §. adoptiuæ & l. per adoptionem §. amitam ff. de rit. nupt. in prima Vlpianus ait, adoptiuæ sororis filiam ideo me posse vxorem ducere, quia cognata mea non sit filia eius, eo quod auunculus nemo fit per adoptionem, in altera Caius respondit materteram & amitam magnam duci nō posse, et si per adoptionem nobis coniunctæ sint, quasi vero matertera per adoptionem fiat, cùm non possit auunculus, & in ea eadem sit ratio. Qua in re putat¹ Accursius aliquo casu auunculum aut materteram per adoptionem fieri, & huius doctrinæ duo exempla refert: Primum est si filiam habeam, & ex ea nepotem, quæ ut ex altero filio natum adoptem, tandem mihi alium quoque filium adsi-

V A R I O R V M

scam , putat ipse illo casu hunc tan-
quam filium adoptatum auunculum
esse nepoti, in adoptionem accepto,
qui mihi natus ex filia fuerat , & Ac-
cursij ratio esse poterit, quia hic filius
adoptatus , est frater adoptiuus ma-
tris naturalis huiuscē nepotis, & ideo
illum auunculū fieri hoc modo posse
putat. Sed sanc labitur, nā in hoc ado-
ptionis iure, ex eadem causa personas
coniungi necesse est , vt agnati per
adoptionem appellantur, hīc duplex
est, vna naturæ , altera adoptionis ra-
tio , nam nepos iste hunc filium ado-
ptatum non potest contingere nisi
per adoptionem, quo casu mater eius
non consideratur, per quam adopta-
to filio fieret cōtra legum præscripta
non agnatus vt debuit, l. qui in ado-
ptionem, ff. de adopt. sed cognatus, §.
i. de legit. agnat. tut. licet enim hīc tā-
quām filius adoptatus agnatus matri
nepotis sit, illi tamen cognatus esset,

præterquam si in specie ab Accursio
proposita, hunc nepotem tanquam
adoptatum ut ex altero filio natum
cōsideres, quo casu hic filius adopta-
tus patruus erit nepoti, non auuncu-
lus. Alterum glosæ exemplum prio-
re peius est: Si habeam inquit duas
filias, & tanquam ex altera nepotem
adoptem, alteram nepoti materterá
esse iudicat. At exemplū tale falsum
est, quia hic nepos alteram filiam nō
potest contingere nisi per matrem,
ergo cognatū ei fore necesse est, nec
verū erit quod lege accepimus, agna-
tionem tantūm per adoptionem ac-
quiri: Et quidem ut hanc suam sente-
tiā tueatur nobis obseruandus Ac-
cursius, aliud nostris legibus inaudi-
tū docet, licere patri familias nepo-
tem ut ex filia natum adoptare, quia
eadem ut ipse putat sit cum filio ra-
tio, tūm quia non tanquam auus, sed
ut extraneus hoc faciat, l. si pater §,

V A R I O R V M

qui duos ff. de adop. Sed sane istud mihi persuadere non possum, nec vero simile est dissimulaturos hos si verū fuerit, quinimo censco illud omnino iuris regulis aduersari, ex quibus certum sit, per adoptionem filios in potestate fieri, hic autem tāquam ex filia natus, nec in sacris cùm adoptio naturam imitetur, ex qua natus ex filia in potestate aui materni non nascitur, nec quod minus erit agnatus auo futurus est, vnde patet diuissimam esse rationē ab eo qui quasi ex filio natum adoptauerit, nec istud tanquam extraneus potest, cùm naturæ adoptionis aduersetur, aliter atque in §. qui duos quem glosa citat, in quo vniuersę adoptionis leges obseruatæ sunt, & auus ibidem tāquam extrane⁹ dicitur nepotem adoptare, ne videatur actum agere, cùm hic nepos esset ex altero filio, sed quia ab auo emancipatus fuerat, ideo tanquā

ex altero suscep^{tū} adoptat vt extra-
neus, quia emācipato tanquam aūs
considerari nō poterat. Ergo vt im-
placabiles illos locos conciliem, pu-
to verū esse quod Haloander ex Flo-
rentinarum Pandectarum authorita-
te docet, apud Caium loco materterē
legēdum esse Amitā, quam per ado-
ptionē fieri posse nō ambigitur. Cæ-
terum antequam illum tractatum de
ritu nuptiarum egrediar; videndum
est quemadmodum accipiendum sit
quod est apud Papinianum in codē
titulo, in quo cū præceptore suo Ser-
uidio Scæuola non satis cōsentire vi-
detur, si pupilla tutori nupserit, vel
prouincialis, præfecto, an ei sit aufe-
rendū quod tutoris, aut magistratus
testamēto relictum est, & putat ipse
mulierem consecuturam; l. præfectus
ff. de rit. nup. cui Marcell⁹ cōsentit, &
aliud esse censet si tutori, aut præsidi
aliquid ex mulieris testamēto obue-

V A R I O R V M

nerit, vt cis auferatur, aut fisco applicetur, quia deliquerint, l. fin. ff. de leg. i. l. 2. ff. de his quib. vt indig. in eadem tamē specie Sc̄euola repetituros h̄ere- des respondit, quod maritus vxori donauerat cūm illicitum matrimonium pronunciatū esset, l. vxori maritus, ff. de usufr. leg. Accursius & cæ- teri scientem ab ignorantie nuptias illicitas distingūt: Sed hoc verbis le- gis non cōgruit, quinimo ait lex de- ceptam esse à tutore aut præside mu- lierem, in l. fin. ff. de lega, i. nam & fa- cile iuris ignorantiam ob sexus fragi- litatē remittimus, l. cū de indebito, ff. de proba. Postremis tamē tempo- ribus à Valent. & Gratia. constitutū esse non nego, fisco donata addici si mulierem non ignorasse cōpertum fuerit, l. qui contra C. de incest. nupt. quod in donatione quidem & lucro rescriptum est, dotem vero ipsi resti- tuēdam adhuc existimo, l. præfectus

ff. de ritu nupt. & l. dote ff. eo. licet ibi-
dem glosa aliter existimet. At vero vt
Scæuolam Papiniano cōciliem, dico,
plurimū interesse an simpliciter quā-
uis affectione maritali legauerit, vt
eo casu relictum sit habitura mulier,
l. præfectus ff. de rit. nupt. cum simi-
lib. quia illam decepit, & vxorem
iustum non fuisse scisse præsumitur,
sicuti quē fraterno amore diligimus,
si hæredem instituamus, etiam chari-
tate fraterna rectè possumus, l. nemo
§. i. ff. de hæred. instituend. Sed si vt
vxori maritus legauit, ac illicitū ma-
trimonium iudicetur, ex quo nec dos
nec donatio esse possit, §. si aduersus
de nup. apud Iustinia. habitura non
est, l. vxori ff. de usufru. lega. nā nec ca-
petere licebit, l. ea quę C. de dona. aut
nupt. & Vlpianus donationem vt in
sponsalibus ab iniusto sponso factā
auferri & fisco deberi arbitratur, l. cū
hic stat⁹ §. fin. ff. de dona. int. vir. eodē

V A R I O R V M

modo si quem filium aut fratrem esse⁷ putabam, ut talem instituerim, si non sit, inutilis erit institutio, l. neque professio C. de testam. l. si pater, l. nec apud C. de hæred. instit. Sed & quæso in specie nostra cur apud Scæuolam post mortem mariti de illico matrimonio quærendum aut iudicandum fuit? nisi quia heredes testatorem errasse assenserent, & vxori maritum legasse, cum non fuisset vxor, itaque cum iudicatum fuerit coniugi datum, iuste repetitur, quasi sine causa apud illam sit, quæ vxor non est, l. cum tale § falsam, ff. de cond. & demonstr. l. i. C. de fals. caus. adicet. legat. l. i. ff. de condic. sine caus.

C A P. 4.

1. *Dos profectitia & aduentitia quo modo differant.*
2. *Quatenus pactum de dote alteri restituenda valeat.*
3. *Aliud esse pactum de non petenda dote,*

aliud adhibere alterū qui sibi stipuletur.

4. Consiliatio l. 2. §. 1. ff. solu marr. cum l.
cum dos §. si filia ff. de pact. dotal.

Dos aut profectitia vel aduētitia est, profectitiam appellant quam non ius potestatis sed parentis nomen facere dicitur, aduētitiam quæ aliunde contigit, l. profectitia ff. de iur. dot. Varij quoq; effectus vtriusque notantur: Primus quia dos à patre profecta ei restituenda est, mortua in matrimonio filia, l. dos à patre C. solu. matri. ut quintas pro singulis liberis maritus tantū retinere possit, aduentitia marito quæritur, l. Cels⁹ ff. de releg. l. §. ff. de bon. dán. l. mulier, ff. de condit. instit. præterquam si de ea recipienda aliud cautum fuerit, quo modo receptitia dos appellatur l. mortis §. 1. ff. de dona. caus. mort. item profectitia cōmunitis est patri & filię famil. per Tribonia-

V A R I O R V M

nū in, l. 2. §. i. ff. solu. matrim. licet alij
hoc falsum existiment ex Vlpiano in
fragment. institu. suar. tit. de dot. in
aduentitia iustum agendi personam
mulierem habere nostri putant, eo
quòd eius capacem esse Papinianus
existimet, in l. Pomponius Philadel-
phus ff. famil. hercisc. Tertio quia per
legem dos filiæ proprium patrimo-
nium appellatur, l. 3. §. sed utrum ff. de
minor. & extra patris bona esse exi-
stimatur, l. fin. ff. de colla. dot, quin
per legem dotem filiæ dare pater co-
gatur, l. qui liberos ff. de rit. nup. l. fin.
C. de dot. promiss. nō poterit aliquid
etiam in danda dote pater ex iure si-
liæ quæsito immutare, si non id per
stipulationem fecerit, l. quoties ff.
solu. matrimo. cùm tamen si dotem
extraneus constituat, pro arbitrio ut
alteri restituatur pacisci soleat, l. auia
l. si dotem C. de iur. dot. l. i. C. de pact.
conuent. si modo hic quoque cui pa-

etum velit sibi fuerit stipulatus, l. cū patrē C. de Iur. dot. l. si tibi⁹. si pactus ff. de pact. quod necesse est nisi vel hæres sit cui pactū defuncti prodest, l. si pactum ff. de probat. vel eos maxima necessitudinis ratio coniungat, l. pactum, l. pater pro filia C. de pact. cōuen. l. & h̄eredi §. Julianus quoque ff. de pact. Post datam vero dotē nullo casu mulieri quæsita auferri poterit, in profectitia respōsum est, si pactum postea fiat utriusque voluntatem exigī, quo circa solius patris conuentio filiæ non nocet, item nec filiæ pactio quæ nocitura quidem ei est, patri obserit, nisi adiuncta filiæ persona agere contendat, quo modo non recte acturum illum est apud Pomponium, in l. cum dos §. si filia, ff. de pact. dotal. cui Vlpianus ex diametro videtur aduersari, in l. 2. §. quod si in patris ff. solu. matrim. ubi nec amissam esse actionem putat quam pater

V A R I O R V M

adiuncta filie persona habere potest,
quod varijs modis DD. explicant,
quorū sententias quas improbatō
referre non est instituti: itaque lon-
ge diuersas esse vtriusque questio[n]es
liquidō subtiliter intuenti constabit,
nam apud Pomponium mulier ita
paecta est ut sibi noceat, veluti quia de
non petenda quandoque dote pactū
fecerit, quod potest, l. & hæredi s. fi-
liae familias ff. de pact. Mirum non est
igitur si eo casu pater adiuncta filix
persona agere non valeat, cum huic
nullum agendi ius competit, & pacti
exceptione repellere possit, apud Vlpian-
um non quidem dotis actionem re-
misit, sed alterum tantū cui promis-
teretur adhibuit, cuique mandauit ut
à marito stipularetur, quod expressis
verbis legis contineri negare nō pos-
sumus, qua in specie omnino ius suū
donasse & remisisse mulier non vide-
bitur, nā & quoquo modo eam peni-

tuisse constet reuocare poterit, l. cùm quis decebens §. nuptura ff. de lega. 3. l. cum patrem C. de iur. dot. not. in l. Seia ff. de aliment. lega. vnde non est absurdum, si eo casu pater adiuncta filie persona agere possit, quia mulier agenti patri non dissentiens consentire & mandatū reuocare videbitur, l. 2 §. Voluntate ff. solu. matrim. l. sed ea ff. de sponsa, quod si sui iuris fuerit facta filia; Itaque non possit suo nomine pater experiri, l. si cum dotem §. eo autem tempore ff. solu. matrim. sed filiae etiam sine mandato liceat, vt illam tandem ratum habere satis sit, l. sed & hec ff. de procura nocebit agenti patri ista stipulatio, ex qua dissensus filiae utcumque appareat, non adhuc immutatus, l. filius §. inuitus ff. de procura.

V A R I O R V M

C A P . 5 .

1. *Dos æstimata & inæstimata quomodo differant.*
2. *Explicata ratio l. ex conuentione C. de pact.*
3. *Aliud est dotem inæstimatam fieri, aliud ut certo prætio eadem reddatur. conuenire.*
4. *Conciliata l. i. solu. matrimo. cum l. si mancipia ff. de iur. dot.*
5. *Dotis fructus an remitti possint.*
6. *Donatio fructuum & usurarum quādo inter coniuges valeat.*

DO s vel inæstimata aut æstimata marito datur, duobus autē modis æstimatio fit, priore ut' eodem prætio si deterior fiat restituatur, eoque nomine oneretur maritus, l. si inter vitū C. de iur. dot altero ut conuenti prætij restitutione soluto matrimonio liberari possit, l. quoties C. eo. Et qui-

dem inter hanc & inæstimatam do-
tē hoc interest, quod æstimatio do-
minium in maritum transfert, ut ipse
veluti ex empto rem quæsiisse videa-
tur, l. plerumque ff. de iur. dot. itaque
omne rei periculum patiatur, l. cum
dotem C. eo. Item in ea de euictione
actio sit alienationis exemplo, l. i. C.
de iur. dot. & ad omnium dotis con-
stitutæ pactionum obseruationem
etiam heredibus mariti iudicium de-
tetur, quoniam eas obseruare ipsorum
interest, qui æstimatione exoluta rē
sibi retinere poterunt, & ea subtilis
admodum ratio est, l. ex conuentio-
ne C. de pact. aduersus quam ex dia-
metro pugnat. l. i. C. sine cens. vel re-
liqui. sed cum eiusdem similis sit &
inscriptio & subscriptio, iisdemque
verbis vtraque contexta legatur, ve-
rius est hanc ex illa emendandam es-
se, cui⁹ decisio & iure & ratione sum-
ma nititur. Cæterum per contrarium

V A R I O R V M

inestimatæ dotis periculum ad mulierem redundare verum est, quā tandem maritus soluto matrimonio restituit cū ancillæ partu, si dotalis hæc fuerit, l. i. s. cumque C. de rei vxori act. quia hic in fructu non sit, l. in pecudum ff. de usur. cuius tantum percipiendi ius viro lege conceditur, l. pro oneribus, C. de iur. dot. l. dotis ff. eod. idemque est & si ab initio dos estimata data sit, sed tandem pacto conuenit ut fundus recipiatur, quoniam ab estimatione priori hac posteriori pactione coiuges recessisse videntur, l. pacta nouissima C. de pact. & periculum mulieris esse incipit, l. si res §. i. ff. de iur. dot. illudque dubium nō esse Sequer. & Anton. rescripsierunt, in l. i. C. solu. matrimo. alter atque si cum semel estimata dos fuisset, ut eodem pretio mancipia restituerentur conueniant, eo enim casu mulier periculum nō recipit, quia si dete-

si deteriora fiant, mariti dāno res est
cessura, quæ causa est cur Labeonem
voluisse Iabolenus meminit, pro pe-
riculo partum ei relinquendum fore,
l. penult. s. mancipia, ff. solu. matrim.
I si t' mancipia ff. de iur. dot. nam et si
dos æstimata fuerit, ut tamen vel eius
aut quantitatis recipiendæ facultas
mulieri relinquatur, legem Iuliam
de fundo dotali ad eam pertinere
rescriptum est, in l. t. C. de fund. do-
tal. quoniam æstimo talis domi-
nium vxori non abstulit, aliter at-
que si viri electio fuisset l. plerum-
que s. fin. ff. de iur. dot. Superest
altera de' dotibus disputatio quæ
explicatione indiget, An scilicet do-
tis fructus maritus coniugi donare
possit, qua in re saepius responsum
est non licere, l. pro oneribus C. de
iur. dot. l. si fructus C. de donat. int.
vir. quia nulla sit dos quæ matri-
monio non seruiat, l. si pater l. do-

V A R I O R V M

tis fructus, ff. de iur. dot. aduersatur, l.
de fructibus ff. de dona. int. vir. l. fru-
ctus, ff. de usur. quibus Julianus & Vl-
pianus scribunt & fructuū & usur-
rum licitam esse inter cōiuges dona-
tionem, quod Accursius & cæteri ex-
plicant ut rem dando fructus donare
possit, hos vero solos nō possit quod
expressissimè literę refragatur, in qua
de fructuum donatione quæritur.

Quocirca verum est quod dico dotis
fructus donari non posse, quia nulla
dos est si fructus mariti non sint, pre-
terquam si mulier sese aluerit, quo
casu ille nihil ex dote repetit, l. fru-
ctus C. de pact. conuen. l. dotis ff. de
iur. dot. vel si conuenerit ut eos quidē
maritus percipiat, sed eorum tantum
usuris fruatur, illi in dotem conuer-
tantur, l. si conuenerit ff. de pact. do-
tal. aliarum quoque rerum quam do-
talium fructus donari inter coniuges
posse nō ambigitur, l. si quis pro uxo-

re, ff. de dona. int. vir. l. si id quod §.
fin. l. vir vſuras ff. eo. quomodo acci-
piendam iudico, l. de fructibus ff. de
dona, int. vir. postquam & vſure con-
cedi & donari poterunt, lex annuo ff.
de dona. int. vir. & vxor.

CAPVT 6.

1. Species ex aliena materia constata ad quem pertineat.
2. L. 6. §. de arbore & l. in rem, §. sed &
idem ff. de rei vend. explicatio.
3. Manus an re ipsa sit præstantior.
4. Noua. inuestigatio dominij speciei
conflatæ.
5. Præsens rei cuiusque status conside-
ratur.

ET VS est nostrorum dispu-
tatio, dum querunt cuius sit
species ex aliena materia cō-
flata, ut ab eo vindicetur. Proculus &

V A R I O R V M

Nerua eius qui fecerit esse dicebant quoniā res noua & species quę nunquā adhuc extiterit videatur, quā rationē Vlpianus ex Pomponio redidit, ¹ in l. 5. §. idem scribit ff. de rei vend. & hoc est quod idem existimat mutata forma propè rei substantiam interimi l. Iulianus §. si quis rem ff. ad exhibend. & Marcellus libro singula- ri responsorum non putat legatū vel fideicōmissum durare cū id quod testamēto dabatur in sua specie nō per- manserit, quin omnino extinctum illud esse indicat in l. Scia ab hærede ff. de aur. & argen. lega, ideoque si ex meis tabulis nauem fecisses, triā nauē esse responsum est, quia cupressus nō maneat, sicut nec lana vestimento fa- cto, l. lana, ff. de le. 3. l. sed et si §. 1. ff. de acq. rer. dom. nā vt eleganter Caius li. 7. ad edictum scribit, & ex Sabino & Pedio refert, res abesse videntur etiā hæ quarum corpus durat, sed forma

mutata est, l. mulieris §. l. ff. de verb. si-
gnif. sic ut in factū actio veteri mate-
riæ domino necessaria sit ad eius esti-
mationē consequendā, l. in rē §. item
quæcūque ff. de rei. vend. Sabinus ta-
men & Cassius magis naturalē ratio-
nē efficere putāt, vt qui prioris mate-
riæ dominus fuerit, idē eius quoque
quod ex eadē factū sit, dominus esse
debeat, quoniā sine ea nulla potuiss-
et species cōflari, quæ eadē fermè ra-
tio est cū illa quā Vlp. adfert, ideo cū
qui ad reficiendā nauē pecuniā credi-
dit cæteris præferendū, quia hui⁹ pe-
cunia toti⁹ pignoris causam saluā fe-
cerit, l. interdū l. seq. ff. qui potio. Sed
& huc pertinet iuris antiqui regula,
quā Celsus in libris. digest. memorat,
meū esse quod ex re mea supereſt, cu-
ius vēdicādi ius habeo, l. solū §. meū ff.
de rei vēd. Et hęc fortassis Minutij sen-
tentia fuit quam Julianus notat, in
ca specie qua voluit ipse si quis ex

V A R I O R V M

aliena materia nauem fecerit , vendicare licere,l. Minutius ff. de rei ven. eadem fuit Pauli sententia , in l. seruū filij,§. si pocula ff. de leg.i. Quorum omnium dissidentes sententias vt cōponāt reliqui, sequuta est media sententia existimantium , si species ad materiam reduci possit, Verius esse quod Sabinus & Cassius censuerunt, si non possit, Neruæ & Proculi sequendam esse sententiam, in l. adeo, §. cum quis ff. de acq. rer. domi. eamque generalem regulam præscribit Paul⁹ lib.14. ad Sabinum, in l. in omnibus & l. seq. ff. eo. quam etiam Callistratus comprobat , si ex ære meo, & argento tuo conflata species fuerit vt nostra non sit communis, quia ab artificibus separari , & in pristinam materiam reduci soleat , in l. lacus,§. fin. ff. eo. quod idem Vlpianus ex Pōponio putat,in l. idem Pomponius §. sed si plumbum ff. de rei vend. & hoc

quoque refero quod legimus, si quis argētum legauerit, etiam illud quod factum est comprehēdi, cum si marmo legatum esset, nihil præter rudē materiam demonstratum videri posset, quippe ea quæ talis naturæ sint ut sæpius in sua redigi initia possint, ea materię potentiaæ victa nunquam vires eius effugiunt, l. quæsitum est. il lud ff. de leg. 3. eadem quoque occasio est cur apud Paulum lana legata vestis quæ ex ea facta sit non debeatur, sed & materia legata nauis aut armariū ex ea factū non vindicetur, massa autem legata syphi ex ea facti possint exigī, l. lana. ff. de leg. 3. l. Quint⁹ in 2. ff. de aur. & arg. leg. quomodo etiam Tribonianus noster hęc dissidia componenda censuit in §. si quis de rer. diuis. lib. 2. institu. nam & in cæteris vniuersam sequut⁹ est Caij disputationē, in l. adeò ff. de acq. rer. domin. licet in pluribus diuerſarum

V A R I O R V M

opinacionū nobis centones reliquē-
fit , veluti cùm de arbore quæ in alie-
no solo radices egit vendicanda, Vari
& Neruæ sententiam refert,in l. 5.§.
de arbore,ff. de rei vend. & de pictu-
ra in aliena tabula posita , vt huic ce-
dat illa quod sine ea esse non possit,
in l. in rem,§. sed & id ff. eodē : in hac
causa quam agimus Franciscus Con-
nanus medium illam consiliantium
sententiam improbat, lib. 3. cōment.
cap. 6. & non alia ratione aliud alteri
putat cedere,quām quod tacita qua-
dam lege datum sit , vt potētiora im-
becillioribus imperent,quod ex Pla-
tone pluribus edocet. Itaque putat
ipse plurimum interesse,nūm plus sit
in manu quām in ipsa materia,vt mi-
nus maiori cedat,quod tamen perpe-
tuum non inueniri Franc. Hotom.
animaduertit in commentarijs insti-
tut. & in libello cui Iurisc. nomen de-
dit, quoniam potest accidere vt par-

sit artis atque materię æstimatio: unde putat ipſe differre plurimum, an res talis sit quę in pondere numero & mensura versetur, an vero certum corpus & speciem definitam contineat, ut priore casu quoniam res in genere functionem recipit, Materię adhuc censeatur dominus qui antea fuit, quoniam si tantundē ei præstetur rem eādem habere videbitur. Sed obscurius istud cuilibet rectè sentiēti videbitur, nec satis sibi constare iudicari potest, cùm enim de dominio ipsius speciei factæ, & corporis conflati queramus, vult ille in rebus fungibili⁹ tantundē domino dari posse, quo modo eiusdem speciei illū dominū esse putat, quod inter se pugnare videatur, nullus etiā est q̄ dubitet, quin vel æstimatio ipsi⁹ speciei factę sit materię domino rependenda, vel tantundem præstandū, si functionem in genere suo recipiat, vtroque tamē casu

speciem apud artificem remansuram negare non possumus, cum tamen de ipsius retentione & vindicatione tota sit nostra disputatio.⁴ Ergo si à iurisconsultorum & Tribonianis distinctione recedendū sit, cogitabam aliquando an dici possit, plurium interesse, nūm ex speciei cōfectione prioris materię substantia & ḡoia immutetur, an vero eadem permaneat, ut in priore dicamus cūm qui fecerit dominum esse: quoniam eadem res mansisse videri nō potest, cūm noua quædam substantia facta fuerit, ut puta si ex melle & vino factum sit mulsum, ex argēto & auro elestrum aut etiam æs conflatum, ex pluribus vnguentis aut coactis odoribus medicamentum compositum, nihil enim in his verè suum dicere potest prior dominus, cūm noua quædam ḡoia istius speciei esse videatur, l. quicquid s. i. ff. de acq. rer. dom. l. idem

Pomponius §. sed si plumbū ff. de rei vend. nam & idem corpus non esse Vlpian⁹ existimat si materię & ſia immutata fuerit, in l. in venditionibus, ff. de cōtrah. empt. & ex Proculo, Seruio, & Labcone, Paulus respondit, in quibus propria qualitas spectaretur, si quid additum erit, id toto cedere, l. sed si meis §. i. ff. de acq. rer. domin. Aliter est igitur si substantia & rei ſia non immutetur, nam et si meam lanam feceris purpuram, nihilominus meā esse ait Labeo, d. l. sed si meis §. i. ff. de acq. rer. dom. eademque ratione responsum est, si ex lana furtua vestimentū fiat, substantiam spectari, & furtum fieri l. 4. §. si ex lana ff. de vſuca. & alibi Paulus ait, si quis ex vuis meis mustum fecerit, vel ex oliuis oleum, vel ex lana vestimentum, nostrum esse quod ex re nostra factū est, in l. de eo s si quis ff. ad exhib. & hanc aliquando fuisse Vlpiani ac Pō-

V A R I O R V M

ponij sententiam cōiūcere possumus,
ex l. idem Pomponius §. 1. ff. de rei
vend. & l. quicquid, §. 1. ff. de acq.
rer. domin. quæ alioquin cum Caio
& Triboniano pugnant implacabi-
liter, in l. ad co §. voluntas duorum ff.
de acquir. rer. domin. & §. si duorum
de rer. diuis. Non putem itaque con-
siderari nūm ad priorem formam re-
duci possit necnè, sed nouam & cetera, &
qualitatem, potius intueor, ut ex ea
noua quædam res esse videatur, nec
aliquid ex pristina materia mansisse,
cùm de præsenti ipsius operis domi-
nio quærimus, in cōque magis illud
quod est, quām quod esse possit con-
siderare debeat, ac præsentis status
maior habeatur ratio, quod & alibi
sapienti iuris nostri prudentes obser-
uant, in l. inter stipulantem §. sacram,
ff. de verb. oblig. l. qui res §. aream
ff. de solu.

1. *An petitor accepta litis aestimatione rē possit ea refusa repetere.*
2. *Aestimatio rei aliquādo culpā plectit.*
3. *Petitor accepta aestimatione ad quid possessori tenetur.*
4. *Quibus casibus litis aestimatio posse- sorem dominum non facit.*
5. *Quibus casibus cessis actionibus qui cessit agere possit.*

VÆR V N T interpretes, an si litis aestimationem actor ab eo à quo rem petebat exegedit, possit tamē ipse restituta pecunia eandem repetere. Respondet Accurs. quē alij sequūtur malē fidei possessorem & furem à quo res petita est, etiā litis aestimatione soluta à cæteris distinguendū esse, vt ille quidē quādōcūq; rē possideat domino petēti restituat, reliqui nō ita cogantur, q; nūquā ex fraude & dolo suo obligati fuerint.

V A R I O R V M

sed culpa fortassis ob rem amissam
eos astrinxerit. Ceterū huic responso
conuenire non potest quod ex lege
Rhodia de iactu accepimus, ¹ si res
quæ iacte sunt apparuerint, & iā con-
tributio facta sit, eos qui soluerint ex
locato agere cum magistro posse, ut
is ex conducto experiatur, & iactarū
merciū dominus id reddat quod ex-
gerit l. 2. §. fin. ff. ad leg. Rhod. de iact.
nullū enim eo casu dolū eius qui sol-
uerit, mercis dominus arguere potest
qui tamen res suas nō item carū æsti-
mationem retinet. Amplius quoque
fullonē & eum cui cōmodata res est,
& similes, non ex dolo tantū sed &
culpę nomine cōueniri posse nō du-
bitatur, in his tamen actori licere rē
suam refusa æstimatione retinere res-
ponsum est, in l. 2. ff. de condict. sine
caus. l. in cōmodato §. fin. l. rem quæ
ff. cōmod. Quocirca non satis sibi cō-
stantis Accursius alibi censuit, referre

plurimūm an ex negotio gesto res à domino condicatur, vt si causa præcesserit, veluti cōmodati, locati, aut depositi, an rei vēdicatione experiatur, vt in hac sola, litis cōstimatione reū efficiat dominū, ex personali iudicio non vtique, quia inquit ille causam ab ipso actore habeat: Et huius quidē opinionis Bartolus, Accursium, latius explicans rationē addidit, in l. i. ff. de usuc. pro empt. quā alij non improbant, quasi in hoc in personam iudicio, quo rem persequimur, litis cōstimatione culpa vindicetur, non etiā res vti in vendicatione cōstimetur. At vero si hæc vera sunt, cur quęso patiuntur ipsi dominū qui in personā egerit, & litis cōstimationē exegerit, id quod accepit, rem candē desiderās restituere, cùm non ipsius ratione sed culpę nomine datū sit? Pr̄terea in eo loco² quem ex lege Rhodia de iactu supra retulimus, nulla ab ipso qui li-

V A R I O R V M

tis cestimationem præstirit culpa
conijci potest, ille tamē rem suam re-
tinet, & eius præmium ei qui dedit re-
fundit : Porro eo fortassis nomine
motus Accursius illud respōdit, quia
nos alibi docuerit ipse, cū qui ab ali-
quo causam habet, si vel ex eo quod
dolo malo possidere desierit litis
æstimationem domino præstiterit,
adhuc tamen ut ei actiones aduersus
alterum cedantur petere non prohi-
beri, l. in depositi ff. de re iud. licet ali-
ter si tāquam nudus possessor & nul-
lo contracto negotio, rei vendicatio-
ne conueniatur, l. is qui dolo, ff. de
rei vend. Itaque cum in eo dominus
oneretur, in altero vult releuari, ut ei
rem suam quandocunque habere li-
ceat, l. cum qui ff. de iure iur. Sed po-
tius eadem ratione dicerem actorem
post litis cestimationem re petita pri-
uandū, quoniā ei qui obtulit actio-
nes suas cedere compellatur, cui etiā

cauere

cauere debuit per se non fieri quo-
minus ei petire rei possessio trada-
tur, l. hæc si res ff. de rei vend. nam &
utilem vendicationem cedete cogi-
tur, l. si merces §. fullo. ff. loc. eo
quod litis estimationio comparetur em-
ptioni, l. 3. ff. pro empt. ut & vſuca-
piendi conditionem transferat, l. i. ff.
eo. & publicianam habeat, l. si res §. i.
ff. de publ. in rem act. quinimo statim
integru dominiū acquirat reus, quasi
eo prætio træsegisse & decidisse videa-
tur, l. eius rei ff. de rei vend. Sed & ma-
gis illud expressum est, in eo quod di-
citur si propter res amotas mulier litis
estimatione sustulerit aduersus ven-
dicationem maritum, vel eius hæredem
exceptionem habere, l. si propter res
ff. rer. amot. quamvis alioquin de
euictione petitor possessori, qui li-
tem soluere quam rem restituere
maluit non teneatur, l. & ex diuer-
so, §. petitor, ff. de rei vendition.

V A R I O R V M

I. si seruus s. cauere, ff. de condic. furt.
I. ideoque ff. rer. amot. sibi enim de-
buit imputare qui rem domino non
reddiderit, l. si pro fundo C. de transf.
+ Amplius quoque regulam explico
si iusta transferendi dominij causa
præcesserit, veluti donationis, quæ
demum pœnitentia reuocetur, cuius
nomine litis æstimatio data sit, tunc
enim quasi liberalitate firmata, ma-
gis rem perpetuo possessorem reten-
turum iudico, nam & hoc casu de cui-
tione ei cauendum esse in similius
tamen, Paulus existimat, quia semel
petitor fundū possessoris esse volue-
rit, l. si donatē ff. de donat. int. vir.
Hoc autem quod dicimus post litis
æstimationem petitorem dominum
esse desisse, nec aliquo demum casu
illum rem habiturum, varijs modis
interpretor. Primo si reus actoris vo-
luntate possessionem nactus fuerit,
aut aliqua causa præcesserit ut in do-

natione diximus, vel quia aduersus alterum experiri reum patiatur cessis actionibus, veluti si sola culpa possessoris arguatur, l. si culpa ff. de rei vēd. Itaque cum si ob dolum litem soluerit actiones actor ei cedere non compellatur, quod supra notauimus, nec ipsi suo nomine rē à possessore auocare licebit, l. nec quasi ff. de public. in rem act. vt ex ea causa illum vēdicet, quod Accussum voluisse retulimus, sed si domū à possesso nō quo titulus nanciscatur, id ad questionem nostram non pertinet, ideoque vendicare illum posse non dubitatur, quoniam alia res est vt Vlpianus ait, in l. si ad exhibendum ff. de except. rei iud. Multo minus item locū habet si reus, actorem deceperit, & clūm rem possideat, apud se tamē non esse finxerit, ut litis prēstatiōne liberaſetur, vt est in l. ei qui §. fin. ff. de fuit. nam & alioquin mendaci possessionem auferre.

de VARIORVM 141
moris est, l. fin. ff. de rei vend. Terci
si aliquo factores in potestate acto-
ris vençit, in eius fore electione pu-
tem, aut eam reo præstare, aut quod
ab eo accopit reddere, l. in commo-
dato §. fin. ff. comm. l. 2. ff. de condic.
fin. caus. nam si eccl verum est petitio-
ris voluntate rem alterum possidere,
quod tamen exigunt, in l. hæc si res,
ff. de rei vend. quin & cessis sadhuc
actionibus dominū agere posse cen-
serem, si non hæc intercesserint quia
notantur, in l. 3. C. de noua. ex quibus
procuratorem in rem suam factum
domino præferant, quasi rem occu-
pauerit, in l. procuratore ff. de procu-
ra. Actor ergo aduersus reum qui li-
tem soluit petitionem non habet, re-
tentionei habet: et quum enim est
reο præferri possidentem dominum,
a quo cum hic peteret, manus quo-
que militari rem esset ablatupus, l.
qui restituere ff. de rei vend. Postre-

mo si non ex possessione, sed quasi ex
damno dato prætium rei suæ domi-
nus habuerit, verum est eo cessante
id solum quod acceptum est resti-
tuendum, quod in lege Rhodiæ de ia-
ctu patet, ex qua si contributio fa-
cta fuerit, res tamen manet domini,
quam pro dñe pto non habuit, sed
virgente necessitate perdere iussus est.
Itaque si hæc demum appareat, eam
retinet, præcio refuso quod accepit,
quia nec eius acquirendæ gratia id
reus appenderit; l. v. s. finiss. ad legi
Rho. de iactu.

C A P . 8 . regalium
1. An qui haberetur item possit nouum
opus nunciare,

2. p. Explicata l. qui vi aff. de nou. oper.

nuntia.

3. Ususfructuarius an nupciæ nouum
opus.

4. Explicata l. r. ff. de remiss.

V A R I O R V M

s. Plus iuris dari realibus seruitu. quam
personalibus.

Ex t u s P e d i u s recte cen-

suit, triplicem esse causam
noui operis nūciationis, na-
turalē, publicam, aut imposititiam,
cūm quis, postea quam seruitutem
prædio suo imposuit contra eam ser-
uitutem facit, l. de pupillo s. & velle

Sextus, ff. de nou. oper. nunci. l. non
solum ss. eod. Quod tamen Julianus
imphobasse videtur, dūm ait cū qui
viam habet si opus nouum nuncia-
uerit aduersus eum qui in via ædificat
nihil agere, sed seruitutem vendicare
non prohiberi, l. qui viam, ff. codem,
in quo loco explicando nostri nec
modum nec finem habent. Itaque
quot homines tot illorum sententias
videre est, quæ vt lubens fatear, nun-
quam animum expleuerunt, non il-
lud potissimum quod sæpius appro-

bant, vt qui seruitutem habet non
nūciet domino , alteri non impedia-
tur , quoniam id manifestō repugnat
ei quod ex Pēdīo statim diximus. Er-
go putarem ipse, si contra seruitutem
quid peccatum fuerit , eām fore ven-
dicandam , illiusque ius probari o-
portere, quia non satis in aperto esse
poterit, cum seruitus sit qualitas, con-
ditio & prædij habitus , l. qui fundū
ff. quemad. serui. amit. l. quid aliud, ff.
de verb. signi. quo circa eius iure in-
terpellatio petēdum est, l. rei. §. si quis
l. sicut §. sed si queritur ff. si serui vēd.
vt tādem nouum opus nunciati pos-
sit, cum de illo probatum fuerit, quo-
niā ei tantum qui in solo ius habeat,
vel ad eum res pertinet , noui operis
nunciatio conceditur , & de his solis
quaꝝ in solo sūt, l. i. §. hoc autē §. nūc
videam⁹ §. iuris nostri ff. de nou. ope.
nunciat. Sed & hoc in seruitutib⁹ nūc
est expressum ne tergiuersem̄t, v̄isi

eo loco per quē mihi iter debetur tu
edificaueris , possim inhibere opus
tuum , si probauerō ius mihi esse ire
agere , l. si eo loco ff. si serui vend. &
hoc est quod Vlpianus ait , si scrutus
debeat opus nouū nūciare licere , l.
inter ff. vrb. prēd. & Pomponius si in-
ter plures de iure prædij controuersia
sit , eos & agere , & pro sua quemque
parte nouum opus nunciare posse , l.
in iudicio , ff. fam. hercif. atque hic
est iudicio meo verus sensus l. qui viā
ff. de noui operi nuncia . ut is cui debe-
tur , scrutus nihil agat si velit opus
nouum nunciare , sed debere eum ius
quod asserit vendicare , ut demum
nunciatio teneat , l. sciendum est ff.
cod. eius exemplo cui ysufuctus in
diem legatus fuerit , qui ante diem si
agat nihil agit , ut tamen cum dies
venerit petere non veteritur , l. i. s. fin.
ff. quand. dies ysufix leg. ced. haec
vero in predialibus servitutibus ve-

ra sunt.³ Vsusfructuarius nouum opus nunciare non potest, quia res ad eum non pertinet, nec in solo ius ipsius versari creditur, nam nec minus res mea est, cuius vsusfructus alienus est, eaque ratio erit, l. 1.s. fin. ff. de nou.oper. nuncia. Ergo fructuario sola possessoria interdicta dantur, l. final. ff. vti possid. quia naturaliter possidet, l. naturaliter, ff. de acquirend. possess. servitutem vendicare non potest, vsusfructum potest, l. 1. ff. si vsusfruct. pet. vbi quoque Iuliani sententia refertur, ut satis constet quod ex eo Vlpianus refert fructuario vendicandarum scrutatum ius esse, necessario cum ipso vsufructu intelligi, secundum quod inquit Vlpianus opus nouum t' nunciare poterit, l. 1.s. idem Julianus, ff. de remiss. quia vendicatio hoc ei prestat, quod eius interfuit opus nouum

V A R I O R V M

factum non esse, sic enim Vlpianus
scipsū explicat, in l. i. §. fin. ff. de nou.
oper. nuncia. quia & harum actio-
num idem effectus est, l. harum ff. si
seru. vend. Proinde nec aduersus do-
minum expressa nunciatio valeat, in
quo tamen ob ius quod ipse pati co-
gitur plusculū dubitationis erat, sed
prēvaluit ratio quam diximus, quia
nec potuit soli fructuariō deberi ser-
uitus. Itaque sicut aduersus vicinum,
ita aduersus dominum recte agere
non potest, ius ei non esse inuito se
altrius edificare, l. 2. §. recte ff. si seruit.
vend. Sed vsum fructum petat, si hoc
facto deterior fieri, l. 2. ff. de nou. oper.
nunci. ut solo procuratōrī nomi-
nate ex proprietatis iure nunciare' nō
prohibeatur, quod non habet diffi-
cultatem, nec absurdum est plus juris
in his quę solum contingūt, rerum
quę seruitutibus, quām personātūm
concedi, l. seruitutes, §. si sublatum ff.

virb. præd. l. si eo loco^s. idem Julianus
 ff. si serui vēd. l. i. in princip. ff. si vſufr.
 pet. Item alia est superficiarij ratio,
 cui p̄t̄or in rem actionem utilem
 causa cognita pollicetur, l. superficia-
 r̄o, ff. de rei vend. quocirca nouum
 opus nūciabit, eodem modo quo in
 p̄dialibus seruitutibus dixim⁹, quia
 & ipsarum causa ei datur actio, l. in
 prouinciali s. fi. ff. de nou. oper. nūci.
 creditori quoq; cui pignoris nomine
 p̄diū tenetur, eodem ordine per-
 mittendum est de iure i. de seruitu-
 te nouum opus nūciare, l. creditori.
 ff. de nou. oper. nūncia nam ei serui-
 tutis vendicatio non denegatur, l. ei
 qui pignori. ff. de seruit. quod idem
 seruandum Julianus putat in eo ad
 quem vectigalis fundus pertinet.

CAPUT 9.

SC. Velleianum quando locū habeat.

- S**ENATIVS C. Velleiano quod
temporibus D. Claudiij Velle-
leo tutore & M. Sillano Coss.
rogatum est, mulieribus quæ pro alio
intercesserint subvenitur, l. i. & v. ff. ad
SC. Vell. ut aut liberatione, aut ipsum
condicant quod soluerint, l. quamvis
ff. co. l. qui exceptione ff. de con-
dict. ind. nec obest quod repetitio
nullasit ab eo qui suum recepit, quâ-
uis' qui soluerit nihil debet, l. repeti-
tio, ff. de condicione indebet. hęc enim de-
finitio locum nō habet in his qui suo
nomine, & cuiusdā obligationis ob-
tētu præstiterint, cū aduersus eā exce-
ptione iuuari possent, vel eadē credi

totem agentem submouet, l. 2. l. si pa-
teriam C. ad Vell. aut deniq; replica-
tione obligationis per intercessionē
cōtractę exceptionē tollat, l. vir uxori
⁊ si mulier l. si. § Item ff. cod. tit. sed
eos tantū cōtinet qui alieno nomine
appōderint, à quib⁹ negotiorū gesto-
rū actione repetere nō vetantur, l. sol-
uendo ff. de negot. gest. intercessionis
autē verbo illud omne accipiēdū est,
quo alienas oblig. aut veteres vel no-
uas in se mulier suscepērit, l. fœminis
C. eo. veteres quidē vel quia cōstituto
fideiūsione, mandato, vel pignore
participauerit, l. 4. C. cod. & hoc po-
stremū, nō solū sitē suā pignori dede-
rit, l. 3. l. si sive, l. 7. l. si scieſ, C. eo. sed &
si cā quę illi erat obligata, alteri nexuī
dari passa sit, l. vir uxori. si mulier ff.
eo. aut q̄a nouatione q̄ ab alio debe-
tur in se trāstulerit, quod vel stipula-
tione simplici fieri solet, l. i. ff. de nou.
aut litis cōtestatione, vel alteri debito.

V A R I O R V M .

re in iudicio defenderit, l. 2. s. fin. ff. ad
Vell. vel si se delegari patiatur, l. vir
vxori, ff. ad Vell. quia nihil debeat a-
lienā videtur obligationē suscipere,
ideoque quibus fideiussor exceptio-
nibus, hisdem vti poterit, l. quas. in-
terdum ff. eod. sicuti cum deberet si-
ue intercederet pecuniam dederit, l.
debitrix ff. co. cùm enim eius nō dum
dissoluta sit obligatio, intercessionis
nomine pecuniā dedisse videbitur, l.
quāuis C. cod. ² nec aduersatur Mar-
celli disputatio in l. 8. ff. ad SC. Velle.
quē à Iuliano & ceteris in hac re dis-
senſisse Accurs. & reliqui veteres exi-
stmant. Alij Marcellum eo casu lo-
qui putant, quo mulier intellexetit,
quia nihil debeat, se iuuari Velleiano
posse, quo modo SC. renunciassē cre-
denda est, quæ creditorem decepit, l.
si decipiendi ff. cod. ego rem totam
sic explico, vt plurimum interesset di-
cam an non debitrix mulier quæ de-

legabatur nullo modo debitrix fuerit, vel ex eo tantum non debeat quia apud eū à quo delegata est intercesserit, ut priore casu ex eo videatur fideiubere quia delegatur, cū nihil aliud sit cuius nomine se mulier astinxerit, & in eo ius intercessionis contineatur, l. vir vxori ff. ad SC. Vell. Altero cum ex eo non sit debitrix, quia apud eū à quo delegata est fideiussit, sub delegatione intercessio non continetur quoniam ut Marcellus ait tanquam debitrix, non etiam intercessionis causa promisit, itaque ad priorem intercessionem rescindendam recurrendum est, ut vel liberatio, aut quod solutum est ab eo codicatur à quo delegata est, aliter atque si non fuerit delegata, sed pro eo quoq; apud alterum intercesserit, eiusque obligationem receperit, duplex enim est intercessio, & aduersus utramque exceptione mulier uti poterit, quia iterum inter-

cessit, nec refert utram malit tollere,
l. doli mali, ff. denouia. eaque fuit Iu-
lianii sententia quam Vlpianus refert,
in l. quamuis ff. ad SC. Velleian. que
Marcelli opinionem non impugnat,
sed aliud ab eo omnino diuersum ex-
primit.

Sequitur Prætoris edictum perpe-
tuum, quo illud Senatusc. Velleiano
additum est, vt si cum esset creditor
cum alio contracturus, callidè tecum
mulierem susceperit, adiuc exce-
ptione submoueatur, l. cum ad eas C.
ad Senat. Velleian. l. quamuis s. si cum
esset ff. eo. Item hoc eodem edicto
aduersus debitores antiquos resti-
tuendæ obligationes sunt, aut si no-
næ fuerint, instituentur, l. 8. s. quoties
s. si cum esset ff. eo d. vt hæredibus &
in hæredes competit, quia rei per-
secutionem habet, l. hæ autem actio-
nes ff. eodem quemadmodum mu-
lieris successoribus Velleiani Senatu
consulti

consulti exceptio non denegatur,
quia rei esse non personæ conflat, i.
exceptiones ff. de except. Potro qui-
busdam cassibus locus Velleianò non
est, quos gl. enumerat in l. fin. C.
ad SC. Velleian. alij alios adiungunt;
ego illum tantum referam, in quo
mihi aliquid à nostris desiderari yi-
detur, quo verum effertur. mulierem
posse liberaliter donare, diminue-
re, vel etiam alterius nomine solue-
re non vetari, l. i. l. quantu[m] C. ad
Senatusconsult. Velleian. quodnam
cius aliquam esse obligatiosem ne-
cessere est ut adiuvetur, l. sed si ego
ff. eod. quocirca si prædia sua ma-
ior annis vigintiquinq[ue] vendide-
rit, & pro marito pecuniam solue-
rit, deficit Senatusconsultum auxilium,
l. 4. Senatusconsultum C. ad SC.
Velleian. cum qua ex diu[n]etro pu-
gnare videtur l. fin. in §. itē si mulie-
riff. co. Sed hos locos ita noseti + om-

VARIORVM

nes quos legerim componut ut plurimum interesse dicant, an ipsi creditori vendiderit fœmina, an alteri ut tandem creditori solueret: quod nihil est iudicio meo, nec quicquam interesse puto cui vendat, cum & creditori vendendo, ut in solutum accipiat plenè ac rectè soluisse videatur, nihil enim refert quantitatem appendat, an rem vel aliud quod ei creditor debeat in solutum habere patiatur, l. prætij C. de rescind. vñd. l. cum à quo C. desolut. nec casus iste videbitur ad Velleianum pertinere, cum nulla mulieris obligatio hac venditione, aut etiā prætij in solutum datione contracta, sed sola ipsius rei diminutio continetur, l. sed si ego ff. ad SC. Velleian. Quocirca existimo \$ si mulieri altius repetendum esse, ex \$ si mulier qui precedit, in quo agitur de pignore à muliere alienæ obligationis causa dato, & querit Iurisconsultus, an si

creditor illud vendiderit, mulieri cū fructibus repetere liceat, quod putat. item si ipsi creditori mulier distraxerit, ut prætiū habeat in solutum, quoniam hoc casu præcessit pignus, quod intercessionem contineri negare non possumus, cuiusque intuitu veditio nem subsecutam esse constat liquido, ideoque rescinditur hæc venditio, sicuti si cùm fundum mulieris maritus pignori dedisset, quæ tandem pecuniam mutuam sub hisdem pignoribus acceperit, quam statim mariti creditori appendat Senatus consulto locus est, quamuis mulier principali ter creditori obligata sit, quo casu debuit Velleiani auxilium cessare. Sed illud eam habet rationem, quia mulier hoc mutuo pignoris dationem à marito contractam ratam habuisse creditur, vel ex eo quod statim creditori mariti soluit, aut quia sub hisdem pignoribus mutuam pecuniam acce-

.2VAKIOPV M 381

perit, i. sita s. fundum ff. ad Senatus?
veniebat. nup. 1. loco. 1. citoque audiuntur
Ceterum mulieris exceptio non
impedit, quo minus alij qui cum ea
intervenerint in solidum teneantur,
1. i. p. r. 1. i. s. ff. de fideibus. non obest, l. si
pater ham. v. i. e. v. d. vbi cum pro virili
bus in hunc fabulici videtur. in id
quod superest reliquos tenet. eo tex
tū probari. Interpretes arbitrantur,
q̄ād m̄. Ideo intelligunt non implares
sunt patr. et fidem nullam. sed si patr.
& consuetudinē sine duobus reorum
constitutione alienam obligacionem
sufficerint, quo modo ab initio par
tes viriles inter debitores fieri iure re
cipitur, ut sec alter alterius portio
nis homine teneatur, l. eos s. cum ta
bus ff. de duob. reis. At vero haec
explicatio nec verbis legis, nec in
ris rationi congitur, nam & in eo
foto agitur de his qui alienam obligen
tientur in se receperint, quod

etiam fidei iussione fieri iudicatur; h[ab]et
quando s[ecundu]m tutore s[ecundu]m Senatus consilium.
Velleianus. I. L. si mulier s[ecundu]m f[ac]tis C.
endem: & ita postea trimalitium ab
obligatione subduci, neq[ue] eius p[ro]p[ter]o-
ma pronon scripto sit, & quia iudicium
statim omnibus causa hereditatis inquesti-
bitur, iacis si mulier non univer[er]s[er]e possi-
set, hec quando s[ecundu]m si subdebet ditione
&c. sequentia ff. ad Senatus consilium.
Velleianus. Ideoque omnes in reliquo
transcribunt necessarium de genere scum-
que naturae s[ecundu]m obligationes & habet est
quod Gordianus ait, quacumque viri
libus obligationibus mulieres legitime exi-
mantur, masculos in id quod se ob-
ligauerint teneti; & subducta fa-
minæ persona in id etiam conueni-
ri veterem debitorem, in illo con-
veniretur s[ecundu]m mulierem nobis in decessis
set, pauli si aliquis in oblationib[us] his
obligationibus mulier eximi[us] dicitur,
qua[re] viriles supradicti est quae virum

V A R I O R V M

deceant, quo sensu virilis opera dicatur, in l. fœminę ff. de edend. virile officium in l. i. ff. de postul. virile munus, in l. i. C. quando mul. tut. off. fung. poss. & virilis obligationis Velleian. Senatusconsultum meminit, in l. 2. ff. ad SC. Velle. Itaque subducta earum persona reliquos in id quod se obligauerint teneri perinde ac si mulier non interuenisset, quomodo si rescriptum illud intelligamus, non obserit ei quod diximus in solidum alium teneri, qui cum fœmina alienam obligationem receperit, l. si Titius ff. de fideiuss.

C A P . 10.

1. Conciliata l. parietem ff. urb. prad. cum l. si aedes ff. com. diuid.
2. Interdictum uti possidetis ex quibus causis competit.
3. Iure concessio omnia sine quibus haberi

non potest licent.

4. *Explicata l. via. §. fin. ff. rust. præd.*
5. *Enodata l. Gaurhs. ff. urb. præd.*
6. *Intellectus l. ususfructuarius §. ædificium ff. de usufr.*
7. *Eius rei cuius nullus usus est fructus esse non potest.*

 A i v s lib. septimo ad ædictum prouinciale, parietem qui naturali ratione communis est , alterutri vicinorum demoliendi cum & reficiendi ius non est , quia non solus dominus est VI- pianus libro septuagesimo primo ad ædictum, si ædes communes sint aut paries communis , & cum reficere vel demolire, vel in cum immittere quid opus sit , communis diuidundi iudicio erit agendum , aut interdicto uti possidetis experimur . Hæc inter se pugnare nostri putant, quia primo ius reficiend non esse dicatur alte-

DE ~~Y~~ Y V A R I O R Y M H I
ro si prohibeatur qui refecerit, com-
muni diuidendo, aut interdicto ut
possideris experiri illum posse. Ul-
pianus respondeat. Accurſius & ca-
teri eiusdem scholæ authores, iure
~~quidem~~, seruitutis neminem in re
communi quipiam posse auditant,
quia solus non sit dominus, societa-
tis vero causa non prohibeti censore.
Quod ramen Papinianus improbus
ex Sabino, dum ait, in re commu-
niuum ex dominis iure facere quia
quam iunctio altero non posse, quia
iure pari potior causa sit prohiben-
tis. I. Sabinus ff. comm. diuid. Ergo
ut rem totam habeamus, certum est
in re communi quemlibet illud pos-
se, quod alteri non noceat, quocto
ca parietem communem incrustare
licet, & in eo pretiosissimas pictu-
ras habere nemo vetatur: per contra-
rium fistulam iunctam parieti com-
muni, quæ aut ex castello aut ex celo

quam capit non iure haberi Procul
lus ait. Sed nos prohiberi visum
quominus balneum, vel camere in
exigino opere factam secundum
communem parietem habeat, si mo-
dori communis refectionem non
impedit, aut nullus ei damno sit,
in quo tubulos habere admotos ad
parietem communem non potest;
quod per eos flamus torretur paries.
I. quidam in principiis & finibus. I. fistulam
strabo. p. ad. Item in re communis
nemo dominorum iuste seruitutis ne
que facere quicquam impitor altero
potest, neque prohibere quoniam
alio faciat, nulli enim res sua sens-
tit. In re communis. Secundum. Sed nec
parietem communem alterius iustitia
adrum demoliendi, & cum restituendi
ius est, quia non solus dominus est, &
parietes in urb. p. vnde si quis sciens
prudensque temi communem esse, non
illius soliditudine, quin ut totius loci

V A R I O R V M

dominium usurparet solidam refectionem aggressus est, etiam suæ partis dominio priuatur, l. si is contra quem C. de ædif. priu. At vero si testatô socius admonitus cessauerit, de damno infecto quidem sibi caucti alter desiderare non potest, l. si ædibus ff. de damn. infect: Sed vel communi diuidendo agendum est, & in hoc iudicium illud venit quod communi nomine vel iam actum, vel agi debuit, l. in hoc iudicium ff. comm. diuid. quicquid etiam socij culpa potuit amitti, aut damnum aliquod haberri, antequam datum fuerit præcauetur, l. et si nō omnes §. fin. l. si socius serui. l. si is cum quo ff. comm. diuid. amplius quoque vti possidetis interdictum eo nomine competit, l. si cedes ff. comm. diuid. quoniam videtur possessionis * controversiam facere qui prohibet me reficere, & qualiter vclim vti mea possessione, l. si duo §.

hoc interdictum ff. vti possid.l. sicut
§. Aristof. si scruit. vendic. potest so-
cius: præterea ædes communes post
alterius cessationem, moram, & fru-
strationem reficere, recepturus pro
parte quod impenderit cum usuris
ceteris, aut societatis, vel communi-
nis diuidundi iudicio,l. si ædibus, ff.
de damn. infest. ita vt si quominus id
ficeret per socium factisse constituerit,
oratio D. Marci post quatuor menses
insulæ dominium ei dederit qui refe-
cit,l. si vt proponis, C. de ædif. priuat.
l. cum duobus §. idem respondit ff.
pro soc. Illud denique omittendum
non est idem communis diuidundi
iudicium, vni ex socijs aduersus cæ-
teros si quid contra ius communio-
nis moliantur competere,l. Sabinus,
ff. comm. diuid. l. an unus ff. si scruit.
vend. aut per prætorem illos rei suæ
inuicem consulturos, plane non po-
terunt nouum opus nunciare,l. in pro-

88 . . . V A R I O R A M I
munciali sive de ron. oper. munciat vel
scrutitatis iure negotiora expediti, in
fro communi, sive urb. præd. Postremo
propter publicam utilitatem rede-
fendit, sive in fundum communi-
tatis in uito satio mortuum infusit
quidem non licet, sed si prohibita
est utilitas in terdicto quod idcirco
domini quæritur ager, sive sunt perso-
næ sive de religione illudque interdictum
eius mortuo interfendo esse dicimus,
quod veluti proprietatis calamata
continet, ut & alia quæ de locis su-
cristi & religiosis proprietas inveniatur, et
quædam sive de interdicto. Altera quoq;
scrutitatis definitio est in scrutitatu-
bus, quæ luce & explicatione indi-
gunt, ea id continetur ut in ealiquo
concesso, illa quoque permissa vi-
deantur sine quibus ius exercitacioni
potest, et sive de iurisdictione omnia iudic.
Si iter sive de scrutinio, scrutitatis sive
domino sive urb. præd. quo circa sive quis

leget, sc̄ dñecessē est vt sequatur eum aditus, siue hæredis sit vicinus fundus, aut hæreditarius, vel quia duos fundos habens testator, alterius mihi usum fructum, alterum Titio leget, quo casu Marcellus respondit, quemadmodum si in hæreditate esset fundus, per quem fructuario debet præstari via secundum voluntatē defuncti videtur id exigere ab hærede, ita & in hac specie non aliter esse concedendum legatario fundum vēci dicare, nisi prius ius transundi fructuario præstet, l. damnas, fin. ff. de vslif. leg. atque ideo veram est legatariū quidem personali obligatiōne nob̄ teneri, sed hæredem ab eo redimere debere l. seruum filij. fin. ff. de leg. i. & ex contrario recipitur, si unusfructus in hæreditate remanserit, hæredi per fundum legatum ipso iure aditum deberi, l. si fundum qui fundum ff. de leg. i. l. testatrix ff.

V A R I O R V M

si serui. vēd. l. Olimpico, ff. vrb. prēd.
Addit Julianus ex duobus fundis legatis, alteri ab altero impositum vi-
deri id quod utriusque natura & conditio requirit, l. i. ff. de seruit. leg. per
alienas autem ædes accessum ad eam
rem quæ legatur, ita demum hære-
dem prēstaturum * Accursius indi-
cat si patiantur proximi, l. via §. fin. ff.
rust. prēd. quia seruitutem fundo de-
beri non obligatur, nec si uti opti-
mus maximus legatus fuerit, l. cum
venderes l. in vendendo ff. de con-
trah. empt. Ego illorum qui contra-
rium sentiunt opinionē sequor, quia
prosperus inutile alioquin negotium
forct, cùm nec rem nec causam bo-
norū alio modo habere liceat: quo-
circa magis est ut illud debeatur,
quod ad usum rei sufficit, non obest,
l. via §. fin. ff. rust. prēd. quia imo
locus ille nobiscum militat, cùm
enim eo responso continetur, serui-

tutem fundo debitam omnibus eius
partibus deberi, addit Paulus, si fun-
dus cui seruitus debetur certis re-
gionibus inter plures dominos diui-
datur, quamuis omnibus partibus
seruitus debeatur, tamen opus esse ut
hi qui non proximas partes seruienti
fundo habebunt, transitum per reli-
quas partes habeant, iure diuisi. i. vt
illud diuisionis iure ac communis di-
uidundi iudicio postulare ac retinere
possint, quod si scientes non fece-
rint, quasi remisisse seruitutes vi-
deantur, ita demum uti solent si pa-
riantur proximi, nam si ignorantes
& imprudentes omisissent, incerti
cōdictionē illos repetituros non du-
bitatur, l. sed et si me putem s. i. ff. de
condict. ind. Ergo adhuc ex illo loco
verus firmatur regula, addicto fundo
ei necessariam seruitutem constitu-
tam videri, nisi remittatur, quo casu
leuitatis & stultitiae suz pœnas luit

qui remiserit, ut sola consentientis voluntate nitatur. Item quod adduit in vendendo fundo non continet viam, iter, aut actum, sic accipiem, preterquam si omnino tota fundi utilitas & usus his contineatur, ne aliqui deriseria & inutilis maneat.

Hæc igitur cum ita sint ut ad præcedentem disputationem redeam, apparet verum esse, siue ususfructus tantum vi legatus fuerit, heredem aditum præstatum, siue qui alteri ædes, alteri aliarum usumfructum legavit, tandem allegatio proprietatis defensio videbitur, quia sine accessu nullum ususfructus legatum est, aliter atque si a vicino luminibus fructuari officiatur, nam in his omnibus Marcellus respondit. Si is qui binas ædes habet, alteras legauerit, ædes alteras hæres altius tollere non vetatur, sic ut obsecraret lumina legatarum ædium.

Idem quoque si solus ædium ususfructus

Etus legetur, ex codice auctore Pau-
lus memorat, in l. si is qui binas ff. de-
vusufr. sed & amplius idē dicendū est,
si alteri ædes, alteri aliarū vsumfructū
legauerit, ut proprietatis legatus
fructuarias obscurare non prohibe-
tur, nec simile sit itineris argumen-
tum, quia sine accessu nullum est
vsumfructus legatum, habitare autem
potest & ædibus obscuratis, illa que
vera est explicatio l. Gaurus ff. de-
seruit.vrb.præd. ex qua & superiori-
bus perpetua est regula, seruitute cō-
cessa omnia necessaria constituta &
imposita videri obstat l. vsumfructua-
rius nouum §. i. ff. de vsumfr. vbi ædi-
ficiū incoatū inquit: Necatus fructuariū
consummare non posse pla-
cket, etiam si eo loco aliter vni nō pos-
sit. Accursius & vetustiores hunc lo-
cū explicat, vt eius singularis sit spe-
cies, quoniam ædificij cōsummatio-
ne rei forma immutata, extingui,

V A R I O R V M

vsum fructum existiment, l. repeti s.
rei ff. quib. mod. vſuſr. vel vſu. amit.
quod merito quidam improbant,
quia vt eſt apud Caium ædificij po-
tius forma ex consummatione con-
tingit , quām vt ea corrumpatur, l. si
is qui quadringenta ſ. fin. ff. ad leg.
Falc. at illi nihil melius adferunt,
dūm putāt apud Neratium frui qui-
dem potuisse fructuarium , vti vero
voluptatis fortasse nomine nequi-
uisse , quaſi vero & vſus nomen pro
fructu ſapius. non accipiatur,in ædi-
ficijs potissimum , quorum vſus fru-
ctuariam habitationem complecti-
tur, l. si habitatio ff. de vſu. & habit.
Itaque putant alij tenui principio in-
coatum ædificium quod magna ex-
tructionis futurum ſit, non posse cō-
summari , ſecus ſi ad primam conti-
gnationem clatum fuifet : quod
nullo modo Neratij ſententia qua-
drat, à quo generaliter rcfpōſum eſt,

incoatum ædificiū perfici à fructuatio non posse, sed & statim⁷ eius rationem addidit, quia nec eius loci vſufructus relict⁹ sit, eaque iusta occasio est cur in ea specie consummare nō possit, cùm nullum in eo ius fruēdi habeat, alioquin enim si areæ vel fundi vſufructus debeatur, posse ibi casam aut nouum tugurium haberi constat, in quam si hyems ingruit se fructuarius recipiat, l. penult. ff. de vſufr. l. veluti ff. de seruit. rust. præd. multo magis ergo cœptum cōsummare non vetabitur, sed apud Neratium cùm loci nō sit vſufructus, mirum non est si fructuario attingere non concedatur; ideo vero cœpti ædificij vſufructus non est, quoniam eius rei cuius nullus esse potest vſus, fructus constitui non videbitur, l. statuæ l. si infantis ff. de vſufr. Itaque nullum est legatū eius rei quæ commodum nō contineat, maximè cùm

fructuarius tueri quidem quod accepit potest, nouum autem facere non potest, l. ususfructuarius nouum ff. de ususfr. quamobrem non est mirum si exceptum ædificium non consumat, cum nec eius usumfructum habeat, nisi hoc specialiter adiectum sit, ut utrumque ei liceat, l. ususfructuarius.

61 .§ .i .ff .de ususfruct.

FINIS.

INDEX CAPITVM QVÆ
HIS QUATVOR LIBRIS
Variorum explicantur.

Ex Digesto veteri.

<i>l. Imperium de iurisd. om. iud</i>	<i>lib. 1. cap. 1.</i>
<i>l. solet eod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Si pactus de fact.</i>	<i>lib. 1. cap. 2.</i>
<i>l. Veteribus de fact.</i>	<i>lib. 1. cap. 3.</i>
<i>l. Non solum §. sed interdum. de procurato.</i>	<i>lib. 2. c. 10.</i>
<i>l. Cum alicui de neg. gest.</i>	<i>lib. 1. cap. 10.</i>
<i>l. Præterea de rei vend.</i>	<i>lib. 2. c. 1.</i>
<i>l. Idem Pomponius §. de arbore. eod.</i>	<i>lib. 4. c. 6.</i>
<i>l. In rem §. sed & idem. eod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Vsusfructuarius §. adfiscium de usufr.</i>	<i>lib. 4. cap. 10.</i>
<i>l. Partiem urb. præd.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Gaurus eod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Via §. fin. rust. præd.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Fin de condic. caus. dat.</i>	<i>lib. 1. cap. 9.</i>
<i>l. In hac de condic. strictic.</i>	<i>lib. 2. cap. 8.</i>
<i>l. Si ut certo §. nunc videndum commod.</i>	<i>lib. 2. cap. 9.</i>
<i>l. Quamvis §. 1. ad. SC. Velleian.</i>	<i>lib. 4. cap. 9.</i>
<i>l. fin. §. iuens si. eod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Paulus mand.</i>	<i>lib. 2. cap. 6.</i>
<i>l. Si in empiione de contrah. empt.</i>	<i>lib. 1. cap. 3.</i>
<i>l. si seruus §. se dolia de act. empt.</i>	<i>lib. 2. cap. 5.</i>
<i>l. Quanties de adul. adict.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Qui seit §. bona de usnr.</i>	<i>lib. 2. cap. 1.</i>
<i>l. Si qui. §. ad opinie de rit. nupt.</i>	<i>lib. 4. cap. 3.</i>
<i>l. Cum dos. §. si filia. de fact. dot.</i>	<i>lib. 4. cap. 4.</i>

Ex Infortiato.

<i>l. 2. §. 1. solu. matrim.</i>	<i>lib. 4. cap. 4.</i>
<i>l. Magis puto. §. 1. de reb. cor. qui sub tut.</i>	<i>lib. 2. cap. 6.</i>
<i>l. Heredes sine partib. de hered. Instit.</i>	<i>ib. 3. cap. e. 2.</i>
<i>l. sed si plures. §. Idemque de vulgo</i>	<i>lib. 3. cap. 4.</i>
<i>l. si duobus §. 1. de leg. 1.</i>	<i>lib. 3. cap. 2.</i>
<i>l. Senatus §. legatum de leg. 1.</i>	<i>lib. 3. cap. 5.</i>
<i>l. 3. de leg. 2.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>b. Manio. cod.</i>	<i>lib. 3. cap. 3.</i>
<i>l. Manius §. duorum cod.</i>	<i>lib. 4. ca. 10.</i>
<i>l. qui quatuor §. cum testamento de leg. 3.</i>	<i>lib. 3. cap. 6.</i>
<i>l. Vxori de usufr. leg.</i>	<i>lib. 4. cap. 3.</i>
<i>l. 1. de pen. legas</i>	<i>lib. 3. cap. 7.</i>
<i>l. 3. §. fin. ad leg. Facild.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. cum quo. cod.</i>	<i>lib. 3. cap. 8.</i>
<i>l. Si creditor. eodem.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. pater §. 1. cod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Si debtor. cod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. si in ratione §. si filio. cod.</i>	<i>lib. 3. cap. 9.</i>
<i>l. 2. Ad SC. Trebell.</i>	<i>lib. 3. cap. 10.</i>
<i>l. 3. cod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Si penum. quand. dies leg. cod.</i>	<i>lib. 3. cap. 7.</i>

Ex Digesto novo

<i>l. Qui viam de nou. oper nunciat.</i>	<i>lib. 4. cap. 8.</i>
<i>l. In usucaptionibus de usucap.</i>	<i>lib. 4. cap. 1.</i>
<i>l. 2. §. si quis à pupillo proempt.</i>	<i>lib. 2. cap. 4.</i>
<i>l. In depositi de re. iud.</i>	<i>lib. 4. cap. 7.</i>
<i>l. 1. de remiss.</i>	<i>lib. 4. cap. 8.</i>
<i>l. In omnibus de act. & obl.</i>	<i>lib. 4. cap. 1.</i>
<i>l. Quicquid §. fin. de verb. obl.</i>	<i>lib. 3. cap. 5.</i>
<i>l. Vbi §. fin. cod.</i>	<i>lib. 2. cap. 7.</i>

<i>l. Cum Stichus de solut.</i>	<i>lib. 3. cap. 1.</i>
<i>l. 3. De accept.</i>	<i>ibidem</i>
<i>l. Iam tamen § penult. ind. sol.</i>	<i>lib. 1. cap. 8.</i>
<i>l. 2. de bon. eorū. qui ant. sent. mort. sibi consue.</i> lib. 4. <i>cap. 2.</i>	
<i>l. eius eius §. 1. de iur. Fisc.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. penult. de Var. & extraord. cogn.</i>	<i>lib. 1. cap. 6.</i>

Ex Codice.

<i>Iubemus. §. scientes de sacro. eccl.</i>	<i>lib. 1. cap. 5.</i>
<i>l. Vbi pactum de transact.</i>	<i>lib. 1. cap. 4.</i>
<i>l. I natus de procur.</i>	<i>lib. 1. cap. 7.</i>
<i>l. Curatori de neg. gest.</i>	<i>lib. 3. cap. 2.</i>
<i>l. 1. De dol.</i>	<i>lib. 2. cap. 6.</i>
<i>l. 1. De rei vendic.</i>	<i>lib. 2. cap. 1.</i>
<i>l. Filia famil. hercisc.</i>	<i>lib. 2. cap. 2.</i>
<i>l. Filiū quem. eod.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. Quisquis si cert. petat.</i>	<i>lib. 2. cap. 6.</i>
<i>l. 4. Ad SC. Velles.</i>	<i>lib. 4. cap. 9.</i>
<i>l. Si paternam. eod.</i>	<i>ibid.</i>
<i>l. Si ancillam de act. empt.</i>	<i>lib. 2. cap. 3.</i>
<i>l. 3. De paet. int. empt.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>l. 1. solut. matrimo.</i>	<i>lib. 4. cap. 5.</i>
<i>l. Aduersus de mag. conuen.</i>	<i>lib. 1. cap. 10.</i>
<i>l. Si donatione de collat.</i>	<i>lib. 2. cap. 2.</i>
<i>l. Penult. ad leg. falcid.</i>	<i>lib. 3. cap. 7.</i>
<i>l. 2. Quo quis ord. conuen.</i>	<i>lib. 1. cap. 10.</i>

Ex Institut.

<i>§ 1. De satisf. put.</i>	<i>lib. 3. cap. 2.</i>
<i>Rubr. de Excus. Tūt & curat.</i>	<i>ibidem.</i>
<i>§. Si quis ex aliena de rer. diuis.</i>	<i>lib. 4. cap. 6.</i>
<i>§. perficiuntur de dona.</i>	<i>lib. 2. cap. 5.</i>

inhibit 3

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

16987 38 28110

P. BELOII I.C.

ET IN SENESARCHIA
THOLOSANA REGII CON-
siliarij, Disputationes aliquot qua-
rum numerus hic sequitur.

De success. ab Intestat.

De Iur. pignor. vel marq.

De Compensat.

PARISIIS,

Apud Geruasium Mallot, via Jacobea, sub
signo Aquilæ aureæ.

1583.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

NOBILISSIMO
ET HONESTISSIMO
MERICO DE VIC SAR-
redo libellorū in Regia magistro
meritissimo, P. Beloius S.

*V M nuper historiā
& ciuilem disputatio-
nem de successionibus
ab intestato compo-
suisse, quam ne pe-
riret in publicū emit-
tendam decreui, certum erat eam mihi vni
ex amicis offerre quos colerem, hisque
qui me illis plurimum addixerunt, inter
quos quām primum de te cogitavi, ani-
maduerti in te p̄eclarām effigie humani-
tatis, & probitatis maxime, ac summae
in me affectionis tuæ memoriam repetij,
qua non pauca me tibi debere profiteri non*

EPISTOLA.

dubito; Itaque rem expediri, & statim
ad te amandum me contuli, non beneficis
solum amplissimis, quibus tua gratia sum
auctus, sed ingenij suavitate, morum co-
mitate, & virute tua provocatus: huius
autem operae nullam aliam mihi merce-
dem exposco, quam ut tibi sit gratissima:
iam scio quid audire soleant, & pati cogā-
tur præclaraconantes, hoc tamen unare-
creor, quod ut verum est: HABENT
SVA FATA LIBELLI: Quocirca
obtrectantium male dicta satis aquo se-
ram animo, dum tu probaueris, ac si juris
studiosis non inutilem laborem meum fu-
turum indices animum colliram & mirifi-
cè confirmabo: sed quamvis non dubitem
quinq[ue] grato animo sis munus hoc meum li-
berale excepturus, nihilo minus terogo ne
illud negligas, si me amas ut nemo est que
ego vehementius quam te colam & dili-
gam. Vale.

PETRI BELOII
IVRISCONSULTI, ET
IN SENESARCHIA THOLO-
sana Regij Consiliarij Disputa-
tiones aliquot.

De Successionibus ab Intestato.

RIBONIANVS quatuor
enumerat modos quibus
per vniuersitatē res nobis
acquirūtur. Prim⁹ est arro-
gatio quoniā vt est apud Vlp. si pater-
familias adoptatus sit, omnia quæ ei⁹
fuerunt tacito iure ad eum transeant
qui adoptauit amplius liberi eius qui
in potestate eius sunt cum sequūtur,
l.xv.ff.de adop. Alter est cum bona li-
bertatū conseruandarum causa ad-
dicuntur quod D. Marci constitutio-
ne effectum est si modo idonee cœ.

A

D E S V C C E S S I O N .

ditoribus caueatur de solido quod
cuique debetur soluendo §. i. de eo
cui libert. caus. bon. ad d. l. 4. §. addici
ff. de fideicom. liberta. coque consti
tuto is cui bona addicta sunt bono
rū possessori assimilari debet, vt etiā
si plures fuerint inter se familiæ her
cif. iudicio experiantur, l. ergo, §. fin.
ff. de fideicom. lib. Tertius est per hæ
reditatem quam nostri definiunt suc
cessionem in vniuersum ius quod de
functus habuit tempore mortis, l. ni
hil, l. hæreditas ff. de verbor. signif. &
quidem non immerito successionē.
i. ius succedens appellant non ip
sam pecuniam vt M. Cicero voluit,
quoniam ea est quæ patrefamilias
mortuo eius induere personam di
citur, in quam omnia defuncti iura
transferri soleant, idque multis iuris
argumentis comprobari Paul. expli
cat in l. hæreditas enim ff. de acq. rer.
domin. l. hæres & hæreditas ff. de

¶ fucap. nam & Pomponius ait , ante aditam hæreditatem deberi pecuniā à defuncto contractam, etiam si nullus appereat qui interim debeat l. ha-
etenus ff. de constitū. pecun. item cœ-
ptam vsucaptionem ab ea impleri cō-
stitutum est, l. nunquam s. Vacuam, l.
cœptam ff. de vsucap . nouationem
quoque ab eo sub cōditione factam
sustinet hæreditas l. nouatio ff. de no-
ua. quinimo nouas inducere obliga-
tiones non prohibetur, nam & mor-
tuuo reo fideiussor illa iacente poten-
tit accipil. mortuo ff. de fideiuss alii-
ter atque si debitori deportatio irro-
gata est, quasi eo modo tota sit con-
tra eum extincta obligatio, l. si debi-
tori, ff. de fideiuss. quamuis si duo rei
promittendi fuerint alter non libere-
tur, ac fideiussor ab eo postea datus
teneatur, quo sensu rectè Accurſ. in-
telligit, l. fin. ff. de duob. rei: idemque
in nouatione à defuncto contracta

D E S V C C E S S I O N .

dicendum est si deportetur quod de fideiussore diximus, quoniam nō est hæreditas qua nouatio sustineatur, l. quoties ff. de noua. Porro per hæreditarios seruos hæreditati acquiri non dubitatur vel si hæredes instituti fuerint l. seruus hæreditarius ff. de hæred. insti. §. seruus etiam alienus co.apud Iustinia. aut si stipulētur vel aliud quoddam genus actionis induixerit, l. cum hæreditas C. depos. l. 1. §. item si seruus ff. eod l. quia seruo ff. de act. & oblig. quod tamen Hermogenianus in his in quibus factum operēque substantia desideratur non esse accipiēdum respondit. in l. hæreditas in multis ff. de acq. rer dom. eaq; ratio est cur possessionem non quārat hæreditas quia facti est & animi, l. 1. §. Scæuola ff. si quis testa. lib. esse iuss. fuer. nec vsumfructum seruus hæreditarius stipulari poterit, quia non est persona in quam conferatur,

I. vsusfructus ff. de stipu. seruo. quamuis idem ei legari possit quia nō ante aditam hæreditatem eius dies cedere soleat l. si seruo hæreditario , ff. quib. mod. vsusfru. vel vſ. amit. non poterit etiā institutus hæreditarius seruus sibi delatā successionē adire, & pro hærede gerere, quoniam hæreditatis aditio in opera seruili nō est l. aditio l. qui seruum ff. de acq. hæred. quo circa iussus domini illā præcedere debeat, l. si quis mihi bona §. iussum ff. de acquir. hæred. Postremus acquirendi modus est bonor. possess. quam definit Vlpian. ius persequendi retinendique patrimonij siue rei quæ cuiusque cū moritur fuit, l. 3. §. i. ff. de bon. posse. ex quib⁹ apparet eam, ab hæreditate dif- ferre, quoniā hæc solo animo nudaq; voluntate queratur, l. gerit l. pro hæ rede, ff. de acquir. hæred. Illa factō ac Prætoris decreto indiget , l. fin. C. qui admi. ad bō. poss. posse. nec alibi quā

D E S V C C E S S I O N .

pro tribunali dari solet, ut dies sessio-
nē in ea connumerentur l. 2. §. dies, ff.
quis ord. in bon. poss. seru. l. 3. §. si cau-
sa ff. de bon. posse. eaque causa est cur
per procuratorem non adeatur hæ-
reditas, cùm tamen bonor. possessio
per alium quæri non prohibeatur, l.
per procuratorem ff. de acq. hered. l. 3.
§. acquirere ff. de bon. posse. quia scili-
cet ex eo quod procuratorem ad adeū-
dum constituiimus, statim ipsi quæ-
rendi animum habuisse videamur, at
in bono. possessione decretum impe-
trādum est, quod etiam per alterum
fieri posse nō ambigitur l. i. ff. de pro-
cura. Sed cum hæc ius sit & facultas
persequēdi patrimonij quod defun-
ctus habuit, mirum est cur ad hære-
ditas nō agnita non transmittatur, l.
emancipata C. qui admitt. ad bonor.
posse poss. l. 3. §. deniq; ff. de bon. pos-
sess. idque legatorum exemplo, quæ
ideo si purè dētur ad successores trās-

mitti frequenter creditum est , quoniam ipsorum persequendorum gratia i^o aliquod legatario cōpetat , quod saltem ad h̄eredes transferri posse non dubitatur , §. si de iur. à mor. pr̄st. in nouell. l. i. §. si h̄eres ff. ad SC. Trebell. Ideoque cū ante aditionem nullū in h̄ereditate ius h̄redi concedatur , l. cum h̄eredes ff. de acq. posse non poterit ipse plus quam haberet ad successores suos transferre. At dicendum est in bono. possessione ius illud persequendi ex agnitione & Pr̄toris decreto constitui, quod ideo antequam decernatur in rerum natura non esse censetur, vt nec repudiari possit quia non sit delatum , l. i. §. decretalis ff. de succe. edict. sed ex eo tandem olim aut hodie per Iustinianum quacunque agnitione apud competētem indicem facta , l. fin. C. qui admi. l. fin. §. nos itaque C. de cura. furios. bonorū possessoria h̄ereditatis petitio com-

D E S V C C E S S I O N .

petat sicuti iure legitimo post aditio-
nem hæreditas peti poterit l.i. ff. de
bon. posse. hæred. petit. Itaque cadē
est in vtraque ratio ne transmittatur,
quemadmodum in omnib⁹ vice hæ-
redum bonorum possessores haben-
tur. l. 2. ff. de bon. poss. ideoq; vtiles à
Prætore hæredes fieri Tribonianus
existimat in §. quos autem de bon.
posse. nam & vterque vniuersitatis
successor est, & vbi cunque lex vel
SC. vel constitutio capere hæredi-
tatem prohibet, bonorum quoque
possessio cessat, in vtraque etiam ius
est accrescendil. i. l. 3. §. i. §. fin. l. non
est ambigendum §. vbi cunque ff. de
bono. poss. denique vel ex testamen-
to vel ab intestato vterque succedit,
his enim duobus modis potissimum &
hæreditas & bon. poss. defertur §. fin.
quib. alien. licet vel non l. lege ff. de
verb. signi l. sed cū patrono §. benefi-
ciū ff. de bon. poss. Nos de postremo

sólū nunc dicturi. Pr̄efamur intestati
verbū pluribus modis accipi, nam vel
qui omnino testari non potuit inte-
status appellabitur, veluti furiosus,
seruus, pupill⁹, & similes, quod tamē
impropriè fieri Vlpia. existimat in l.
l. ff. de sui & legit. hæredi. melius ita-
que tales intestabiles esse dicuntur
cùm eis testimonium dici non possit
vt si nec ipsis testes esse liceat, l. is cui
§. fin. l. cui lege ff. de testam. l. lex Cor-
nelia §. si quis ff. de iniur. l. ob car-
men, ff. de testib. vel is cuius testa-
mētum iniustum, ruptum, aut irritū
pronunciatū erit §. i. de hærc. quæ ab
intest. defer. vt nec ex eo adita sit hæ-
reditas, aut postremo qui nullū testa-
mētū fecerit l. intestatus ff. de verb. si-
gni. sicuti cū de tutore créado quæri-
tur, intestat⁹ is esse cēsetur qui tutorē
nō dederit, §. i. qui testa. tut. dar. poss.
Cērerū quoties de intestatorū succe-
sionibus disputamus illud primō re-

DE S V C C E S S I O N.

petendum est, personarum quasdam
sui iuris reliquias alieno iuri subiectas
esse; & earum quem alieno iuri subiecte
sunt, alias in potestate dominorum,
cæteras in potestate parentum versa-
ri. s. i. de his qui sunt sui vel alieni. iur.
Porro in seruis hec est regula, eos nec
successores habere nec alijs succedere
posse, l. seruus C. domm. de success. cu
enim l. etiam intestatorum hereditas
obuenire dicatur, l. lege ff. de verb. &
rer. sig. non potest in ea mancipij ali-
qua haberi ratio, quo circa nec mater
ancilla filio, nec fili⁹ matri succedere
ex Senatusc. solet, l. i. & 2. ff. ad S.C.
Tertyl. nisi moram in libertate præ-
stanta passi fuerint, l. i. ff. de suis & le-
git. hered. l. fin. C. ad SC. Orf. & pro-
ximitatis quoque iure nullam facile
seruilem inueniri cognationem Vi-
opianus respondit, in l. i. ff. vnd. cog.
Quinimo ancillæ dominus liberi ho-
minis cum quo contubernium hac

habuit per hanc cōiunctionem vendicare successionem non potest l. ancillę C. com. de success. Ergo totam successionis rationem in liberis hominibus accipiamus §. i. de seruil. cognat. apud Iustinian. sic ut libertinos ab ingenuis non sciungamus l. filium C. de suis & legit. hered. §. i. de seruil. cog. At vero in his omnibus eos solos qui patresfamilias fuissent veteris iuris ciuilis prēceptis contineri negare non possumus, quia filijfamilias licet ciues quidem Romani essent, sibi tamen heredem haberi non poterant, l. si pater filium ff. vnd. liber, sed omnia parentibus acquirebat, quod nedum in paganis sed in militibus erat constitutum, si non expressè suo iure usi fuerint l. 2. ff. de Castrens. pecul. l. fin. ff. ad SC. Tertyl. Primus autē Constantinus Magnus bona eis materna habere permisit l. i. C. de bon. mater. Arcard. & Honor. ea quę ex materna

D E S V C C E S S I O N .

linea obuenerint adiecerunt l. 2. C.
cod. vt solus vſusfructus integer pa-
renti acquiratur, aut pro virili ſi emā-
cipatus filius vel nepos fuerit, quod
Theodosius iunior. & Valēt. 3. sanxe-
rūt in l. ſi viua C. de bon. mat. vt & ius
illud licet ad secunda vota pater mi-
grauerit adhuc ſit habiturus ex Leo-
nis & Anthemij constitutione, in l. fi.
C. cod. tit. & Iuſtinia. defuncti filij li-
beros, quinimo & fratres quoconque
matrimonio natos patri prefereſdos
censuit in l. fin. C. commu. de success.
Iidem Theodos. Iunior & Valent. 3.
materna filijs reſeruanda censuerunt,
quæ pater quoquo beneficio ab eo-
rum matre, vel altero eius nomine
acceperit, ſi demum eis nouercam in-
ducat l. generaliter C. de secund. nup.
§. ſi vero expeſtet de nup. coll. 4.
pro quibus etiam vniuersa patris bo-
na tacitè Iuſtinianus aſtrixit, l. ſi quis
prioris §. fin. C. de secund. nupt. ac

dissidij pœnas addidit l. penul. s. fi. C.
co. tit. & id omne matris exéplo con-
stitutū est , quę omnia à priore cōiu-
ge accepta lucra liberis ei⁹ matrimonij
ex Gratiani Val. 2. & Theod. Ma-
gni constitutione reseruare iussa est si
ad secunda vota trāsicerit , l. 3. C. de sc-
cūd nupt. quod & in secūdo & tertio
coniugio obseruandū esse constat, in
l. cum alijs C. eod. tit. Leo mulieris re-
liquas facultates implicat , in l. hac
ædictaliſ. hac edictali ſ. omnibus C.
illo tit. Idque ius nepotibus aut vtce-
rioribus ipſe concessit, l. 4. C. de bon.
quę lib. quod Zeno tandem explicat, li-
cet filij ante secundas parētis nuptias
decesserint, l. in quibus, C. de secund.
nupt. quinimo liberis ex prēmortuo
filio nō extātibus, ex altero matrimo-
nio fratres Leo & Anthemius patri
prætulerūt in l. quęcūq; C. de bō. que
lib. quod verū esse censeo si dū secū-
das nuptias pater eorū cōtraxerit su-

D E S V C C E S S I O N .

peresset filius ut ex eo ius fratri acquiratur, nec in eo eadem est quæ libero-rū ratio, de quibus Zenonis est cōstitutio, licet enim ex filio nepotes nati ex eo matrimonio dici nō possint, ob id tamen esse progenitos negare non possumus. Itaque non ex patris iure sed ex proprio succedunt, quamuis eandem quam pater portionem habituri sint d.l.in quibus: ergo si pater nouercam inducat liberis, solum vsumfructum vxoriæ liberalitatis retinere poterit, quod si nō fecisset optimo iure erat olim retenturus l. 5. fin. de secūd.nupt.l.hac cōdictali §.fin. C.cod. tit. Quod tandem à Iustiniano emendatum est, & illum virilem tantum portionem pro liberorum numero retenturum constituit, in §. quia vero 127. nouell. vt fratr. fil. Itaque omni casu reliquorum proprietatem amittat, quinimo & vsumfructum, quia pariter cum liberis success-

surus est, s. si vero de hered. ab intest. venien. coll. 9. Idem Theodos. iunior. & Valent. 3. illa quæ ex nuptiali- bus lucris filijs in potestate constitu- tis obtigerint, addiderunt in l. i. C. de bon. quæ lib. quæ ad liberos integræ ac demum ad fratres transmittant l. 4. C. cod. solo usufructu parenti ser- uando l. 3. C. eo. tit. excepto si quid ab eodem profluxerit, nè parentum cir- ca liberos munificentia retardetur. l. 2. C. de bon. quæ lib. Leo & An- themius Sponsalitias largitates supe- rioribus adnectunt in l. non sine C. eodem titu. Iustinianus primum ca- quæ ex fratum emancipatorum suc- cessione obueniunt l. fin. C. ad. SC. Tertyl. Nam & ea deinde emancipa- tis quoque fratribus ab eodem Im- peratore reseruata sunt solo usufructu apud patrem remanente, l. de eman- cipatis C. de legit. hered. tandem ad- uentitia omnia suis quoque conces-

D E S V C C E S S I O N .

sit quorum vsumfructum pater tan-
tum habere possit, l. cum opportet,
C. de bon. que lib. vt & eorum que à
principe vel ab Augusta ei donata
fuerint, l. cum multa C. cod. Ita-
que olim cum de filiorum succe-
sionibus ageretur, hoc de his qui sui
iuris essent necessario accipiendū fo-
ret, hodie ex quacunque causa si non
profectitia fuerit vſusfructus com-
modo patri seruato filijfamilias hæ-
reditatem explicare possumus, cū au-
tem de intestata ciuis Romani suc-
cessionē queritur ignorandum non
est. Quæſtionem hanc varijs iuris ci-
uilis formulis & obſeruationibus ad-
huc inuolutam iacere. Alio enim iu-
re decemuirali lege nitebantur Qui-
rites, cuius interpretandę aut corri-
gendę causa media iurisprudētia se-
cuta est, item beneficium Prætoris
quo multa ex veteris iuris duritię
emendata sunt Senatus quoque de-

creta, ac postremo principum & potissimum Iustiniani nouellæ constitutiones late, quibus ut posterioribus maxima totius rei clausula continetur, ac verum est quod ait Caius hæreditatem ad nos pertinere aut veteri iure, aut nouo l.i. 2.3. ff. de petit. hæred. quæ omnia prout ratio successionum & temporum exiget coniungemus, quò facilius vniuersam Historiā delatæ inter Romanos successionis oculis subjiciamus.

I N successionibus igitur intestatis prima & perpetua est regula, ut liberorum in infinitum prior & semper potior ratio fuerit l. si mater C. de sui & leg. quod tamē non pariter obseruatū fuisse adnotamus: lex xij. tab. suos tantum heredes vocabat. i. quos in potestate defunctus habuisset & primum ab eo locum obtinuissent. i. de hered. quæ ab intest deffer. l. i. §. suos ff. de sui & legit. licet Politianus

DE S V C C E S S I O N .

se penitus qui sui dici possint igno-
rare fateatur. & hos adeo iure vocari
lex voluit, ut nec his aditio necessaria
foret l. in suis ff. de sui & legit. quia
domestici heredes essent l. in suis ff.
de liber. & posthum. nec eadem ra-
tione aliquid pro herede illis existen-
tibus vsucapi poterat, l. nihil C. de
vsucap. pro hered. quia ignorantes
etiam heredes fierent s. sui autem de
hered. quæ ab intest. desser. l. apud
hostes C. de sui & legit. quo circa in
suis hæredibus nulluserat successioni
locus l.i. s. sciendum ff. de sui & le-
git. quia ipsi per legem dati perpetuo
esse cogebatur l. hæreditatis s. sui de
castrensi. pecul. l.i. s. qui autē ff. si quis
omiss. cauf. testam. si se prætoris be-
neficio non abstinuissent l. ei, l. necel-
farijs ff. de acquir. hæred. quod tamen
de possessione non accipio ut ex eo
possessores viderentur, quia hæc facti
esse dicatur l. 3. s. si ver. l. cum hæredes

ff. de acquir. posse. Et quidem suos non solum natos, sed & posthumos interprætamur l. intestato C. de suis & legit. hæred. è re enim ipsorum est ut pro natis habeantur l. qui in utero ff. de stat. homin. si modo eo viuo de cuius bonis quæritur concepti fuerint l. Titius & ll. sequen. ff. de suis & legit. hæred. l. i. §. si quis proximior ff. vnd. cogn. item ex iustis nuptijs procreatos filios vel in eorum locū succedentes nepotes, qui delatæ successionis tempore præcesserint l. i. §. si filius §. sed & si quis §. interdum ff. de suis & legit. Spurios enim non recipimus l. ex libera C. de suis & legit. l. si Spurius ff. vnd. cogn. licet illos non vetabatur olim parens ex testamento hæredes instituere, quia ciues Romani essent, cum & ad honores admittantur l. generaliter §. Spurios ff. demuner. & honor. & successionum incapaces non iudicentur, l. modesti-

DE S V C C E S S I O N .

nus ff. vnd.cog.l.i. & 2.ff.ad.SC.Ter.
quæ tamen peregrinis non paterent,
l.i. C. de hæred.instituend. quin etiā
matris testamentum in officio sum ab
his argui posset. l.si suspecta §.i. ff.de
inof.test.si non illustris fore mulier,
cui iniuriosum fore Iustinianus exi-
stimat spuriros filios nominari l.si
qua C. ad SC. Tertyl. tamen vt e-
frenatam parentū libidinem Arcad.
& Honor.retinerent, extantibus le-
gitimis aut matre, plus vncia spuriis
dari ex patris testamento passi non
sunt l.2.C.de natur.lib.vel si ex his a-
liqui nō extiterint, trib' vncijs quod,
demū Iustinianus vsque ad semissim
successionis extendit in l. humanita-
tis C. de natur.liber,& solos liberos
non etiam matrem ad hunc modum
naturales coarctare præcepit,sed &
id plenius concedit,vt non extanti-
bus legitimis liberis,aut parentibus,
tota eis dari substantia possit: his ta-

mon postremis superstribus legi
ima reseruanda sit s. sit vero §. fin.
quibus mod. natur. effician. sui au-
then. licet C. de natur. liber: am-
plius quoque permisit auo, nepo-
ti naturali, vel quia ipse naturalis
ex filio naturali natus fuerit, aut
quia ipse solus naturalis patrem legi-
timum habeat, vel postremo quia ip-
se legitimus ex patre naturali sit pro-
genitus, legitima sobole non extante
omnem suam substantiam relinque-
re, quoniam ut ait ipse leges quibus
ad certum usque modum natura-
libus consultum est de filijs tan-
tummodo loquerentur, quorum ap-
pellatione nepotes no contineri cer-
tum est, l. quod si nepotes ff. de te-
stam. tut. ea est l. fin. C. de nat. lib. Ab
intestato si & soboles & coiunx legi-
tima desit, duas ipsi naturales paternae
substantiae vincias sunt habituri, alio-

D E S V C C E S S I O N.

quin saltē boni viri arbitrio exhibēdi
sunt, prēterquām si ex adulterio aut
incesto coitu natos dicamus, quos
nec alimenti dignos Iustinianus cre-
dedit nouella 89. in auth. licet C. de
natur. liber. quod tamē mitius Cle-
mens 3. decreuit à parentibus eos pro
modo facultatum alēndos, cap. cum
haberet dē eo. qui. dux. in matrim.
quam poll. per adult. Porro legitimo
iure vel seutis nuptijs aut curiæ obla-
tione, vel principis rescripto donatos
liberos ut omnino succedere possint
accipimus, l. si quis l. diui. l. Iubemus,
C. de natur. lib. §. i. quib. mod. natur.
effic. sui & §. i. quib. mod. natur. effic.
legit. sic tamē ut qui curiæ oblati fuc-
rint soli patri non etiā reliquis agna-
scantur, & nō solum si legitimos pa-
ter non habeat, sed & si habeat, vt nō
plus accipient oblati quām vnuis ex
legitimis cui minus datum sit, exem-
pto secundō nubentis coniugis, l. cō-

munium §. fin. C. de natur. liber. Sed & oblati filios suos hæredes habere poterunt omni iure curię obseruato, quibus si desijt soboles mater tertiam partē, curia duas est habitura & hac non superstite paterna curię addicuntur materna successoribus ab intestatō dantur nisi sit aliquis ex defuncti cognatis qui se curię alligare velit, quo facto ipse paterna capiet matri cum reliquis cohæredibus nedum tertia pars, sed & vniuersa reliqua prestabuntur, l. communium C. de natur. liber. Addas amplius, liberos etiam adoptuos intelligi §. i. de hæred. quæ ab intest. defer. l. si te parens, C. de sui & legit. quod tamē Justinianus ut voluerit accipi sua cōstitutione explicat, in l. cum in adoptuis, C. de adopt. §. sed ea de hæred. quæ ab intest. defer. Eos autem omnes sic demum recipimus si modo his viuis delata fuerit hæreditas. itaque accidit

DE S V C C E S S I O N .

aliquādo ut qui eo tempore quo pa-
terfamilias moritur suus ei non fue-
rit tādē nihilominus efficiatur, velu-
ti si quis filiū ex hæredauerit & ex eo
nepotē præterierit, mox deliberante
scripto hærede filius decesserit, postea
repudiauerit hæres: nā eo casu nepos
suis hæres est, nec patervidebitur ob-
stitisse post cuius mortē legitima de-
sertus hæreditas, §. cū autē de hæred.
quę ab intestat. deferūtur, l. i. §. scien-
dū ff. de suis & legit. hæred. Quāvis in
hac specie nepos præteritus aui testa-
mentū nō rumperet, quia mortis tē-
pore suus nō fuerit, quodvt rūpat de-
sideramus, l. si quis filio ff de iniust.
rupt. l. si quis filium C. de inof. testa-
men. cum tamen ip successione inte-
stata suum appellemus qui destituti
testamēti tēpore primum locum ob-
tinuerit, l. si quis posthumos, §. si filiū
ff de liber. & posth. quod ex intesta-
ti significatione supra latius explicui-

mus & hoc est quod Papinianus ait,
hæredē qui non obstat iure intestati
iure tamen testati obstatū l. scripto
ff. vnd. liber. generaliter enim in hoc
vniuerso intestatæ successionis gene-
re, proximum cū accipimus qui tunc
cū repudiatur hæreditas primus est l.
2. § proxim. ff. de suis & legit l. i. l. si
ex duobus ff. vnd. legit l. i. §. si quis
proximor ff. vnd. cognat. difficilius
itaque rumpetur testam. à suo quām
ipse ab intestato succedet, quia illud
odium, hoc fauorem summum con-
tineat, l. vel negare, ff. quēad. testam.
aper. l. si pars ff. de inof. test. At de eo
dubitatu est qui moriente ppnde erit
hostes esset, vel cui pater apud hostes
mortuus fuerit, an tanquā su⁹ succe-
dere possit, & vtroq; casu nō ambigi-
tur i⁹ esse legitimę successionis, quod
vel lex Cornelia aut ius post liminij
cōstituit, §. si ab hostib. quib. mod. ius
patr. potest soluit. Ex quibus liquidō

D E S V C C E S S I O N .

constat nec emancipatos, nec ex filia nepotes auo vel auiæ maternis nec filios matri, vel auię paternę ea lege suc cessuros, quod tamen posterioribus temporibus emē datum est, & primo quidem Prætoris edicto cautum, ut liberi capite minuti quamuis legitimas h̄ereditates quæ ex lege xij tabu obuenerunt perdiderint, l. capit. ff. de sui & leg. l. tutelas, ff. de capit. dimin. tamē ad bonorū possessionē parentū *Vnde liberi vocētur, nisi adopti ui fuerint, quasi in his omne agnatio nis vestigiū imminutione capit. perimatur, l. 2. ff. vnd. liber.* & si nō prius quam postulerint conditionem suam mutauerint, l. fin. ff. cod. Ita quo solet emancipatus alijs qui in potestate remanserint vel etiam proprijs liberis iūgi, quos in aui familia reliquerit, ut ex eius successione dimidiām habeat reliquum liberi ei⁹, quo casu his quo que solis bona sua conferat, ac ita de-

mum nepoti obster ne succedat suo,
si & hic emancipatus fuerit, l. si quis
ex his, ff. vnd. liber. vnde rescriptu est
non alio modo nepotem cui facultates
habitum quām si per bonorū
possessionem ad huiusmodi benefi-
ciū peruerterit, l. qui se patris C. vnd.
liber. quod intra annum concedi so-
lebat, quamuis extrancis centum dies
solummodo in bonorum possessione
petēda Prætor largiretur, l. i. §. lar-
gius, ff. de success. edict. vtriq; ex quo
vero similiter sibi delatā esse petitio-
nis causam nō ignorauit, l. pen. §. fin.
ff. vnd. cognat. inde quoque bonorū
inter se conferendorum ius Prætoris
natū est edicto, nè minutus capite fi-
lius qui propria quædam retinuisse,
alteri in potestate constituto, qui que
omnem industriā hæreditati pater-
nē adiecerit inuidiosus esset, l. i. ff. de
colla. bono. & hoc solum in successio-
nibus intestatis ante Iustinianum ius

honorarium constitu erat quasi te-
status pater qui nihil de conferendis
bonis emācipato iniunxerit aliter vo-
luisse videretur l. i. & auth. seq. C. de
colla. deinde Officiano SC. M. An-
tonini Commodi temporibus roga-
to filijs matrum successiones reserua-
tæ sunt, vt omnibus præferātur s. i. de
SC. Offic. l. i. C. cod. licet ex diuersis
nuptijs procreati fuerint l. matris ff.
ad Tertij. & in potestate patris essent
l. sacratissimi ff. eo. sic etiam vt spurio-
rū aut. legitimorū diuersarū ratio ha-
beri nō posset, l. i. ff. ad Tert. §. i. nouis-
sime eo. apud Iustin. præterquā ex eo
quod Iustiniani lantione cautū legi-
mus in l. si qua illustris C. eo. tit. quod
pluribus infra enodabim⁹. Tertio Va-
lentinia. 2. Theodos. & Arcad. emen-
datione dignum putarunt illud quod
de nepotibus ex filia diximus nē ex
l. xij. tabu. auo vel auiæ maternis, vel ex
filione, auię paternę succederēt quia

sui non videretur s. i. de patr. potest §.
fæminæ de adopt. sed solo cognatio-
nis iure post omnes agnatos vocaren-
tur l. Modestinus ff. vnde cogn. l. ne-
potibus C. vnd. leg. & vn. cog. ideo
que si cum alijs descendétabus etiam
suis veluti filijs aut ex filio nepotibus
cōcurrissent , AA. decreto cum ditni.
nutione tertiae partis vocabantur , si
cum transuersalibus agnatis quartam
substantiæ defuncti portionem his
reseruabat l. si defunctus C. desui & l.
illā C. de colla. quod postremum pri-
mo Iustinianus emendauit in l. fin.
C. de sui & leg. hered. § . fin. de hæ-
red. quæ ab intest. illud tandem in §.
neque illo de tri. & semiss. colla. 3.
tuth. quæ tertiae C. de colla. ex qui-
bus hodie sine aliqua diminutione
successuri sunt sed & ijdem AA. vbi
auiarū successio discutitur capitis di-
minutionē pater nam aduersus liberos
non esse quærendam constituunt , in

DE S V C C E S S I O N.

I. vbi auiarum C. de sui & leg. quod Iustinianus generaliter in descendentiū successione p̄æcepit in §. i. de hæred. ab intesta. venien. coll. 9. auth. in successione, C. de sui & legit. hæred. quo modo recte Accursius vetus editum de coniungendis cum emancipato liberis sublatum existimat, alia tamen obseruatione retenta, ut in recta linea perpetuo representationi locus sit, l. vt intestato, C. cod. & in Stirpes diuidatur successio non in capita ut si ex uno p̄emortuo plures, supersint, semissem hi omnes alterū superstes filius habeat, quod etiā verū est si ex uno vnicus ex altero plures adsint, l. nepotes C. eo. tit. l. Papi nianus, §. proinde ff. de inof. testa. itaque verum sit quod Iustinian. admonet interdum proximiorem vltiori potiorem non haberi, §. repetitis de scruil. cognat. §. cum filius de hæred. quæ ab intest. deferun. lib. 3. Inst.

quod legis xij. tab. verbis fortassis cōtinebatur quibus non sui tantum sed & qui in suorum locum successissent admitti poterant, quo etiam nomine vxor quæ in manum mariti cōuenisset aut nūrus socero sui hæredes loco censemebatur, quod Vlp. in frag. institu. memorat, ac tandem in testatorū hēreditatibus legē Velleia. qui in locum suorum hæredum successissent insti- tuendi aut nominatim erant ex hēredādi ne testamētum rumperet, l. Gallus, l. si quis posthumos, ff. de lib. & posthum. & hæc de liberis superficiant.

S E Q U I T V R aliud caput legis xij. tab. quo post suos statim consanguini- ni vocātur, l. i. s. fin. ff. de sui & legit. s. i. de legit. agnat. success. l. defunctis, C. de legit. hæred. Cōsanguineos au- tem Cassius definit eos qui sanguine inter se connexi sunt, quo sensu & so- rores continebuntur. l. Iurisconsultus

DE S V C C E S S I O N .

§. secundo gradu ff. de gradibus l. i. l. 3.
l. in successione C. de legit hered. a.
patre tamen emancipati intelligi non
poterunt, quoniam agnati esse desi-
nant, sed his bonorum possessio vnde
cognati erat necessaria. l. legitimis ff.
vnd. cognis. quo modo intelligendum
est Diocle rescriptum in l. i. C. comm.
de successi. licet enim duo tantum in le-
ge xij. tab. successionum essent capita,
fusorum & agnatorum, gradus tamen
ipsorum in consanguineis non ordo
di numeratur. Parentibus vero libero-
rum non ita ut liberis parentum de-
bebatur hereditas l. scripto §. fin. ff.
vnd. liber. nisi manumissor pater con-
tracta fiducia manumisisset §. fui de
legit. agna. suc. est autem fiducia ma-
numittere, his omissis quae a Budæo
Ferreto & alijs referuntur, ut Caius in
institutionibus docet, cum filius mas-
culus tribus emancipationibus de pa-
tris potestate exit, quae ad similitudi-

nem venditionis siebant &c. in his
præter certum patrem alius adhibe-
batur qui fiduciarius nominabatur
cui naturalis pater filium suum man-
cipabat, hoc est manu tradebat uno vel
altero nummo ad similitudinem em-
ptionis accepto & iterum acceptis num-
mis fiduciatio tradebat, idque se-
cundo & tertio fieri motis fuit, tamen
cum tertio mancipatus a patre natu-
rali fiduciario fuerit hoc agebat ille ut
ei a fiduciario remanciparetur & a na-
turali filio manumitteretur, ut si mor-
tuus fuerit ei fiduciarius non succede-
ret, sed naturalis, quo casu etiam legiti-
maci deferebatur successio, quod me-
dia iuris prudetia composuit. Si ad pa-
trem s. de sui & legit. & id ante con-
sanguineos accipientem est, quia ius
in patrium in successione ubi servasse
videretur, sed & id probatur ex eo
quod responsum est sicut consan-
guinea soror defuncti, iterum ho-
retur &

D E S V C C E S S I O N .

pater adoptatus vel emancipatus eam
cum matre patri p̄ferri, quasi id in
manumissore qui fiducia contraxerit
nō sit verum l. 2. §. si sit ff. ad SC. Tert.
non manumissor ergo pater. ut quia
patre suo in adoptionem datus esset
vel emancipatus, nepote in familia re-
tentio ex edicto prætoris bonoru pos-
sessione petere non vetabatur, sed hic
demum post agnatos & legitimos §. &
primo loco de bonor. posse. l. 2. §. si sit
agnatus ff. ad Tert. in matre quoque
effectum est Tertyliano SC. ut licet
ipsa filio agnata non sit sed cognata. §.
sunt autem de legit agn. tutel. tamen
agnatis omnibus p̄feratur si inge-
nua trium liberorum, libertina qua-
tuor mater esset, sicutamen ut ei liberi
omnes defuncti sui quidem tam na-
turales quam adoptiui p̄ferrentur
ex superiori capite, & l. 2. §. liberi
l. æquissimum l. si quis ff. ad Tertyl.
si modo matris hæreditatem ad se

pertinere velint, quinimo & filia in adoptione data, cum matre ad bonorum possessionem admittebatur *unde proximi cognati l. 2. §.* sed si quis ff. ad Tertil. Item pater naturalis l. in successione C. cod. l. 2. §. obijcitur l. patrem ff. ad Tertyl. si non agnatus etiam superesset, & pater nō manumissor esset, tunc enim matrem admittimus, quia agnatus patrem vincat & hæc agnatum supereret l. 2. §. si sit ff. ad Tert. Multo magis si sit defuncti consanguinea quæ & patrem non manumissorem vincat, ac mater cum ea præferenda sit, vel si mater ipsa soror consanguinea fuerit, ut puta quoniam pater matris nepotem suum ex filia adoptauit l. 2. §. si sit s. sed si ipsa ff. ad Tert. Tertio frater consanguineus cum sorore vero parentes admittebatut, sed & hec matrem excludere posset si cum fratre fuisset l. 2. §. ad Tertyl. s. præferuntur eodem apud Iustinia. Avus autem

DE S V C C E S S I O N .

vel alius quilibet manumissor ei
preferendus non est, quamuis fiducia
contraxerint, l. 2. §. sed neque ff. eod.
nisi & ipse pater sit, tunc enim auus po-
tior habetur, quoniam si mater hunc
excluserit qui tamen patri anteponi-
tur, edicto Prætoris inducetur pater
defuncti, quo admisso mater exclu-
ditur & rursus auus vocaretur. Ita-
que ne hac inextricabili ambage vta-
munt rectius est auo ius suum conser-
uare, l. & quissimum ff. ad Tertyl. vt &
alibi quia inutile & frustratorium fi-
deicommissum à pluribus inuicem
relictum foret Papinianus improbat,
in l. cum pater s. pater qui filio, ff. de
leg. 2. Quarto si liberis impuberibus
tutores non petierit mater repellen-
da est, l. 2. §. fin. ff. ad Tertyl. l. matres,
C. cod. vel si Tutrix ipsa ad secundas
nuptias conuolans alios subrogari
non petierit, l. omnem C. eod. tit. à
quibus tamen minor. viginti quinq;

annis mater etatis beneficio subleua-
fi potest l. 2. C. frauduers. delict. postre-
mo quæ secundis se se nuptijs func-
tauerint ea omnia que à defunctis fi-
lijs acceperint, si sint paterna eius ma-
trimonij liberis referuare coguntur l.
mater C. ad Tertyl. quod Iustinianus
post maximas altercationes approba-
uit quas ibidem Accurs. adnotat §.
hinc nos de nup. coll. 4. sicut menut
quantū ex pacto non existentium li-
berotum ei acquiretur retinere possit
§. hoc autem de non elig. sec nup. §.
quoniam infirmas de nup. colla 4. ve-
luti si singas pactū. ut existentibus li-
beris dimidiā partem donationis
propter nuptias lucretur, mulier non
existentibus integrā & plures exti-
terint liberi quorum vñus tandem de-
cesserit eo casu adhuc dimidiā par-
tem eius portionis retinere poterit au-
thent. sed & si quis C. de secund. nup.
quod omne ad partem qui cum ma-

D E S V C C E S S I O N .

xxv hodie successurus est porrigitum
esse omnes existimant, & recte quia
quæ de mulieribus secundo nubenti-
bus præscribuntur, ad maritos exten-
di non ambigitur l. generaliter C. de
secund. nupt. Porro de auo vel auia
succedentibus nullæ ad Iustiniani us-
que tempora rogatæ sunt constitu-
tiones. itaque hæc sunt de parentibus
& fratribus antiqui iuris monumen-
ta ad Constantini usque Imperium,
quo primum ius SC. Tertyliani e-
mendauit, ut mater quæ liberos non
haberet cum agnatis filio succederet,
quæ liberos haberet uterino fratri de-
functi (nam cōsanguineus matri præ-
ferebatur) item patruo eiusque filio
vel nepoti non ulterioribus trientem
reseruaret l. 1. 2. & 7. C. theod. de legit.
hæred. Iustinianus noster adhuc hoc
sustulit & matrem in solidum vocat
nisi cū fratribus & sororibus defuncti
concurrat, nam cū his dimidiam ha-

bet alteram illæ ut olim cum fratribus solis aut his etiam cum sororibus extantibus virilem s. sed cum antea de SC. Tertyl. l. fin. C. ad Tert. Rursus si pater & mater concurrisserent mater ex SC. Tertylano excludebatur & pater à filijs proprijs defuncti fratribus emancipatis: sui enim nihil poterant vincebatur ut diximus, sed ex Iustiniani constitutione si defunctus sui iuris esset pater & mater qui vixissent besis vsum fructum habebant fratres & sorores integrum proprietatē & trien-
tis vsumfructum retinebant. quod si defuncta persona in sacris paternis māsser tunc pater assis v' umfructum mater cum fratribus & sororibus pro prietatem accipere poterat cum his quidem dimidiā cum cæteris vel omnibus simul virilem l. fin. C. ad SC. Tertyl. quæ postrema distributionis ratio ab eo Imperatore emendata est & cum omnibus fratribus & sorori-

DEI S V C C E S S I O N .

bus virilem mater est habitura §. & quoniam de nup. coll. 4. de fratribus quoque Anastasianalata est constitutio, qua ex rescripto principis pater silius emancipans impetrato potuit ut eod modo huic quo & silianus missus non esset fratribus succedere licet l. si ab eo. C. de legit. haered. vel si id non impetrasset cum diminutione aliqua admitteretur ut scilicet integer frater duabus partibus amplius quam emancipatus haberet l. frater C. de legit tut. l. ne lucrum C. de curat. furios. quod & postremum Iustinianus emendauit in l. fin. C. de legit haered. & §. fin. serui. cogn. lib. 3. Iusti. sic tamen ut pater qui super fuisset omnibus hic ex contracta fiducia praferendus esset alijs non manumissoit post agnatos numeraretur donec ab eod. Iustiniano edicta est constitutio, qua. perpetuo patrem contracta fiducia in annuisisset viderii voluit in l. fin. C. de

emancip. liber. itaque nullus locus ex-
extraneo , manumissori relictus est
qui post decem personas ad bono-
rum possessionē vocabatur , tertio x.
personis de bono posse. item alia de-
mum sanctione apparet qua fratribus
solis proprietas patri qui quoquo mo-
do absolutos filios à potestate sua ha-
buerit v̄susfructus relictus est , sic tan-
men vt quæ à matre accepta fuerint , ve-
terinissim supersint seruētur , & hoc est
quod vulgo dicitur materna maternis
præstari , in l. de emancipatis , C. de le-
git. hæred. quod & ipse Iustinianus
tandem generaliter in si ijs in potesta-
te constitutis annuit cum aduentitia
omnia quæ sita patri pro v̄susfructu so-
lo relinquenda censuerit , in l. cum op-
portet C. de bon. quæ lib. Ex quibus
omnibus patet veterinis fratribus prio-
ribus temporibus subuentum non es-
se donec Leonis & Anthemij oraculo
cautum est ut quæ ex dote aut alia nu-

DE S V C C E S S I O N.

ptiali donatione patris vni obuenerint qui sine prole aut eiusdem matrimonij fratribus decesserit , alijs ex quoquo matrimonio superstribus querantur , l. 4. C. de bono. quæ liber, quod & in linea materna Iustinianus noster addidir , in l. fin. C. commun. de success. idemq; de omnibus maternis constituit , in l. de emancipatis, C. de legit. hæred. Denique in vniuersum ad omnem omnino defuncti fratris successionem veterinos admisit, in l. fin. C. de legit. hæred. Item in liberorum successionem matrem patri hucusque prelatam et superioribus constitutionibus apparet, quinimo patrem omnino excludi , si non de usufructu successionem eius acceperis, sed & hunc in hos tantum liberos concedi Iustinianus voluit, qui in potestate fuerint, emancipatos enim aut alio modo patrio iure liberatos tanquam patresfamilia

respexit, in l. cum oportet, C. de bon.
quæ liber. sed hęc in nouellis consti-
tutionibus mirum in modum tam in
fratrum quam in parētum successio-
ne sunt emendata. Et primo quidem
constituto eo quod de patre & matre
iā dixim⁹ adhuc obseruato, ut fratres
vtrinque coniuncti cęteris potiores
habeantur, quod & ante nouellas cō-
stitutiones præcenserat, in l. fin. C. de
legit. hered. tandem cōsanguineos &
vterinos pariter admisit sic ut à matre
quæsita vterinis adjiciantur à patre
consanguineis relinquuntur, §. Ita-
que de consang. & vterin. fratr. coll. 6.
auth. Itaque C. comm. de success. &
hoc est səpius repetitum paterna pa-
ternis materna maternis adiudicari, l.
de emancipatis, C. de legit. hered. hoc
tamen quod de consanguineis &
vterinis iungendis retulimus in quæ-
rela inofficiosi nondum etiam hodie
obseruandū putem, nā in ea vterinis

11 DE S V C C E S S I O N .

consanguinei præferuntur, l. fratres,
C. de inof. licet per contrarium pater
in ea fratribus omnibus preponatur;
l. i. l. pater filium l. nam et si ff. de inof.
Sed an si consanguinei quærela ege-
rint possint his vterini in legitimam
hæreditatem concurtere quod aliqui
etiam doctissimi non existimant ex
l. filio, ff. de inof. cōtra iudicarem ego
quoniam legimus eos qui alioquin
conqueri non possunt ex aliorū per-
sona venire non prohiberi, quod in
exhæredatis aut institutis patet; qui
commisso edicto à præterito non re-
pelluntur, l. si post mortem §. fin. ff. de
bono. posse. cont. tab. l. is qui ff. de
leg. præst. & generaliter responsum
est, resciso per quærelam testamento
omnibus viam qui ab intestato veni-
re possunt patere, l. qui repudiantis,
ff. de inof. non obest, l. filio, ff. eod.
quoniam cùm per hanc quærelam in
ea specie omnino testamentum non

rumpatur alio filio hærede instituto,
l. circa ff. de inof. merito is solus qui
egerit pro parte sua rumpit cūm a-
llorum vel ex hæredationes aut præ-
teritiones quæ pro ex hæredatione
sint hac institutione sustineantur, l.
non putauit ff. de bono. posse. cont.
tab. quod dici non potest fratre que-
relam mouēte, cum eo solo casu age-
re possit, quo turpis sit persona insti-
tuta, quo modo omne testamentum
corrumpi necesse est, vt nec aliqua sui
parte sustineri possit quo circa omniū
ab intestato venientium par incipit
esse causa. Sed ad rem redeo & aliam
Iustiniani nostri nouellam constitu-
tionem adiungo, qua decreuit supe-
riora corrigens, vt si vnuis ex filijs de-
cedat patre & matre superstitibus,
quibus & alij supersint filij, defun-
&ti fratres aut forores, vtrique tam-
en cōiuncti omnes pariter proviri-
li admittantur, nulla sexus aut patriæ

D E S V C C E S S I O N .

potestatis obseruata differentia sic ut
eo casu nullum sibi pater vsumfru-
ctum in filiorum superstitem por-
tione vindicet , sed & hoc non mo-
do in patre & matre quin etiā in cæ-
teris ascendentibus graduum admissa
prærogatiua vt soli qui proximiores
fuerint admittantur præcepit , in §. si
igitur defunctus de hæred. ab intest.
venien.colla.9.auth.defuncto , C. ad
Tertyl. Licet ante Iustinianum nullæ
de auia materna fuissent constitutio-
nes, sed cum auo materno post agna-
tos tanquam vna ex decem personis
ad bonorum possessionem admitti
poterat , l. Modestinus ff. vnd.cogn. §.
1. de bon. poss. auiam autem paternā
agnatam fuisse non dubitatur & inter
agnatos cum auo paterno post ma-
trem si fiducia contracta manumisil-
set succedere potuisse constat , l. z. §.
neque auus , ff. ad Tertyl. sin minus
inter x. personas numerabatur. Ita-

que ipsis frater aut soror preferendus erat, l. in successione, C. de legit. hæred. Cæterum parentibus non extantibus primum fratres utrinque coniunctos, demum vero qui ex uno tatum latere contineri Iustinianus recipit, in §. si igitur de hæred. ab intest. venient. coll. 9.

S V P E R E S T tertium caput successionum quod agnatis proximiорibus quos supra descripsimus lege xij. tabularum deferebatur, inter agnatos autem & cognatos hoc interest quod in agnatis & cognati continentur : In cognatis non utique agnati, l. penult. ff. vnd. legit. l. Iurisconsultus ff. de grad. consang. Itaque post suos & consanguineos statim proximus mihi erat consanguinei mei filius, patris quoque frater aut soror, & deinceps cæteri qui per masculos me contingent in infinitum l. 2. ff. de sui & legit. hæred.

DE S V C C E S S I O N .

quo sensu accipiendum est quod Papinianus respondet filium sine dubio patri agnatum non esse, in l. scripto ff. vnd liber. cui ex diametro videtur aduersari, l. filius, ff. de suis filiis inquit Pompon. patri agnatus proximus est, & Paulus alibi proximiores ex agnatis suos appellat, l. Iurisconsultus, §. i. ff. de grad. in quibus locis explicandis varij sunt nostri ut etiam aliqui Pomponio negationem addiderint, sed è re nata hoc doctum expediendum est, nam si generaliter agnatos accipias, certum est & filios contineri, cum & hi omnes qui per masculos nos contingunt intelligentur, si specialiter ex transuersalinea agnatos interpretamur, quo modo Papinia. filium patri agnatum nostrum esse voluit, quoniam hi liberos vel parentum appellatione intelligantur. Porro in agnatis transuersalibus de quibus agim⁹ hæc erat
regula

regula, ut proximo. i. quem nemo
precederet deferretur hereditas, si
si plutes de legit: agna. succe: l. 3. C. de
legit. hered. l. 1. C. vnd. legit. quod in
omni transuersali linea obseruatum
est l. 2. §: si quis proximior. ff. vnd.
cogna. l. 2. §. hereditas ff. de sui & legit.
& in posthumis etiam qui nasci spe-
atur locum habet l. 2. §. si venter ff. qui
ord. in bono. posse. l. antiqui ff. si pars
hered. pet. ac Iustinianus ipse hanc
confirmat regulam in l. fin §. suc-
cessionis C. de legit hered. & in §. si vero
neque de hered. ab intest. veni coll. 9.
vbi sic demum hanc obseruationem
infringi patitur, cum (ut ait ipse) filij
fratrum cum patruis successuri sunt:
itaque inter solos patruos & filios fra-
trum per Iustinianum representatio-
nis ius inductum esse natantus, qui &
aduersus veterem regulam eos inui-
cem iungit quin etiam defuncti fra-
tris utrinque coniuncti filios fratri

D E . S V C C E S S I O N .

qui ex altero tantum latere iungitur
præferendos constituit, §. s. in autem
de hæred. ab intest. veni. collat. q.
Item aliud induxit ut eo casu in stir-
pes diuidatur successio quæ alio-
quin in capita ex linea transuersali
partienda est, l. 2. §. hæreditas, ff. de
sui. & legit. l. i. §. fin. ff si pars hæred.
peta. quod & idem Iustinianus sæ-
piissime cōfirmat, l. penult. s. fin. l. fin.
§. illo etiam C. de legit. hæred. s.
hoc etiam de legit. agna. success. Ex
quibus apparet manifestissime quām
inepta & ridicula apud iurisperitos sit
illa disputatio an in iure primogeni-
turæ præmortui senioris fratri filius
secundo genito fratri præferendus sit,
cum enim constat primogenito ius
hoc concedi quo tempore defertur hæ-
reditas. l. i. §. proximus ff. vñ. cogn.
l. 2. §. proximum ff. de sui & legit. l. i. l.
si ex duobus ff. vnd. leg. l. 2. ad SC.

Offic. quis negabit patruum superstitem esse primogenitū, quin & proximiorem ut si representationis iure hic præmortui fratri filius vti voluerit patruo preferendus nō sit sed iungēdus solummodo: hoc enim est, quod ei tantum Justinianus concessit in d. §.
 si igitur defunctus: sed hæc inuicem pugnant proximitatis iure & ex causa representationis successionem assertare. cæterū neutro hunc niti putarem, proximitatis proculdubio, representationis neutram, quoniam ius illud nunquam, patri quæsitum fuerit, sed spem nudam habuit, quæ in defensis successiōnibus non transmittitur. l. 4. C. qui admitt. nam & in liberis supra diximus hoc desiderari ut ipsis viuis delata fuerit hæreditas, quō succederet possint l. i. §. sciendum ff. de sui & legit. Item frustra queritur an filij fratrum simul sine patruis succedentes in stirpes vel in capita distri-

DE S V C C E S S I O N.

buant hæreditatem, nam cùm iure proximitatis hoc eis concedatur & parigradu inter se numerentur, cur non capitum habenda sit ratiō non video: sed & Iustiniani ad hoc expressa verba sunt in §. si vero neque de hæred. ab intest. veni coll. 9. idque à veteribus prudentibus eum accepisse certum est, quod etiam rectè Azo césuit nec obest §. illud palam de hæred. ab intest. venien coll. 9. quo solo Accurs. Bartho. & contrariat scholæ authores vtuntur: hic enim locus nihil ad rem pertinet, sed cum antea constituisset tunc demū fratrum filios patruis coniungi si defuncti parens nō superesset idē voluit eosdem si soli supersint extante patente secludi, quod tamen postrema ciusdem constitutione emendatum est, & ordinatum ut cum parentibus etiam filij fratrum admittantur si cum fratribus defuncti concurrant in §. i. vt fratr. fil. coll. 9. sed an-

tequam vltro progrediar in eo quod
dicitur fratrum utrinque coniun-
ctorum filios eis etiam defuncti fra-
tribus præferri qui ex uno tantum
latere eum contineat : Quæri potest
an idem sit in vltioribus veluti si de
successione filiorum fratrii quæratur,
an auunculus vel patruus ex uno la-
tere tantum postponatur ei qui ex
vtraque parte coniungitur quod hoc
exemplo poterit explicari , Mæuius
cum duos ex priore coniuge filios
haberet , Bertam iterum vxorem du-
xit , quæ item filiam & filium habe-
bat ex marito defuncto , filia vni ex fi-
lijs Mæuij nupsit & hinc Caius natus
est , tandem ex Mæuio & Besta Sem-
pronius , & de successione intestata
Sempronij quæritur que patruum ex
una parte habet Auunculum ex
altera item Sempronium qui utrin-
que coniunctus est , & in hac quæ-
stione vulgariter recipitur simul eos

DE S V C C E S S I O N.

admitti, quoniam à Iustiniano inter
solos fratres & fratum filios vtrius-
que nexus copula cōsideratur, s. si igi-
tur de hæred. ab intest. veni. coll. 9.
Sed & aliud addas, cùm enim his ex
agnatione & proximitate deferatur
successio, ac pariter Iustinianus co-
gnatis & agnatis hæreditatem de-
ferri voluerit, s. si vero neque eo. tit.
quodius ex singulis lateribus digne-
scatur, satis est illud inesse ei qui ad
successionem admitti desiderauer-
rit. Itaque negare non possumus &
auunculum esse qui frater matris est,
& patruum qui patris est consanguini-
neus, neque plus est frater patris ille
qui ex illo postremo matrimonio na-
tus fuerit quam qui ex priore, cùm
ex solo patre ius illud fraternitatis
hauriatur, nec Sempronius amplius
matris est frater cùm ex solo vte-
ri gestamine proximitatem digno-
scamus, vnde utrosque hereditatis ca-

paces esse dignoscitur, quod apertissimis verbis Iustinianus explicat, in §.
Itaque ex eodem de legit. agnat. succ.
vbi etiam ius cōsanguinitatis & propioris agnationis in fratre legitimū
esse duxit, quamuis non eandem ma-
trem cum defuncto habuerit, nec
etiam inter ipsos inspiciendum est,
an bona à patre vel à matre hic filius
fratris habuerit cùm patiter admittantur, & inter solos fratres hoc reci-
pī moris sit, apud quos paterna aut
materna recte dici possunt, quorum
quoque gratia hoc constitutum est,
quia omnia quæ nostra sunt liberis
ex voto paramus, nec tamen ita fra-
ter alteri quætere dici possit, ut inter
solos liberos hanc regulam obserue-
mus qua dici solet, paterna paternis,
materna maternis seruari, l. de eman-
cipatis, C de legit. hæred. Ergo vnde
cunque quæsita patrui & autunculi in-
ter se partientur. Nunc reliqua quæ

DE SUCCESSIONE.

ad agnatorum successionem pertinet
explico; & illud in primis agnatos
tamen fœminas quam masculos in in-
finitum lege xij. tab. ult. accipiendos es-
sel. 2. §. nec tantum masculi s. vnd. le-
git. quod tamen medie Jurispruden-
tia displicuisse Iustinianus refert. ac
solas sorores ea fuisse admissas memi-
nit & emendat. quinimo amplius si-
lios sororum licet cognatos in legiti-
mam successionem transfert l. leges s.
in his C. de legit. hæredit. eosque tan-
quam agnatos & fratrum filios recipit
§. cæterum §. hoc etiam de legit. agna-
success. Porro certum est non tantum
civili lege sed & ex prætoris edicto
per honorum possessionem Vnde legit-
imi agnatos olim admitti potuisse l. i.
l. si his de quorum C. de legit hæredit.
quod à prætore factum est. nè cognati
agnatis pretulissa videatur. si de
his solis edixisset. qua ratione quoque
sup suppositionem ut pasciato liberes

censuerat ut antea diximus. Postremo non est omittendum lege xij. tabul. interagnatos successioni locum non fuisse, nec omittetur proximoire ulteriore successisse s. placebat de legit. agna. succe. cuius rei haec ratio est, quoniam soli proximiori lege delata est hereditas, ergo eodem iure ut alteri non licet, cum ei scripta lex non fuerit, nec quidem repudiando aut alio modo effici potuit quum adhuc proximi or inueniatur qui delatę hereditatis tempore fuit l. hereditatis §. fin. ff. de castren. pecul. Quod & in suis heredibus in quibus non est successio consideramus l. i. §. sciendum ff. de sui, & in filio ex heredato qui querela non egit, quocirca nepotem omni remedio destitutum reliquise legimus l. si quis filium C. de inof. eademque ratio est cur etiam cognatus qui bonorum possessionem acciperit tandem restitutus ulteriore

DE S V C C E S S I O N .

quemcunque non admittat, sed si sed bona tanquam vacantia addicantur; l. fin. ff. vnd. cognit. quoniam cum ex decreto huic bona addicta fuerint, non alteri aliquam P̄t̄or edicto sub detulit. Nec aduersatur, l. i. §. si quis adit, l. 2. §. si bonorum, ff. ad SC. Tertyl. quoniam expressè id verbis Senatus consulti cautum fuisse ibidem Vipianus memoratvr in utroq; casu uno omnino non existente ius antiquam obseruaretur, l. 2. §. quod autem, ff. eo, quo sensu quoque accipiendam pluit id quod alibi respōsum est si filius liberti abstinuerit patronum admitti l. et si modica, §. si filius, ff. de bono. liberti propter expressa legis verba quibus si suis non fuerit tunc patronus admittitur, l. intestato, ff. de sui. & legit. aliud est si cognatus non accepit: tunc enim successorio edicto locus est; quia nondum sicut hereditas, lege, ita proximiori delata est bonoru

possessio antequam petita fuerit. at & hic cui petere licuit tempore excluditur, vel potuit nolle accipere, vnde merito hoc casu vteriori admittitur qui petierit & cui soli delata est cum petierit, l. 2. §. decretalis, ff. de successor. edict. eaque ratio est cur & si conditionem suam quis mutet antequam postulauerit sequenti non obstat, l. fin ff. vnd. liber. Itaque quamuis decretalis bon. poss. repudiari non posse videatur, l. 2. §. decretalis, ff. de successor. edicto. Illius tamen petendae ius repudiari poterit, quod apud Praetorem quidem nullum est antequam petierit, quoniam & decreta quibus bonorum possessiones indulgentur, l. 2. §. dics, ff. quis ord. in bono. poss. seruet. ut & exceptiones ac cætera quæ Praetoria sunt non ius aliquod sed factū continere dicuntur, in l. si unus s. pater, ff. de pact. Ergo in legitimis hæredibus etiam qui se non immiscue-

DE S V C C E S S I O N .

runt successorium edictum non obtinet, in bonorum possessoribus qui non petierint locum habet, nam & hæc sunt successorij edicti verba.

Quibus ex edicto bonorum possessio dari potest si quis eorum aut. dari sibi noluerit aut in diebus statutis non admisserit, tunc cæteris bonorum possessio perinde competit, ac si prior ex eo numero non fuerit, l. i. §. quibus ff. de success. edict. Ex hisq; omnibus accipiendum est quod dicitur de capite in caput, & de gradu in gradum locum habere successorium edictum, ut hoc postremum inter solos cognatos qui non petierint recipiatur. Quin & inter ipsos agnatos eo modo quo diximus l. i. C. de success. edict. Item non veterabatur tanquam cognatus vltior ab eo qui se abstinuisse agnatus, bonorum possess. à prætore vnde cog. petere. verū Iusti sua constitutione etiam ciuiliter admitti voluit, ut ciuilem peti-

tionem habeat. ergo lege decenuri-
rali non admittitur noua Iustiniani
constitutione admittetur §. placebat
de legit agna. success. & hęc de agnatis
sufficiant si modo semel adnotauerit
m⁹, ad decimū usq; gradū in hęre. de-
fētēda Illos obseruari solitos §. fin. de
success. cog. licet vnde legitimi bono-
rū possessionē petierit l. octauis ff. vnd.
cognat. quoniam idem Prætor voluit
obseruari quod lege eis cōcessum est.

N V N C ordo successionis exigit ut
de cognatis breuiter agamus, quorū
præter legē xij. tabul. ex edicto Præ-
toris erat ratio : sunt autem cognati
qui per fœminas nos contingunt,
quasi ex uno nati vt ait Labco veluti
auūulus, matertera, cōsobrini, & alij
similes, §. at qui de legit. agna. tut. vt
neque hos ex iustis nuptijs natos de-
sideremus, l. si spurius, ff. vnd. cognat.
§. vulgo de success. cognat. & hi qui-
dem nulla ciuili lege olim vocabātur

DE S V C C E S S I O N .

sed eis Prætor bonorum possessionē,
vnde cognati largiebatur, l. i. 2. & l. fin.
C. vnd. legit. Ideoque nudam Præto-
ris indulgentiam habere dicuntur, l.
i. ff. vnd. cogn. id vero post agnatos
etiam ulteriores omnes solummo-
do l. ad intestati, l. patruo, C. de le-
git. hærcd. graduum quoque inter se
prærogativa seruata ut qui sunt pri-
mo gradu omnes simul admittantur
etiam posthum i. l. §. gradatim, l. fin.
ff. vnd. cogn. filius tamen in bonis
matris vel mater in bonis filij ante
Senatus consulta *vnde proximi cognati*
vocarentur, l. i. §. si qua prægnans ff.
vnd. cogn. l. 2. §. sed & si quis, ff. ad.
Tertyl. At vero non hi solum ex hoc
capite admittuntur sed & alij multi
qui cognatorum loco sunt. Primo
qui in adoptionem datur his quibus
agnascitur cognatus quoque fit, vt
eo iure ipsis succedat, l. i. §. i. ff. vnd.
cog. & hoc est quod dicitur adoptio-

nē non ius quidē sanguinis sed agnationis adferre, ut eorum magnatus est, cognatus efficiatur, l. qui in adoptionem, ff. de adop. quæ tamen cognatio capit is diminutione perditur, l. 3. ff. vnd. cogn. Secundo in adoptionem dati liberi qui post mortē patris naturalis ab adoptiuo parente emancipetur ad patris naturalis bona tanquam cognati vocabantur, s. admonendi de hæred. quæ ab intest. deffer. Tertio amitas vel alias mulieres etiā agnatas præter sororem media iuris prudentia ex hoc edicto veluti cognatas admisit, quod supra emendatum meminimus, in s. cæterum de legit. agna. success. Quarto generaliter dicitur legitimis capite diminutis iure hæredis bonorum possessionem non dari, sed gradu cognatorum vocari, l. legitimis, ff. vnd. cogn. Quinto ulterior agnatus qui omittitē primo repellitur, quia successorio edi-

DE S V C C E S S I O N .

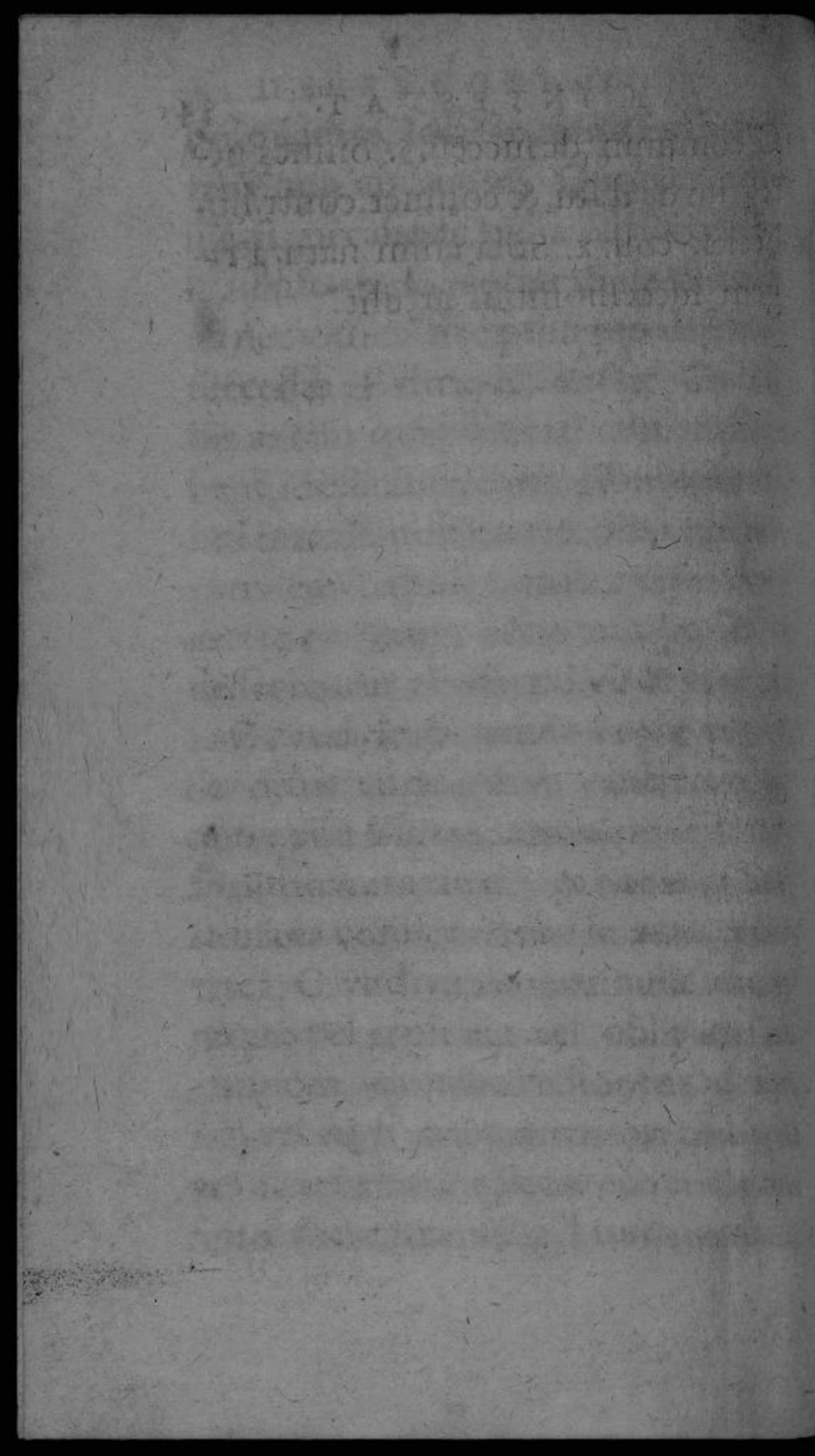
Eto non sit locus tanquam cognatus
à Prætore vocabatur, s. placebat de-
legit. agnat. successi. Postremo is cui
iure legitimo ut filio vel agnato dela-
ta est hæreditas non vetatur ex po-
stremo capite, unde cognati venire, cū
& agnatus cognatus quoque sit, l. pe-
nult. ff. vnd. legit. & ipse idem fili
succedat, ut filius qui & ipse patri a-
gnatus est proximus, l. filius, ff. de sui
& cognatis omnib⁹ preferatur, quod
ad reliquos quibus lege veluti cognati
desertur successio extenderem, vt
hi solummodo veris agnatis postpo-
nantur, l. i. s. sed videndum, ff. de suc-
cessi. edict. nec tamen eo casu agnati
aut alij qui sibi ipsis successerint, vel
qui tanquam cognati admittuntur,
ultra sextum gradum bonorum pos-
sessionem petere possint, l. i. ff. vnd.
cognat. quia non vnde legitimi vo-
centur, l. octau. ff. vnd. cognat. Et qui-
dem hi quibus lege bonorum pos-
sessio

cessio delata est ex eo capite venire dicuntur. *Vt ex legibus Senatusve consulis bonorum possessio detur, l. vni. ff.* vt ex legib. non item vnde legitimi competit quæ his solis præstatut, quibus ex lege hæreditas acquiritur, l. 3. ff. vnd. legit. Hęc autem quæ de postponendis cognatis ipsis agnatis diximus Iustinianus sustulit, ac pariter graduum ratione & prælatione seruata, simul tamen succedere voluit quod de suis & emancipatis antea constituerat, §. si vero, neque de hæred. ab intest. venien. collat. 9. auth. post fratres, C. de legit. hæred. Sed vsque ad quem gradum? & Accursius rectè vsque ad decimum admisit, vt illud ex iure agnationis retineam⁹, quod ipse docet in authent. in successione, C. de sui. & legit. hæred. Atque hęc est vniuersa in successionibus ingenuorum ciuium Romanorum succedendi ra-

D E S V C C E S S I O N .

tio quām ex sola sanguinis causa de-
ferri non ambigitur. Quocirca affi-
nitatis occasione nulla est successio,
l. affinitatis, C. commu. de successi-
nā nec vitrico nec priuigno defertur
successio, l. vitrico, l. amitæ, C. eod.
his autem qui affinitati causam præ-
bent, id est tamē, coniugibus qui affi-
nes inter se non sunt, & olim ex Præ-
toris edicto post iura sanguinis, *vnde vir & vxor*, bonorum possessio
defferebatur, l. l. ff. vnd. vir & vxor, l.
l. C. eod. legis tamen Papiæ capite
de orbis coniugibus obseruato, de
quo apud Vlpian. in fragmentis in-
stitut. suarum tit. xvij. & hodie ex Iu-
stiniani constitutione in auth. præ-
terea, C. vnd. vir & vxor: nulla est de-
nique vel amicitia vel obligatio ad
antidora quæ successionem deffe-
rat, veluti si quis nutritori, hospiti
vel alteri cuiuis amico etiam arctif-
fimo succedere velit, l. nutritoribus,

C. commun. de success. s. omnes pe-
regrini de statu. & consuet. contr. lib.
Eccles. coll. x. Sola enim natura le-
gem successionibus attulit.

NOBILISSIMO ET CAN.

DIDISSIMO IOHANNI IAC-
cobo Mesmio Magni Henrici
Mesmij sacratissimi Consistorij
Consiliarij ornatissimi filio causa-
rum Patrono scientissimo, P. Be-
loius S.

NGRATVS sim(mi Mes-
mi) si non illud quod tua cau-
sa paratum est tibi quoq; vo-
uerim: Ergo cum me iamdiu
studiorum tuorum Comitem elegeris, quô
varijs inter nos habitis disputationibus
graues Iuris Civilis nodos & dubias Pan-
dectarum questiones in dies percurrere li-
cuit, in quibus tractandis cum frequenter
in ordinis vel ratiocinationis modo, certissi-
mo iudicio tuo quippiam à nobis præ ceteris
additum cōperijsses. Sæpius ut scriptis hac

quæ diximus demandarem post hâc flagi-
tare cœpisti, quod eō lubētius effeci pro otio
quod mihi à litibus superfuit, quas & res
familiaris & communis ordinis nostri causa
coegit persequi, ut cùm plura tibi ac familię
tuę debere velim, multò adhuc maiora sim
ex animo debiturus, si hoc meum quod om-
nino tuum esse constitui à vobis probatum,
& gratis à te acceptum manibus intellexe-
ro, idque tanti me facturum velim existi-
mes, ut cùm omnium instar apud me sitis
quod nondum à vobis neglectum fuerit, ce-
teris probatum iri & iuris scientiæ studiosis
non inutile futurum certò sciam. Itaque ut
hoc ex famulitio tuo natum amplectaris, &
hunc laborem meum benigno nutu com-
probes oro atque obtestor, nam & sic ma-
ximum me laboris mei præmium accepisse
putabo. Vale & me ama.

PETRI BELOII
IVRISCONSULTI, ET
IN SENESARCHIA THOLO-
fana Regij Consiliarij, Disputa-
tio Secunda.

De Iure Pignorationum vel Marquæ.

1. *Ius Pignorationum quas appellant repræsalias unde natura sit.*
2. *Quid esset apud Gracos, Aρδειανδία.*
3. *Quid sit hodie ius Marquæ apud nostros & apud Li-
uum Clarigatio quid significet.*
4. *Ciues incolæ fæderati quomodo differant.*
5. *Quæ personæ excipiuntur à repræsalijs.*
6. *Legatis quando vis fieri posset.*
7. *Quæ res & ex quibus causis Pignorationes fiant.*
8. *Effectus Pignorationum.*

SICVTI Iure gentium &
communi hominum con-
sensu singulorum dominia
distincta sunt , vt quod
meū nō est alterius esse necessario in-

D E I V R. P I G N O R.

telligere debeam, l. fin. C. vnd. vi, ne
varia rerum confusio ad lites & arma
prouocet: Sic quoque summæ curæ
perpetuò in omni bene instituta ci-
uitate Magistratibus fuit, ne alter al-
terius nomine teneatur, aut etiā alieno
prægrauetur odio. Hinc iudiciorū
vigor iurisque publici tutela videtur
in medio constituta, nè quisquam si-
bi ipsi permittere valeat vltionem, l.
nullus, C. de iudæ. Sola enim audacia
(vt Cassiodorus ait) ad solutionem
trahit extraneos, cùm absoluant iura
coniuctos, l. fin. C. ne vxor pro ma-
rit. l. vlt. ne vll. ex vican. lib. ij. C. l.
hac definitione, C. de om. agr. desert.
l. 4. C. de execut. & exactor quod ge-
neraliter Iustinianus vetuit in nouel-
la, vt non fiant pignorat. coll. 5. vt in
folis fabricensibus aliud iuris sit, ob
promiscuum eorum officium & mu-
neris necessitatem, l. iure prouisum
de fabricens. lib. ii. C. In criminali-

bus causis hoc est potissimum , vt
pœna suos authores sequatur , l. sanci-
mus , C. de pœn.¹ Et hæc quidem in
maximo illo & florente Imperio Ro-
mano , cui omnes fermè gentes pare-
re solebant , obseruare facillimū fuit :
quoniam & vbiique essent magistra-
tus , qui ius cuique dicerent , vinc̄tos
item debitores neruo & compedi-
bus donec satisfecissent retinere po-
sent . At verò vel antequam in tantam
molem Imperiū ascendisset , vel cùm
semel dissectum & dissipatum fue-
rit , moribus primò institutum est , vt
ab externis ciuibus quod nostris ra-
ptum esset per legatos & fœciales re-
peteretur : ac ni redditum esset , vel
obnoxia dedita corpora , bellum in-
diceretur , quo iure sæpius Quirites
vsi sunt , vt est apud Liuium lib. 1. lib.
7. lib. 8. & alibi , sed & Polibius lib. 2.
authore est Romanos à peregrinis illa-
tas ciuibus suis iniurias publicè vin-

DE I V R. P I G N O R.

dicare solitos. Tandem verò nè ob priuatas iniurias respub. in discrimen diutius vocari cogeretur, alienorum ciuium vel ipsorum facultatum Pi gnorationes, quas nostri voce barba ra Repræfalias dicunt, concedi moris fuit. Nam & illud consuetudine usur patū Fridericus memorat² sub Rubr. nè fil. pro patr. Idque à Grēcis Atheniensibus acceptum putarem, apud quos Draconis legem fuisse Demo sthenes contra Aristocratem meminiit, ut qui cedem perpetrassent, si tam en in externam vrbē profugissent, repetiti & expositi non dederentur, iniuriam passis extraneos retinendi potestas permitteretur usque ad tres non amplius. Idque genus pignora tionis ἀνδροληψία nominabāt: ut apud Halicarnasseum lib. 7. adnotamus, & hoc non ab Atheniēsibus modō, sed à cæteris quoque recipiebatur, nam & Dorimachum à Messenijs vincū

legimus , ob piratica latrociniā ab
Ætolis in ciues suos attentata , quod
ex Polibio . lib . 4 . didicimus , & apud
Thucididem lib . 5 . refertur à Lacede-
monijs concessum fuisse Atheniensēs
omnes vinc̄tos retinēre ob iniurias
quibusdam ex suis illat̄as . Et scribit
Herodotus lib . 6 . Æginetas ob mer-
ces aliquas ab Atheniensibus captas
nauem ciuib⁹ Atheniensibus one-
ratā decreto publico retinuisse , eos
que omnes vinxisse . At vero illum pi-
gnorandi modum societatis huma-
nē tuendæ gratia inuentum fuisse nō
ambigitur ; nē in potestate ciui⁹ ali-
cuius sit solum vertendo , cùm semel
nocuerit sc̄eleris pœnā effugere , aut
receptatoribus fraudi non vertatur
noxios , vel ære implicatos alieno fo-
uere , celare , vel in ciuitatem suam al-
licere , quandiu nō satisfecerint . Ean-
dem habuit quoque rationem fre-
quens illa ciuium qui ius gentium

violassent de orato. & 3. officior. Liuius
ſæpiſſimè; Gellius in noctibus attic.
lib. 10. cap. 20. & lib. fin. ff. de lega. l. 5. §.
fin. ff. de captiu. & postlimi. reuersi.
Quod etiam Christianę religioninon
aduersari Gratianus ex Augustino li.
6. quæſtio. explicat: cùm ex eo iusta
dici bella, quæ iniurias vlciscuntur,
& gentem acciuitatem petēdam cen-
ſuit, quæ vel vindicare neglexerit,
quod à suis improbè factum est, vel
reddere quod per iniurias est abla-
tum, in can. dominus, 23. q. 2. Cæte-
rūm quoniam ἀρθροληπίς executio pri-
uato quoq[ue] consilio Athenis habeat-
ur ut author est Iul. Pollux. idque
fortè quia legis actio esset, aliud in pi-
gnorationibus nostris usurpari obser-
uatum est, quæ cùm sola nittantur
consuetudine, certis rationibus & in-
terpretationibus à magistratu expli-
candæ sunt, l. nam ut ait Pedius, l. si
de interpretatione, ff. de legib. Hoc

tamen est utriusque commune, ut in
externos tantum, & nondum iurisdi-
ctioni subditos permittatur: cum ci-
ues ordinario iure coerceri possint, l.
i.s. habet itaque ff. si quis testam. lib.
esse ius fuer. Itaq; tale i^o à Gallis Mar-
quæ vocitari quidam existimat: quo-
niam in confinio & ciuitatis limine
exerceri soleat. Alijs placet aliud esse
ius Marquæ, præceptionem scilicet
Principis auctoritate factam, vel de
bonis quæ in ciuitate nostra ex hosti-
bus quidam habuissent, aut de facul-
tibus ciuium qui ad hostes deser-
ta patria defecissent, sic ut hæc fisco
in perpetuum addici soleant, si non
pactionibus restituantur: quo casu
fructus saltem percepti, Principi, qui
loco domini esse iudicatur, addicendi
sunt, & id ius ex Liuio *Clarigationem*
cæteri nominant. Postremi etiam re-
præfalias vocari posse putat, quas nos
alio sensu cum vulgo accepimus, &

DE IUR. PIGNOR.

cas illud quoque cum Atheniensium
τελείωσια habere similitudinis nō est
omittendum, ut semel noxiæ soluen-
dæ aut rei restituēdæ admonitio præ-
cedat, quo nexis imputari possit, cur
satis non fecerint, cap. vnic. de mili-
vassal. qui cōtumax est, nec ipsi tantū
qui damnū dederint euocātur, sed &
eorum principes sunt instruendi, ut
pro modo culpæ vindicent, quod in-
terpretes adnotant ex l. ne quid, ff. de
incend. ruin. & naufr. Idque ut eo ne-
gato communis nascatur iniuria, que
omnibus malo sit & publico damno
cedat, cùm alio modo non licet ius
suum petenti recipere, quo casu etiā
fugientem debitorem sua manu cre-
ditor retinere poterit, l. ait Prætor, §.
sed si debitorē, ff. quæ in fraud. cred.
& à debitoris liberto iure operas exi-
get, quas ipse alteri quàm patrono
exhibiturus non esset, l. pro hæred.
§. si quid tamen, ff. de acquir. hærcd.

Negasse autem videbitur magistratus, si vel sui copiam non fecerit, aut per gratiam & sordes ius non dixerit, nam & hoc modo id egit reus, nè secum agatur, dum iudicem corrumpit, l. sed etsi, §. ait Prætor, ff. ex quib. caus. maior. Item si sequentia iudictionis non fuerit executus, veluti quia rem ab aduersario aut vendicari aut duci non cogat, per eum stetisse videbitur, sicuti iudicinon paret, qui hæc non fecerit, l. i. ff. si quis ius dicē. non obtemper. cùm alioquin elusoria iudicia futura sint, & inutiliter iudicatum censeatur, l. si Prætor, ff. de iudic. l. i. ff. ne vis fiat, ei. Ceterū si si-
ne dolo malo nec calumniosè ius di-
xerit, sed causa cognita denegauit a-
ctionē, nihil est quod conqueri pos-
sit, l. 26. §. sed etsi, ff. ex quib. caus. ma-
ior. quoniam si quasi non existente
debito reprobauerit, rei iudicatæ no-
cet exceptio, l. quod in diem, §. fin. ff.

D E I V R. ¹ P I G N O R.

de compens. l. si n autem, §. si quocunque modo, ff. de neg. gest. Tota igitur hæc disputatio & maximū quod in hoc iure obseruari èquitas flagitat tribus capitibus continebitur. Primū erit de personis. Alterum de rebus & causis. Tertium de iure & vi huius receptionis, quām melius posthac pignorationem cum Iustiniano dicimus.

⁴ Quod ad primum attinet varię in eo personæ considerantur, & quidem prior obseruatio eorum erit, qui huius iuris exercendi licentiam dabunt, quos priuatos esse non opportuit, nè in falsi aut lèse maiestatis crimen incident, l. 3. ff. ad leg. Iul. maiest. l. eos, l. qui nomine, ff. ad leg. Cornel. de falsi. nec si eorum intersit, quia ipsi debeat: nam & qui iudicati bona, auctoritate sua distraxit, furti actione & vi bonorum raptorum cietenebitur, l. miles, §. qui iudicati, ff. de
re iud.

re iudica. In hoc casu vis etiam publica contrahi poterit, l. 3. §. eadem lege, l. qui cœtu. ff. ad l. Iul. de vi publ. ergo magistratum debuit gerere qui concesserit, & eum quoque qui summum Imperium habeat: cum enim istud quodammodo speciem belli præ se gerat, non ab alio quam à summo principe indici poterit: cæteri qui contrà fecerint, prædones aut latrones appellabuntur, l. hostes, ff. de captiu. l. hostes, ff. de verb. signif. quos & in lœfæ maiestatis crimen incidisse non ambigitur, l. 1. 2. & 3. ff. ad leg. Iul. maiest. nam & si quid erit quod maiore requirat indaginem ad summū magistratum referendum est, l. si quid erit, ff. de offic. procons. quemadmodum in hac nostra disputatione dicimus externæ ciuitatis principem admonendum fuisse, ne rem illicitam patiatur: alioquin quandiu à Iudice maioris ius dici & id quod debetur re-

DE I V R . P I G N O R .

stitui potest , per ciuitatem factum
non videbitur , quominus illæsa ciuiis
nostræ causa sit , ut in singulos experi-
ti quoquo modo licet , tunc enim
manu militari res est auferenda , si re-
stituere iussus omnino non paruerit ,
l. qui restituere . ff. de rei vendic. velsi
debitoris magistratus iuris dictionem
denegauerit , nec alia ratione quam vi
possit adigi , l. vt vim , ff. de iustit. &
iur. l. i. C. quand lic. sine iudic. se vin-
dic. Sequuntur hi , quibus conceditur ,
& in quos : qua in re ciues ac incolas
a fœderatis & clientibus seu deditiis
distinguendi sunt . Ciues quidem ori-
go , manumissio , allectio , vel ado-
ptio : Incolas vero domicilium facit ,
l. ciues , C. de incol. lib. 10. vt primi
domicilio , tribu , & honore definian-
tur , nec a'ioquin ingenui ciues r. sint ,
veluti M. Portius Cato Tusculanus ,
quandiu fuit Tusculi municeps fuit ,
vbi in vero Româ cū rebus suis comigrâ

uit, ciuis Romanus. Et qui ciuem Romanum domicilio tatum definiunt, quæstioni non satisfaciunt: quoniam domicilium etiam libertini & inquili ni obtinuerint, quos tamen ius civitatis non habuisse constat. Si quidem apud Lituim legimus Hispallæ libertine S.C. concessum fuisse, ut ob Bacchanalia iudicata ingenio & ciuii numero posset: & M. ANTONIO CONSULI obiecit Tullius, quod ingenio & nobilis homo Q. FABIJ libertini hominis filia in matrimonio habuerit: Iraque refert Macrobius Priscu libertinis bullam & pretextam non aliter quam peregrinis interdixisse. Domiciliu quoque quis duobus locis habere non prohibetur, lassuptio, §. iurisprudentibus, si ad municip. duarum verò ciuitati ciuis esse non potest, ut eleganter M. Cicerò in oratione pro Cæcina explicat. vnde nepos de Attico scribit, noluisse illum honoribus sibi ab Atheniensis.

DE IYR. PIGNOR.

bus delatis vti, nè ciuitatem Romanam alia ascita amitteret. Fœderatili-
beri sunt qui nullius alterius populi
potestate sunt subditi, sed solo fœde-
re iuncti in amicitiam veniūt, l. non
dubito, ss. de captiu. & postl. reuers.
quod tamen latius explicandum est,
& tria fœderis genera fuisse docet a-
pud Liuium Menipus Antiochi re-
gis legatus. Vnum cùm bello victis
darentur leges, eosque cliētes aut de-
ditios appellabant. Alterum cùm
bello pares æquo fœdere in pacem
atque amicitiam venirent. Tertium
cùm qui hostes nunquam fuerint, ad
amicitiam sociali fœdere inter se cō-
iungendam coeunt, & horum om-
nium iniquissimā fuisse deditiorū
conditionem, idem Liuis lib. 8. expli-
cat, cùm de Campanis loquitur, eos
seu velint seu nolint quieturos. In
fœdere autem Latino nihil esse quòd
bellare cum quibus ipsi vellent, pro-

hiberentur: quia & hi suas leges, Magistratus item suos, ac denique libertatem omnē suam retinuerint, quo circa solebant etiam Romani ciues in fœderatas ciuitates exilijs causa commigrare, ut Polybius auctor est, lib. 6. sed & sœpè in colonias etiam Latinas: quippe quæ à ciuium Romanorum iure longius abessent. quod scitè M. Cicero in oratione pro Cecinna explicat. Porro ut ad rem redēam, ciuiū & incolarum gratia hoc ius potissimum institutum non ambigitur, sed & ad dedititios eadem ratione pertinet: quia in ciuitatis fidem & clientelam venerunt. quod latissimè Dionysius Halicarnasseus de Romanorū clientela loquens expedit, & in beneficijs, quæ feuda vocantur, probatur in cap. i. quæ sit prim. causa benef. amitt. nam & ad religionem præsidis prouinciaæ attinet, ne potētores virti humiliores iniurijs afficiant, l. illici-

tas, s. ne potentiores, ff. de off. præf.
in fœderatis longè maior est dubi-
tatio, cùm ipsi liberi sint, & rem
suam gerant. Itaque nec magistra-
tibus quidem Romanis apud illos
diuertentibus quicquam ex antiquo
fœdere dabant: quod ex Liuiana
narratione lib. 42. perspicitur, vbi
de Prænestinis loquens ait, L. Post-
hum⁹ Cossiratus Prænestinis quod
cùm eō priuatus sacrificij in templo
Fortunæ faciendi causa profectus es-
set, nihil in se honorificè neque pu-
blicè neque priuatim factum à Præ-
nestinis esset, priusquam ab Roma
proficeretur literas Prænestæ mi-
sit, ut sibi magistratus obuiam exiret,
locū publicè pararet vbi diuerteretur
iumentāq; cùm exiret inde præstō es-
sent. Ante hunc consulem nemo un-
quam socijs in villa re oneri aut sum-
ptui fuit. Ideò magistratus mulis
tabernaculisque & omni alio instru-

mento militari ornabantur , nè quid
tale imperarent socijs priuata , hospitia
habebant , ea benignè comitérque
colebant , domisque eorum Romæ
hospitibus patebant , apud quos ipsiſis
diuerti mos esset . Legati qui repente
aliquò mitterentur , singula iumenta
per oppida . Iter quâ faciundum erat ,
imperabant . Aliam impensam so-
cij in magistratus Romanos non fa-
ciebant . Iniuria consulis , etiam
ſi iusta : non tamen in magistratu ex-
ercenda , & silentium nimis aut
modestum aut timidum , Piæne-
ſtinorum ius velut probato exemplo
magistratibus fecit Græcorum in-
dies talis generis imperiorum . Qui-
bus verbis liquidò constat , quām
separata inter fœderatos cauſa fue-
rit , quorum tamen gratia ſæpius
inditum à Romanis bellum fuifſe le-
gimus , quaſi iure fœderis adiuuandi
fuerint . quod verum quidem eſt , nō

D E I V R. P I G N O R.

vt ipsis ius dicatur, qui & dictatorem
& consules & senatum suum habe-
bant, vt patet ex Liuio lib. 8. Catone
lib. 2. originum, & Plinio lib. 7. vbi
L. fuluij Tusculanorum cons. memi-
nit, & alibi Latini Dictatoris fit men-
tio: sed vt cùm ipsis sibi ius dixerint,
in eo seruentur.

7 Per contrarium in ciues, incolas
& dedititios externos pignorationes
posse exerceri non dubitamus: cùm
in eos potissimum institutæ fuerint
fœderatos teneri iniustum esset, qui
nihil cum cæteris commune habeat,
sed sola inter se amicitia vinciantur.
Hoc in omnibus considerandum est,
vt quo tempore damnum datur, ta-
les sint quibus & in quos hoc ius per-
mitti valeat: quia cum ex his quodā-
modo contrahatur, l. fin. ff. de var. &
extraor. cognit. cōventionis tempus
in obligationibus accipiendum est, l.
Rutilia polla. ff. de cōtrah. empt. nam

& ex tempore iurisdictio nasci consuevit, l. cum quædam, ff. de iurisd. omn. iudic. l. 2. de incol. lib. 10. C. sed & postremò cum præcedētibus oneribus effecti ciues non vrgeantur, l. prouidendum, C. de decur. nō etiam ciuitatis iure ante affectionem vti poterunt: quia nec ciuii damnum datum videtur, cum eo tempore ciuis non fuerit, vt libertas alieno seruo data non conualescit, quamvis proprius efficiatur, l. si alienum, ff. de hæred. institu. Et seruum alienum, qui noxiā me sciente nocuit, licet acquisierim, in solidum me tamen ille non obligat: quia eo tempore meus non fuerit, l. in delictis, s. si seruus, ff. de nox. act. ex his tandem sequitur, nec trāfugis, nec deportatis, aut cæteris qui ~~ampliades~~ sunt, & in eos pignorationes non cōcedi, l. Item ei, ff. ex quib. caus. maior. Abdicatio enim quominus nō quo magis ciues fint efficit, l. qui-

DE IUR. PIGNOR.

dam, ff. de pœn. nam in hostium numerum qui deficiunt, se conferre videntur, l. amissione, s. i. ff. de. cap. diminu. Sed quid si vnius ciuitatis incola sit, ibique larem foueat, alterius verò ciuiis, vnde in utraque munib⁹ fungi debeat, l. incola. ff. ad municip. Et magis est ut utriusque pignorationibus obstringatur, ab utriusque etiam possit petere, l. priuilegio, C. de incol. l. & qui, §. i. ff. de muner. Item si duobus locis domicilium habeat, quod licet, l. Labeo, l. assūptio §. veris, ff. ad municipa. Ex ciuib⁹ autem & incolis excipiuntur cleric⁹, in quos nō solet hocius exerceri, ut Pontificijs legibus continetur in cap. i. de iniur. in 6. Item iuris studiosi à Friderico eodem priuilegio donati sunt in auth habita, C. ne fil. pro patr. Tertio qui in ius vocari nō possunt, nō detineri quidam existimant, cuiusmodi sunt infantes, furiosi, mulieres & re-

liquæ personæ miserabiles, quæ rem omnem ignorasse & culpa vacare creduntur. Itaque eas constringi iniquum videatur, l. fin. ff. de decret. ab ord. fac. quod verum non puto, & eorum qui contrà sentiunt sententię subscribo: quoniam municipes omnes intelliguntur scire, quod sciant hi quibus summa reipubl. commissa est l. municipes, ff. ad munici. licet enim tales soli in ius non vocentur, cum universitate poterunt: quoniam maiori parti accedant, l. in modicis, ff. de cōtrah. empt. l. quædam, ff. de acquir. rer. domin. maximè cum ipsis nihil iure deperire possit, ut infr. videbim⁹.

⁶ Quarto legatis putat Bart. hoc ius esse ut domum reuocent, antequam fieri in eos prehensiones possint: quia sancta sit ipsorum persona, l. fin. ff. de legat. l. sanctum, ff. de rer. diuis. & res illis saluas esse oportuit, l. 2. legatis, ff. de iudic.

Sed verum est his sanctos esse, apud quos sunt legati, ceteris propriatis habentur, quod satis indicat illud, quod est apud Liuum in 3. Decad. lib. 3. de captis Macedonum & Carthaginensium legatis, qui fœdus inter se erant facturi contra Romanos, & ideo iudicatum est, iustè hos legatos captos esse. Simile exemplum extat apud Thucidem lib. 2. vbi narratur ab Atheniensibus captos & interfectos fuisse legatos Lacedemoniorum ituros ad Persas, ut auxilium contra Athenenses peterent, quod etiā exemplo magistratus confirmari poterit, qui cum urbem aut territorij fines excesserit, potestatem deponere cogitur, & propriato incedit, licet insignia Magistratus habeat, l. i. l. fin. ff. de off. pro cons. & lega. non obest quod reipub. causa legati absesse dicuntur, statim vbi urbem excesserint, donec reuertā-

tur, l. abesse, ff. ex quib. caus. maior.
Nam illud est accipiendum, vt tan-
quā absentes restituantur, ex eo edi-
cti capite, quo absentibus subueniri
solet, l. i. ff. eod. nam certum est eos à
ciuitate sua abesse, at verum non est
legatos fieri, nisi his apud quos offi-
cio fungitur. quo circa his solis obser-
uandi sunt, apud reliquos iure priua-
torum uti coguntur, quia illorum mi-
nus ad omnes referri non possit: sic &
qui nundinarum gratia accesserint, in
mercatibus tantum atque nundinis
sub praetextu priuari debiti nullam
patiuntur iniuriam: in cæteris locis
conueniri non prohibentur, l. vni. de
nundin. C.

⁷ Reliquum est ut causas pignora-
tionū & res quæ capi poterunt bre-
uiter percurram⁹. Sanè debitum om-
ne ex quacunque causa fuerit, quod
exigi possit, iusta pignorationi cau-
sam dare non dubitatur, l. creditores,

DE I V R. P I G N O R.

I. creditorum, ff. de verbor. signif. si modò graue damnum sit, ne ex modo reipub. status dimoueatur, l. scio, ff. de restit. in integr. l. si quis, §. fin. cù l. sequ. ff. de dol. & omne ius petitoris absorbeat, l. quoties, C. de preci. imper. offer. l. i. in fine, C. de iur. Emphiteū. non enim si debitor dilationem ad soluendum postuleret, concedi pignorationes poterunt: quoniam fati videtur, l. ad solutionem, C. de re iudic. nec si iudex concesserit, litem suam fecisse credendus est, l. si debitori, ff. de iudic. Res autem omnes ciuiū hoc vinculo tanquam generali hypotheca detineri fatendum est, l. i. ff. de reb. cred. l. rei, ff. de verb. signif. quinimo amplius personæ continetur, l. omnia, § cum ita, ff. de leg. 2. vt facilius saluas qui conqueritur res suas habeat, l. ait prætor, §. se debitorum, ff. que in fraud. cred. l. quæ situm. ff. de pignor. Vnde putarem contra

Bart. Bald. & reliquos, res quoque
quæ generali hypotheca non subsi-
gnantur, detineri posse, cum etiam
personas subiicere liceat, l. sancimus.
C. de sacros. eccles. nec alios iuuat
quod dicitur, obligatione generali ca-
non contineri quæ quis specialiter o-
bligatus non esset, veluti si suppel-
lex fuerit, l. obligatione, ff. de pignor.
nam hoc in cōventionali pignore aut
eo quod legitimè constituitur acci-
piendum erit, nos in ea re versamur
quæ nec lege nec ordine procedit, sed
extra ordinem in subsidium res suas
perdentibus consulit, ut illas quoquo-
modo recipiant, nec in his quæ con-
tra rationem iuris constituta sunt,
cuius regulam sequimur, l. In his, ff. de
legib. eadēmque ratione in hoc casu
putem etiam si extra iubentis terri-
torium res fuerint retineri posse, nō
alioquin frequētius elusoriū sit quod
concessum est, nihil apud nostros.

DE IUR. PIGNOR.

possidente debitore, licet præterea certi sit iuris bona possidere iussum de his accipere debere, quorum cura ad iubentem pertinet, l. cum unus, s. is qui, ff. de bon. auth. iud. possid. non negem tamen si in altera quadam innoxia ciuitate sint res aut personæ que pignorari poterunt, admonedos municipes esse, ut tolli patiatur: nec quominus exhibeantur impedianc, aduersus eos enim solos, apud quos debitores morantur, vel eorum ciues sunt hoc iure pro arbitrio uti possimus, cum semel concessum fuerit, ex quo omnia pro more intercesserint. nec iustum est alteram ciuitatem alterius odio vexari, maximè cum in his quæ odiosa sunt, diutius vagari non licet, l. item exigit, ff. de dol.

³ Superest ut de vi & iure pignorationis agamus: & quidem primùm satis ex nomine deprehenditur, pignoris loco res captas retincri, ut tædio affe-

ctus

Etus debitor faciat satis, l. is cui, ff. vt
in poss. leg. l. cū legati, ff. ex quib. cauf.
in posse. legat. Itaque tandem iterum
admonēdus erit, vt pignus luat, quod
si non fecerit, iudicis auctoritate &
sub hasta vendi poterit, vt quod ex
pratio supererit, sumptibus & eo
quod interest exsoluto restituatur:
vel si capta persona fuerit, magistra-
tui offeratur, nec priuatis carceribus
retineri liceat, l. capite quinto, ff. ad
leg. Iul. de adult. l. i. C. de priuat. car-
cer. quoniam in his omnibus, in qui-
bus iuris ordo seruari possit non est
negligendus. Idemque in hoc pigno-
re quod in conuentionali obseruan-
dum est, l. fin. C. de bon. auctor. iud.
possed. l. i. C. de iur. domi. impet. Al-
terum est vt quocunque tempore
exerceri possit, nec aliqua feriarum
sacrarum quoque ratio habenda sit,
l. i. & 2. ff. de fer. cum & in mora sit
periculum & pia res quoque fiat, dū

cuique suum ferijs etiam diebus redit
ditur ne alioquin mouente occasione
commoditas pereat l. omnes iudicces, C. defer. lib. 3. C. de episcop. au-
dient. Tertium ut qui alterius nomi-
ne exactus est à vero debitore repetat
omnem causam, l. nam & Seruius, ff.
de neg. gest. culpę enim ipsius hoc as-
cribitur eiusque odio damnum datū
liquido constat, l. in his rebus, ff. solu-
matrim. l. si merces, §. culpæ, ff. locat.
Nō eadē tamē vi qua ablatū est con-
dici poterit: cùm extent magistratus
per quos lege agere liceat. l. extat. ff.
de eo quod met. caus.

Postremo si nec debitoris faculta-
tes supersint, in magistratum qui cre-
ditori ius dicere detrectauerit, actio-
nem dari æquissimum est qua in sub-
sidium tencatur, l. i. §. nunc vidēdum
ff. de tut. & rat. distrah. nè ipsius do-
lus alterius damno vertatur, l. fin. §. i.
ff. de eo per quem fact. erit, maximè

A V T M A R Q. 50

cum ex eo litem suam fecerit, l. filius-
familias, ff. de iud. §. 1. de oblig. quæ
ex quas. delict. nasc. Itaque & prin-
ceps iniustè facturus est qui noxiā
non sarcierit, cuius dignam vocem
esse fatentur legibus se alligatum
profiteri, l. digna vox C. delegib. &
naturæ illa sit vox cōmunitatis, Q V O D
T I B I F I E R I N O N V I S, A L T E-
R I N E F E C E R I S.

G ij

29
The following is a list of the
titles of the books which have
been published by the
University of Michigan during
the past year. The titles
are arranged in alphabetical
order, and the names of the
authors are given in full.
The titles of the books
published by the University
of Michigan during the
past year are as follows:

30

CLARISSIMO

GVLIELMO VARO

IN SENATV PARISIENSI

causarum patrono optimo Iurisc.
optimo. Iohannis Vari libello-
rum in Regia magistri filio ami-
co charissimo. P. Beloius. S.

EN (mi Vare charissi-
me) Pignus & Arrabo-
nem amicitiae nostre, nec
aliud superest prætiosius
vinculum quo te deuin-
ciam & addicam mihi,
sed nec alius est cuius in re mea acrius iudi-
cium expetam, si te gratosum nanciscar
iudicem, qui & nomine & re ipsa V A-
R V S sis , veterisque illius Iurisconsulti
Cremonensis V A R I , gentilis tui, qui sub
Augusto Consul Romanus fuit, eruditio-

nem & variam scientiarum cognitionem
imitatus fueris. Si quid sit igitur in hac
compensationum disputatione, quod te aut
publico dignum putaueris, habe ab amico,
& tibi vendica: ac me ama quia ego te di-
ligo. Vale & Salve.

M. Tullius Cicerone ad Atticum
liberum omnino. Quod si quis
adcedit in vobis. Vnde dicit. Cuius
opus est illi in legge ligare. In
2. anno B. T. M. Tullius or-

PETRI BELOII
IVRISCONSVLTI, ET
IN SENESARCHIA THOLO-
SANA Regij Consiliarij,

DISPUTATIO TERTIA.

De Compensat.

C r v s omnes ho-
minum aut naturales
sunt aut ciuiles, natu-
rales veritatem con-
tinent, ac rem vt est
amplectuntur, ciui-
les imaginarij & ficti umbram tan-
tum & rei figuram arte referut, quod
varijs Philosophorum regulis, fre-
quentissimis quoque iuris & pruden-
tię authorum exemplis consideratur,

D I S P V T A T I O

apud quos potissimum vel naturæ ef-
fectus elucet, aut legis actio est, & in-
de apud eos actus quosdam natura-
les, alios legitimos esse nemo media-
criter versatus negaverit, in l. actus, ff.
de regul. iur. hinc quoque naturaliter
quædam ciuiliter cetera acquiri di-
cuntur, l. ea quæ ff. de acq. rer. domin.
Iterum naturalis & ciuilis usucasio-
nis interruptio, quam usurpationem
vocant nascitur, l. naturaliter, ff. de
usucap. naturalis & ciuilis possessio, l.
naturaliter, ff. de acquir. possess. l. licet
C. cod. naturalis & ciuilis in mutuo
obligatio, l. 2. s. fin. ff. si cert. peta,
naturalis & ciuilis solutio, l. solutam, ff.
de solu. hi quib. mod. toll. oblig. quo-
rum omnium quæ naturalia sunt rem
pro ut sit & vera est declarant, ciuilia
similem & effectam imaginantur, nā
& naturalem possessionem, rerumq;
occupationem quæ certa pedum po-
sitione fieri soleat, quæque plurimū

facti habet, l. i. §. adipiscimur ff. de acq. posse. ciuilem illam quam animo & legis actione constituimus appellant, quæque in alio loco non tantum corporis sed etiam iuris esse dicitur, l. possessio §. i. ff. co. vt & mutuum naturale solutionem item naturalem, quæ pecunia veram appensionem & numerationem continet, ciuilem quæ verbis sit, de legis actione singitur cuiusmodi est acceptilatio interpretamur, §. Itē quib. mod. sol. obl. li. & uno §. i. ff. co. inter eas autem quæ naturaliter fiunt solutiones, summa & frequentissima est cōpensatio, per quam qui compensat dedisse intelligendus est, l. vel permutauit ff. de lib. caus. quoniam nihil interest si soluerit an compensauerit, l. si debitor ff. qui potior nam & qui dare decē iussus est si totidem compenset satisfecisse videtur, l. si peculium §. de illo ff. de stat. lib. sicuti per contrarium cui par dare

DISPUTATIO

debet si totidem compensentur solutum
recte existimabitur, l. etiam C. de compen-
s. l. amplius s. rem rat. hab. quod
summam aequitatem continet, quia inte-
rest nostra potius non solvere quam
solutum repetere, l. 3. s. de compens.
l. si stipulatus, s. de fideiuss. sed & hoc
modo breui manu ab altero in alterum
retranslata creditur, l. licet s. quoties.
s. de iur. dot: Est enim compensatio
bebiti & crediti inter se contributio,
l. l. s. de compensa: quod duobus mo-
dis fieri dicitur, alia enim est compen-
sationis voluntariæ ratio, alia iudicij
accepti consideratio, quomodo no-
uationem nostri diuidunt, in l. aliam.
s. de noua: ergo altera est hominis, al-
tera legis compensatio, quæ & iuris
non inconcinnè appellabitur, nam &
ipso iure illam fieri amplius disputa-
bimus, hominis compensationem ap-
pello quam extra iudicij causam mu-
tuò inter se paciscuntur, quæque tan-

ti est sui valitura momenti, ut cum ex conuentione nascatur, rerum omniū creditarum genera complecti valeat, quia singulis ex consensu aliud etiam pro alio nō inutiliter solvi poterit, l. 2. ff. sicut pet. l. Paul^o. ff. de solu. l. cū qui C. cod. quò refertur quod legimus debitorem cōpensandi animo creditori legare, vel ipsum hæredem instituere posse, l. si compēsandi C. de hæredib. inst. l. creditorem ff. de lega 2. l. creditor C. cod. l. Lucius ff. de legi. aut patrem filio, vel filium patri donare, ut in portionem legitimam compen- set l. si non mortis ff. de inoff. test. l. i. §. si pater ff. si quis à parente: nam credi- tor qui vel hæreditatem, aut donatio- nem vel legatum acceperit, consensisse videbitur, l. imperator. §. si cen- tum, ff. de leg. 2. & huic simili ma est cōfusio quæ pro caparte qua inuicem successerint obuenire solet, l. Stichū. §. aditio ff. de solu. cū nemo apud se-

ipsū & creditor & debtor esse possit,
l. debitori C. de pact l. si pro eo C. de
neg. gest. l. si vxor. C. de bō. auth. iud.
potid. In hacigitur cōpensatione vo-
lūtaria per quī redū nō est an species sit
vel genus, aut denique quātitas quam
matuo debeat, sed an hæc inter se cō-
pensare voluerint, non enim quicquā
magis congruit humanæ fidei quam
ca quātus inter eos placuerint seruari, s.
per traditionē de rer. diuis. itaque hæc
inuicē sibi in solutum dedisse vide-
buntur, nec ex eo quod diuersæ ma-
teriaæ sint contractus constituitur irri-
tus, l. pretij. C. de resc. vend. l. si olei C.
de loça. sicut per cōtrarium quod La-
beo ait nō est sine ratione, vt sicui pe-
titioni specialiter destinata est cōpé-
fatio, in cæteris nō obiiciatur, l. quod
Labeo ff. eod. quemadmodum in ar-
bitrio soluentis est, dicere quod ex
pluribus debitum voluerit solutū, l. i.
ff. de solu. l. i. C. eo. l. si usur. C. de usur.

Itē ex volūtate quod à tertio cui ex his
debebitur cōpensari poterit , & illud
delegationis exēplo verū esse nemo
ambigit, l. i. l. nec debitoris C. notia.
quæ tamē legali cōpensationi nō sa-
tis congruere certum est , in qua nec
omnia omnino , nec quod alteri quā
debitori debetur compensari potest,
l. eius C. de compensa. Ex quibus li-
quidò constat compensationem iuris
illam esse quæ certis limitibus , & ut
ita dicam norma , regulis iuris ciuilis
conclusa & probata est , quas omnes
nos tribus potissimū capitibus com-
pleteemur . Primū erit de personis , in-
ter quas compēsationi locus est , alte-
rum in quibus rebus versetur , in ter-
tio de vi & effectu compensationis
est futura disputatio.

Quod ad primum attinet , non est
ambiguū inter priuatos omnes com-
pensationi locum esse , nam vt est apud
Iulianum unusquisque creditorem

DISPUTATIO

suum eundemque debitorem sub-
mouet si paratus est compensare , l. 2.
ff. de compensa. quod etiam in fiscalis
causa Senatus censuit , & saepe rescri-
ptum est , l. 1. C. de compens. l. Idem l.
fin. ff. cod. l. aufertur s. ut debitoribus
ff. de Iur. fisc. licet enim fiscus priuile-
gia sua eaque amplissima habeat , l. 1.
l. fiscus ff. de Iur. fisc. In negotiationi-
bus tamen & contractibus quos cum
priuatis sortitur, sepiissime ius illorum
sequitur , l. si pignus l. fin. §. fin. ff.
qui potio. ne aliquid tirannidis & in-
iurię molliri, aut communis societatis
nexum quodammodo infringere vi-
deatur, quod in omnibus ferme cau-
farum figuris exemplo notum est.
Sanè digna vox est illa maiestate re-
gnantis se legibus alligatū profiteri,
l. digna C. de legib. ut nos in tractatu
de iure municip. sumus persequuti.
Idem in repub. & ciuitate dicendum
est, quæ loco priuatorum habetur , l.

cum qui, ff. de verb. signif. l. si fundum
C. qui potio. quo circa æquum erit
compensati ea quæ inuicem ab eodem
debentur, l. in ea C. de compens.
Superstitiosam quoque sollicitudinem
gerere Dioc. & Max. rescripserunt
qui dubitat, an à pupillis cōuenti
eis obiicere & compensare possint, si
quid ipsi vice mutua debeat, l. si tutores
C. eo. quia non hæc alienatio vo-
luntate sit, sed legis authoritate, l. 3. §.
pignor. & §. seq. ff. de reb. cor. nec
videtur circumspectus qui iure com-
muni usus est, l. fin. C. de in integ. rest.
mino. naturalis item æquitas exigit
nè cum aliena iactura locupletetur, &
iuris occasionem ad iniquum trahat
compedium, l. fin. C. pro empt. in ec-
clesia, & loco sacro tantumdem iudi-
co, quoniam soleat superioribus cō-
parari, l. penult. de Iur. reip. lib. io. C.
& Iustinia. rescripsit non multum di-
ferre Sacerdotium ab imperio, nec res

D I S P V T A T I O

sacras à publicis, sī min⁹ de nō alien.
reb. eccl. In nouell. quod exmple re-
rum vtrique donatarum apparet, l. II-
lud C. de sacros. eccl. & in præscri-
ptionibus tantumdem obseruari cau-
tum est, l. fin. C. cod. Cæterum hæc
vera sunt si inuicem & mutuo sibi
quippiam debeant, nō enim creditor
compensare cogitur quod alij quam
debitori suo debet, l. cius C. de com-
pens. quamuis creditor eius, pro eo
qui conuenitur ob debitum propriū
velit compensare, l. in rem. s. fin. ff.
co. & ratio in promptu est, quoniam
ad hoc inuentæ sunt obligationes vt
vnusquisque sibi acquirat quod sua
interest, cæterum vt alij detur inquit
Vlpia. nihil interest mea, l. stipulatio
s. alteri, ff. de verb. obl. vnde respon-
sum est quæcunque gerimus nisi ex
nostra persona initiū obligationis su-
mant, inanem nostrum actum effice-
re, l. quæcunque, ff. de act. & obl. quin-
imo

nimo erit exceptio iusta aduersus illos
qui alienos debitores conueniant,
quoniā eos in iudicio cōueniendi fa-
cilitatē nō habuerint, l. si pupilli s. fin.
ff. de neg. gest. l. quoties, s. item
ff. de admi. tut. Hinc cum à milite alius
Castrinum, alias cæterorum bono-
rum hæres esset institutus, & debitor
alteri obligatus, velit quod ab altero
sibi debetur compensare, non audi-
tur, l. si cum militi, ff. de compensa. &
& quasi duorum hominum duas hæ-
reditates intelligi, l. si certarū, ff. de mil.
test. nam nec inter eos familiæ hercif-
cundę iudicilocus est, l. hæredes. s.
ff. fami. herc. Idem quoque in diversis
fisci stationibus receptū est, l. i. C. de
cōpens. quoniā diuisa sāt per cōstitu-
tiones corpora, & illorum minera,
separata, aliter atque in pluribus tuto-
ribus, quorum diuisio non iuris, sed
iurisdictionis est, l. inter tutores. ff. de
admi. tut. inf. nō on per ius diuisatu-

D I S P V T A T I O.

tella inter plures est, quia omnes vnius
loco censemur, l. si plures, ff. de pact.
sed iurisdictioni magistratus relinqui-
tur, si tutores postulauerint, l. 2. C. de
diuid tutel. l. 1. 2. 3. ff. de admi. tut. Ita-
que facti hæc diuisio esse dicetur,
quemadmodum in stipulationibus
ius contineri, in pactis factum versari
Paulus respondit alibi, l. si unus, §. pa-
ctus. ff. de pact. erant igitur stationes
ut ad re nostrarā redeam⁹, officia singu-
lorū procuratorū fisci, in singulis pro-
uinciis ad res fiscales administrandas,
quosque procuratores catholicianos
imperator nominat, in l. penult. C. de
bon. dāna. & stationū fit mentio in l.
2. C. de solu. & in l. 1. C. ne fisc. quod
vendid. euincat libr. 10. C. quamuis
igitur vnicus esset fiscus, eius tamen
diuersæ erat stationes, & procuratorū
diuersa munera, ac in rebus C̄esaria-
nis officia, eadem quoque ratione li-
ct recipub. quod eius administrator

cópensum esset, si quid ipse proprio nomine debuisset reperere, l. penult. C. de cópés. Quod antea Paulus in pupillo & tutorie respóderat, l. penult. ff. eo. nihil enim cōmune habet administrator cū repub. vel tutor cum pupillo, quorū obligationē nō contrūpunc, nec deteriorē cōditionē facere poterūt, l. præses C. de transl. l. interdūs. qui tutelam ff. defuit. Porro hæc in pluribus qui eiusdem pecuniae debitores sunt locum non habent, quo circa si quid à fideiuſore petatur, æquissimū est ipsum eligere, quod sibi an quod reo debetur compensare malit, l. si quid ff. de compésa. itēque in duobus reis promittédi sociis recipitur, l. si duo ff. de duob. reis nā & in uicē fideiuſiſſe videtur, l. idē in duobus, ff. de pact, quod Accurs. existimat in d. l. si duo tantumdem dicas si procurator in rem suam datus item contestatus sit, ut æquitate compensationis vratetur, l.

In rem, sive de compensa, quoniam iste
loco domini habetur, id. sed sit intum
sive de pacto, & pro reo accipiens est
id, sed & si sive eod. Sed quid ex cōtractio
ni fideiussori debatur, an reus com
pensare possit? & puto non posse, quia
non eadem quae in fideiussore ratio
est, nec interest rei eo modo obliga
tionem dissolui, postquam & ipse a
fideiussore iterum conueniri poterit,
id. si pro ea C. mand. I. Lucius, sive eod.
quinetiam fideiussoris interest non
compensari, & potius pecuniam reti
nere quam stipulatori solutam repe
ttere, id. si stipulatus, sive de fideiuss. idem
iuris in procuratore in rem suam fa
cto esse cessio, ut cum prioris loco sit,
ipse cui cessat actiones fuerint, nulla
veteris domini ratio habeatur, cuius
non demum interest obligationem
dissolui, postquam utiles actiones
procuratori remissec eisdem pot
estatis sunt, cunctenique cum dire

Etis effectum habeant, l. actio ff. do
neg. gest. amplius excipias filium fas
milias, qui quod patri debetur: com-
pensare poterit, cuius rei rationem
Paulus addidit, in l. sicut filio, §. fin.
ff. de compensa quia unus contractus
est, quam Accurs. merito improbat,
non enim unus est contractus si patri
ex una causa debetur, filius ex altera
obligatus sit, neg. etiam illud ego Paul-
um censisse existimo. & apud eum;
Unius, non Unis, legendum i. putare,
ut velit Paulus; ideo filium compen-
sare quod patri debetus, quia unus
contractus iesi, nam vox filii, patris
vox semper est habita, §. ei de iniuri-
is. & ipsi pro una persona celsuti, l.
fin C. de impub. l. In suis ff. de lib. &
posth. Quod etiam hodie sex aduen-
titia causa filius debeat credere, cu
dam sit necessitudinis & affectionis
ratio, licet aduentitium patri non ac-
quiratur, nec cum oportet. C. de bon.

23 D I S P U T A T I O.

quæ lib. Per contrarium si cum patre
agatur quod filio debetur compensa-
re poterit, cum illud quoque patris sit,
l. placet. ff. de acq. hæred. preterquām
si ex adiutorio peculio filio debeatur,
nōenīm sicut fili⁹ cōpensat. quod pa-
tri debetur, item pater quod filius ex
eo credidit, quia nō eadem summæ
affectionis naturalis & voti ratio est, l.
scripto ff. vñd. lib. nam & alibi paten-
tes liberis propter necessitudinem pa-
ciscuntur, vt doli exceptio prosit, vel
utilis actio detur, l. avus ff. de pact. l.
Caius, ff. solu. matt. l. pater C. de pact.
conuenit. non item liberi parentibus
recte poterunt, l. debitor §. fin. ff. ad
Trib. l. inter §. cum prose. ff. de pact.
dot, maximè quia cū ex hac causa nī-
hil patri exceptio usufructu queratur,
filij potius interest nōmen debitoris
non mutari, l. inter , §, i. ff. mand.
quām patrem debitorem habere,
cum quo experire cogatur, quod non

facile liceat, l. i. & sequ. ff. de in ius
voc. In Castrensi vel quasi Castrensi
peculio minor est difficultas , cùm in
his pro patre familias iudicandus sit, l.
2. ff. ad SC. Maced. In seruo non est
disputatio , quia nec ipse quicquam
petere , nec ab ipso peti poterit, l. ser-
vus C. de iud. l. vix certis, ff. cod. sed
cùm domino cui omnis queritur o-
bligatio, agendum est, l. debitor pe-
cuniam , ff. de compensa . Denique
adnotandum est , si dolo creditoris e-
iusdemque debitoris obligatio cessat,
& nomen alteri distractum fuerit nè
compensetur, ex edicto teneri vendi-
torem, quasi immutandi iudicij causa
alienatum videatur, & in cum obliga-
tionem restituendam esse , veluti si cù
naturaliter tantum mihi x. deberes ,
que cōpensari poterunt, vt infra dice-
mus, & totidem mihi legitimè debeā,
vt impedias compensationem nomē
vendidisti, magis est vt adhuc inge cō-

penitentia restituenda sit exceptio,
i^unioniam tamen mea interest dolo
malo à te obligationem immutatam;
& me alium non habuisse aduersariū;
I. 3. S. penit. & fin. & l. fin ff de alien.
mut. iud. caus. fact. quod Bald. satis ta-
men leui ratione approbat, & reli-
qui sequitur, in l. eius C. de cōpensat.
Rostromo omittendum non est quā-
uiq^{ue} nō possit quod akeridebetur à de-
bitorē cōpensari: ipsum tamen cre-
ditori eius cui debet soluēdo, se libe-
rare possit, nam & si nihil debuisset, &
alterius nomine exoluisset, illū libera-
ret, & sibi negotiorū gestorū actionē
quarēret, alia enim est exactio*nis*, alia
solutionis ratio, l. soluēdo ff. de nego-
gest. vnde qui ab inquilino coenacu-
lū cōduxerit, si domino ædiū soluat,
se ab inquilino, & istum à dominis
berat, hōs faltū ſ. ſolutā ff. de pignor-
act. quod uolē gloſæ & antiquiori-
bus placuit in l. si cum militi ff. de

complēs, & hæc de personis sufficiant. Sequitur de reb⁹ tractemus & in pri-
mis præfamur res omnes quæ in obli-
gatione deducuntur aut corporales es-
se, vel incorporales. Et priores quidē
aut corp⁹ certū, vel gen⁹ aut quantita-
tē continent, certū est corpus, ut si fun-
dus Tusculanus seruus eos & cætera,
ex quorū pronunciatione quæ qualia
& quanta sint appareat debetur, l. sti-
pulationū quædā, ff. de verb. obl. l. cer-
tū, ff. si cert. pet, quæque apud nostros
species sunt, si in genere suo functio-
nē non recipiat, l. scire debemus, ff. de
verbō, obl. Dialectici individua ap-
pellare solēt. In quibus hæc omnibus
probata est regula certi corporis ad a-
liud certum non admitti compensa-
tionē. Cuius rei facilis est ratio quia
cum hæc exceptio solutionem conti-
neat non potest aliud pro alio iuris
creditori solvi, l. 2. ff. de reb. credit. ut
nec poterit si nō debeatur, l. vni. C. de

DISPUTATIO

plus petit. cōdēnationē deduci, l. fin. C. defideicom. lib. quia vltra quod in iudiciū deductum est excedere potestas iudicis non potest, l. vt fundus, ff. comm. diuid. non etiam facile solet res vna ad alterius & qualitatem & functionem peruenire, l. i. ff. de contrah. cōmpt. Quod adeò verum est ut nec si ex altera tantum parte res debatur compensationi locus sit, cum superior militet ratio, quinimo postquam compensatio inuito altero locum habeat, cogeretur nolens rem emere vel suam distrahere, l. nec emere, C. de iur. delib. vel etiam si res plurius sit quam pecunia quæ deberetur, fieret vnius cum altero confusio, & communionem induci esset necessarium, ad quam quisque contra natu- ram cogeretur, l. fin. C. comm. diuid. l. si non sortem, s. si centum, ff. decōdict. indeb. Sed & hoc à Iabolenio ex- pressum in simili videtur, si quis ita

fideiussorem acceperit, ut pro x quæ
credidit mille modios frumenti fide
sua esse iubeat, nè fideiussor obliga-
tur, quia in aliam rem quam quæ
credita est acceptus fuerit, l. si ita fi-
deiussorem, ff. de fideiuss. & hoc est
quod Vlpianus ait, absurdum esse di-
minutionem corporis propter pecu-
niā fieri, quam tamen iusta ratio in
pecunia admitteret, l. quod dicitur,
ff. de impens. in reb. dot. fact. eadem
ex causa Paul. respondit, creditori cui
nomen Pignori datum est si quanti-
tas sit quæ soluatur, cōpensandā esse,
sin corpus iure pignoris retineri cūm
pensari non soleat, l. si conuenerit, ff.
de pignor. act. l. grege, §. i. ff. de pign.
Hæc licet vera Duarenio non placent
qui in l. diuortio, §. ob res, ff. solut.
matrimo. censuit corporis ad quan-
titatem fieri compensationem posse.
huic tamen non assentior. Nec obest
§. ob res, l. diuortio quo nititur: nam

D I S P U T A T I Q

respondco non vt est apud Accursiu,
Bart. & sequaces quorum sententiam
merito Duarenus reprobat, sed dico
quod ipse fateri cogitur compensa-
tionis verbum generale esse, ut ali-
quando retentionem quoque conti-
neat. Itaque quod in uno loco com-
pensatio dicitur, in l. in rebus, §. fin. ff.
Commod. in altero appellatur reten-
tio l. si quis rem ff. de acquir. posse, l. si
is qui, l. creditoris, §. fin. ff. de funct. l.
si seruos, ff. de pignor. act. Item in l. b.
C. rer. amot. ob res amotas compen-
satio fit, ut in d. §. obres: quam ramen
Justinianus retentionem nominat, in
l. vni. s. taceat, C. de rei ux o. act. cate-
rum haec longè inter se diuersa sunt,
ac plurimum differt à compensatio
ne retentio, quia compensatio ipso
inre obligationem extinguit, ut vsi
que ad concurrentes quantitates so-
lutio nem continet, retentio est loco
pignoris, ut per illam donec satisfiat.

res apud eum cui debetur maneat,
quod est ab Vlpiano expressum, in l.
quod dicitur, ff. de impens in reb. do-
ta. & alibi responsum est, tunc demū
veram fieri in causa dotis compensa-
tionem si ex utraque parte quantitas
debeat, l. in his, §. i. ff. solut. matrim.
Ergo compensationis nomine in
§. ob rem retentionem intelligas quæ
verè compensatio non est de qua lo-
quimur, quamuis ob similitudinem
& affinitatem quam inter se habent,
sic nuncupetur: nam & per retentionē
si non soluatur quod mutuò debuit
creditor, res apud debitorem rema-
net perinde ac si compensationi lo-
cus fuisset, quę occasio nominis usur-
pandi data est. Ex quibus colliges il-
lud quod verum est, licet corporis ad
quantitatem non fiat compensatio;
iusta tamen retentionem fieri posse,
ut si mihi c. indubitato debcas, ego ti-
bi fundum dare vel præstare mī d.

D I S P V T A T I O

bligatus retinere illa possim. Quāuis
petieris donec mihi satisfiat, l. si non
sortem, §. si centum, ff. de cōdict. ind.
ut apud me sit pignoris loco, l. Iulia-
nus, §. offerri, ff. de act. empt. sicuti
cautum s̄apieſ est in eo qui captum
ab hostibus redemit quem iure pi-
gnoris retinet donec p̄tium soluat,
l. qui testamento, ff. de testam. l. Sena-
tus, §. l. ff. de lega. i. l. 2. C. de capt. &
postlim. reuers. Aliam tamen quan-
dam retētionis speciem esse nō igno-
ro quā rei vel iuris perpetuam dedit-
ctionem continet, veluti cum dici-
tur dominum posse ex peculio reti-
nere, quatenus ei seruus surripuerit, l.
seruus quem ff. de act. empt. eodem
sensu h̄eres retenta quarta restituit ex
Pegasiano Senatus con. h̄ereditatem,
§. sed quia h̄eredes de fideicom. h̄e-
redit. in ratione legis Falcidiæ reten-
tiones imputari dicitur, l. in ratione
ff. ad leg. Falc. h̄e deductiones pro-

priè appellantur, l. quod si nulla, ff. de
leg. i. exceptiones alibi, l. si cū putem,
§. si iter, l. qui exceptionem, §. si pars,
ff. de condic̄t. indeb. l. si tibi liberum,
ff. de act. empt.

Secundo obijcit, §. in bona fidei
deact. & l. fin. C. de compensa. ubi in
actionibus in rem sit compensatio,
per paucis exceptis casibus. ergo ut ip-
se putat hinc sequitur rem ipsam in
compensationem deduci. Sed his lo-
cis respondeo, non quidem ut fecit
Accurs. & ceteri, eos accipiendos esse,
cum res perierit & quantitatis in eius
locū sit subrogatio, nam licet fatear
eo casu sine dubio locum esse com-
pensationi, non eō tamen Iustinianū
respexisse mihi persuadeo, nec verosi-
mile est actionem in rem appellasse
si res nō debeatur, sed litis aestimatio
postuletur cū aliud sit res, aliud pre-
mium, l. si ex pecunia, C. de rei vend.
Sed res tota altius repetenda est & ad-

D I S P V T A T I O

notandū veræ compensationis vsum
in actionibus, in personam institutū
fuisse, quod vel ex eo constat, quia
debiti sit cū credito contributio quæ
propriè ex obligatione nascuntur, &
personalem actionem continent, §. i.
de act. l. actio, ff. de act. & obl. & in his
quidem ut ipso iure actionem mi-
nuerent ac creditor qui idem debitor
esset bonam fidem agnoscere eoge-
retur, & minus petere quia se aliud
debere intellexisset, l. post eaquam, ff.
de compensa. ac crassa futura sit pro-
prij facti ignorantia, l. plutimum, ff.
de iur. & fact. ignor. Itaque si nulla
compensationis agnita fide integrum
postulasset causa casurus esset, l. vni.
C. de plus pet. §. plus autem de act. nā
& bonæ fidei actionibus perpetua
doli mali exceptio inest, l. huiusmo-
di, §. qui seruum, ff. de leg. l. in strictis
etiam actionibus cum ipso iure solu-
tio dissoluat obligationem, §. i. qib.

mod. toll. obl. & compensatio solu-
tionem contineat necesse est, ut hæc
quoque insit, l. verum est, ff. de com-
pensat. nec quicquam est quod iuris
gentium vim & effectum impedit, l.
an inutilis, s. filius familias, ff. de acce-
ptila. Sed si res compensati non pos-
set, aut quia functionem non recipie-
ret, vel non satis de ipsius obligatio-
ne liquido constitisset, reconuentio-
nis licentia facta est, ut reo liceat a-
ctorem alterius obligationis nomi-
nare impetrere, & in ius vocare, quod
etiam apud cundem iudicem fieri
posse, ex Papiniani questionibus
Justinianus memorat, in l. cum Pa-
pinianus, C. de sentent. & interloc.
l. fin. s. fin. ff. de var. & extraor. cog.
nam & hoc modo eius prorogata vi-
detur iurisdictio, si idem, §. l. ff. de iuris.
om. iud. l. qui non cogitur, ff., de iud.
quod pertinet, l. seruum quoque, s. fin.
ff. de procurat, & l. si inter me & te ff. de

D I S P U T A T I O.

re iudica. itē in actionib⁹ in rē si quid
reodeberetur, quia in eam errogasset,
vel impēdisset, bonæ fidei quidē pos-
sessori per doli doli mali exceptio-
nem iuste rem retinere licebat, donec
ei satisficeret, & illud omne quod im-
pendisset per officium iudicis æquita-
tis ratione seruare, l. sumptus l. em-
ptor, ff. de rei vēd. si necessarię impen-
ſæ forent, l. si in area ff. de conduct.
ind. l. Paulus. ff. de dol. mal. &
met. except. cuius rei rationem illam
legimus, quia cū neminem sibi obli-
gate voluerit, qui in rem alienam vt
suam impendit, ius petendi non ha-
bet, sed sola retentione doli mali excep-
tione opposita vt liceat, l. in hoc iu-
dicio, ff. comm. diuid. In hos tamen
sumptus fructuū perceptorum siebat
compensatio, l. sumptus l. in rebus. l.
possunt ff. commod. quod nostræ di-
sputationi non oberit, quoniam eos
fructus qui compēsat apud sc̄ cōsum-

pserit, vel adhuc habeat quos retinere possit, & quorū p̄tium iuste cōsideratur, cū nō restituantur, l. in his §. 1. ff. solu. matri. sicuti cū creditor fructus perceptos in sortem compensare cogitur. l. 2. C. de pig. act. & hæres fructus in Trebellianicam, l. iubemus C. ad Trebell. Idemque in aliis similibus s̄pē iure ciuili cautum est, vt fructus quos percepint cum eo quod sibi debetur compensare cogantur, quod si viles impensæ & sumptus fuerint, tollere bone fidei possessor poterat, non rem ipsam retinere, vt in necessariis diximus, sicutamen vt fundi dominus pretiū impensarum exoluerenon vetaretur ne tollantur, l. si seruos ff. de pignor. act. si non grauiores impensæ fuerint, & malitiosę vt omnino noceret, ac tales quas vix luere dominus posset, quia malitiis hominum indulgendum non est, l. in fundo ff. de rei

DISPUTATIO

vendi. nam nec malæ fidei possessor
quod in rem impendit deducet, l. si
quid possessor, s. sed si, & s. seq. ff. de
pet. hæred. vt nec solebant in actioni-
bus in rem aliena. compensari debi-
ta, l. Stichum, s. fin. l. creditor. ff. de so-
lut. not. in l. cum quib. fin. ff. de inof.
testam. Ex quibus omnibus certo ap-
paret quæ fuerit Iustiniani sententia,
in l. fin. C. de compens. dum in actioni-
bus in rem ipso iure compensatio-
nes fieri constituit, & in s. in bonæ fi-
dei de actio. actiones in rem ipso iu-
re compensatione minui, vt scilicet
cum olim retentiones, illæ de quibus
diximus per doli mali exceptionem
in his fierent, hodie quemadmo-
dum in bonæ fidei contractibus ipso
iure minuant actiones, vt plus etiam
petiisse videatur, qui bonam fidem
non agnouerit, & sumptuum non
habita mentione rem petierit, vt ob
id non solæ actiones in s. actionum

de actionibus enumeratae sint bona
fidei, sed etiam exceptio illa si quid
inuicem ex altera parte debebitur, &
in ea doli exceptio insit quemadmo-
dum in cæteris bona fidei iudicijs l.
sed si ideo ff. solu. matrim, non ob
id tamen rem cum quantitate com-
pensari sequitur, nam & ibi compen-
sationis verbo retētionē quę ad actio-
nes in rem pertinet necessario accipi-
mus, vt ex superioribus constat, licet
etiam cum res petitur & inuicem pe-
cania debeat ut in bonę fidei iudiciis
ipso iure compensatio perpetuo fie-
ret, non tamen propterea corporis cū
quātitate sed actionis diminutionem
fieri dicemus, quod est expressum in
l. quod dicitur ff. de impēs. in reb. dot.
exceptio quoque à Iustiniano addita
hec verissima esse declarat, vt si quis
rem alienam mala fide possidat com-
pensare nō possit, & hoc est quod ait
eum qui perperam alienā possessionē

DISPUTATIO

occupat hæc iure nō usurum, l. fin. C.
de compensi. hic enim domino repe-
renti statim restituere cogitur, l. con-
ductores C. de loca. ac tandem de iure
suo si malit litigare, l. si quis condu-
ctionis C. co. nam nec imp̄fatum aut
sumptuum ratione possessionem re-
tinet, sed demū si necessarij fuerint re-
petet, l. si quid posses. §. sicut ff. de pet.
h̄ered. aliud est si sciens in alieno solo
ædificauerit ut non repetat l. domum
C. de rei vend. Ideoque licet diruta
sit domus, materiam tamen vendica-
re non potest, §. ex diuerso de rer. di-
uis. apud Iustinia. nec ob est quod di-
citur in l. 2. C. de rei vend. pristino
domino restitui si dissoluatur edifi-
cium siue bona siue mala fide extru-
ctum: nam præter antiquos locum il-
lum exneotericis quidam accipiunt
de mala fide, quæ non quidem circa
rei alienæ scientiam coherent, quo ca-
su ibidem rescriptum est si donandi

animo fecerit non repetiturum , sed
de ea quę circa ædificij formam ver-
sabatur, quia longè pluris fuerit super-
ficies ipsa quam solum, & tanta ut vix
lueret dominus potuerit , quo casu i-
niquè facti sūptus videtur, l. si seruus
ff de pigno. act. cuius tamen rei ratio
non habetur, si dirutum sit ædificium,
quoniam nihil domini soli intersit
quin omnia quæquę sint quæ non
donādi animo impenderit repeatat, li-
cet quandiu res est integra eius mali-
tiis indulgendum non erit, vt res no-
stra cui superficies cessit , cū quis de
rei diuis. carere cogamur, si in eam a-
lij plus cōsumperint quam iuste de-
buissent, & facturus foret dominus , d.
l. In fundo ff. de rei vend. illud item
Seueri rescriptū. non inepre acceperis.
vt in eo duæ quęstiones tractetur, pri-
ma si quis ex sua materia in alieno
solo ædificat, quo casu certum est non:

80 D I S P U T A T I O

reperitur. si supra l. quoties §. area ff.
de solu l. si in area ff. de cōdict ind. §. ex
diuerso de rer. diuis. coque modo
loquatur usque ad vers. sed si idquod
in quo ex contrario explicet quid
iuris sit si ex aliena materia soli do-
minus superficiem construxerit, ut di-
ruto saltem edificio siue bona siue
mala fide effecerit ad veterem materię
dominū res integra redeat, quod ita
est si non fuerit iam duplum consecu-
tus, l. adeo §. ut cum quis ff. de acq.
rer. dom, hūc rescripti sensum arguit
hæc postrema eius verba, si nō donandi
animo ædifica alieno solo imposita sint, ex
quibus diuersum esse cōstet, nū quis
in alieno solo ex re sua an ex aliena
materia in solo suo construxerit cum
maior sit domini in propriis rebus
transferendis authoritas, quam cuius-
que alterius sibi quærendarum facul-
tas, eadem quoque mihi videtur esse
ratio depositi & cur illud obsumptus

generaliter compensare non licet, l.
fin. C. de compensa, quoniam bona
fides quæ in eo summa exigitur ut sa-
crum reddatur depositum illud pati
non poterit, l. bona fides ff. depos.
quod infra latius dicemus, interea ad-
notasse sufficiat, cū quoque qui nō pos-
sideret sūptus quos in alienum impen-
derit donasse videri, l. 2. C. de reivend.
l. si in area ff. de conductis indeb. Tertio
Duarenus obiicit l. si debeas ff. de cō-
pensa. qui locus nobis magis prodest
quānoceat, ex eo enim cōstat si res aut
pecunia debeatur, tunc demū locū es-
se cōpensationi sidebitor declarauerit
quid præstare velit, quasi si rem obli-
gat non possit compēsare, namque si
in veroque genere obligationis com-
pēsationi loc⁹ esset, frustra debitoris e-
lectio ad eā requiri retur, cū vtroq; ca-
su debitorē cundēq; creditorē cōpen-
saturū certū esset, & inutilis eius rei sit
expectatio, cui⁹ nihil operatur euētus,

DISPUTATIO

I. hæc stipulatio s. diu⁹, ff. vt lega. noui
caueat. Secunda re gula est, generis ad
genus legitimam compensationem fieri.
Est autem apud Iuris genus illud quod
eiusdem naturæ res plurimas continet,
veluti si homo, vel equus debeat, licet
apud dialecticos hec species appellentur,
quia sub generali animalis amplexu subsint, l. legato ff. de lega. i. &
incerta hæc frequentissimè apud no-
stros esse dicuntur, l. cū incert⁹ ff. de leg.
i. l. In executione, ff. de verb. obliga.
huius vero definitionis ratio est, quo-
niā genera inter se functionem reci-
piant, l. 2. ff. de reb. cred. quo circa dicu-
tur perire non posse, l. commune ff.
ad leg. Falc. l. incendium C. si cert.
pet, quod verum est si eiusdem gene-
ris sit quod debeat, nam si tu mihi
hominem, ego tibi equum debeam,
non est compensatio, ne aliud pro
alio soluam, vt supra diximus, itaque
cum hereditatis maiorem partem pe-

terē, & minorem possiderem, atque
inuicem portionis quæ apud me est
partem me alteri debere certum sit,
quia pro indiuiso cōmunis esset hē-
reditas, mutua portionū illarum fit
compensatio, l. i. 5. item si cum me. ff.
si pars hæred. peta. l. qui non milita-
bat ff. de hæred. institu. Eadem lege
quantitatis cum quantitate fieri cō-
pensationem nemini dubium est, &
hēc erit tertia regula ex l. imperator
§. si centum ff. de leg. 2. quoniam æ-
qualitate sua nūmus omnia solet æ-
stimare, & eorum vice fungi l. si & rē
& prætium ff. de peti. hæred. l. si ita fi-
deiuissorē ff. de fideiuesso. & ideo for-
ma publica percussa pecunia esse di-
citur, vt quātitate sua omnia perstrin-
geret l. i. ff. de cōtrah. empr. Quod a-
deoverū esse existimo, vt etiā sicertos
tibi mile nūmos debeam, vt puta qui
in arca sint, tu totidē in genere, ad-
huc compensationi locum esse pu-

DISPUTATIO

tem, licet enim certi nummi corporis vice iuris interpretatione censeantur, tum ne ipso rum lagatum saepius factum multiplicari possit, & ut si sine debitoris culpa pereant liberatus sit, l. sed si certos l. planè, ff. de leg. i. tamen negari nō potest naturales nūmos esse, qui vt sunt, in genere suo fūctiōnem recipiunt, nec in vera & naturali solutione cuiusmodi est compensatio, quicquam intersit an hi vel alij soluti fuerint, l. nūmis. ff. de in lit. iux. quinimo si quis denarios stipulatus sit, eiusdem quantitatis aurei præstari poterunt, l. quæ extrinsecus. ff. de verb. obl. l. cum certum. ff. de aur. & arg. lega. præter quā si certum genus nummorū ex vna parte, ab altero in genere quātitas debeatur, tūc enim quod de diuerso genere dixim⁹ obseruandum est, l. i. s. fin. ff. de aur. & arg. In rebus incorporalibus nullam compensationis rationem haberi

existimo, vnde si tu mihi seruitutem
per suūdum debeas, ego alteram p̄æ-
dij tui nomine pati cogar, nec si iura
eiusdem sint nominis & qualitatis, vt
quia iter fortassis ab utroque debea-
tur, compensationē locū habere puta-
rē, idem si uterque ad id quod interest
ex certis causis sit obligatus, vel ex te-
certa annuam functionem veluti ho-
miniū & seruitiū debeat, quoniā ge-
neraliter accipiendum est, hæc omnia
incorporalia, quæ sunt, qualitates, vel
iura esse, l. quid aliud ff. de verb. sig.
quæ diuersā ex accidentibus & singu-
lis obueniētibus habēt rationē, ac va-
rijs circūstantijs aliter atque aliter cō-
siderātur, vnde in seruitutib⁹ respon-
sū est nō aliter quām cū ipsis p̄ædijs
& possideri & vsucapi, §. si alien. §. hoc
Iure. ff. de vsucap. quo circa nec in suo
genere functionem recipiunt, quia li-
cet eiusdē possint esse nominis, nō ea-
dē tamē esse vel ob personarū quibus

D I S P V T A T I O

debentur vel rerum quibus cohæret varietatem, certissimum est cum ex his omnibus quibus iunguntur horū diuersitas potissimum consideretur, l. aut facta vbi not. ff. de pœn.

Supereft ut de effectu compēfatio-
nis dicamus. Primus est ut vim solu-
tionis & retentionis in omni genere
crediti habeat, quod supr. diximus &
ex eo patet, quia dicitur etiā id quod
naturaliter debetur venire in compē-
fationem, l. etiam ff. de compēſa. hoc
enim scitu dignum est omnes penè
obligationes iuris gētiū esse, l. ex hoc
iure ff. de inst. & iur. vnde eadē perpe-
tuo habebantur, nec magis alter al-
tero debitordici poterit, quamuis ar-
ctius teneatur propter ius ciuile quo
obligationū alię ad actiones proba-
tæ sunt, alię in solo iure gentiū man-
ferunt, vt nudum factum contineat,
l. nec seruum ff. de pecul. Itaque quā-
uis in his que natura debentur quo-

niam iure ciuili non sint probata, nō
detur actio, tamen quia iurisgētum
sunt, soluta repeti non poterunt, &
cadem quoque ratione compensan-
tur, cum compens. ratio vi ipsa nihil
aliud sit quam retentio l. 3. l. 4. ff. de
compens. Hæc pluribus exemplis
patebunt, veluti si nudo pacto mihi
debeas, inutiliter ago, l. iurisgentiū,
§. igitur nuda ff. de pact. Illud ta-
men recte compensabitur, nam & so-
lutum non repetetur, l. 3. l. per reten-
tionem C. de usur. l. in his §. impera-
tor ff. de solu. item si pupillus sine tu-
toris authoritate obligetur, non con-
uenitur, l. Julianus §. si quis à pupillo
ff. de act. §. i. de auth. tuto. sed quia
naturaliter astringitur, l. t. ff. de no-
ua. l. si pupillus, ff. ad leg. Falc. illi no-
cebit compensatio, quo casu ab eo
si solutum est repeti non poterit, l.
naturaliter §. fin. ff. de condic. ind.
Tantundem dicas si filius familias à

DISPUTATIO

fratre mutuam pecuniam acceperit,
qui vt naturaliter est obligatus, sic &
si soluerit non repetit, & ei compensa-
tur, l. frater à fratre ff. de condic. ind.
Idem si hæres ultra ciuilem modum
legata præstiterit qua ratione non
condicit eandem compensationem pa-
ti cogetur, l. i. l. fin. C. ad leg. Falc. Si-
mile ius est si ex minus solenni volun-
tate inutiliter aliquid relictum fuerit
quod iure ciuili non debetur, ex con-
scientia & naturaliter hæres astringi-
tur, l. non dubium C. de testam. l. i. C.
de fideicom. ergo si solutū fuerit non
condicitur, sed & compensatur, l. si
veritas C. cod. denique generale illud
accipiās ea quæ naturaliter debentur
compensari posse, l. etiam ff. de com-
pensatio. vt & solutio. iurisgentiū est,
quod verum erit si non exceptione
clidantur quæ naturali subsunt obli-
gationi, l. quæcunque ff. de compens.
quamuis enim naturales obligatio-

nes maneant, si obſter exceptio, l. na-
turales. ff. de act. & oblig. tamen com-
pensari non poſſunt, vt nec conſtitui
poſterunt, quia iuribus non ſit pecu-
nia debita, l. 3. §. ſi quis autē ff. de coſtit.
pecun. licet alioquin natura debitum
coſtituatur, l. 1. §. debitum ff. eo. aliud.
enim eſt propter iuriſ ciuilis auſtora-
te in utiliter agi, aliud vero agi poſſe, ſed
id male quidē, quia exceptione iudi-
ciū perimatur. l. §. fin. ff. quād. dic. leg.
ced. vt priore caſu copeſari poſſit, quē
admodū & retineri, quo ex ſuperiori
rib⁹ exēplis paret, in quibus nō eſt ex-
ceptio que tollat actionem, quin ipſa
nūquā iure ciuili data eſt, quinimo cū
natura debeatur, & quū eſt naturaliter
debitum copeſari, quo iure & quitas
copeſationis inducta eſt, l. inter tuto-
res. ff. de admi. tuto. Sed ſi actio data
ſit, quā tamē exceptio ſuſtulit, non eſt
copeſationi locus, quia iuribus non
debetur pecunia, l. quod ſi §. ſi quis au-

D I S P V T A T I O

tē, ff. de cōstit. pecun. velutisi ver⁹ de-
bitor absolutus sit non cogitur cōpé-
sare, quoniā naturale debitū rei iudi-
catæ exceptione tollitur, l. ingenuū
ff. de stat. homi. filius fami. qui mutuā
pecuniam acceperit propter SC. Ma-
cedoni. exceptionem nō compensat.
Itē is qui iurauerit se nihil debere, &
cui pactū de nō petēdō factū est, quod
in ceteris omnibus exceptionibus di-
cendū erit, ex quibus actio perimitur,
quia licet verum sit naturaliter deberi,
& ad ciuilē actionē satis amplius fuisse;
tamē quia ius ciuile per exceptionem
hanc naturalem ciuili iunctā obliga-
tionē perimit, ideo cōpensari nō pō-
test, quia iuribus non debetut: aliud
est, si nec ab initio illā ius ciuile probas-
set aut improbasset, sed in nudis & pū-
ris naturæ finibus reliquisset, tunc e-
nim verū est cōpensari posse, quia ni-
hil sit quod solutionem impedit, &
solutū nō repetitur, quin etiā hic iuris-
gentiū potissimus est effeclus, ex qui-

b⁹ liquido cōstat plurimū interesse an
nuda obligatio naturalis, sēper fuerit,
nec aliquo modo iure ciuili cognitavt
cōpēsari possit, an inter legitimas qui-
dē fuerit & tales quas p̄prias sibi lex fe-
cerit veluti ex mutuo obligatio, sed iu-
re exceptionis elisa, vt nō cōpensetut,
quia nō debeatur iuribus, hoc est quia
cū iuris ciuilis illa semele effecta per exce-
pcionē tādē sublata sit, aliqua iuris ci-
uialis parti singulari ratione infirmatur
quoniā exceptiones quę iuris prētorij
sūt, partē iuris ciuilis cōstituūt, l. nā &
ipsum ff. de iust. & iur. hęc tamē om-
nia de rerum exceptionib⁹ accipiēda
sunt, quæque obligationem perime-
re dicuntur, l. quęcunque ff. de com-
pensa: nā si quæ sint personę cōpetat,
& humanitatis tantiū gratia vel miseri-
cordia dentur, cōpensationē ex his nō
impediri putarem, cuiusmodi illa est
quæ donatori, socio, & aliis competit
ne vltra quā facere possint cōuenian-

DISPUTATIO

tur, l. sunt qui & l. seq. ff. de re. iud. l. maritū, ff. solu. matt. l. verū. §. l. ff. pro soc. l. qui bonis, ff. de cess. bono. quia non ex his liberatur debitor, sed donec ad meliorē fortunā venerit exactio differtur, l. is qui, ff. co. vnde si aliqua ratione creditor sibi vigilauerit nō impeditur, & hoc est quod dicitur aliud esse diē obligationis non venisse ut compensetur, l. quod in diem, ff. de compens. quoniā exceptione tolli poterit, aliud humanitatis gratia tempus solutioni indulgeri, l. si cum militi §. fin. ff. eod. ergo si naturaliter debatur cōpensari potest, multo magis si legitima quoque obligatio sit & iureprobata, quoniā arctius tūc debitor astrigitur, ut nascatur actio. l. iuris gētiū ff. de pactis, quod generaliter in omni obligationis figura accipiēdū est quocirca siue ex iudicato, aut ex stipulatu, legato, vēditione, & similib⁹ debatur cōpēsari poterit, l. pecuniā l. cū

militi §. fin. ff de cōpēt. l. 2. l. etiā l. quo
niā C. eo. quinimo & ex delictis si mu-
tuō debeatur cōpensationi lōcus est, l.
si ambo ff. de cōpēt. l. si duo ff. de dol.
quoties pecuniax in his est persecutio
quæ pēlari possit, vt inter cōiuges ob-
mores retētio, l. viro l. cū mulier ff. so-
lu. matr Hoc enim in publicis iudiciis
vigor publicæ disciplinæ nō patitur, l.
2. §. si publico, ff. ad leg Iul. de adul. idē
si usurariū sit debitū, aut id quod in-
terest ex eo debeatur l. pecuniā. ff. de
cōpensa. l. cū alter. ff. eo. hinc factū est
vt cum nulla sit obligatio non com-
pēletur, veluti si quis iniuste per sen-
tentiā vicerit & ei solutum sit, compē-
satio nō est opponēda, quāvis natura
indebitum à cōdēnato, solutum fue-
rit, sed sicut illud non repetitur, l. Iu-
lian⁹, ff. de cōdi. ind. Ita iustē potest ac-
cipienti cōpensari, l. 2. C. de compen-
sa. quia nihil ipse quivicit debeat, qui nō
sibi per rem iudicatā ciuiliter debitā

DISPUTATIO

acceperit, quamuis alter iniuste sit co-
dānatus, quēadmodū enim naturalis
debiti non est repetitio, nec aduer-
sus cum qui acceperit compensatio,
quoniam suū recepit ex quo nihil is de-
beat cui datum est, sic quoque ciuilis
debiti exolutio & cōdictionē & com-
pēsationē impedit, licet enim qui so-
luit verē & ipso facto non deberet, ta-
men ciuiliter debuit qui cōdēnatus
est, quæ ciuilis obligationis dissolutio
efficit ne qui accepit indebitum acce-
pisse videatur, ut obiciatur cōpēsatio,
Excipiūtur certi casus, primus est si ex
rei fiscali aut publicæ emptione pre-
tium dēbeat, l. aufertur. s. ut debito-
ribus, ff. de iur. fisc. l. si ex venditione.
C. de compensat, non enim res fisci
aut rei pub, sine vera pretij ad nume-
ratione distrahi solet, quod ad bona
p̄ipillorū & ecclesiæ nostri porrigut,
l. si procurator iūct. gl. ff de iu. fisc. E-
go id bona decreto & iudicis autori-

tate cōparata extenderem, ut etiā creditor qui emit, ac licitatus est & vicit pretiū cū credito cōpensare nō possit, sed omnino appendere sic cogendus, ut tandem ei suo loco vel ordine cum ceteris satisfiat, & alia causa sit creditoris sibi vigilantis, & qui rem à debitoribus in solutum acceperit, l. pupillus. ff. quæ in fraud. cred. si nulla fraus insit, l. si non expedierit s. fin. ff. de bon auth. iud. possid. aliud dicendum si rem emerit, quo causa omnia restituit, quin dolum & culnam reliquis creditoribus præstat, l. prætor. s. est præterea ff. de bon. auth. iud. possid. constitutum enim est ut de eo quod ex bonis debitoris ad cum persuerit generaliter teneatur, l. ceditore, ff. eo l. legis C. qui bonced. poss. l. à diu o pio s. sed si emptori ff. de reiudi. Horro in quæstione nostra licet ex frumenti aut olei pecunia si quis debeat cōpen-

D I S P V T A T I O.

sare nō poterit, l. 3. C. de cōpensat. non
enim frumenti, pecuniæ debitor vide-
bitur qui ex eo condemnatus est,
quod ædilitatis tempore arctiorem
annonam præbuit, l. ideo ff. de con-
pens. quoniā hoc totū pœna est, aliter
atq; si pecuniæ sibi date ad annonā &
victus comparados expeditionis for-
tè tempore aliquid debeat, & reliqua-
tor sit cùm frumenti vel olei emen-
di. curia ei fuisset commissa, l. fin. &
personale munus. ff. de muner. & ho-
nor. hoc enim compensari non po-
terit, l. ob negotium, ff. de compen-
sa. quia dolosè in eo versatus iudica-
tur, vnde purganda malitia est, & pe-
cunia ciuitati restituenda, ne ad frau-
dem homines inuitentur, l. conueni-
re, ff. de pact. dotal. alter casus est
si ex tributis, & vectigalibus vel stipendiis
fisco aut reipub. debeatur, d. s. au-
fertur & l. 3. C. de cōpensa. nā & veri-
que vectigalia prestantur, l. vpiuiciss.

C. de vectig. Tertius si ex calédario,
hoc est nominibus ciuitati debe-
rent, quibus certi etiam magistratus
præficiebantur, l. fin. §. sed & eos ff. de
muner. nec illud poterant cum credi-
to compensare, cùm statim reipub.
pecunias collocare debuissent, l. si be-
ne ff. de usur. exemplo tutoris l. tu-
tor. §. si post ff. de admisi. tuto. Quartus
si à repub. ex alimentorum causa sibi
commissa aliquid acceperint, ut in l.
fin. §. camelassia ff. de muner. & ho-
nor. fidem datam implere coguntur,
nec si quid ipsis iniucem debeatur
compensare possunt, l. 3. C. de com-
pensa. Ine aliquid damni alimento-
rum fauori & necessitati adferre videa-
tur, l. cù hi ff. de transact. l. de alimētis
C. eo. Alter est in eo qui statutis sum-
ptibus securire cogitur, ut videlicet si
ad illud pecuniam acceperit nō liceat
illam in creditum cōpensare, & rem-
pub. fallere, quæ alios cogatur eos.

que nouos erogare sumptus , idque
operis publici fauor instituit. l. lex
pollicitatione ff. de pollicit. l. si quā-
do C. de oper. publ. itē si fideicomissi
ciuitatis debitor fuerit , l. in ea C. de
compēsa , ne testatori fides data frau-
detur : est quoque tām in repub. aut
fisco quām in singulis hæc exceptiō
ut si non fuerit satis certa & liquida
obligatiō , cum liquida non compen-
satur , quod non ita quidem accipitur
ut in compensationem venire id non
possit de quo lis iam contestata est ,
nec modo diligendior quisque de-
terioris conditionis efficiatur , l. in
compensationem ff. de compensat.
sed cūm olim qui egisset si inutuo
impeteretur , per constitutiones yeti-
tum erat de priori causa ferre sen-
tiam , donec de posteriore quoque
esset cognitum , l. i. s . fin. ff. q̄z
sent. sig. appell. rescind. ut hæc iniui-
cem compensare licet , l. neque C.

de compensa. per Iustinianum effe-
ctum est ut hoc locum habeat, si
non multis ambagibus secunda actio
inuoluta fuerit, ac longiorem ipsa &
prolixam requirat indaginem, ne
diutius creditore suo carere cogatur,
& alteri frustrandæ solutionis oc-
casio parata nascatur, l. satis C. ad
leg. Corn. de fals. sicuti per contra-
rium ne si is cum quo prius actum
fuerit, diutius litigare malit quam
fateri, eoque modo pluribus sum-
ptibus reum onerauerit, possit tan-
dem ipse ad impensarum dampnum
fugiendū cōpensationem oppone-
re, quo casu iudex nullo alio de
principali causa discussa cōpensatio-
nē tantum rationem veluti confessi
habiturus erat, h. tale pactum s. qui
prouocauit ff. de pact. quin hodie ad
litis sumptus teneatur, l. fin. C. de cō-
pensat. quo circa iudicis religioni hoc
relictum videtur, ut quando locus esse

DISPUTATIO

compensationi possit arbitrari soleat,
4. l. ss. de iur. delib. & in fiscali conuen-
tione certū tēpus adiectū legimus, l.
auferetur s. qui compensationē ss. de
Iur fisc. moribus quoque gallicis vt
cōpēsatio opponatur p̄cipis rescri-
pto op⁹ est. Altera exceptio est in de-
posito propter rei sacræ fidē: sic enim
poëta depositum appellat, nec est ali-
qua cōuētio quę maiore exigat fidē:
quod ex vocula de apud Vlpianū o-
stēditur quę vt ipse loquitur datā fidē
adauget, l. i. ss. de pos. quę est ratio cur
nec ob sūptus in rē factos ex Iustinia-
ni rescripto retineri possit, sic enim
interpretor l. fin. C. de cōpensa. & ha-
betur in l. vlt. C. depos. commōdatū
quidē ob illos retineri posse putare, l.
in rebus s. possunt ss. cōmod. alterius
cuiuscunque debiti occasione non
puto, l. fin. C. de commōd. nec x be-
nesicio suo qui cōmodauescit dām-
num aliquod pati cogatur, l. ad res ss.

de ædil. edict. idemque iuris in pre-
cario constituo , l. i. ff. de precat. in
locatione & conductione expressum
est, l. si quis l. conductores C. de loca.
quoniam rei alienæ quodammodo
inuasores existimentur, & malam fi-
dem suam detegat, qui casus postre-
mus est eorum qui compensare & re-
tinerere non possunt, l. fin. C. de cō-
pensa. l. domum C. de rei vendi. Alter
effectus est ut ipso iure fiat compen-
satio, quod in omni obligationis ge-
nere nō aliter obseruatum apud Ro-
manos fuisse accepimus, nam si vel
criminalis actio esset, ipso iure illa
quæ eadem quātitate æstimari pote-
rat compensabatur , l. si ambo ff. de
compensa. in ciuili iudicio bonę fidei
nulla est ambiguitas, idemque in ar-
bitrarijs actionibus dicitur, l. pecu-
niā ff. de compensa. sed & in strictio-
ribus, vt in stipulatione & similibus
tantundem ex Neratio & Pomponio

38 D I S P U T A T I O

verum esse Paulus respondit, in l. verum ff. de compensa. at rationem habet, quoniā compensatio solutio est, quae ipso iure obligationē perimit, §. In quibz mod. toll. oblig. in strictis demum iudicijz etiam illa continetur quæ ex rei natura insunt, l. cum quid ff. de reb. cred. quod enim Tribonianus in strictis actionibus de dolimali exceptione opponenda rescripsit, ad actiones in rem pertinere existimo, l. Paulus ff. de dol mal. & met. except. in quibus cum esset perpetuum nec res cum quantitate compēsetur, nec propter aliud débitum res compensari posset l. Stichū \$ si creditor ff. de solu. fieri poterat ut qui sumptus maiores fecisset, re domino. restituta diutius litigare cogēdus esset, donec imperatoris rescripto per dolimali exceptionem possessionem retinere permisum est, & ita loquitur \$ in bonæ fidei de act. & l. fin. C. de com-

pensa. in omnibus hæc ipso iure fieri
constituit, nec minimum erit mo-
mentum, propter actionis diminu-
tionem, ut actor qui compensationis
& sumptuū ratione non agnita remi-
petierit plus petiſſe videatur l. vni. C.
de pl' pet. Itaque falsam esse Bald. in
l. neque C. de compensat. & aliorum
opinacionem existimo, cum pu-
tant licere creditori debitorem ad-
huc cui etiā tantundē debeat interim
carceribus cōprimere, cum enim ip-
ſo iure fiat cōpensatio, vt nec vſurp. ad
concurrentes quantitates currant, l.
cum aliter ff. de compens. nec pœna
debeat, l. pecuniam ff. co. negari
non potest quin ab initio minus ipſe
petere debuerit, qui in tantundem sit
obligatus, l. posteaquam ff. de com-
pens. nam & qui manifeste locupletē
fideiſſorem dederit, si inuitus in ius-
trahatur iniuriarum actionē habet,
l. si vero §. l. ff. qui ſatisfd. cog. mul-

tomagis ergo si soluerit, & ipso iure
nexus dissolutus sit per compensationem,
quinimo dolo creditorū carere
non videbitur, qui se debitorem esse
debitori suo ignorare nō poterit cui
mox est soluturus, l. dolo ff. de dol.
except. Item postquam compensatio
iuris & legis sit, quæstio quidem fa-
cti ad iudicem pertinet, l. quod in diē
§. fin. ff. de compensa. l. fin autem §.
si quocunq; modo ff. de neg. gest.
sed si semel constiterit in eius non est
potestate, l. l. s. i. ff. ad S. C. Turpilia.
hinc quoque certum erit inuito alte-
ro compensationem opponi, cum iuris
sit & solutionis vim habcat, quæ ut
repugnanti creditorū interdum fieri
solit, l. qui decēm ff. de solu. l. acce-
ptam C. de usur. sic & à nolente de-
bitore extorquetur, quia iuris neces-
sitatem continet §. i. de obliga. apud
Iustinia. nec obest quod male agere
dicatur l. verū ff. de compensatio. cui

opponi

possit opponi compensatio, & ita actionē ei dari dici possit, sed exceptio-
ne tolli l.i. ff. quād. dies vſufr. leg. ced.
quod si verum est ipso iure non mi-
nuetur actio, Nam sciendum est du-
bus modis actorem inutiliter agere,
primo, defectu iuris sui & actionis
sibi datae ut ille qui ex nudo pacto a-
git, vel ob ius reo competrēt, quod
vel ipso iure ei datum est, vel per
exceptionem, primo casu non potest
quidem iudex impedire actionem,
quia ei non constat de iure rei, & ideo
malē dicitur agere secundū legē, sed
cum semel & quandoconque consti-
terit, inutiliter actor egisse viderit.
Itaque hoc etiā opponi potest, post
rem iudicatam, quia iuris est & ipso
iure nascitur, ut & solutio: secundo
casu malē semper agit actor, quia da-
tur etiam reo sciente actio per iuris
authoritatē sed tollitur facto, id est,
exceptione, vnde si non opponatur

DISPUTATIO

ante rem iudicatam exceptio videtur
remissa l. exceptionem C. de proba.
Postremus effectus est ut per compen-
sationem solidum consequamur, cum
alioquin partis diminutio facienda
sit, l. si cum filio ff. de compensa non
enim iudicium suscipere cogimus,
nisi & aduersarius in solidum sese de-
fendere sit paratus, I:3. §. si filia fami-
lias ff. rer. amot. istud rationem habet
summam, quia cum compensatione doni
exceptionem contineat, §. in bona
fidei de aet. per illam hoc licet quod
vi actionis esset inutile, l. pure §. fin.
ff. de dol. mal. & mct. excep. quod
ei platiè conuenit quod in superiori-
bus diximus, eū qui nō potest conu-
niri ultra quam facere possit propter
iuris exceptionem, in solidum com-
pensationem pati cogendum, eo quod
hæc exceptione obligationem nō peri-
mat, sed humanitatis gratia detur l. r.
C. qui bon. ced. poss.

FINIS.

DE PETRI BELOII
IVRIS CONSULTI ET
Regij Consiliarij libro
Endecasyllabi.

 V R G E T Roma iterū, ca-
putque mundo
Triumphale iterum exeret su-
perba?

Quæ iam non regio timet renasci
Augustum imperio? repulsa dudum
Qui victor iuga gentium subactæ
Ceruici referat, suisque terras
Arnis concutiat remotiores?
Iam leges venerabiles Quiritum
Quondam terribili superbientis
Oppressæ Capitolij ruina
Extremis populis minantur, atque
Antiquum obsequium sibi reposcunt.
Cur non Cæsaribus redire detur
Atque urgere homines nouis triumphis,
Quando Scæuola, Paulus, Vlpianus
Ciuilis sapientiæ Quiritum

Clara lumina , seculo renati
Nostro, iam tabulas decemvires
Romanasque iubent vigere leges,
Ex æsa & monumenta qua profundis
Olim urbis dominæ eruunt ruinis?
Ridetis, puerisque me putatis
Planum obtrudere fabulas aniles?
Ipsa est credite veritas, & hoc me
Personnum monuit nepos Atlantis,
Qui te Gallia curat & tuoramus
Artes sollicitus fuet virorum.
Non (inquit) nimis ô supine cernis
Romani proceres toga & loquella
Mentiti patriam genusque Gallum
Ut vos sollicitant patrum relictis
Aspris moribus, instituta, leges
Et decreta sequi vetusta, quondam
Quæ fixit populis timenda Roma?
EnCaiacius ille quem putatis
Gallum, Scæuola Scæuola est Latinus.
Vestem ponere gallicam iubere,
Et non sicut loqui iubete verba,
Latius incipiet patere clausus.

Romana incipient sonare verba.
Agnosci metuens latet Roaldes,
At qui nouerit ut latina Paulus
Tot responsa dabant, iubebit illum
Causam dicere, nominis reumque
Mutati arguet, arguerque falsi.
Belloius simili dolo latere
Nomen posse putat, sed Vlpianum
Agnoscit resonatque voce lieta
Quisquis aure auida bibit legitue
Responsa, aut potius periculosis
Verè oracula ciuium negotis.
Hi tres unanimes pari labore,
Coniurata opera, erutas ruinas
Romæ restituunt suo decori,
Ut quæ barbara dissipauit ira
In corpus redcant, nouumque possint
Splendorem veteris referre Romæ.
Me somnus simul ut leuis reliquit
Ne sint illa, precor, benigna Romæ
Mercuri omina, iam dedere Romæ
Quicquid Dj potuere, at illa fato
Aucta & lapsa suo est, redire nescit

Quæ fortuna semel pedem reflexit.
Nunc terræ imperium, fauorque fati
Gallis debitus est Procella ventis
Vndarum & rabido furens tumultu
Cum rupem stabili solo refixam
Frus tra concutij, freta in reductis
Tandem aquis patitur quieta pandi
Atque aram placidas caput per undas
Tollere ambitiosiore fronte.
Sat sat sanguine terrea Gallicano
Exundans superum repressit iras,
Nunc gallis placida aduocata pace
Maiorum pietas reddit, fidesque.
Nunc nunc gallica sceptra pertumentes
Barbaros, viam agente vi, ferent se
Nam nobis superum fauore multo
Alexander adest nouus, triumphis
Onustus, geminis nitensque sceptris.
Ille post dubias grauesque pugnas
Vi pacem peperit suis, sibiique
Laudis eximios decore honores,
Quas sensit superum adfuisse grates
Has gratias superis recte tentat;

Cuncta religiosiore cultu
Ordinans sacra, Romulusque nuper
Nunc erit Numa : Dj pio fauete.
Gallis interea Hercules renatus
Externa arma parat, paratque toto
Orbi seruitium, & sibi triumphos,
Et seruire negantibus cathenas,
Et seruire volentibus quietem.
Hos dum Gallica principes tenere
Sceptra, fata sinent, sinentque Gallos
Concordi pietate rus & aquas
Leges excolere acriore cura,
Et Cuiacius & bonus Roaldes
Et Beloius erunt sacri Senatus
Gallorum proceresque, principesque,
Nostri denique Scæuolæ Vlpiani.
Ergo spes studijs tuis secunda
Addantur stimuli velut grauesque
O Belloie tuos iuuent labores.
Spondent fata tuis benigna musis
Mercedem meritam, fauorque Regum
Addictus studijs vocat labores
Doctorum ad sua præmia, atque honores.

*Et si ingratus erit potentiorum
In musas animas, sua recludet
Tum virtus meritas opes labori,
Quæ nescit violenta per iacentes
Frangi, repereque inter otiosos.
Sed penna celeri sacra acta laudis,
Glorieque superbientis alis,
Fertur ambitiosiore cursu
Æterna in spatiis, inuidosque ridet
Qui morsu rabido, oreque impotenti
Quicquid eminet impetunt inanes.*

G. Varius adscribat.

*Errata non omnia nota quia plura sunt quam par sit hoc
habe solum quod est in limine lib. prim. in vers. D. And.
Nesmundi ubi legendum indicium pro iudicium, reliqua
que ad rem ipsam pertinent benignus Lector facile adnotabit.*

